

MAGYAR RENDÉSZET

Kiemelt közlemények

Schmidt Laura:

Egy resztoratív rendőrség lehetősége

Sipos Marcell:

Szociális gondoskodás a rendvédelmi életpályán – A hivatásos szolgálati jogviszonyban állók szervezetén belüli szociálpolitikai eszközrendszere

Urbán Ferenc:

Hibrid migráció Beloruszból az Európai Unióba

**XXII. évf. (2022)
2. szám**

ISSN 1586-2895 (nyomtatott)
ISSN 1787-050X (elektronikus)

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

MAGYAR RENDÉSZET

A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

Magyar Rendészet – Szerkesztőség

Főszerkesztő:	Dr. habil. Christián László (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Szerkesztők:	Barnucz Nóra (Nemzeti Közzolgálati Egyetem) Lippai Zsolt (Nemzeti Közzolgálati Egyetem) Dr. Németh Zsolt (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Szerkesztőbizottság:	
A szerkesztőbizottság elnöke:	Prof. Dr. Kovács Gábor (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
A szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke:	Prof. Dr. <u>Katona Géza</u>
Alapító szerkesztőbizottsági elnök:	Prof. Dr. Blaskó Béla (Nemzeti Közzolgálati Egyetem)
Szerkesztőbizottsági tagok:	Prof. Dr. Barabás Andrea Tünde (Nemzeti Közzolgálati Egyetem) Dr. habil. Boda József (Nemzeti Közzolgálati Egyetem) Fałdowski, Marek PhD (Szczytnói Rendőr Akadémia, Lengyelország) Dr. Felkai László (Belügyminisztérium) Dr. Fialka György (Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara) Prof. Dr. Finszter Géza (Nemzeti Közzolgálati Egyetem) Dr. Hegyaljai Mátyás (Belügyminisztérium) Prof. Dr. Haller József (Nemzeti Közzolgálati Egyetem) Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy Prof. Dr. Kerecsi Klára (Országos Kriminológiai Intézet) Dr. Madai Sándor (Debreceni Egyetem) Prof. Dr. Mezey Barna (Eötvös Loránd Tudományegyetem) Prof. Dr. <u>Ruzsonyi Péter</u> (Nemzeti Közzolgálati Egyetem) Prof. Dr. Sallai János (Nemzeti Közzolgálati Egyetem) Dr. Sotlar, Andrej PhD (Maribori Egyetem, Szlovénia)
Szerkesztőség:	1083 Budapest, Üllői út 82. magyarrendeszet@uni-nke.hu , +36 1 432 9074
	XXII. évfolyam, 2022/2. szám
Kiadó:	Nemzeti Közzolgálati Egyetem Ludovika Egyetemi Kiadó 1083 Budapest, Ludovika tér 2. www.ludovika.hu ; info@ludovika.hu
A kiadásért felel:	Deli Gergely rektor
Olvasószerkesztők:	Bujdosó Hajnalka, Gergely Zsuzsánna, Resofszki Ágnes
Nyomdai kivitelezés:	Nemzeti Közzolgálati Egyetem ISSN 1586-2895 (nyomtatott) ISSN 1787-050X (elektronikus) Megjelenik évente 4 alkalommal.

MAGYAR RENDÉSZET

PROFESSIONAL JOURNAL OF LAW ENFORCEMENT OF THE UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE

Hungarian Law Enforcement – Editorial Team

Editor-in-chief: László Christián (University of Public Service, Hungary)
Editors: Nóra Barnucz (University of Public Service, Hungary)
Zsolt Lippai (University of Public Service, Hungary)
Zsolt Németh (University of Public Service, Budapest)

Editorial Board

Chairman of the Editorial Board: Gábor Kovács (University of Public Service, Hungary)

Honorary chairman of the Editorial Board: † Géza Katona

Founding Chairman of the Editorial Board:

Béla Blaskó (University of Public Service, Hungary)
Andrea Tünde Barabás (University of Public Service Faculty of Law Enforcement, Hungary)
József Boda (University of Public Service, Hungary)
Marek Fałdowski (Police Academy in Szczytno, Poland)
László Felkai (Ministry of Interior, Hungary)
György Fialka (Chamber of Bodyguards, Property Protection and Private Detectives, Hungary)
Géza Finszter (Hungarian Academy of Sciences, University of Public Service, Hungary)
Mátyás Hegyaljai (Ministry of Interior, Hungary)
József Haller (University of Public Service, Hungary)
Frigyes Janza (Hungarian Police, retired)
Klára Kerezi (Hungarian Academy of Sciences)
Sándor Madai (University of Debrecen, Hungary)
Barna Mezey (Eötvös Loránd University, Hungary)
† Péter Ruzsonyi (University of Public Service, Hungary)
János Sallai (University of Public Service, Hungary)
Andrej Sotlar (University of Maribor, Slovenia)

Editorial office: H-1083 Budapest, Üllői út 82.
magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074
Subscriptions are available at the editorial office, at the above address.

Vol. XXII. 2022/2.

Publisher: University of Public Service | Ludovika University Publishing House
H-1083 Budapest, Ludovika tér 2.
www.ludovika.hu; info@ludovika.hu

Responsible for publishing: Gergely Deli Rector
Proofreaders: Hajnalka Bujdosó, Zsuzsánna Gergely, Ágnes Resfoszki
Print and bind: University of Public Service

ISSN 1586-2895 (printed)
ISSN 1787-050X (online)

Published four times a year.

Tartalom

Szerzőink	7
Lektoraink	9
Szerkesztői köszöntő	11

Nekrológ

BLASKÓ Béla – CSÉRI Zoltán: Búcsúzás Prof. Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornoktól.	15
---	----

Büntetőjog

NÉMETH János: A beismerő nyilatkozat jogintézményének értelmezési nehézségei	25
PATÓ Viktória Lilla: Az olasz szervezett bűnözés elleni harc jogi keretei a magyar és a nemzetközi szabályozások tükrében	39

Kriminológia

BACSÓ Bernadett: A drogpolitika liberalizációjának társadalmi hatása	53
BELLAVICS Mária Zsóka: Az antiszocialitás megjelenése az egyes személyiségzavarokban és annak kriminológiai jelentősége	65
LOHNER Klaudia – GYIMESI Benedek: Sorozat-bűncselekmények elemzése és profilozása.	79
NAGY Ivett: A szervezett bűnözői csoportok vagyonelejtési technikái a Covid-19-világjárvány előtt és alatt.	93

Rendészeti gyakorlat

DULAI Péter: Tájékoztatni jog vagy kötelesség? Egy ötrendbeli emberölés nyomai a magyar sajtóban	107
HÉDER Klára: A megfigyelés kölcsönösségével („sousveillance”, „citizen journalism” és rendőri testkamerák) kapcsolatos rendőrzvezetői attitűdök.	121
KAKÓCZ Krisztián: A rendkívüli események korai felismerésére irányuló technikai fejlesztés célja, szakmai követelményei a külföldiek idegenrendészeti célú fogva tartása során.	141
MEZEI József: A BM III/II. csoportfőnöksége által az 1975–1980 közötti időszakban foglalkoztatott hálózatra vonatkozó adatok elemzése.	157
NÉMETH Ágota: Az arcfelismerés szerepe a bűnügyi munkában	171

Rendészeti képzés

BARNUCZ Nóra: A digitális pedagógia alkalmazásának lehetőségei a rendészeti szaknyelvi órán.	183
---	-----

SCHMIDT Laura: Egy resztoratív rendőrség lehetősége	197
PÉK Richárd Tamás: Jelzőkkel teleaggatott terrorizmus	211
SIPOS Marcell: Szociális gondoskodás a rendvédelmi életpályán	227
GYARAKI Réka: A biztonságtudatosság szerepe, avagy kérdések a kiberbiztonságról .	245
URBÁN Ferenc: Hibrid migráció Belarusból az Európai Unióba	263
NÁNDORI Nikoletta Petra: Fegyelem és mérlegelés. A két világháború közötti Magyarország rendőri erényeiről	275

Szerzőink

- Bacsó Bernadett német nyelvtanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- Barnucz Nóra egyetemi tanársegéd, angol nyelvtanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus; kutató, Kreatív Tanulás Program Kutatóműhely és IKT MasterMinds Kutatócsoport
- Prof. Dr. Blaskó Béla ny. r. vezérőrnagy, professor emeritus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetőjogi Tanszék
- Dr. Bellavics Mária Zsóka tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminálpszichológiai Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- Cséri Zoltán bv. dandártábornok, büntetés-végrehajtási főtanácsos; ügyvezető igazgató, Pálhalmi Agrospeciál Kft.
- Dulai Péter doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- Dr. Gyaraki Réka r. őrnagy, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnüldözési, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- Gyimesi Benedek hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Pszichológia Intézet
- Héder Klára pszichológus, Belügyminisztérium Rendészeti Vezetőkiválasztási, Vezetőképzési és Továbbképzési Főosztály Vezetőkiválasztási Központ; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- Kakócz Krisztián c. r. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Határrendészeti Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- Lohner Klaudia tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminálpszichológiai Tanszék Kriminálpszichológiai Kutatóműhely
- Mezei József nb. alezredes, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék
- Nagy Ivett r. hadnagy, doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola

- Nándori Nikoletta Petra r. főhadnagy, doktori hallgató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- Dr. Németh Ágota r. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék; doktori hallgató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- Dr. Németh János doktori hallgató, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
- Pató Viktória Lilla tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Európa Stratégia Kutatóintézet; doktori hallgató, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Közigazgatástudományi Doktori Iskola
- Dr. Pék Tamás Richárd doktori hallgató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola
- Schmidt Laura tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Európa Stratégia Kutatóintézet; doktori hallgató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola
- Sipos Marcell doktori hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
- Urbán Ferenc osztályvezető, Központi Statisztikai Hivatal Vándorlásstatisztikai osztály; doktori hallgató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettudományi Doktori Iskola

Lektoraink

- Dr. Bertaldó András büntetőbíró, Szekszárdi Járásbíróság
- Dr. Boda József habil. egyetemi docens, (nyá) nb. vezérőrnagy, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Tanácsadó Testület tagja
- Czékmán Balázs doktori hallgató, Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola
- Dr. Éberhardt Gábor PhD r. ezredes kirendeltségvezető, Csongrád-Csanád Megyei Rendőr-főkapitányság Szegedi Határrendészeti Kirendeltség
- Dr. Fellegi Borbála PhD szociálpolitikus, kriminológus, ügyvezető, Foresee Kutatócsoport Nonprofit Közhasznú Kft.
- Dr. Gárdonyi Gergely r. ezredes, tanszékvezető adjunktus, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Forenzikus Tudományok Tanszék
- Dr. Kiss Tibor PhD r. őrnagy adjunktus, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Tanszék
- Dr. Kollár Csaba PhD egyetemi docens, kibernetikus, kommunikációtechnikai mérnök, Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és Biztonságtechnikai Mérnöki Kar
- Dr. Kovács Gyula nyá. r. alezredes, mb. oktató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézete
- Dr. Kriskó Edina PhD adjunktus, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Társadalmi Kommunikáció Tanszék
- Ludányi Dávid tanársegéd, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Emberi Erőforrás Tanszék
- Dr. Nagy Richárd r. alezredes, Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Főosztály Korrupció és Gazdasági Bűnözés Elleni Osztály
- Prof. Dr. Sallai János r. ezredes, tanszékvezető egyetemi tanár, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és -történeti Tanszék
- Dr. Serbakov Márton Tibor doktori hallgató, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék
- Dr. Sivadó Máté PhD r. őrnagy, adjunktus, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminológiai Tanszék
- Dr. Szabó Judit PhD tudományos főmunkatárs, Országos Kriminológiai Intézet
- Prof. Dr. Tóth Mihály egyetemi tanár, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

Szerkesztői köszöntő

A *Magyar Rendészet* a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar szakmai folyóirata. A periodika elsődleges célkitűzése a rendészettudomány egyetemi szintű oktatásának támogatása, új tudományos eredmények közzététele, valamint szakmai tudományos fórum és publikációs lehetőség biztosítása. Tudományterületi fókuszja a rendészettudomány, valamint a bűnügyi tudományok, kellő nyitottsággal a többi tudományterületről kapcsolódó tudományos eredményekre és az interdiszciplináris megközelítésre.

Folyóiratunk az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának besorolása szerint „B” kategóriás lap, amely évente négy számmal jelenik meg. Szerkesztőségünk az NKE Rendészettudományi Karán működik, kiadója a Ludovika Egyetemi Kiadó. Christián László r. dandártábornok tanszékvezető egyetemi docens főszerkesztő munkáját a szerkesztőség titkára, Németh Zsolt PhD ny. r. ezredes egyetemi docens, korábbi főszerkesztő, valamint Barnucz Nóra és Lippai Zsolt r. alezredes egyetemi tanársegédek támogatják.

Lapszámaink is jól tükrözik törekvéseinket, hiszen a publikált tudományos közlemények a rendészet elméleti és gyakorlati világának sokoldalú, alapos és hiteles elemzését adják, amiben kiemelkedő szerepe van lektorainknak, akik ellenszolgáltatás nélkül tesznek eleget a szerkesztőség felkérésének, és végzik felelősségteljes munkájukat, garantálva a megjelenő közlemények megfelelését a magas szintű elvárásoknak.

Periodikánk előállítása – kéziratok befogadása, lektorok felkérése, korrektúrák kezelése – 2018 óta az Open Journal System (OJS) online elektronikus folyóiratkezelő rendszerében valósul meg, ahol a szerzők, lektorok és a szerkesztők valamennyi munkafázisa visszamenőlegesen is nyomon követhető. 2020-ban kiadványunk borítója megváltozott, színesebb és informatívabb lett, illeszkedve az Egyetem megújult arculatához. Továbbá valamennyi szerzőnk és lektorunk részére egy-egy nyomtatásban is megjelenő tiszteletpéldánnyal tudunk kedveskedni.

Online terjesztési listánk kibővítésével, lapszámaink elektronikus elérhetőségéről, a publikálási lehetőségről folyamatosan, már a lapszámaink megjelenésekor értesítjük a rendészeti szervek országos és területi vezetőit. Figyelemfelhívással online lapszámainkra közel hetvenezer egyenruhás, a rendészetben érintett kollégánkat tudjuk – vezetőik közreműködésével – megszólítani, amivel azt szeretnénk elérni, hogy a rendészeti praxis számára is hasznosuljanak szerzőink értékes gondolatai.

Visszatekintés

Előző, 2022/1. lapszámunk szerzői a rendészeti gyakorlat tudományos eszközökkel és módszerekkel való elemzéséről, kutatási eredményeikről adtak számot tanulmányaikban. Folytatódott a belga rendészeti reform elemzése,¹ új probléma felvetéseként pedig a rendészeti kényszer jogának elégtelenségét tanulmányozhattuk a pénzügyőrök vonatkozásában.² Bepillantást nyerhettünk a rendőrség határrendészeti tapasztalatainak felhasználásába az új európai információs rendszerekbe csatlakozás során,³ és a rendészeti kockázatkezelés két területe is szóba került, érte ez alatt a dunai vízi határforgalom⁴ vizsgálatát, illetve a radioaktív hulladék biztonságos őrzésének aktuális szakmai kihívásai elemzését.⁵ További szerzőnk egy igazán elhanyagolt jelenségre, az illegális állat- és növénykereskedelem bünszervezeti megvalósulására és annak 21. századi kriminalitása „határtalanságára”⁶ mutatott rá. Rendészeti képzés rovatunkban egy nyugat-európai rendőrtiszthelyettes iskoláról,⁷ valamint a közösségi oldalak rendészeti profiljainak tanulságairól⁸ kaptunk információkat. További kiemelt figyelmet érdemel a bűnügyi profilalkotás átfogó megközelítése egy gyakorló kriminológus⁹ tollából, továbbá egy régi szerzőnk tanulmányában az új pszichoaktív szerekkel kapcsolatos bűnügyi helyzet észak-magyarországi¹⁰ alakulásáról értesülhettünk. Végül pedig, mintegy vitairatként, reflexiót tártak elénk a BRFK 140 éves jubileuma kapcsán.¹¹

Jelen számunk margójára

Doktoranduszkiadványunk elején lapunk szerkesztőbizottsága és szerkesztősége fájdalomtól megtört szívvel búcsúzik Prof. Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok prodékán úrtól, szerkesztőbizottságunk korábbi elnökétől. Elhunyt munkatársunk, barátunk emléke előtt tisztelve, változtatás nélkül közöljük Egyetemünk

¹ Budavári Árpád: A közösségitől az absztrakt rendészetig: a húszéves belga rendészeti reform színe és visszája. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 15–36.

² Erdős Ákos: Lebilincselő helyzet: a pénzügyőri erőszak alkalmazásának szakmai és jogi dilemmái. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 37–48.

³ Zsákai Lénárd: Határrendészeti kutatás-fejlesztés – a SMILE projekt eredményei. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 49–64.

⁴ Kalmár Ádám: Kockázatok a dunai vízi határforgalom-ellenőrzésben. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 121–138.

⁵ Lippai Zsolt – Herczeg László: Radioaktív hulladék-tárolók fegyveres biztonsági őrsege. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 139–153.

⁶ Zsigmond Csaba: Bünszervezetek a nemzetközi illegális állat- és növény kereskedelemben. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 195–223.

⁷ Fórizs Sándor: Egy rendőr tiszthelyettes alapképzés Németországban. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 95–105.

⁸ Uricska Erna – Suták Máté: Községi oldalak rendészeti profiljain található bejegyzések alkalmazása szaknyelvoktatás során. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 107–119.

⁹ Erdélyi Ákos: A bűnügyi profilalkotás megjelenése a hazai tudományos gondolkodásban. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 155–171.

¹⁰ Vári Vince: Új pszichoaktív anyagokkal (ÚPA) kapcsolatos bűnözés Miskolc szegregátumaiban. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 173–193.

¹¹ Sallai János: 140 éves-e a BRFK, és ha igen, akkor miért nem. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 225–230.

és a Büntetés-végrehajtási Szervezet nevében a végső nyugalomra helyezésekor elhangzott búcsúbeszédet.

Lapszámunkban a Magyar Rendészet tudományos folyóirat és a Doktoranduszok Országos Szövetsége Rendészettudományi Osztály együttműködésében hagyományteremtő módon ebben az évben is összegyűjtötte a fiatal rendészettudós aspiránsok kutatási eredményeit bemutató tanulmányokat. A doktoranduszok a tudományterület széles spektrumát vonultatják fel tizennyolc lektorált tanulmányukon keresztül.

Bacsó Bernadett a drogliberalizációs témakört vizsgálja meg a gyógyászati célú használat szempontjából, egyúttal áttekinti a drogpolitikai apektusait is az eltérő nemzetek gyakorlata szerint. Megállapítja, hogy a gyógyászati célú használat nem ártalmasabb az egészségre, mint a gyógyításban eddig is használt gyógyszerek. A rendészettudomány másik jelentős területe a rendészettörténeti ág, amely témakörön belül Dulai Péter emberöléssel kapcsolatos sajtóelemzése olvasható. Nándori Nikolett Petra a két világháború közötti rendőri értékeket elemzi, amelyek között megtalálható a fegyelem és a diszkrecionális képesség is. Mezei József tanulmánya arról számol be, hogy a BM III/II. csoportfőnöksége által az 1975–1989 közötti időszakban foglalkoztatott hálózat milyen összetételű volt.

A rendészet nemzetközi jellegét, kapcsolódását több tanulmány témája is fókuszba helyezi, Pék Richárd bizonyítja, nincsen egységesen elfogadott nemzetközi büntetőjogi és tudományos definíció a terrorizmusra, és rámutat, hogy a terrorizmus hullámai, tipologizálása, jelzői mennyire adekvátak, és azok a terrorizmus meghatározásában miként segítenek. A hibrid migráció mozgatórugóit és az irreguláris migrációt befolyásoló tényezőket, valamint a kezelésükhöz szükséges eszközök vizsgálatát Urbán Ferenc fejti ki tanulmányában. Az olasz szervezett bűnözés elleni harc hazai és nemzetközi szabályainak összevetését Pató Viktória Lilla dolgozza fel. Kakócz Krisztián rávilágít a rendkívüli események korai felismerésére irányuló technikai fejlesztés céljaira, és szakmai követelményeket fogalmaz meg a külföldiek rendészeti célú fogva tartásával kapcsolatban.

Kriminalisztikai, kriminálpszichológiai témájú tanulmányok is helyet kaptak a lapszámban, amelyek a gyakorlatban dolgozó szakemberek tudásbázisát is színesíthetik. Németh Ágota az arcfelismerés szerepét vizsgálja a bűnügyi munkában, és elemzi az annak alkalmazása során eddig elért eredményeket, illetőleg fejlesztési javaslatokat is megfogalmaz. Lohner Klaudia és Gyimesi Benedek közös tanulmánya a sorozat-bűncselekmények vizsgálatát tűzte ki céljául. Bellavics Mária Zsóka pedig azt bizonyítja, hogy az antiszociális viselkedésszerűségek miként függnek össze a bűnözéssel és egyes bűncselekménytípusokkal. Nagy Ivett a szervezett bűnözői csoportok vagyonelejtsési stratégiáit kutatja, rávilágítva arra, hogy a világiárvány hatása itt sem maradt el, és vizsgálja, a tudatosság milyen formában jelent meg ennek az elkövetői körnek az életében, továbbá, hogy ez miért kiemelt jelentőségű a bűnüldöző szervek munkájában.

A rendőrség és a társadalom viszonyát vizsgálva Schmidt Laura a resztoratív szemlélet lehetőségét taglalja az angolszász rendőrség mintája alapján, amely során

a rendőri munka meghatározó eszköze a helyreállító igazságszolgáltatás módszereinek alkalmazása. Héder Klára írásában a megfigyelés kölcsönösségével – „*sousveillance*”, „*citizen journalism*” és rendőri testkamerák – kapcsolatos rendőri vezetői attitűdökről olvashatunk. Sipos Marcell tanulmánya a szociális gondoskodás a rendvédelmi életpályán és a szociálpolitika eszközrendszerének elemzésére, valamint annak a hivatásosok életminőségére gyakorolt hatásaira irányul. A rendészeti oktatás témakörében Barnucz Nóra a digitális pedagógia tanórai alkalmazási lehetőségeit mutatja be, míg Szakos Judit a védelmi innováció rendészeti aspektusaival foglalkozik. Gyarakai Réka a kiberbiztonság és a biztonságtudatosság kettősségét elemezve mutatja be, hogy az állampolgárok bevonása és informálása meghatározó eleme a hatékony kibervédelemnek. Az új büntetőeljárási törvény lehetővé teszi a beismerő nyilatkozattételt is, amely jogintézmény sajátosságait ismerteti Németh János, szemléltetve annak rendészeti munkára gyakorolt jövőbeni hatásait.

Bízunk benne, hogy a doktori hallgatók tanulmányait bemutató lapszámunkban továbbra is hasznos ismereteket és aktuális kutatási eredményeket tudunk közölni, amelyek tanulmányozásához valamennyi olvasónknak tartalmas időtöltést kívánunk!

Budapest, 2022. július 13.

Tisztelettel:

Baráth Noémi
Doktoranduszok Országos Szövetsége
Rendészettudományi Osztály
vendégszerkesztő

Dr. Christián László r. dandártábornok
tanszékvezető egyetemi docens
NKE oktatási rektorhelyettes
főszerkesztő

Búcsúzás Prof. Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornoktól

A *Magyar Rendészet* szerkesztőbizottsága és szerkesztősége fájdalomtól megtört szívvel búcsúzik Prof. Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok prodékán úrtól, szerkesztőbizottságunk korábbi elnökétől.

Elhunyt munkatársunk, barátunk emléke előtt tisztelegve, változtatás nélkül közöljük egyetemünk és a Büntetés-végrehajtási Szervezet nevében, végső nyugalomra helyezésekor elhangzott búcsúbeszédeket.

Tisztelt gyászoló család!

Barátok, ismerősök, munkatársak!

Az elmulás – legyen bármennyire is törvényszerű következménye a keletkezésnek és az életnek – mindig megrendítő és fájdalmas. Rokonunk, barátunk, ismerősünk, munkatársunk halálakor még inkább így van ez, mert a végső elköszönés nem általános. Szól valakihez. Egyvalakihez. Ahhoz, aki része volt életünknek, s akihez mi is tartoztunk. Akinek a léte, személyisége, megnyilvánulásai, munkássága valóság volt.

Mélyen megrendülve, a végső tiszteletadás szomorú kötelességét teljesítve állunk Prof. Dr. Ruzsonyi Péter büntetés-végrehajtási dandártábornok, tanszékvezető egyetemi tanár, büntetés-végrehajtási főtanácsos, köztiszteletben álló kollégánk és szeretett barátunk ravatalánál.

A Belügyminisztérium, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem, a Rendészettudományi Kar vezetése és valamennyi munkatársa, valamint a Kar – tábornok úr által 23 évig vezetett – Büntetés-végrehajtási Tanszékének kollektívája nevében búcsúzom. Tábornok úr, Péter átlépte a földi élet határait, és átadta a helyét az emlékezésnek. Nemcsak őt veszítettük el, de mi is kevesebbek lettünk. Kiszakadt belőlünk egy rész, hogy soha nem gyógyul hege figyelmeztessen: addig kell szeretnünk egymást, amíg lehet.

Tudtuk, hogy Péter hónapok óta türelemmel viseli súlyos betegségét, halálának híre mégis megrendített valamennyiünket, akik most itt vagyunk, de megrendítette azokat is, akik országszerte ismerték, szerették, tisztelték, becsülték, de most nem lehetnek itt.

Péter! Hiányozni fog életünkből nyitott, mindig jókedvet és optimizmust sugárzó egyéniséged, feltétel nélkül elismert, tiszteletet érdemlő szellemiséged, páratlan odaadással ötvözött szakmai tudásod, vezetői gondoskodásod.

Még 1999-ben elődöd, Lőrincz tanár úr OPK-ra távozásával megüresedett a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszékének vezetői széke. Ebben az időben már a MAB elvárása volt, hogy a tanszékvezetők fokozatosok legyenek. Elnézést kérek a személyes jellegű megjegyzésért, de ebben az időszakban ismerhettelek meg. Többkörös egyeztetéseket folytattunk, hogy ki pályázhatna, ki lehetne alkalmas – tudományos fokozattal rendelkező – jelölt. Talán a csillagok szerencsés állásának is köszönhető, de Te éppen 1999 tavaszán védted meg summa cum laude minősítéssel doktori disszertációd, és Tari tábornok úr ajánlását figyelembe véve leültünk Veled egy tájékoztató, ismerkedő megbeszélésre. Első látásra is szimpatikus,

¹ Dr. Blaskó Béla r. vezérőrnagy CSc/PhD egyetemi tanár, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Büntetőjogi Tanszék. E-mail: blasko.bela@uni-nke.hu

közvetlen, jó humorérzékű, a szakmában jártas ember benyomását keltette. Vezetőtársaimmal egyöntetűen arra a megállapításra jutottunk, Te vagy a mi emberünk. Utólag bevallhatom, hogy volt olyan kolléga, aki megjegyezte, csak az a kár, hogy nem vagy jogász. Aztán a főiskolai, majd egyetemi évek alatt több vezetői szinten is szolgáltál, és bebizonyosodott, hogy de jó is, hogy nem vagy jogász.

Pedagógus voltál. A szó legnemesebb értelmében. Tanítottál – 2006-tól habilitált doktorként, 2009-től már kinevezett egyetemi tanárként –, és hol kisebb, hol nagyobb kollektívát vezettél. De tanszékvezetőként és a Kart két cikluson át irányító dékánként is úgy vezettél, hogy közben nemcsak a hallgatókat, hanem minket is tanítottál.

Már az Egyetem, valamint a Kar létrehozásának időszakában jelentős szerepet vállaltál az ideiglenes Szenátus munkájában. Azok közé tartoztál, akik – a szkeptikus kollégákkal szemben – egyértelműen és cselekvő módon kiálltak az egyetemmé válás ideája mellett. A dékáni ciklusaid alatt – többek között úgy is, mint az egyetem Szenátusának tagja, a Kari Tanács elnöke, valamint az egyetemi Habilitációs Bizottság tagja – aktív, alakító szerepet vállalva, fáradságot nem ismerve, jelentős szellemi és fizikai energiákat fektettél abba, hogy az immár több mint tíz éve prosperáló NKE és a Rendészettudományi Kar mindazokat az eredményeket magáénak mondhatta, ahová máig eljutottunk.

Kedves Péter! Lehettem az RTF főigazgatójaként a főnököd, majd később, amikor az RTK oktatási dékánhelyettese voltam Te lettél az én főnököm. De akárhogy is fordult a dolog, büszke vagyok arra, hogy azok közé tartozhattam, akik barátként tisztelhattunk Téged, amit a korrekt vezetői magatartásod mellett megalapozott az is, hogy kitűnő kapcsolatot ápoltál munkatársaidal, kollégáiddal a magánéletben is. Többször élvezhattuk a házadban bográcsozás közben a vendégszereteted. Akik ismertek, tudják, állat- és természetbarátként éltél. Bizony kicsit irigykedtünk rád Mollyért, gyönyörű magyar vizsláért, amely annak idején nap mint nap elkísért a hegyre. Szeretted a vizet, és kismotoros hajóddal többször hajóztunk a Dunán. De felfelé is törekedtél, voltál siklóernyős, majd mikor ezt abbahagytad, a repülés irányába fordultál. Több órát töltöttünk a levegőben, és kettőnket talán ez hozott igazán közel egymáshoz. Már nagybetegen feküdtél, és nem tudhattam, hogy az lesz legutolsó telefonbeszélgetésünk, amelyet – reménykedve – azzal zártuk, hogy csak jöjjön már a jó idő, és megyünk repülni.

Péter! Neked megadatott, hogy a jól végzett munka örömeivel tekints végig a büntetés-végrehajtás országos és megyei vezetőinek során, hiszen szinte valamennyien a Te tanítványaid is voltak. Szerencsés az a tanár, oktató, pedagógus, aki megérheti volt diákjainak kimagasló sikereit. A büntetés-végrehajtás több száz tisztje tekinthetett tanító és nevelő mesterének. Tudtad jól, hogy tanítani szavakkal is lehet, de nevelni csak példamutatással. Mindenkor igyekeztél szakmai és emberi tudásod legjavát adni, és nem kaptál olyan feladatot, amelyet szívós akarattal sikerre ne vittél volna. Szakmai tudásod, óriási tapasztalatod ellenére sosem tekintettél egyetlen megbízást sem rutinfeladatnak. Mindig alaposan felkészültél. Munkádban

igényes és következetes voltál. Hittél abban, amit csinálsz. Tudtad, hogy munkád gyümölcseit nem Te fogod leszüretelni, de vetettél, hogy mások arathassanak.

A neveléstudomány, valamint a rendészettudomány területén kifejtett tudományos tevékenységed követésre méltó. Cselekvő részese voltál több tudományos testület, bizottság munkájának. Így többek között tagja voltál:

- a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Kutatási Tanácsának mint a Társadalomelméleti Kollégium elnöke,
- törzstagja és témakiírója voltál a Kari Tudományági Doktori Tanácsnak, illetve
- oktatója a Hadtudományi Doktori Iskolának.

Témavezetői tevékenységed eredményességét doktori fokozatot szerzett hallgatóid is jelzik.

Tagja voltál a Magyar Tudományos Akadémia köztestületének.

Aktív tevékenységet fejtettél ki:

- a Belügyi Tudományos Tanács,
- az MTA Büntetés-végrehajtási Jogi Albizottság,
- a Magyar Börtönügyi Társaság munkájában,
- az Országos Doktori Tanács és
- az Európai Börtönnevelési Társaság tagjaként is.

Évekig jegyezted szerkesztőbizottsági elnökként a *Magyar Rendészetet*, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem rendészettudományi szakmai folyóiratát.

Az utóbbi évtizedekben keresett és kedvelt előadója voltál jelentős számú nemzetközi és honi tudományos konferenciának, de gyakran tettél eleget vendégprofesszori meghívásoknak is.

Nagyszámú – sokat hivatkozott, idézett – tudományos közlemény szerzője voltál, és több monográfiád is megjelent. Tudományos műveid is letéteményesei annak, hogy mindig számontartanak a neveléstudományok és a rendészettudomány jeles művelőinek sorában.

Szólnom kell arról is, hogy az eltelt több mint két évtized alatt olyan tanszéket építettél – akár a fokozatos oktatók számát is tekintve –, amely példaképpül szolgálhat a Kar több tanszéke számára is. Mintegy atyai támogatásoddal felnőtt a tanszéken egy fiatal tudósgeneráció, akik – bizton állíthatom – továbbviszik örökségedet.

Oktatói, tudományos, kutatói tevékenységed számos elismerés övezte. Birtokosa vagy többek között:

- a legmagasabb büntetés-végrehajtási szakmai elismerésnek, a Tauffer Emil-díjnak;
- a Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Emlékplakett arany fokozatának;
- a Szent György-érdemjel belügyminisztériumi kitüntetésnek;
- a belügyi ágazatban végzett kiváló tudományos munka elismeréséül a Szabó András-éremnek;

- tavasszal pedig megkaptad a Nemzeti Közszerológati Egyetem Aranyérmét, amelynek indokolását idézem: „A kitüntetéssel a Rendészettudományi Kar érdekében végzett kiemelkedő vezetői tevékenysége iránti elismerésünket fejezzük ki. Szakmai felkészültsége, az oktatás és képzés területén szerzett több évtizedes tapasztalata, valamint a tudományos életben betöltött szerepe nagymértékben hozzájárult a Nemzeti Közszerológati Egyetem elismertségének növeléséhez és gazdagításához.”

Péter! Valamennyien jól tudjuk, hogy az emberi élet véges, hogy az elmúlás elkerülhetetlen, hogy a halál kegyetlen törvénye ellen semmit sem tehetünk.

Mégis, hogy ez most bekövetkezett, nagy fájdalmat okoz számunkra a felismerés, hogy utoljára szólhatunk Hozzád, és Te már nem válaszolsz nekünk.

A szeretteid, a barátaid mellett a volt munkatársak, beosztottak, tanítványok és tisztelőid közül is számosan eljöttek, hogy végső tiszteletadásukat tegyék ravatalodnál.

Egyéniségedre gondolunk, Rád, aki tanszékvezetőként és dékánként, minden munkakörödben rendkívül fontosnak tartottad, hogy többet, még többet tegyél. Mindig sugárzott belőled a megalapozott, példamutató hivatástudat. Ötleteiddel, megfontolt javaslataiddal, kezdeményezéseiddel sokat tettél a büntetés-végrehajtási szolgálat és hivatás elismertetéséért, megbecsüléséért, a Rendőrtiszti Főiskola, majd a Nemzeti Közszerológati Egyetem, a Rendészettudományi Kar, illetve tanszéked közösségéért, különösen tanítványaidért.

Élethivatásodnak a büntetés-végrehajtási pályát választottad. Tárgyismereted, szakmai műveltséged, tudományos felkészültséged gyakorlati tapasztalatod meggyőző volt. Rendet tartottál, nemcsak a tárgyak világában, hanem a gondolatok között és az emberi kapcsolataidban is. Jól tudtad, hogy az engedékenység rendet nem teremt, ezért, ha kellett, szigorú is tudtál lenni. Ha a körülmények úgy diktálták, ütközést is vállaltál, de ha bárki bajba került, nyugodtan fordulhatott Hozzád a megoldás keresésében. Segítségedben, valamint kompromisszumkésztségedben mindig bízhattunk.

Tisztelt Dandártábornok Úr, Drága Péter! Pályafutásod során voltak könnyebb és sikeresebb, de nehéz időszakok is. Szolgáltál, de nem voltál szolga.

Nagy munkabírású, jó nevelő, a feladatokat magas szinten megoldó, széles területen jártas, igényes vezető, tudós és pedagógus voltál. Az egyszerűség, a derű, az egyenesség jellemezte életedet.

Nem törekedtél hírnévre, dicsőségre, bár megmutattad magad, hogy mások követhessenek. A kötelesség teljesítésében sokunknak példát mutattál. Keményen dolgoztál, tiszta szívvel szerettél, küzdelmes utadat megjárva vívtad harcaidat. Második dékáni ciklusod leteltével joggal gondolhattad, hogy néhány dédelgetett terved megvalósításának nekiláthatsz. Most már tudjuk: rövid idő adatott számodra, de tudjuk azt is, hogy így is tartalmas emberi életet éltél.

Lehetetlen most szólni mindarról a szeretetről, megbecsülésről, amit érzünk az irányodba. Nincsenek szavak, amelyekkel bánatunkat kifejezhetnénk. Mégis oly

sok mindent szeretnék még elmondani, de jól tudom ez már lehetetlen. Szavaink a szívünkbe fagynak, megdermednek.

Kedves Péter! A sors által Neked szánt, igen rövid időd lepergett. Most, akik itt állunk körülötted, elköszönünk Tőled, búcsút intünk. Valamennyien Rád gondolunk. Felvillan mosolygós arcod, egy pillanatra visszanézel, majd rövidesen elindulsz immáron végső utadra.

Búcsút intenek szeretteid, barátaid, ismerőseid. Elköszönök Tőled a Belügyminisztérium, a Nemzeti Közszerológati Egyetem, valamint a Rendészettudományi Kar, a Tanszéked, továbbá az együttműködő partnerintézmények vezetői, oktatói, munkatársai, valamint a kollégáid és tisztelőid nevében!

Végtelenül tisztelt Dr. Ruzsonyi Péter dandártábornok úr, drága Péter! Életedben oly sok parancsot hajtottál végre; nincs többé parancs, csak kérés, az egyetlen, az utolsó:

nyugodj békében!

CSÉRI Zoltán bv. dandártábornok²

Tisztelt gyászoló család!

Tisztelt előljárók, kollégák!

Kedves rokonok, barátok, ismerősök!

A büntetés-végrehajtási szervezet volt és jelenlegi személyi állománya nevében megrendülten és mély tisztelettel – a család gyászában osztozva – hajtok fejet Professzor Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, prodékán, tanszékvezető egyetemi tanár emléke előtt.

Ibsen gondolatait idézve: „Derék szokás és emberi, a sírnál állva visszatekinteni az elhunyt életére.”

Visszatekintünk mi is most, amikor egy tartalmas, szorgos, becsületes életnek vetett véget a könyörtelen halál. Ismét rádöbbenünk, hogy milyen gyakran kell átélnünk az elmúlást, hiszen minden barátunkban, munkatársunkban önmagunk egy részét veszítjük el.

Nehéz, nagyon nehéz megfogalmazni a búcsú szavait, a felfakadó keserűség elnyom minden mást. Hiába tudjuk az eszünkkel, hogy az élethez tartozik a halál is, hiába értjük értelemmel, hogy a természet törvényei nem engednek kivételt, a szívünk, lelkünk nem akarja elfogadni a kérérlhetetlen tényt.

Kedves munkatársunk népművelés-testnevelés szakon tanárként diplomázott, talán ennek is köszönhető, hogy hihetetlen energia és kitartás hajtotta előre. Élete során mindig magasabbra tette a lécet.

Diplomaszerzés után, 1983. szeptember 1-jétől nevezték ki a Budapesti Fegyház és Börtön polgári állományába, nevelői munkakörbe, majd a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán folytatta pályafutását.

1985-ben kinevezték a büntetés-végrehajtás hivatásos állományába, hadnagy rendfokozatba, főelőadónak.

Ténykedése során az első olyan sajtóért is felelős munkatársa volt a Büntetés-végrehajtásnak, aki nyitottabbá tette a külvilág felé a szervezetet.

Lépésről lépésre haladt a tudományos munka felé, ennek első állomásaként okleveles pedagógia szakos előadó diplomát szerzett, majd neveléstudományból summa cum laude PhD-fokozatot vehetett át az Eötvös Loránd Tudományegyetemen.

1999. november 1-jei hatállyal vezényelték a Rendőrtiszti Főiskola állományába, és megbízták a Büntetés-végrehajtási Tanszék tanszékvezetői feladatainak ellátásával.

² Cséri Zoltán bv. dandártábornok, büntetés-végrehajtási főtanácsos, Pálhalmi Agrospeciál Kft. ügyvezető igazgató.

Ezzel egy időben kinevezték főiskolai docenssé, és előléptették alezredesi rendfokozatba.

2003. július 1-jei hatállyal főiskolai tanárrá nevezték ki, tanszékvezetői megbízása változatlanul hagyása mellett.

2005-ben vendégoktatóként vezényelték a Máltai Egyetemre.

2006-ban kinevezték a Rendőrtiszti Főiskola Büntetés-végrehajtási Tanszék tanszékvezetőjévé, és még ebben az évben habilitált doktor címet szerzett.

2009. március 1. napjával egyetemi tanárként folytatta szolgálatát.

Érdemei elismeréseként 2012. szeptember 8-ai hatállyal Magyarország köztársasági elnöke kinevezte büntetés-végrehajtási dandártábornokká.

Kétszer is ellátta a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar dékáni munkakörét, először 2012–2015, majd 2018 és 2021 között.

A közel négy évtizedes munkássága alatt a legmagasabb kitüntetéseket érdemelte ki.

Kiemelkedő munkájáért, többek között megkapta a Közbiztonsági Érem arany fokozatát, a Kiemelkedő Tudományos Munkáért emlékérmét (2005), az Emberi Jogokért emlékplakettet (2006), a főtanácsosi címet (2008), valamint a Tauffer Emil-díjat (2009), de tulajdonosa a Büntetés-végrehajtási Szolgálatért Emlékplakett arany fokozatának (2010) és a Szent Adorján-Érdemjelnek (2020) is.

60. születésnapja alkalmából belügyminiszter úr dísztör emléktárgyat adományozott részére, valamint idén márciusban a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Aranyérme kitüntetésben részesült.

Diákjai úgy jellemezték, hogy öröm volt az előadásaira járni, mert azok mindig jó hangulatban teltek, és azt interaktív oktatás jellemezte, valamint rendkívül sok gyakorlati tapasztalattal rendelkezett, amelyet át is adott.

Munkatársai emberségét emelték ki. A kompromisszumokra törekvés jellemezte, egyensúlyt tartott fenn a kollégák között, a feladatokat a képességek figyelembevételével osztotta el. Igazi közösséget épített maga körül. Péter sokféleképpen látta a világot és az embert: reálisnak, titokzatosnak, egyszerűnek és megfjejhetetlennek. De egy pillanatra sem szunnyadt el benne az együttérzés és a javítani akarás szándéka.

Bizonyos keretek között teret engedett a tanári szabadságnak, illetve biztatta munkatársait az oktatással kapcsolatos innovatív elképzelésekre.

A testület iránti elkötelezettsége és töretlen hűsége megkérdőjelezhetetlen, szakmai sikerei és eredményei elévülhetetlenek, a pályafutása során kötött igaz barátságok pedig széttéphetetlenek lettek. Akik ismerték, tisztelték tudását, kitarását, egyszerűségét, szerették közvetlenségét, nyitott és kedves személyiségét, áldozatkészségét és elhivatottságát.

Előadói készségét felkészültségét és az emberekre gyakorolt hatását mi sem mutatja jobban, mint hogy néhány évvel ezelőtt egy katonai-rendvédelmi hagyományörző egyesületbe hívtam előadónak. Az előadás címe *Világok börtöne, börtönök világa* volt. Az előadás időtartama 45 perc lett volna, de amíg máskor éppen elég ez az idő a jelenlévőknek, Péterre még másfél óra után is záporoztak a kérdések

elragadó előadásmódja, felkészültsége miatt, és az előadás után is lelkes társaság vette körül, hogy ossza meg velük tapasztalatait.

Professzor Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornokot a rendvédelmi szervek szolgálatában nyújtott kimagasló teljesítményét, töretlen életpályáját, valamint vitathatatlan emberi és vezetői nagyságát elismerve a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoka a Büntetés-végrehajtási Szervezet halottjává nyilvánította.

Tisztelt Tábornok úr, Kedves Péter!

„Mi mindig búcsúzunk,
Este a naptól,
reggel az éjtől,
csönddel a szótól,
hanggal a csöndtől.
Mi mindig búcsúzunk.
Itt és Most örökre búcsúzunk.”

Hamvaitat befogadja az anyaföld, a búcsú és a gyász ideje egyszer lejár, de emlékeinkben velünk maradsz.

Örök álmod legyen könnyű, nyugodj békében!

A beismerő nyilatkozat jogintézményének értelmezési nehézségei

NÉMETH János¹

Az új büntetőeljárás törvény² jelentős újítása az előkészítő ülés újraszabályozása, amelyen immár lehetőség van az eljárás gyors és végleges lezárására. Ennek feltétele egy érvényes vádlotti beismerő nyilatkozat, amelyet a bíróság a törvényben meghatározott feltételek és egyéb tényezők figyelembevételére alapján, egy erre irányuló kihallgatást követően értékel. Kérdéses azonban, hogy a jogalkotó által „beismerő nyilatkozatként” meghatározott terhelti közlés és az azt követő, bíróság általi „kihallgatás” hogyan viszonyul a terhelti vallomás törvényben meghatározott fogalmához, illetve a büntetőeljárás lefolytatott, bíróság általi bizonyítékértékelő tevékenységhez, a bizonyítási eljáráshoz.

Kulcsszavak: büntetőeljárás, előkészítő ülés, beismerés, tárgyalás, bizonyítékok

1. A terhelti beismerő nyilatkozat az előkészítő ülésen

A Be. szabályrendszerében új fogalomként jelent meg a terhelt „bűnösséget beismerő nyilatkozata”. Új fogalom abban a tekintetben, hogy – a törvényszövegből kiindulva – annak rendeltetése az ügy lezárásának biztosítása az előkészítő ülésen. Egyértelműen kijelenthető, hogy a fogalom a Be. szövegében – egy kivétellel – kizárólag az előkészítő üléssel kapcsolatos szabályok között található meg, így a LXXVI. fejezetben, valamint az arra való visszautalásokban, így a tárgyalás menete, illetve a bíróság döntései és a jogorvoslatok kapcsán.³ A beismerő nyilatkozatra vonatkozó kihallgatás szabályaira a Be. 502. § (3) bekezdésében, illetve az 504. § (1) bekezdésében utal, elfogadásának feltételeit pedig a törvény 504. § (2) bekezdése tartalmazza.

¹ Doktori hallgató, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntető Eljárásjogi Tanszék, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. E-mail: nemeth.janos97@gmail.com

Ezúton is szeretném kifejezni köszönetemet a segítségért és a támogatásért témavezetőmnek, Dr. Tóth Andrea Noéminek. A tudományos közlemény elkészítését az EFOP-3.6.3-VEKOP-16-2017-00007 azonosító számú, „Tehetségéből fiatal kutató” A kutatói életpályát támogató tevékenységek a felsőoktatásban című projekt támogatta. 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról (Be. [új]).

³ Az egyetlen kivétel az eljárás egyezség esetén külön eljárás szabályai között található, a jogalkotó ugyanis itt is a bűnösséget beismerő nyilatkozat egyértelműségét és az ügyiratokkal való összhangját jelöli meg a bíróság általi jóváhagyás feltételeként.

A 499. § (1) bekezdésben meghatározottak szerint az előkészítő ülés nyilvános ülés, amelyen a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtetheti a váddal kapcsolatos álláspontját. Ez utóbbi két módon valósulhat meg: érvényes beismerő nyilatkozat megtételével, illetve annak hiányában a bizonyításra vonatkozó indítványok megtételével, a valósnak elfogadott tények megjelölésével. A törvény a fejezetben azonban nem ad további, konkrét támpontot arra vonatkozóan, hogy a beismerő nyilatkozat mit foglalhat magában, illetve mit nem. Szinte általánosan elfogadottnak tekinthető az az álláspont, hogy az mind a vádirati tényállásban leírtakra – így a történeti tényállásra –, mind az anyagi jogi bűnösségre ki kell terjedjen,⁴ a törvény nem zárja ki azonban, hogy adott esetben a bíróság a vádlottnak a vádra tett egyszerű igenlő nyilatkozatát fogadja el a bűnösség beismeréseként.⁵ Megköveteli ugyan, hogy a bíróság a terheltet kihallgassa a nyilatkozat megtétele során, hiszen ez is szükséges lehet a beismerés elfogadási feltételeinek – például a beismerés önkéntességének – ellenőrzéséhez. A kihallgatás, de már a beismerő nyilatkozat nevesítése is felveti azonban, hogy a tárgyalást előkészítő nyilvános ülésen van-e lehetősége a bíróságnak bizonyítás lefolytatására, ott a bíróság terhelti vallomást rögzít-e? A Be. ugyanis a bíróság előtti bizonyítás lefolytatását a tárgyalás sajátosságaként jelöli meg.

A probléma tehát, hogy nem világos, a beismerő nyilatkozat egy új jogintézmény, vagy az megegyezik a terhelt vallomásának eljárásbeli fogalmával, ebből következően pedig, hogy az előkészítő ülésen bizonyítás lefolytatása – terhelti vallomás felvétele – lehetséges-e. Az eljárás e szakaszában – még a tárgyalást megelőzően – beszerzett újabb bizonyíték, de legalábbis a nyilatkozatból levont következtetések ugyanis nagymértékben befolyásolhatják az eljárás alakulását, végső soron pedig az ügy eldöntését.

Feltevés, hogy a bűnösséget beismerő nyilatkozat jogi megítélése a Be. hatálybalépését követő években sem tisztázódott, az továbbra is kétségesen értelmezhető – és úgy is értelmezik – egyszerű beleegyezésként és bizonyítékként értékelhető terhelti vallomásként. Ez a kettős értelmezési lehetőség véleményem szerint mindenképpen tisztázást igényel a jogalkotó részéről, hogy ezáltal is elkerülhetők legyenek a jogértelmezésben – illetve jogalkalmazásban – megjelenő ellentétes döntések.

2. A büntetőeljárásbeli bizonyításról

Ahhoz, hogy a beismerő nyilatkozat terhelti vallomásként, s így bizonyítékként való értékelhetőségének kérdésében állást foglalhassunk, értelmezni szükséges azt a fentebb már említett törvényi feltételt, amely szerint a bírósági eljárásban bizonyítás

⁴ Belovics Ervin: A büntetőeljárásról szóló törvény új jogintézményei (II., befejező rész). *Ügyvédek Lapja*, 58. (2019), 5. 3.

⁵ Varga Zoltán: Az előkészítő ülés hatása a büntetőeljárásban. *Ügyvédek Lapja*, 58. (2019), 6. 28.

lefolytására csak tárgyaláson kerülhet sor: a Be. 425. §-ában ugyanis úgy fogalmaz, hogy a bíróság tárgyalást tart, ha a vádlott büntetőjogi felelősségének megállapítására bizonyítást vesznek fel.

Mivel azonban a bizonyítás fogalmának, jogtudománybeli megítélésének elemzése és meghatározása értelemszerűen nem sűrítethető be jelen tanulmányba, mintegy rövid összefoglalásaként a vonatkozó jogirodalmi meghatározások és állásfoglalások – a teljesség igénye nélkül figyelembe vett – egy részének,⁶ az alábbiakat kívánom kiemelni: a bizonyítás elsősorban a bíróság bizonyítékértékelő tevékenységére vonatkozó fogalom, amely a büntetőügy eldöntését megalapozó bírói meggyőződés kialakulásához szükséges. Ebben segítségére szolgál a nyomozás során végzett bizonyításfelvétel, illetve az eljárás egyéb szereplői, a vád és a védelem által szolgáltatott bizonyítékok is. A hatályos Be. 425. §-a kizárólag a tárgyalásra korlátozza a bizonyítási eljárás lefolytatását, ami a processzualista felfogást képviseli, tekintettel arra, hogy egy konkrét eljárási cselekmény törvényileg van a bizonyítás lefolytatására kijelölve. A processzualista bizonyításelmélet eleme, hogy törvényileg nemcsak a bizonyítási eljárás mikéntje, de a bizonyítási eszközök is meg vannak határozva: a Be. 165. §-a tartalmazza a bizonyítási eszközök felsorolását, amelyek között a terhelt vallomása is szerepel,⁷ a beismerő nyilatkozatot azonban nem tartalmazza, ezek alapján pedig az bizonyíték nem lehet. A hatályos Be. processzuális megközelítésben tehát nem teremt lehetőséget az előkészítő ülésen a terhelti beismerés bizonyítási eszközként – s így bizonyítékként – való értékelésére, mivel bizonyítékok vizsgálatát, bizonyítékértékelési tevékenységet a bíróság kizárólag tárgyalás keretein belül végezhet.

3. A terhelti vallomás

A bizonyítás fogalma mellett elengedhetetlenül szükséges a jelen tanulmány szempontjából releváns bizonyító eszköz, a terhelt vallomása fogalmának értelmezése is. A tanulmány témájához ragaszkodva itt a továbbiakban kizárólag a beismerő terhelti vallomással és annak jelentőségével foglalkozom, megvizsgálva a terhelt vallomásának új fogalmát és annak viszonyát a beismerő nyilatkozathoz.

A Be. 183. § (4) bekezdése kimondja, hogy a terhelt beismerése esetén – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – be kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is. Van

⁶ Így különösen Bócz Endre: „Megismerés” és „bizonyítás” a büntető eljárásban. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 41. (1992), 1–40. 83–96.; Jármay Tibor: Gondolatok a bizonyítás egyes kérdéseiről. In Nagy Ferenc – Balogh Elemér (szerk.): *Ad futuram memoriam – Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2007. 54–65.; Király Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003; Elek Balázs – Szabó Krisztián: *Szemelvények a büntető eljárásjog köréből*. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2019; Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2020; Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2004.

⁷ Be. 165. § b).

azonban olyan vélemény, amely szerint „közhellyé vált, hogy a beismerő vallomás csak egy bizonyíték a többi között, és megszületése esetén is be kell szerezni a többi bizonyítékot, illetve a tárgyaláson fel kell venni a további bizonyítást is”.⁸ Ha itt még nem is foglalunk véglegesen állást abban a kérdésben, hogy az előkészítő ülésen elhangzott terhelti nyilatkozat értékelhető-e bizonyítékként, azt mindenképpen érdemesnek tartom kiemelni, hogy valóban a beismerés jelentőségének előtérbe kerülését eredményezte az új szabályozás, hiszen az a Be. további bizonyítékok beszerzésére vonatkozó főszabálya alóli kivételnek tekinthető.

A terhelti vallomás fogalmát a Be. 183. § (1) bekezdése akként határozza meg, hogy az a terhelt minden olyan, a büntetőeljárásban a terhelti figyelmeztetés utáni, bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság előtt tett, illetve ezeknek címzett szóbeli vagy írásbeli közlése, amelyben a bizonyítás tárgyára vonatkozó tényt állít. A miniszteri indokolásban megfogalmazott álláspont szerint a fenti definíció az új törvénykönyv hatálybalépését megelőző jogértelmezési viták elkerülése érdekében született, s az immár egyértelműen meghatározza, hogy a terhelt mely nyilatkozatai minősülnek vallomásnak, és ekként melyek értékelhetők bizonyítási eszközként. Rámutat továbbá, hogy melyek azok a törvényi feltételek, amelyeknek meg kell felelnie a fenti terhelti közlésnek ahhoz, hogy vallomásnak minősüljön: alakiságtól függetlenül ide tartozik minden olyan, közvetlenül a terhelttől származó közlés, amely a terhelti figyelmeztetés után valamely eljárási cselekményen történik, ha az a bizonyítás tárgyára vonatkozó tényállítást tartalmaz.⁹

A definíció egyetlen kérdéses kitétele, hogy a nyilatkozatnak a bizonyítás tárgyára kell vonatkoznia: az előkészítő ülésen azonban még nem folyik bizonyítás, annak színtere a kódex szövege szerint a bírósági szakaszban csak a tárgyalás lehet, így nem világos, hogyan irányulhatna a bizonyítás tárgyára a beismerő nyilatkozat. A feltételrendszernek való megfelelés módját így egyelőre az az értelmezés biztosíthatja, ha a tárgyaláson való bizonyítás kizárólagosságát figyelmen kívül hagyjuk, ez azonban a törvényszöveggel ellentétes.

4. A beismerő nyilatkozat megítélése a jogirodalomban

Abban a tekintetben, hogy az előkészítő ülésen elhangzó terhelti beismerő nyilatkozat minősíthető-e a fentiek szerinti terhelti vallomásnak, illetve ebből következően, az előkészítő ülésen bizonyítás történik-e, az elmúlt évek jogirodalmában egyaránt találhatunk igenlő és nemleges válaszokat. A továbbiakban így a hazai jogértelmezés képviselőinek véleményét kívánom ismertetni, bemutatva a különböző álláspontok érveit, értelmezéseit, ezt követően pedig bírósági döntések elemzése útján kívánok rámutatni arra, hogy a bíróság előtt hogyan jelenik meg a beis-

⁸ Bancsi Zsolt József – Rimóczy István: Az előkészítő ülés ismeretelméleti és pszichológiai szempontjai I. *Ügyészségi Szemle*, 6. (2021), 1. 7–8.

⁹ A Be. 183. §-ához fűzött miniszteri indokolás.

merő nyilatkozatban elhangzottak értékelése, amennyiben az eljárásban tárgyalás tartására is sor kerül. Előrebocsátanám azonban, hogy a jogirodalom és a gyakorlat vizsgálatának különválasztása mindössze azt a célt szolgálja, hogy rámutassak, milyen értelmezési lehetőségek állnak rendelkezésre a jogalkalmazó számára, s hogy ezek közül a gyakorlatban mely szemléletmódnak sikerült érvényre jutnia.

4.1. A bizonyítékkénti értékelést ellenző vélemények

A kérdéskörrel – kisebb vagy nagyobb mélységben – foglalkozók tehát két oldalra oszthatók: az egyik „oldal,” akik tagadják, hogy az előkészítő ülésen bizonyítás, bizonyítékértékelés megy végbe, és – illetve vagy – nem tartják vallomásnak a beismerő nyilatkozatot. Ide sorolható Szabó Judit és Hornyák Szabolcs, akik az előkészítő ülés és bírósági igazgatás kapcsolatát vizsgáló tanulmányukban adnak hangot azon véleményüknek, amely szerint az előkészítő ülésen nem folyik bizonyítás, lényeges momentuma azonban, hogy a vádlottat ott ki kell hallgatni.¹⁰ Ibolya Tibor szerint az előkészítő ülés új szabályai révén a bíróságnak a megalapozott, törvényes ítélethez már nincs szüksége a nyomozás során beszerzett bizonyítékok újraértékelésére, s ezáltal a „bizonyítás megduplázására”.¹¹ Ibolya álláspontja is hasonló tehát abban a tekintetben, hogy szerinte az előkészítő ülésen a bíróság nem folytat le bizonyítást. Nem tér ki azonban arra, hogy a kihallgatást, illetve a terhelti nyilatkozatot hogyan értelmezné az új jogszabályi környezetben.

A beismerő nyilatkozat értékelése kapcsán a fentiekén túl két szerzőt kívánok kiemelni, akik már részletesen kitértek annak szerepére és értékelésére az eljárásban: Elek Balázs a Be. kodifikációja alatt írt, az előkészítő ülés új szerepét körvonalazó munkájában a beismerő nyilatkozatra mint „vádát nem vitató” nyilatkozatra utal. Szerinte ez a nyilatkozat különbözne a bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomástól, mégpedig azért, hogy a nyomozás során tett beismerő vallomás a későbbiekben korlátlanul felhasználható lenne bizonyítási eszközként mint terhelti vallomás, míg a vádat nem vitató nyilatkozatnak sokkal inkább a közvetítői eljárásban tett nyilatkozatokhoz hasonló jogi természete lehetne, s ezáltal abban az esetben, ha a beismerés nem vezetne az eljárás jogerős befejezéséhez, a későbbiekben ez utóbira nem lehetne hivatkozni, azt nem lehetne bizonyítási eszközként felhasználni.¹² Elek nemcsak hogy kijelenti, hogy a büntetőeljárás eredményes befejezését elősegítő vádlotti nyilatkozat terhelti vallomásként nem értékelhető, de rámutat arra is, hogy – habár elengedhetetlenül szükséges a nyilatkozat önkéntességének vizsgálata – a bíróság az előkészítő ülésen bizonyítást nem folytathat le.¹³

¹⁰ Szabó Judit – Hornyák Szabolcs: Az új büntetőeljárás kódex hatása a bírósági igazgatásra. *Bírósági Szemle*, (2020), 1. 29.

¹¹ Ibolya Tibor: Az új Be.-törvény ügyészi szemmel. *Ügyvédek Lapja*, 58. (2019), 6. 24.

¹² Elek Balázs: Költség és időtartalmak a büntetőeljárásban. *Büntetőjogi Szemle*, (2015), 1–2. 15.

¹³ Elek (2015): i. m. 16.

A beismerő nyilatkozat terhelti vallomásként való értékelésének elvetését támogató másik részletes vélemény Varga Zoltánhoz köthető: Varga már a Be. hatálybalépését megelőzően hangot adott azon álláspontjának, amely szerint a terhelti beismerő nyilatkozat semmi esetre sem tekinthető terhelti vallomásnak.¹⁴ A Be. hatálybalépését követő egy év tapasztalatait összefoglaló későbbi munkájában továbbra is ragaszkodik azon álláspontjához, amely szerint nem véletlenül eltérő a jogalkotói megfogalmazás az előkészítő ülésen tett terhelti együttműködésnél, és szándékosan lett az itt elhangzó közlés beismerő vallomás helyett beismerő nyilatkozatként megfogalmazva. Varga ugyancsak fontos megállapítást tesz a többvádoltas ügyekben, az előkészítő ülésen elfogadott terhelti beismerések kapcsán: szerinte ugyanis lehetséges, hogy ilyen esetekben ha a terhelt

„beismerő nyilatkozatot tesz, amelynek törvényi kritériuma csupán annyi, hogy beismeri a bűnösségét a váddal egyezően (értsd: az ott leírt tényállást és a jogi minősítést elfogadja), a bíróság gyakorlatilag a terheltnek az előkészítő ülésen a vádra tett igenlő nyilatkozatát bizonyítékként használja fel a többi terhelttel szemben akkor is, ha tanúként él a mentességi jogával”.

Mindebből pedig véleménye szerint az következik, hogy „a bíróság kvázi a váddal bizonyítja a többi terhelt bűnösségét, ami védői oldalról elfogadhatatlan”.¹⁵

4.2. A bizonyítékkénti értékelés melletti érvek

A fentiekkel ellentétes álláspontra helyezkedők közül kiemelendőnek tartom Belovics Ervin véleményét,¹⁶ valamint Bancsi Zsolt József és Rimóczy István közös munkáját.¹⁷ Belovics szerint a beismerő nyilatkozat a Be. terhelti vallomás fogalmába teljes mértékben beilleszthető, hiszen „már az olyan terhelti közlés, amely szerint a vádiratban leírtakat elkövette és a bűnösségét beismeri, a bizonyítás tárgyára vonatkozó tényállításnak minősül”.¹⁸ Ezzel kapcsolatban kiemeli azt is, hogy a Be. – a cikk megírásának idejében hatályos szövege – alapján a bíróság a vád lényegének ügyész általi ismertetését követően „a vádlottat a XXX. Fejezet szerint kihallgatja”.¹⁹ Habár a terhelti vallomásra vonatkozó szabályokra való utalás némiképp egyszerűsíthette a beismerő nyilatkozat értelmezését, a Be. hatályos szövegéből kikerült ez a fordulat: a Be.-t is módosító 2020. évi XLIII. törvény rendelkezései alapján 2021. január 1-jétől a normaszöveg szerint a bíróság a vádlottat „az előkészítő ülés

¹⁴ Varga Zoltán: Kötetlen tárgyalás vagy sarokba szorított védelem? *Ügyvédek Lapja*, 57. (2018), 4. 28.

¹⁵ Varga (2019): i. m. 28.

¹⁶ Belovics (2019): i. m.

¹⁷ Bancsi–Rimóczy (2021a): i. m.; illetve Bancsi Zsolt József – Rimóczy István: Az előkészítő ülés ismeretelméleti és pszichológiai szempontjai II. *Ügyészségi Szemle*, (2021b), 2. 6–35.

¹⁸ Belovics (2019): i. m. 3.

¹⁹ 502. § (3) bekezdés.

jellegére figyelemmel” hallgatja ki. Ezzel a jogalkotó gyakorlatilag még inkább megnehezítette a beismerő nyilatkozat minősítését, mivel az előkészítő ülés „jellegére” semmilyen magyarázatot nem ad, így akár az az értelmezés is helytálló lehet, hogy az az előkészítő ülés nyilvános ülés „jellegére” utal, ezáltal ismételten elvéve egy támpontot attól az értelmezéstől, hogy azon bizonyítás lefolytatása lehetséges. Mindamellett azonban, hogy Belovics elveti azon álláspontokat, amelyek az előkészítő ülésen való bizonyítást kizártnak tartják, rámutat arra is, hogy szöges ellentétben áll egymással a bizonyítás tárgyaláson való felvételének kizárólagosságára vonatkozó szabály, és az, hogy a bíróság az előkészítő ülésen a vádlottat a terhelti figyelmeztetést követően kihallgatja. Szerinte ez az ellentmondás csak azáltal oldható fel, hogy a Be. lehetőséget ad bizonyítás felvételére az előkészítő ülés keretei között is. Kiemeli azonban, hogy „ez a bizonyítás [...] kizárólag a vádlottnak a büntetőjogi felelősségére koncentrálódhat, azaz csak korlátozott jellegű lehet”.²⁰

A Bancsi–Rimóczy szerzőpáros szerint a terhelti beismerő nyilatkozat az előkészítő ülés kulcsfontosságú mozzanata, és úgy vélik, ha a terhelt kihallgatása itt bizonyítékszerzési cselekménynek minősül, az egyúttal azt fejezi ki, hogy a terhelti beismerésnek ezáltal kiemelt jelentőséget tulajdonít a jogalkotó, az ténylegesen a bizonyítékok „királynője”. Erre abból is következtetnek, hogy az érvényes beismerés esetén egyéb bizonyítékok beszerzése nem szükséges.²¹ Véleményük szerint a beismerő nyilatkozat lehet a védelem eszköze is, amely által lehetőség nyílhat a valóban vitás kérdések tisztázására. Ezek érdekében pedig egyértelműen szükségesnek tartják, hogy az előkészítő ülésen a vádlott kihallgatását a bíróság szükséghez és lehetőségekhez képest részletesen végezze el, így valódi bizonyításfelvételt végezve el. Arra az álláspontra reagálva, hogy a bizonyításfelvétel helyszíne csak a tárgyalás lehet, azon véleményüket is megfogalmazzák, amely szerint nemcsak hogy a vádlott előkészítő ülésen való részletes kihallgatásának tilalma a tételes perjogi előírásokból nem vezethető le, de már az a szabály is, hogy a bizonyítást tárgyaláson kell felvenni, nem minősül kivételt nem tűrőnek, csupán főszabálynak.²² Véleményük szerint az előkészítő ülés elsődleges célja a későbbi bizonyítási eljárás körülhatárolása, amelynek azonban elengedhetetlen eleme bizonyos kérdésekben bizonyítás lefolytatása már az eljárás e szakaszában, a vádlott részletes kihallgatása útján. Szerintük ennek tilalmát „a törvény nem tartalmazza, sőt a törvény preambuluma, bevezető rendelkezéseinek és részletes szabályainak összevetése alapján a részletes kihallgatás szükségessége mellett hozhatók fel érvek”.²³ Egyébiránt pedig úgy gondolják, eleve nem helyes és célravezető a nyilvános ülés és tárgyalás közötti éles különbségtételt támogató gyakorlat, mivel az az előkészítő ülés formálissá válásával és eredeti céljának, a bizonyítási relevancia rögzítése biztosításának veszélybe kerülésével

²⁰ Belovics (2019): i. m. 3.

²¹ Bancsi–Rimóczy (2021b): i. m. 7.

²² Bancsi–Rimóczy (2021b): i. m. 9–10.

²³ Bancsi–Rimóczy (2021b): i. m. 11.

fenyeget.²⁴ A jogalkalmazásban megjelenő, az említett eljárási cselekményekkel kapcsolatos helytelen cezúrára alapozó felfogás ugyanis nem tartja szem előtt a perkoncentrációt mint célt, s ezért sok esetben nem kerül sor a vádlott részletes kihallgatására. A szerzők úgy vélik, hogy „ha ez a tendencia uralomra jut, a perkoncentráció lehetősége – a jogalkotó akaratára ellenére – végképpen meg fog hiúsulni”.²⁵

4.3. A beismerés gyakorlati megítélése

A fentiekből látható, hogy a beismerő nyilatkozat megítélése továbbra sem egységes a jogirodalomban. Mindamellett pedig nem tekinthető kizárólag elméleti problémának, hiszen valóban nagy kihatása lehet a gyakorlatra is: egy vádlott egy cselekménye kapcsán is felmerülhet ilyen, ahogy az a 15.B.102/2019/47/I. számú ügyben is történt. Az ügyben emberölés büntettének kísérletében mondta ki bűnösnek a vádlottat a Törvényszék. A bíróság az ítélet indokolásában rámutatott, hogy a vádlott az eljárás különböző szakaszaiban egymástól lényegesen eltérő, teljesen ellentmondó tartalmú vallomásokot tett: a nyomozás során még beismerte a bűncselekmény elkövetését, ezzel szemben a bírósági eljárásban mindvégig tagadott. Az előkészítő ülésen terjedelmes, részletes vallomást tett, azonban vallomása a bíróság álláspontja szerint több ponton is összefüggéstelen, zavaros volt. Az itt elhangzottakat a bíróság pedig a tárgyaláson és a nyomozati szakban elhangzott vallomások ellentmondásosságának megítélése során is figyelembe vette, külön kiemelve az előkészítő ülésen tett „vallomás” részleteit, illetve azokra utalva a tárgyaláson elhangzottak vonatkozásában.

Úgy vélem azonban, hogy a büntetőügyek két esetében még inkább nagy jelentőséget nyer a beismerő nyilatkozat, illetve az abban elhangzottak, az abból levont következtetések értékelése. Ezek az ügycsoportok:

- a) a többvádlottas ügyek, ahol az előkészítő ülésen beismerő vádlott cselekményéből egyértelmű következtetés vonható le a többi terheltre vonatkozóan, illetve
- b) az egyvádlottas, többcselekményes ügyek, ahol a beismerő cselekmény(ek) valamilyen hasonlóságot mutat(nak), vagy kapcsolatban állnak a beismeréssel nem érintett, tárgyaláson lefolytatott bizonyítás alapján elbírált többi cselekményekkel.

5. Beismerés a többvádlottas ügyekben

A többvádlottas ügyek problematikájára már többen rámutattak, így ezekkel csak rövidebben foglalkozom: nyilvánvaló ugyanis, hogy ilyen esetekben „az ártatlan

²⁴ Bancsi–Rimóczy (2021b): i. m. 28–29.

²⁵ Bancsi–Rimóczy (2021b): i. m. 32.

terhelt is kerülhet olyan nyomás alá, amely hatására beismerő vallomást tesz”.²⁶ Problémák azonban nem feltétlenül csak hamis beismerésekből jelentkezhettek: a bíróság ugyanis érvényes, vagy akár el nem fogadott beismerésből is vonhat le következtetéseket az ügy egészére, s így a többi vádlottra vonatkozóan is.

Nemrégiben az előkészítő ülésen elfogadott beismerés, a bizonyítás és a bírói meggyőződés kérdésével is foglalkozott az Alkotmánybíróság (AB) a 26/2021. (VIII. 11.) számú határozatában: az indítványozó szerint a Be. 503. § (2) bekezdésében rögzített szabály sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt tisztességes eljáráshoz való jog egyik részjogosítványát, nevezetesen a pártatlan bírósági eljáráshoz fűződő alkotmányos jogot. Álláspontja szerint ugyanis a bíróság azáltal, hogy a bűnösséget beismerő vádlott ügyében eljár és döntést hoz, alkalmatlanná válik arra, hogy az eljárás folytatásakor az egyéb vádlott(ak) cselekményéről előítéletektől és elfogultságtól mentesen, azaz pártatlanul ítélkezzék. A kifogásolt rendelkezés pedig nem tekinthető elégséges biztosítéknak, ugyanis az alapján a bíróság számára csupán lehetőség a bűnösséget beismerő vádlott tekintetében az elkülönítés, de nem kötelezettség.²⁷ Az AB az indítványozó minden indítványát el-, illetve visszautasította. Indokolásában rámutatott, hogy a bizonyítás célja az eljárás ezen – tárgyalás-előkészítő – szakaszában mindössze az, hogy a bíróság a bűnösséget beismerő nyilatkozat elfogadásáról vagy a beismerő nyilatkozat elfogadásának megtagadásáról megalapozott döntést tudjon hozni, a Be. 167. § (4) bekezdése szerinti bizonyítékértékelési tevékenység az előkészítő ülés keretében ezért nem folytatható. Arra kizárólag a tárgyaláson folytatandó bizonyítás keretei között kerülhet sor.²⁸ Mindebből az AB szerint az következik, hogy

„az előkészítő ülésen – a Be. 167. § (4) bekezdése szerinti bizonyítékértékelési tevékenység hiányában – nem folytatható olyan bizonyítás, amelynek eredményeként a beismerő terhelt bűnösségével összefüggésben a bíróságnak, vagy az eljáró bíróság bármely tagjának saját meggyőződése alakulhatna ki. Ilyen előzetes bírói álláspont hiányában pedig nem áll fenn olyan objektív körülmény, amely a bíróság döntéshozatalát az egyéb terhelteket érintően szükségszerűen meghatározná, és amely miatt a bíró pártatlansága megkérdőjelezhetővé válna. Az Alkotmánybíróság szerint ilyen előzetes álláspont hiányában nem sérül a pártatlanság látszata, és a bíróság pártatlansága a bűnösséget be nem ismerő terhelt büntetőjogi felelősségének a vizsgálatában még akkor sem kérdőjelezhető meg, ha a vádlottak cselekvősege szorosan összefügg, és az elkövetési magatartás egymást kiegészíti”²⁹

²⁶ Bencze Máttyás: A kor színvonalán? – Az új büntetőeljárás kódex válasza a jelen kihívásaira. *Pro Futuro*, 8. (2018), 3. 23.

²⁷ 26/2021. (VIII. 11.) AB határozat [28]–[29].

²⁸ 26/2021. (VIII. 11.) AB határozat [81]–[82].

²⁹ 26/2021. (VIII. 11.) AB határozat [85].

A többvádoltas, összefüggő cselekményes ügyek kapcsán tehát egyelőre a fenti AB döntés és az abban foglaltak irányadónak tekinthetők. Az AB értelmezésében így az előkészítő ülésen mindössze olyan, „korlátozott terjedelmű bizonyítás”³⁰ folytatható le, amely a beismerés elfogadhatóságának megállapításához szükséges. A magam részéről – a fent is hivatkozott, igencsak eltérő jogirodalmi álláspontokat is tekintetbe véve – legalábbis kétségesnek tartom az AB érvelését, s úgy gondolom, ez a vélemény önmagában még mindig nem képes kielégítően megválaszolni minden kérdést a beismerő nyilatkozat értékelése kapcsán.

6. Beismerés egyvádoltas, többcselekményes ügyekben

A második csoport, azaz az egy vádlott több cselekményét elbíráló ügyek problémájának ismertetéséhez két ügyet kívánok röviden ismertetni: az elsőben a beismert és be nem ismert cselekmények hasonlatossága, a másodikban azok összefüggő volta ad alapot az elemzéshez. Az első ügyben³¹ így az eljárás egy vádlott ellen folyt, akinek a terhére – részben az előkészítő ülésen tett beismerő nyilatkozata, részben tárgyaláson felvett bizonyítás alapján – első fokon többrendbeli lopás és közokirat-hamisítás elkövetését állapította meg a Járásbíróság. A bíróság az összesen tíz vádpontból nyolcban a vádlottnak az előkészítő ülésen elhangzott, érvényes beismerő nyilatkozata és az eljárás ügyiratai alapján döntött, míg a két maradék vádpontban³² foglalt cselekmény – az elismert cselekményeknél relatíve nagyobb értékre elkövetett lopások³³ – elkövetését a vádlott nem ismerte be. Ennek okán tárgyalás tartása vált szükségessé, mivel a bíróság a Be. 521. § korlátai között további bizonyítás lefolytatását látta szükségesnek. A bíróság a bizonyítás lefolytatásában és az egyes bizonyítékok értékelésében megfelelően járt el, kiemelés érdemel azonban az a véleménye, amelyet a bizonyítékok és a vádlott védekezésével összefüggésben fogalmazott meg: „Nem mellesleg a vádlott beismerő nyilatkozatával [Be. 504.§] érintett lopások alapján olyan a vádlottra jellemző elkövetői profil állapítható meg, amelynek tökéletesen megfeleltek a 2. és 3. tényállási pontokban (2. és 3. vádpontban) írt bűncselekmények is.”³⁴

Véleményem szerint kétséges a beismert cselekményekre akként hivatkozni, amelyek megalapozhatták a bírói meggyőződést egy olyan elkövetői képről – az indoklás fentebb idézett része szerinti teljes elkövetői profilról –, amely alapul szolgálhat a két másik, bizonyítást igénylő cselekmény tekintetében való döntéshozatalhoz. Jogos lehet az az elvárás a vádlott részéről, hogy ha egyébként együttműködik az eljárás menetének gyorsításában az önkéntes beismerésével, ezt a ténytet – s főleg

³⁰ 26/2021. (VIII. 11.) AB határozat [79], hivatkozva a 2020. évi XLIII. törvény végső előterjesztő indoklásában foglaltakat.

³¹ 2.B.62/2019/20.

³² Az ügyben: „2. és 3. vádpont”.

³³ Egy 562 500 Ft és egy 148 800 Ft értékű kerékpár.

³⁴ 2.B.62/2019/20., 9.

az ebből levont következtetéseket – ne értékeljék hátrányára. A bíróság azonban hiába – az eljárási szabályokat teljes mértékben betartva – nem tette a bizonyítás anyagává az előkészítő ülésen felvett terhelti beismerést, illetve a kihallgatáson elhangzottakat, a kérdéses ügyekben kialakult meggyőződéséhez, úgy tűnik, nagyban hozzájárult az az elkövetői kép, amelyet a beismerés és az ügyiratok alapján a vádlottról az előkészítő ülésen kialakított. Az, hogy az eljáró bíróban valamilyen meggyőződés alakuljon ki a beismerő nyilatkozat és a vádiratban foglalt tényállás alapján, valószínűleg elkerülhetetlen. Így pedig nem zárható ki annak lehetősége, hogy a bíróság az elfogadott tényállás alapján „beskatulyazza” a vádlottat, s ezáltal saját gondolatmenetét, meggyőződését végső soron pedig döntését is esetlegesen negatívan befolyásolja az egyéb, bizonyítást igénylő cselekmények kapcsán is.

Ugyancsak egyvádoltas, de már több, összefüggő cselekményből álló ügyet bíráltak el a Törvényszék előtt egyesített eljárásban:³⁵ az eljárás folyamán a terhelt a büntetés-végrehajtási intézetből írt levelében testvérét arra kérte, hogy az tegyen hamis tanúvallomást oly módon, hogy írásbeli tanúvallomás megtételének engedélyezését kéri, s a hatóságnak a terhelt által írt vallomást adja át.

A terhelt két bűncselekmény elkövetését ismerte be az előkészítő ülésen: egy rendbeli hamis vád büntettét, valamint egy rendbeli hamis tanúzásra felhívás büntettét. A törvényszék ez utóbbi két bűncselekmény tekintetében meghallgatta a vádlottat és a beismerést külön végzésben elfogadta, a maradék öt cselekmény tekintetében bizonyítást folytatott le, s több mint 10 tárgyalási napon át hallgatta ki a tanúkat, valamint ismertette az ügyben releváns okirati bizonyítékokat.³⁶ Végül az elsőfokon eljáró törvényszék minden vádpontban megállapította a vádlott bűnösségét, itt azonban különösen a hamis tanúzásra felhívás beismerését tartom fontosnak kiemelni, mivel az abban foglaltakat, illetve az abból levont következtetéseket mind az első-, mind a másodfokon eljáró bíróság, illetve ügyészség is hivatkozta.

Amint arra a törvényszék is rámutat,³⁷ a vádlott testvérenek írt levele több cselekmény vonatkozásában tartalmazott félrevezető információkat. A bűncselekmény beismerésének jelentős súlya pedig ezért jelen esetben a vádlott szavahihetőségének aláaknázásában van: a törvényszék szerint ugyanis „a levél alapján utólagosan is azt lehet megállapítani, hogy a vádlott [egyéb] vallomásai nem fogadhatók el, hisz itt is erősíteni akarja, hogy nem ő a zaklatási és egyéb bűncselekmények elkövetője, bár tudja például, hogy laptopján lefoglalták a bizonyítékokat”.³⁸ A terhelt saját vallomásait aláásó, hamis tanúzásra felhívás beismerésének értékelése pedig arra ösztönözte a bíróságot, hogy az egyébként következetesen, cáfolatlan sértetti vallomást fogadja el valósnak.

³⁵ 18.B.18/2018/213/II.

³⁶ Bf.III.17/2021/14. (Győri Ítéletábla, mint másodfokú bíróság) [33].

³⁷ 18.B.18/2018/213/II [124].

³⁸ 18.B.18/2018/213/II [131].

A másodfokú eljárásban az Ítéletábra érveléséből³⁹ is levonható az a következtetés, hogy egy – a jelen ügyben ismertetethez – hasonló jellegű beismeréssel a vádlott gyakorlatilag maga ellen szolgáltat bizonyítékot, a fellebbezési nyilvános ülésen a fellebbeviteli főügyész képviselője kifejezetten kiemelte, hogy „a vádlott elismerte a hamis vád, illetőleg a hamis tanúzásra felhívás elkövetését, mely szerinte részben beismerő vallomás a zaklatás vétségére is, de minimálisan a vádlott szavahihetlenségének elismerését jelenti”.⁴⁰ Amennyiben azonban ragaszkodunk a beismerő nyilatkozatnak a terhelti vallomástól eltérő jogintézménykénti meghatározásához, úgy az ügyész azon következtetésének elfogadását, amely szerint a beismerés „részben beismerő vallomás a zaklatás vétségére is” teljes mértékben elvetendőnek kell tekintenünk.

7. Összegzés

Habár valóban eltérők a beismerő nyilatkozat megítéléséről alkotott vélemények, a bíróságok előtt valóban megfigyelhető olyan gyakorlat az elmúlt évek jogalkalmazásából – akár bírói indokolásban, akár az ügyész érvelésében –, amely egyes helyeken akár terhelti vallomásként nevesítve, máshol egyszerűen visszautalva a beismert cselekményekre, kétségtelenül figyelembe veszi a beismerést egyvádoltas többcselekményes ügyek esetén a kérdéses többi cselekmény elbírálása kapcsán. A többvádoltas ügyek fent ismertetett kérdése az AB hivatkozott döntése alapján megválaszoltnak tűnik, az abból következő probléma azonban véleményem szerint korántsem megoldott: a beismerő vádlott nyilatkozata alapján a vádlott-társak cselekményével kapcsolatos bírói meggyőződés meglétét és figyelembevételét egyelőre mindössze a becsületesség és a lelkiismeret zárja ki.

Úgy vélem, nagy utat tett meg a jogalkotás és a jogalkalmazás, míg a „vádattal nem vitató nyilatkozat” koncepciójából a már-már terhelti vallomásnak minősülő beismerő nyilatkozat problémái teljes mértékben kikristályosodtak. Kitartok azon véleményem mellett, hogy a Be. jelenleg nem biztosít lehetőséget az előkészítő ülésen bizonyítás lefolytatására, a beismerő nyilatkozat pedig a jelenlegi törvényszöveg szerint nem terhelti vallomás. Kétségkívül igaznak tartom azonban Tóth Mihály véleményét, amely szerint:

„Nehéz megmagyarázni, hogy az a bíró, aki a beismerés elfogadhatósága körében olykor a vádlott részletekbe menő kihallgatására, az esetleges ellentmondások feloldásának megkísérlésére kényszerül, nem bizonyítást végez, vagy hogy a korlátozott bizonyítás nem bizonyítás. Az a nyögvenyelős magyarázat, hogy az ennek érdekében történő kihallgatás nem a büntetőjogi felelősséget, hanem a beismerés elfogadhatóságát érinti, nem meggyőző.”

³⁹ Bf.III.17/2021/14. [68].

⁴⁰ Bf.III.17/2021/14. [23].

Ezt a magyarázatot valóban nemcsak hogy nehéz elfogadni, de – amint az a fent elemzett jogesetekből látható – ugyancsak gyakorlatiatlan is: a jogalkalmazó szemmel láthatóan nehezen boldogul az előkészítő ülés és a tárgyalás szabályainak, a bizonyítás lefolytatásának és a beismerés értékelésének összevisszaságában, és így kétes, a törvénynek, valamint az észszerűségnek is megfelelni akaró indokolások születhetnek. Nem zárkózom el így attól a megfontolástól, hogy „jobb [...], ha mi is beismerő vallomást teszünk, és bevalljuk, hogy az előkészítés során is folyhat bizonyítás”.⁴¹ A probléma feloldása azonban nem állhat meg ezen a szinten, az egyéni meggyőződés ugyanis csak további, az eddigiekben ismertetett, egymásnak ellentmondó vélemények születését eredményezi, a probléma valódi megoldását, úgy vélem, csak egy következetes jogszabály-módosítás jelenthetné. Amennyiben pedig a jogalkotó az előkészítő ülésen lefolytatható bizonyításfelvétel, illetve értékelés mellett kötelezi el magát, kielégítő megoldásnak minősülne, ha:

- a) a beismerő nyilatkozat helyett beismerő terhelti vallomás megnevezést használna, vagy a beismerő nyilatkozat (mint kizárólag a beismerésre vonatkozó eldöntendő kérdésre adott igenlő vagy nemleges válasz) mellett terhelti vallomástételt is nevesítene az előkészítő ülés szabályai között;
- b) a Be. 425. §-ában a bizonyítás tárgyaláshoz kötését ismertető szabály melletti kitételként szabályozná, hogy „a bíróság a beismerő nyilatkozat és az ahhoz kapcsolódó terhelti vallomás értékelését előkészítő ülésen is elvégezheti”, illetve ezekhez kapcsolódóan;
- c) az „előkészítő ülés jellegére” figyelemmel lévő kihallgatás kitétel helyett az „előkészítő ülés céljára” tekintettel hallgassa ki a bíróság a vádlottat (ez a megfogalmazás jobban kimutathatná az eljárás lezárása lehetőségét, illetve a bizonyítási eljárás meghatározását mint célt a beismerés sikertelensége esetén).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bancsi Zsolt József – Rimóczy István: Az előkészítő ülés ismeretelméleti és pszichológiai szempontjai I. *Ügyészségi Szemle*, 6. (2021a), 1. 6–43.
- Bancsi Zsolt József – Rimóczy István: Az előkészítő ülés ismeretelméleti és pszichológiai szempontjai II. *Ügyészségi Szemle*, 6. (2021b), 2. 6–35.
- Belovics Ervin: A büntetőeljárásról szóló törvény új jogintézményei (II., befejező rész). *Ügyvédek Lapja*, 58. (2019), 5. 2–5.
- Belovics Ervin – Tóth Mihály: *Büntető eljárásjog*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó 2020.
- Bencze Máttyás: A kor színvonalán? – Az új büntetőeljárás kódex válasza a jelen kihívásaira. *Pro Futuro*, 8. (2018), 3. 11–36. Online: <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2018/3/2870>
- Bócz Endre: „Megismerés” és „bizonyítás” a büntető eljárásban. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 41. (1992), 1–40. 83–96.
- Elek Balázs: Költség és időtartalékok a büntetőeljárásban. *Büntetőjogi Szemle*, (2015), 1–2. 10–17.
- Elek Balázs – Szabó Krisztián: *Szemelvények a büntető eljárásjog köréből*. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2019.

⁴¹ Tóth Mihály: A koncepció korrekciója? *Ügyvédek Lapja*, 59. (2020), 5–6. 15.

- Fenyvesi Csaba – Herke Csongor – Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2004.
- Ibolya Tibor: Az új Be.-törvény ügyészi szemmel. *Ügyvédek Lapja*, 58. (2019), 6. 20–24.
- Jármai Tibor: Gondolatok a bizonyítás egyes kérdéseiről. In Nagy Ferenc – Balogh Elemér (szerk.): *Ad futuram memoriam – Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére*. Szeged, Pólai Elemér Alapítvány, 2007. 54–65.
- Király Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
- Szabó Judit – Hornyák Szabolcs: Az új büntetőeljárás kódex hatása a bírósági igazgatásra. *Bírósági Szemle*, (2020), 1. 26–37.
- Tóth Mihály: A koncepció korrekciója? *Ügyvédek Lapja*, 59. (2020), 5–6. 11–18.
- Varga Zoltán: Kötetlen tárgyalás vagy sarokba szorított védelem? *Ügyvédek Lapja*, 57. (2018), 4. 27–29.
- Varga Zoltán: Az előkészítő ülés hatása a büntetőeljárásban. *Ügyvédek Lapja*, 58. (2019), 6. 25–29.

Jogi források

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
2017. évi XC. törvény miniszteri indokolása
2020. évi XLIII. törvény végső előterjesztői indokolása
- 26/2021. (VIII. 11.) AB határozat
- 2.B.62/2019/20.
- 15.B.102/2019/47/I.
- 18.B.18/2018/213/II
- Bf.III.17/2021/14.

ABSTRACT

Difficulties with the Interpretation of the Statement about Confessing on the Preparatory Trial

János NÉMETH

The re-regulation of the preparatory trial is a significant innovation of the new Criminal Procedure Code. This makes possible for the accused to make an agreement with the court about confessing their culpability and the crimes they committed. This way, the Court can make a decision on the merit as soon as reasonably practicable, so even on the court of first instance. Although there is a concept of „confession” regulated in the Criminal Procedure Code, the confession that the accused makes on the preparatory trial – if we translate it from the exact Hungarian phrase – is called a „statement” in the Code. This makes this legal instrument questionable from several points of view, for example: the concept and the usage of evidences in the criminal procedure by the Court; the classification of the statements that the accused makes during the preparatory trial or on the trial.

Keywords: *criminal procedure, preparatory trial, confession, trial, evidences*

Az olasz szervezett bűnözés elleni harc jogi keretei a magyar és a nemzetközi szabályozások tükrében

PATÓ Viktória Lilla¹

Az elmúlt két évszázadban a bűnszervezeti tevékenységek változásával az olasz törvényhozás számára állandó kihívásként jelentkezik a tendenciákra adott gyors reakció kívánalma. A maffia típusú bűnszervezet fogalma először 1982-ben került be az olaszországi büntetőjogba. A törvényhozónak meg kell teremtenie azt a jogi környezetet, amellyel a bűnüldöző szervek lépéselőnyre tehetnek szert a maffiával szemben. A tanulmány az olasz és a magyar bűnszervezetek elleni jogi szabályozást hivatott összehasonlítani, kitérve a nemzetközi jogi környezetre.

Kulcsszavak: szervezett bűnözés, jogi szabályozás, közös fellépés

1. Bevezetés

Az olaszországi maffia típusú bűnszervezetek vizsgálatához a jelenség 19. századi gyökeréig szükséges visszanyúlni. A „maffia” terminológia hivatalos formában 1865-ben jelent meg először, a Palermo prefektusa, Filippo Antonio Gualterio által kibocsátott iratban. A 19–20. század alatt számos változáson esett át az olasz szervezett bűnözés, ami a nemzetközi tendenciákra is nagy hatást gyakorolt, a fogalom megváltoztatásának igényére, illetve annak specifikus meghatározására hívta fel a jogalkotók figyelmét. Az olaszországi maffia már az 1980-as évek előtt is működött, ám jogi szabályozására először 1982-ben került sor, amikor a Rognoni–La Torre törvényjavaslat nyomán az olasz büntető törvénykönyv szervezett bűnözésről szóló fejezetében helyet kapott a maffia típusú bűnszervezet fogalma. Jelen tanulmány a hatályos olaszországi maffiaellenes szabályozást és a magyarországi bűnszervezetekre vonatkozó büntetőjogi szabályozást hivatott összehasonlítani. A két ország jogrendszerének vizsgálata után a tanulmány kitér a nemzetközi maffiaellenes egyezmények vizsgálatára, górcső alá véve az ENSZ Közgyűlésének égisze alatt született

¹ Tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont; doktori hallgató, Európa Stratégia Kutatóintézet és Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola. E-mail: patoviktoria.lilla@uni-nke.hu

Palermói Egyezményt.² A nemzetközi kitekintés elengedhetetlen, hiszen a vizsgálat tárgyát képező két ország tagja a Palermóban kötött Egyezménynek és jegyzőkönyveinek, valamint az Európai Unió által 2008-ban kibocsátott, a bűnszervezetben való részvétellel összefüggő bűncselekményekről szóló kerethatározatnak.³ A részes államiság azt is jelenti, hogy a dokumentumok ratifikálásának következtében, belső jogi szabályozókkal, saját jogrendszerükbe is beépítik a tagállamok az egyezmények elveit. A tanulmány főként a szabályozási módszerekre, a fogalmi definíciókra, valamint az olasz és magyar szabályozás viszonylatában a büntetési tételek vizsgálatára helyezi a fókuszot.

2. A maffia típusú bűnszervezet és a klasszikus bűnszervezet fogalmának bemutatása az olasz büntetőjog alapján

A „szervezett bűnözés” kifejezés bevezetését az olasz büntető törvénykönyvbe⁴ (*Codice Penale*, C.P.) az emberrablás és kábítószer-csempészet fellendülése, valamint a terrrorszervezetek nyilvános tevékenysége alapozta meg a hetvenes évek közepén.⁵ A gazdasági válság idején a fogyatkozó erőforrásokért vívott küzdelemben felerősödtek a maffiaklánok közötti leszámolások. Ebben a történelmi kontextusban jelent meg az olasz büntetőjogban a „demokratikus rend megdöntésére irányuló terrrorszervezet” (C.P. 270-bis), valamint a „Maffia típusú bűnszervezet” (C.P. 416-bis) fogalma. Elsősorban fontos megjegyezni, hogy a maffiaszervezet (*l'associazione mafiosa*) és a maffia típusú bűnszervezet (*l'associazione di tipo mafioso*) fogalma egymással ugyan összefüggésben áll, mégis két különböző kifejezés. Előbbi tágabb kereteket enged a besorolásnak, utóbbi viszont az olasz büntetőtörvénykönyv 416-bis részében kodifikált, precízen meghatározott tényállási elemekkel rendelkező, magasabb büntetési tételeket előíró fogalom. A maffiaszervezet fogalma (*l'associazione mafiosa*) először a Legfelsőbb Bíróság (*Suprema Corte*) 1974. november 12-i Luciano Liggio, a corleonei maffiaklán főnökének pere során született ítéletében jelenik meg a következőképpen: „minden olyan csoportosulás, amely kriminális eszközökkel kívánja egy adott terület irányítását megszerezni vagy megtartani, termelési tevékenységet végez, a megfélemlítés és a hallgatás törvényét alkalmazza úgy, hogy az állam büntető hatalmának érvényesülését megakadályozza, vagy nagymértékben hátráltatja, maffiaszervezetnek minősül”. Ez a megfogalmazás jelenti majd az 1581/1980 La Torre törvényjavaslatban megjelenő maffia típusú bűnszervezet jogi definíciójának alapját, amely a büntető törvénykönyv szervezett bűnözésről

² United Nations: *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. A/RES/55/25 (2000. november 15.).

³ A Tanács 2008/841/IB kerethatározata a szervezett bűnözés elleni küzdelemről.

⁴ Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale.

⁵ Angela Allegría: *L'associazione di stampo mafioso dal punto di vista normativo e criminologico*. *Diritto straniero, Diritto & Diritti*, 2009. 1.

szóló fejezetét egészítette ki.⁶ A C.P. módosításaként a szervezett bűnözésről szóló 416-os cikkely kiegészítése (416-bis) a klasszikus bünszervezet keretében elkövetett bűncselekményeknél szigorúbban bünteti a maffia típusú bünszervezetekben való közreműködést. Eredetileg a 416-os cikkely a szervezett bűnözés tényét mindössze három kritérium, a csoporthoz való kötődés, az azon belül kialakított belső struktúra megléte és a bűnözői tevékenység folytatása szerint határozta meg: „három vagy több ember, több bűncselekmény elkövetésének céljából szerveződik”. A maffia típusú bünszervezetnek azonban további specifikus jellemzői is vannak: a feltétlen engedelmesség, valamint a mindenkire, nemcsak a bűnözőkre, hanem azok családjára és környezetére is kiterjedő hallgatás és elhallgattatás törvényének, az omertának tiszteletben tartása, amely kizárja a hatóságokkal való együttműködést.⁷ A törvényjavaslat elfogadása után 1982. december 13-án az olasz büntető törvénykönyv része lett, a második könyvbe, a közrend elleni bűncselekményekről szóló V. fejezet, bünszervezetekről szóló 416. bekezdése után került be 416-bis cikkelyként a következő tartalommal:

„Maffia típusú bünszervezetnek minősül, ha a szervezet tagjai, tevékenységük kifejtése során élnek a megfélemlítés eszközeivel, az elnyomás, az elhallgatás a bűntények elkövetésével együtt járnak. Közvetett vagy közvetlen módon irányítják, illetve felügyelik a gazdaságot, a koncessziókat, a hatósági aktusokat, a közszolgáltatásokat, és önmaga vagy más számára profit vagy jogtalan előnyszerzés céljából, megakadályozza, illetve ellehetleníti a szabad választójog gyakorlását, vagy önmagának, illetve másoknak törvénytelenül szerez szavazatot a választásokon.⁸ Jelen bekezdés rendelkezései alkalmazandók a Camorrára, a 'Ndranghetára és egyéb helyi elnevezésű bünszervezetekre, beleértve a külföldieket, amelyekben a szervezet céljainak megvalósítása érdekében élnek a megfélemlítés eszközével, és olyan tevékenységet végeznek, amely a maffia típusú bünszervezetek tevékenységeivel vannak összhangban.”⁹

A maffia fogalmának büntetőjogi definíciójában, a C.P. különös részében kitér a szavazójog szabad gyakorlásának akadályoztatása esetén alkalmazandó büntetésére, valamint az elkövető illegális szavazatgyűjtésére önmaga vagy más számára.¹⁰ A 416-bis rendelkezik egy alponttal, 416-bis 1, amelyben a maffia típusú bűncselekmények megvalósulása esetén súlyosbító és enyhítő körülményeket sorolnak fel. Ezt követi az utolsó, közvetlenül a maffiára vonatkozatható törvényrész, a 416-ter, amely a maffiával összefüggésbe hozható választási csalást bünteti. „Aki pénzért,

⁶ Legge 13 dicembre 1982 n. 646.

⁷ Répási Krisztián: „Bűnbánók” és a maxiper: avagy mitől gyengült meg a Cosa Nostra? *Nemzet és Biztonság*, 5. (2012), 2. 58.

⁸ A választójog gyakorlásáról és a szavazatszerzésről szóló részt az 1992-es módosítás során csatolták a törvényhez.

⁹ Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale, 416-bis (saját fordításban).

¹⁰ A 356/1992 Falcone-Borsellino-törvénnyel kerültek az olasz büntetőjogba a maffia fogalom kiegészítéseként.

vagy egyéb ellenszolgáltatás ígéretéért a 416-bis által nevesített módokon saját maga számára szavazatgyűjtést fogad el, hattól tizenkét évig terjedő börtönbüntetéssel sújtható. Ugyanezen büntetési tétel alkalmazandó arra, aki a szavazatgyűjtést a fent említett módszerekkel végzi.”¹¹

Az olasz büntetőjog szerint, aki három vagy több főből álló, maffia típusú bűnszervezetben bűncselekményt valósít meg, tíztől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A klasszikus bűnszervezetek esetén az elkövetőkre háromtól hét évig terjedő szabadságvesztés róható ki, amennyiben viszont az illető csak a szervezet tagja, ez a tétel alacsonyabb, egytől öt évig terjedő börtönbüntetést kaphat.¹² A maffia típusú bűnszervezet vezetői tizenötötől huszonhat évig terjedő szabadságelvonással büntethetők, a klasszikus bűnszervezet vezetőire viszont az elkövetőkkel azonos büntetés alkalmazandó. Utóbbiban a tagok számának nagysága befolyásolja a büntetési tétel mértékét, a tíz vagy annál több taggal rendelkező bűnszervezetben megvalósított bűncselekmény esetén öttől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés róható ki az elkövetőkre.

Amennyiben a maffia típusú bűnszervezet fegyveres szervezetnek minősül, a megvalósított bűncselekmény elkövetői tizenkettőtől húsz évig, míg a klasszikus fegyveres bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény megvalósítói öttől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethetők. A szervezet akkor minősül fegyveresnek, ha a tagoknak a szervezet céljának megvalósítása érdekében rendelkezésükre állnak fegyverek, illetve robbanóanyagok, még akkor is, ha ezeket az eszközöket nem használták a bűncselekmény végrehajtása során.

3. A bűnszervezet fogalma a magyar büntetőjogban

A magyar jog – az olasz jogtól eltérően – nem ismeri a maffia típusú bűnszervezet fogalmát. A magyar Büntető törvénykönyv (továbbiakban: Btk.) a klasszikus bűnszervezetben megvalósuló bűncselekmények elkövetését szankcionálja. Az erről szóló rendelkezés a hatályos szabályozásban a Btk. 459. § (1) bekezdés 1) pontjában jelenik meg, a közbiztonság elleni bűncselekmények csoportjába tartozik. A bűnszervezeti elkövetés a magyar jogban büntetési keretet növelő rendelkezés. A jelenlegi magyar szabályozás vizsgálata során röviden először bemutatásra kerül a bűnszervezet fogalmának bevezetése a magyar büntetőjogba. Jelen tanulmány az 1990-es évektől bekövetkező jogszabályváltozásokat hivatott vizsgálni a magyar büntetőjog területén, így a bűnszervezet fogalmának Csemegi-kódexig visszanyúló történetére nem tér ki.

A rendszerváltást követően a posztszocialista kormányok nagy kihívás előtt álltak a gazdasági, politikai és társadalmi változások során jelentkező átmeneti időszak

¹¹ Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale, 416-ter (saját fordításban).

¹² Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale, 416 (saját fordításban).

gyenge jogi szabályozottsága okán. A bűnözői csoportok az új jogszabályok kiskapuit kihasználva növelték illegális bevételi forrásaikat. Ezt igazolja az 1990-es évek elején Magyarországon olajfajtánként bevezetett kettős árazási rendszer kihasználása. Az olajtranzit során nagy mennyiségben, olcsó olajat szállítottak Magyarországra, amelyet később magas profittal értékesítettek. Az olajmaffia négyszáz millió dolláros anyagi kárt okozott tranzitműveletein keresztül Magyarországnak.¹³ Ilyen és ehhez hasonló esetek kapcsán jelent meg az igény a bűnszervezet fogalmának büntetőjogi meghatározására. 1997. szeptember 15-én, Magyarországon a törvényhozó megalkotta a Büntető törvénykönyvet¹⁴ módosító 1997. évi LXXIII. törvényt, amely a bűnszervezet fogalmát inkorporálta a magyar jogrendszerbe. Az 1997-es Novella a következőképpen határozta meg a bűnszervezet fogalmát: bűncselekmények folyamatos elkövetésére létrejött olyan – munkamegosztáson alapuló – bűnszövetség, amelynek célja a rendszeres haszonszerzés. A jogalkotó kiterjesztette a vagyonekbevitel alkalmazásának körét, megalkotta a bűnszervezet létrehozása nevű bűncselekményt, végül számos deliktumhoz minősítő körülményként (súlyosabb büntetés kiszabását lehetővé téve) kapcsolta a bűnszervezeti tag minőségben megvalósított bűncselekményt. A bűnszervezeti fogalom meghatározása és az ahhoz fűződő szankciók több változtatáson is átesetek az eltelt években.¹⁵ A ma is hatályos szabályozást 2019-ben frissítették:¹⁶ „legalább három személyből álló, hosszabb időre, hierarchikusan szervezett, konspiratíván működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése”.¹⁷ A Btk. vonatkozó passzusa 2019-ben módosult, azt megelőzően 2001 és 2019 között a konspiratíván működő csoport helyett összehangoltan működő csoportot tartalmazott, a hierarchikusan szervezettség pedig új fogalmi elemként jelenik meg 2019-től.

A bűnszervezeti elkövetés tényállási elemeinek fejlődése a magyar jogban néhány ponton kapcsolódott a nemzetközi joghoz is, főként, ha jogharmonizációs kötelezettségének kellett eleget tennie Magyarországnak, ahogy arról például a 2000. december 14-én Palermóban aláírt, a határokon átnyúló szervezett bűnözésről szóló ENSZ Egyezmény¹⁸ rendelkezett. Az Egyezmény elfogadása Magyarország részéről megteremtette annak az alapját, hogy a Btk.-ban a bűnszervezetnek olyan definíciója jelenjen meg, amely a nemzetközi elvárásoknak is megfelel. A fogalom kevésbé szigorú, lazább feltételrendszert alakít ki, tágabb kört rajzol, egyszerűbb bizonyítási helyzetet teremtve a bűnüldözés számára.

¹³ Kelly Hignett: Organised Crime in East Central Europe: The Czech Republic, Hungary and Poland. *Global Crime*, 6. (2004), 1. 70–83.

¹⁴ 1978. évi IV. törvény a Büntető törvénykönyvről.

¹⁵ Tóth Mihály: A bűnszervezeti elkövetés szabályozásának kanyargós útja. *Magyar Jog*, 62. (2015), 1. 3.

¹⁶ Megállapította: 2019. évi LXVI. törvény 107. §. Hatályos: 2019. VII. 10-től.

¹⁷ A Btk. 459. § (1).

¹⁸ Kihirdetve a 2006. évi CI. törvénnyel.

A szervezett bűnözés körül kialakult jogalkotási fellendülésben megalkották a „bűnszervezet létrehozása” bűncselekmény-kategóriát,¹⁹ ám ennek bírósági gyakorlata még nem alakult ki. A bűnszervezet fogalmában megjelenik az összehangoltság kivánalma, amelyről akkor beszélhetünk, ha a tagok a bűncselekményekkel kapcsolatos feladatokat megosztják, ez előzetes tervezést, bizonyos fokú irányítást, szervezést feltételez.²⁰ Az elkövetőknek a bűnszervezeti tényálláskor nem kell pontosan ismerniük a tervezett bűncselekmények büntetési tételeit, elégséges, ha annak tudatában vannak, hogy „súlyos megítélésű” bűncselekmények elkövetésére jött létre a szerveződés.

A büntetési tételek vizsgálatakor megállapítható, hogy a bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény büntetési tétele magasabb a nem szervezett kereteken belül megvalósíthatóhoz képest. A Btk. 36. § a határozott ideig tartó szabadságvesztést három hónaptól 20 évig terjedő időtartamban állapítja meg, amennyiben azonban a bűncselekményt bűnszervezetben követték el, a büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik, de maximum 25 év lehet [91. § (1)]. A törvény, jölehet a büntetési tételek felső határának felemelését előírta a bűnszervezeti elkövetésnél, az alsó határt nem érintette, hogy lehetővé tegye a bíróságoknak a bűnszervezetek közötti különbségtételt. Egyéb szankciók is fűződnek a bűnszervezeti elkövetéshez, a szabadságvesztés végrehajtása nem függeszthető fel [86. § (1) *b*]; feltételes szabadságra sem bocsátható [Btk. 38. §]; a próbára bocsátás [65. § (1) *b*] lehetősége, valamint a jóvátételi munka előírása [67. § (1)] is kizárt. Vagyoneklobzást kell alkalmazni arra a vagyonra, amelyet az elkövető a bűnszervezeti tevékenységével összefüggésben szerzett [73. § *b*], illetve méltatlanság esetén a foglalkozástól való végleges eltiltás alól nem mentesíthető [53. §]. A bűnszervezet tagjának kötelező jelleggel fegyházban kell letöltenie szabadságvesztését [Btk. 37. § (3) *b*] pont *bb*) alpont], valamint a tevékeny megbánás esetén a büntetés korlátlanul nem enyhíthető [Btk. 29. § (3) *b*], mivel utóbbi csak azoknál a bűncselekményeknél alkalmazható, amelyek három vagy ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendőnek számítanak. A bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény – mint az előbbieken a fogalomból kiderült – csak öt évi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetésekor állapítható meg.

4. A nemzetközi bűnszervezeti szabályozás

A nemzeti büntetőpolitikát ma már jelentősen befolyásolják az Egyesült Nemzetek Szervezetének, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának és az Európai Uniónak a büntetőpolitika terén kialakított ajánlásai. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(96) 8. számú ajánlása az európai büntetőpolitikára vonatkozik, amelyben

¹⁹ 1978. évi IV. törvény 263/C. §.

²⁰ BJE 4/2005.

a következő elv a tanulmány szempontjából kiemelendő: „Egyetlen társadalom sem mentes a bűnözéstől, a büntetőpolitika fő célja sem lehet a bűnözés megszüntetése, hanem a bűnözésnek a lehető legkisebb mértékre csökkentése.” A következőkben az ENSZ és az EU bünszervezetek elleni fellépését mutatom be, amelyek merőben befolyásolták a tanulmány vizsgálati fókuszában álló két ország büntetőjogának bünszervezetekkel szembeni szabályozását, hiszen a nemzetközi szerződések ratifikálásával maguk is a nemzetközi jog alanyaivá váltak.

4.1. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének bünszervezetek elleni fellépése

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének közgyűlése 2000. december 14-én egyhangúlag fogadta el a Palermói Egyezményt, az első olyan szerződést, amely lehetővé tette a nemzetközivé vált szervezett bűnözéssel szembeni fellépés összehangolását a 189 részes állam között. A tagországok a szerződés aláírásával vállalták, hogy összehangolják a szervezett bűnözés és a korrupció elleni törvényeiket, fellépnek a pénzmosás ellen, és leegyszerűsítik kiadatási eljárásukat. Továbbá vállalják azt is, hogy a tanúvédelemre nagyobb figyelmet fordítanak, a rászoruló országok számára – a védelem hatékony megvalósulása érdekében – pénzügyi segítséget nyújtanak. Az Egyezmény rögzíti a jegyzőkönyvek csatolási lehetőségét, így három jegyzőkönyvvel egészült ki; az emberkereskedelemmel (különösen a nőkre és gyermekekre vonatkozóan),²¹ az embercsempészettel,²² valamint a lőfegyverek tiltott gyártásával és kereskedelmével.²³ Az ENSZ Egyezményét a jegyzőkönyvekkel együtt Magyarországon a nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményről szóló törvénnyel 2006-ban hirdették ki.²⁴

Az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménye²⁵ az alábbiak szerint határozza meg a szervezett bűnözői csoport fogalmát: „Bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve.”

Jelen fogalom alkalmazásában a strukturált csoport azt jelenti, hogy azt több bűncselekmény azonnali végrehajtására hozták létre, amelyben nem szükséges

²¹ A Palermói Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelmének megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve, kihirdetve: 2006. évi CII. törvényben.

²² 2006. évi CIII. törvény a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempészete elleni fellépéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről.

²³ 2011. évi XLVIII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a tűzfegyverek, azok részei és alkatrészei, valamint a lőszerrel tiltott előállítása és kereskedelme elleni fellépéséről szóló, 2001. május 31-én elfogadott Jegyzőkönyve kihirdetéséről.

²⁴ 2006. évi CI. törvény a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről.

²⁵ Palermói Egyezmény, A/RES/55/25, hatályba lépett 2003. szeptember 29-én.

az állandó tagság vagy a hierarchia megléte.²⁶ A súlyos bűncselekmény legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartást jelent [2. cikk *b*)].

Az Egyezmény alapján nemzetközi jellegűnek számít egy bűncselekmény, amelyet: egy országban követnek el; vagy több országban követnek el, de az előkészítést, valamint tervezést, továbbá irányítást és az ellenőrzés nagy részét másik államban végzik; olyan szervezett bűnözői csoport követi el, amely több államban folytat bűnözői tevékenységet; vagy a szervezet munkája jelentős kihatással van harmadik országra. Az Egyezmény 5. cikkében bűncselekménnyé nyilvánítja a szervezett bűnözői csoportban való részvételt, emellett a bűncselekményből származó jövedelem tisztára mosását, a korrupciót és az igazságszolgáltatás akadályoztatását is. Az Egyezmény a joghatóság (15. cikk) kérdéskörében leszögezi, hogy ratifikálásával a részes államok vállalják, olyan intézkedéseket vezetnek be, amelyek az előbb említett bűncselekményeket hivatottak büntetni. A joghatóság akkor áll fenn, ha a bűncselekményt egy részes állam területén követték el, vagy ha azt egy részes állam állampolgára ellen követték el, illetve ha egy részes állam állampolgára követte el a bűncselekményt. Az egyezmény az azt ratifikáló államok közötti hatékonyabb bűnüldözői és bűnmegelőzési együttműködést szorgalmazza. A jó gyakorlatok cseréjének, az egyezményben foglaltak megvalósulásának vizsgálatára, az új kihívások feltérképezésére időről időre konferenciát rendeznek, amelyet az Egyezmény 32. cikke ír elő az Egyezmény Részes Államainak Konferenciája elnevezéssel.

4.2. Az Európai Unió bünszervezetek elleni fellépése

Az Európai Unió Tanácsának az Európai Unió tagállamaiban a bűnöző szervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról szóló, 1998. december 21-i határozata²⁷ előzi meg a Palermói Konvenciót. E kerethatározat alkalmazásában a bünszervezet:

„Olyan szervezett csoportot jelent, amelyet adott időszakra kettőnél több személy összehangoltan hoz létre olyan bűncselekmények elkövetése céljából, amelyeket a törvény legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy személyes szabadságot korlátozó büntetéssel járó intézkedéssel, illetve ennél súlyosabb büntetéssel sújt, és amelyek célja a közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés.”²⁸

²⁶ Palermói Egyezmény 2. cikk *c*).

²⁷ Együttes fellépés (1998. december 21.), amelyet a Tanács az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke alapján fogadott el az Európai Unió tagállamaiban a bünszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról.

²⁸ Kovács István: „Olajozás”, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3. (2015), 1. 114–145.

2008-ban az Európai Unió Tanácsa kiadta a szervezett bűnözésről szóló kerethatározatot,²⁹ amely első cikkében meghatározza a szervezett bűnözés két alapfogalmát:

„»bűnszervezet« olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel, szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében”.

A kerethatározatban a szervezett csoport olyan csoportot jelent, amelyet nem véletlenszerűen hoztak létre valamely bűncselekmény közvetlen elkövetésére, és amelyben nem szükségszerű, hogy a tagoknak formálisan meghatározott szerepe legyen, hogy a tagság összetétele állandó legyen, vagy, hogy a csoport kidolgozott szervezeti felépítéssel rendelkezzen. Továbbá a Tanács határozata rögzíti a bűnszervezetben való részvételhez kapcsolódó bűncselekmények körét:

- „a) bármely személy magatartása, aki – szándékosan és ismerve akár a bűnszervezet célját és általános tevékenységét, akár annak az adott bűncselekmények elkövetésére irányuló szándékát – aktívan részt vesz a bűnszervezet bűnözői tevékenységében, beleértve az információk vagy anyagi források szolgáltatását, új tagok beszerzését, valamint a szervezet tevékenységeinek bármilyen módon történő finanszírozását, annak tudatában, hogy e részvétel hozzájárul a szervezettbűnözői tevékenységének megvalósításához;
- b) bármely személy magatartása, amelynek keretében megállapodást köt egy vagy több személlyel olyan tevékenység folytatására, amelynek megvalósítása az 1. cikkben említett bűncselekmények elkövetésével járna, akkor is, ha a szóban forgó személy a tevékenység tényleges végrehajtásában nem vesz részt.”

Az Európai Parlament a Kerethatározat-javaslatához fűzött állásfoglalásában megfogalmazott speciális bűnszervezeti fogalom, megegyezik az olasz büntető törvénykönyvben szereplő „maffia típusú bűnszervezet” definíciójával. E bűnszervezettípus sajátosságát egyrészt az úgynevezett „maffiózó módszer”, a szervezet megfélemlítő erejének felhasználása adja. Itt a megfélemlítés nem a bűncselekmények konkrét elkövetési módjára vonatkozik, hanem a szervezet azon képességére, amely az egész tevékenységét általában átható működési elvként jelenik meg.³⁰ Éppen ezért a maffia típusú szervezet fogalmának meghatározása során nem feltétel, hogy erőszakos vagy fenyegető cselekményeket ténylegesen végrehajtsanak tagjai, elegendő annak

²⁹ A Tanács 2008/841/IB kerethatározata (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről.

³⁰ Giuliano Turone: *Il delitto di associazione mafiosa*. Milano, Giuffré, 2015. 113.

bizonyítása, hogy a tagok – a bűnszervezet „hírnevének” és múltjának köszönhetően – valóban abban a helyzetben vannak, hogy fellépésük során élnek, vagy élhetnek a bűnszervezetet körülvevő megfélemlítő hatással. A tárgyalt fogalmi elem passzív oldala, vagyis a maffia megfélemlítő erejének következményei, szintén feltétlen részei a definíciónak. Ezek egyrészt az alávetettség, amikor az érintett személyek félelemből tanúsítanak a bűnszervezet céljainak megfelelő magatartást, valamint a „hallgatás törvénye” („*omertá*”), amely az állami (elsősorban igazságszolgáltatási) szervekkel való bárminemű együttműködéstől való elzárkózást jelenti.³¹

Az 1998-as és a 2008-as dokumentum bűnszervezeti definíciójának vizsgálatakor megállapítható, hogy nincs nagy eltérés, csupán az időbeliség (adott időszakra/hosszabb időre) meghatározása tér el. Azonban az ENSZ és az EU bűnszervezeti fogalmának összehasonlításakor már alapvető eltérések mutatkoznak a bűnszervezetnek minősíthető embercsoport létszámát tekintve. Míg előbbi három vagy annál több főt tekint bűnszervezetnek, utóbbi fogalmában a két fő is elegendő. A magyar és az olasz szabályozás a Palermói ENSZ Egyezmény szerint definiálja a bűnszervezet tagjainak minimális létszámát.

4.3. Az olasz és a magyar szabályozás szintézise

A magyar büntetőjog nem ismeri a maffia típusú bűncselekmény fogalmát, ám néhány bírósági ítéletben megtalálható a kifejezés. A Zuschlag János és társai ellen indított büntetőügyben a Bács-Kiskun Megyei Bíróság ítéletében³² leszögezte, hogy többféle bűnszervezet létezik, ám a Btk. szerinti bűnszervezet nem azonosítható a maffia típusú bűnözői csoportosulással (mint amilyen például az olasz Cosa Nostra). A társas bűnelkövetői kapcsolatok egyike a bűnszervezet, amelynek lehetséges megnyilvánulási formája az úgynevezett maffia típusú bűnszervezet. A bíróság értékelése szerint a vádlottcsoport bűnszervezetet alkotott, de az nem maffia típusú szervezet, hanem úgynevezett fehérgalléros bűnszervezet volt. Az ítélet szerint ezt a fajta bűnszervezetet nem jellemzi az erőszakos módszerek rutinszerű alkalmazása, tagjai nem folytatnak klasszikus bűnöző életvitelt, és egészen más szubkulturális közegben mozognak, mint a maffia típusú bűnszervezetek tagjai.

A szervezett bűnözés jelenségére egységes fogalmat alkotni szinte lehetetlen, hiszen gyakran a fogalom legfontosabb összetevőinek meghatározásában sincs egyetértés.³³ A szervezett bűnözés jogi fejlődésének vizsgálata, illetve a hatályos olasz és magyar szabályozás összehasonlítása megkísérelhető. A bűnszervezetek felderítésének céljából mindkét ország jogalkotói megteremtik a lehetőséget az elkövetőnek

³¹ Tornyai Gergely: A szervezett bűnözés per se inkriminációja az uniós jogharmonizáció tükrében. *Jog és Politikatudományi Folyóirat*, 7. (2013), 2. 9–10.

³² 2.B.193/2008/538. számú ítélet.

³³ Tóth Mihály – Kóhalmi László: A szervezett bűnözés. In Gönczöl Katalin et al. (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019. 612.

arra, hogy ha a bűncselekményt a hatósági tudomásvételt megelőzően bejelenti, és segít a leleplezésében – tehát a „hatóságokkal együttműködik” –, enyhébb büntetést, vagy akár mentességet kap,³⁴ ugyanakkor a tevékeny megbánás bünszervezeti elkövetők esetén nem büntethetőséget kizáró ok egyik jogrendszerben sem. Az alábbi, 1. táblázat az olasz jogrendszer maffia típusú bünszervezet és klasszikus bünszervezet, valamint a magyar büntetőjog klasszikus bünszervezet hatályos definícióját hasonlítja össze a megadott szempontok alapján.

A nemzetközi szabályozás vizsgálatakor több tényező is eltér a belső jogi szabályozástól. Magyarországon legalább öt évvel büntethető bűncselekmény elkövetése esetén – egyéb tényállási elemek megvalósulása mellett – nyilvánítható bünszervezeti tevékenységnek az adott cselekmény, az ENSZ ezt rövidebb, négyéves időre határozza meg a 2. cikk b) bekezdésben.

1. táblázat: Az olasz és a magyar büntetőjog bünszervezeti definíciójának összehasonlítása

Terület	Olaszország	Olaszország	Magyarország	ENSZ
Fogalom	maffia típusú bünszervezet	bűnszervezet	bűnszervezet	szervezett bűnözői csoport
Jogszabály típusa	törvény	törvény	törvény	egyezmény
Jogszabály, amely bevezeti a büntetőjogba	646/1982.	1398/1930.	2001. évi CXXI. törvény	Palermói Egyezmény 2000. december 14.
Hatályos rendelkezés	C.P. 416.§-bis	C.P. 416. §	Btk. 459. § (1) 1.	Palermói Egyezmény 2000. december 14.
Betagozódás	közrend elleni bűncselekmények	közrend elleni bűncselekmények	közbiztonság elleni bűncselekmények	-
Kibocsátó szerv	Parlament	Parlament	Parlament	Részes Államok Konferenciája
Jogalanyai	természetes és jogi személyek	természetes és jogi személyek	természetes és jogi személyek	nemzetközi jog alanyai
Létszám	≥3	≥3	≥3	≥3
Szervezet	hierarchikus belső struktúra	csoporthoz való kötődés, belső struktúra	konspiratíván működő, hierarchikusan szervezett	strukturált, összehangolt

³⁴ Btk. 321. § (2) bekezdés.

Terület	Olaszország	Olaszország	Magyarország	ENSZ
Cél	gazdaság, politika, közigazgatás irányítása, választás befolyásolása, illegális előny vagy jogtalan profitszerzés	bűncselekmény elkövetése	öt évi szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény megvalósítása	egy vagy több súlyos bűncselekmény elkövetése, pénzügyi vagy más anyagi haszonszerzés
Idő	–	–	hosszabb időre szerveződő	bizonyos ideig fennálló
Eszköz	elnyomás, megfélemlítés, elhallgatás	–	–	–
Szabadságelvonás mértéke	alapesetben: 10–15 év	3–7 év szervezet ≥ 10 tag: 5–15 év	kétszeres, de legfeljebb 25 év	nem szabályozza
Vezető büntetése	15–26 év	azonos a többi elkövetővel	nem szabályozza	nem szabályozza

Forrás: a szerző szerkesztése

5. Konklúzió

Jelen tanulmány az olaszországi maffia típusú bűnszervezet, valamint a magyar büntetőjog szerinti klasszikus bűnszervezet jogszabályi kereteit hasonlította össze, kitérve a nemzetközi jogi környezetre, az ENSZ és az EU vonatkozó dokumentumaira. A kutatás eredményeként megállapítható, hogy a jelenlegi magyar szabályozás az olaszhoz képest kevésbé részletes, tág teret enged a jogalkalmazó számára. A definícióban megjelenő „hosszabb időre” szerveződés kritériuma nehezen behatárolható bírói oldalról, ez a joggyakorlatban is látványosan kiütözik. A két ország történelmi és társadalmi hagyományai természetesen nem teszik lehetővé a bűnszervezetek elleni szabályozások teljes körű összehangolását, ám a jogtörténet alapján bizonyosságot nyert, hogy az olasz jogi környezet sokkal korábban indult fejlődésnek a magyarnál. Ennek fő oka a maffiajelenség intenzitásának eltérő érzékeléséből fakad, az itáliai-félsziget a bűnszervezetek alma materének tekinthető. Nem szabad elhanyagolnunk azonban azt a tényt sem, hogy az olasz maffia a társadalmi átalakulásokkal egyre inkább „fehérgalléros” szerepet ölt, így nem jelenik meg annak véres ábrázolása a mindennapokban. Érdemes elgondolkozni azon, hogy vajon Magyarországon milyen bűnszervezeti tendenciák láttak napvilágot az elmúlt fél évszázadban, és a hatályos jogi környezetnek vajon elég elrettentő ereje van-e a szervezett bűnöző számára.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Allegria, Angela: L'associazione di stampo mafioso dal punto di vista normativo e criminologico. *Diritto straniero, Diritto & Diritti*, 2009. Online: http://new.laprevidenza.it/attachments/posts/assne_mafiosa_dssa_allegria.html
- Bócz Endre: A szervezett bűnözésről és a bűnszervezet fogalmáról. *Magyar Rendészet*, 8. (2008), 4. 5–23.
- Hignett, Kelly: Organised Crime in East Central Europe: The Czech Republic, Hungary and Poland. *Global Crime*, 6. (2004), 1. 70–83. Online: <https://doi.org/10.1080/1744057042000297981>
- Kovács István: „Olajozás”, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3. (2015), 1. 114–145.
- Répási Krisztián: „Bűnbánók” és a maxiper: avagy mitől gyengült meg a Cosa Nostra? *Nemzet és Biztonság*, 5. (2012), 2. 56–63.
- Tornyai Gergely: A szervezett bűnözés per se inkriminációja az uniós jogharmonizáció tükrében. *Jog és Politikatudományi Folyóirat*, 7. (2013), 2. 1–31.
- Tóth Mihály: *Bűnszövetség, bűnszervezet*. Budapest, Complex Kiadó, 2009.
- Tóth Mihály: A bűnszervezeti elkövetés szabályozásának kanyargós útja. *Magyar Jog*, 62. (2015), 1. 1–10.
- Tóth Mihály – Kóhalmi László: *A szervezett bűnözés*. In Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László – Lévy Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer, 2019. 607–628.
- Turone, Giuliano: *Il delitto di associazione mafiosa*. Milano, Giuffrè, 2015.

Jogi források

- Legge n. 1398. del 1930, Codice Penale
- Legge 13 dicembre 1982 n. 646.
- D.P.R. 22 settembre 1988, n. 447 Codice di Procedura Penale
- Legge 31 maggio 1965 n. 575 Disposizioni contro la mafia.
1997. évi LXXIII törvény a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról
1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés egyes szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról
2001. évi CXXI. törvény a Büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 4/2005. BJE büncselekmény bűnszervezetben való elkövetésének megállapíthatóságáról
- United Nations: *United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. A/RES/55/25 (2000. november 15.). Online: www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html
2006. évi CII. törvény a Palermói Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelmének megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve
2006. évi CIII. törvény a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a migránsok szárazföldön, légi úton és tengeren történő csempészete elleni fellépéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről
- A Tanács 2008/841/IB kerethatározata a szervezett bűnözés elleni küzdelemről

Bács-Kiskun Megyei Bíróság 2.B.193/2008/538. számú ítélete

2011. évi XLVIII. törvény Az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek a tűzfegyverek, azok részei és alkatrészei, valamint a lőszeres tiltott előállítására és kereskedelmére elleni fellépésről szóló, 2001. május 31-én elfogadott Jegyzőkönyve kihirdetéséről

2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről

10/2013. számú büntető elvi határozat

ABSTRACT

Legal Framework of the Fight against Organised Crime in Italy in the Light of Hungarian and International Criminal Law Regulations

Lilla Viktória PATÓ

The legislative definition of mafia-type unlawful association in the Italian legal system is currently in Article 416-bis of the Criminal Code (Cc), which was introduced by Law n. 646/1982. Over the past two centuries, the activities of criminal organisations have changed, and the desire for quick response for trends has been a constant challenge for the Italian legislator. The legislative power must create the legal environment in which law enforcement bodies can outlive the Mafia. The study aims to compare the legislative nature between Italian and Hungarian organised crime regulations examining the international legal environment.

Keywords: *mafia, legislation, joint act, international environment*

A drogpolitika liberalizációjának társadalmi hatása

BACSO Bernadett¹

A drogliberalizáció kérdésköre a mai napig vitatott téma a világban. A drogpolitika három fő pillére a drogmegelőzés, a kábítószer-kereslet és -kínálat csökkentése, valamint az ártalomcsökkentés. Az eltérő szigor igénye azt eredményezte, hogy néhány országban még erősebben tiltják a drogok birtoklását, a pszichoaktív szerek fogyasztását, mint korábban, viszont némely államban és országban dekriminalizálták az egyes kábítószeres használatát. Magyarországon a kormány jelenleg is a kényszer erejében látja a kábítószer-fogyasztás elleni küzdelem megvalósulását, nem pedig a törvények megváltoztatásában, enyhítésében. Jelenleg úgy tűnik, hazánkban a kriminalizáció nem javít a helyzeten. Érdekes kutatások születtek a drogliberalizációval kapcsolatban, hogy a különböző területeken hogyan hatott ez a jelenség a fogyasztási szokásokra, illetve az orvosi kezelésekre. Ez a tanulmány azt a célt szolgálja, hogy betekintést nyerjünk abba, hogy az egyes országok milyen lépéseket tesznek a gyógyászati célokat szolgáló drogliberalizálással kapcsolatban, és ezek miként játszanak szerepet a drogprobléma mérséklésében. A különböző országok gyakorlata azt mutatja, hogy a gyógyászatban használt legális drogok nem veszélyeztetik jobban az egészséget, mint az orvostudományban alkalmazott gyógyszerek.

Kulcsszavak: drogliberalizáció, liberális drogpolitika, kábítószer-liberalizálás, drogprobléma

1. Bevezetés

Folyamatosan új kihívásokkal nézünk szembe a drogpolitika terén. A különféle pszichoaktív szerek megjelenése, valamint fogyasztása hatást gyakorol nemcsak az egyénre, hanem a különféle társadalmi alrendszerre is. A családnak, az iskolának, illetve az egészségügynek továbbra is központi szerepet kell betöltenie a társadalmi kérdésekben. Elsősorban a gyerekekre kellene koncentrálni, időben kellene informálni őket a deviáns viselkedésről, a drogprevencióról és a függőségek káros hatásairól. Másrészről szükség lenne a kábítószer-fogyasztók társadalomba való reintegrálásáról, továbbá a családból, az oktatásból való kiszakadásról, valamint az életminőségük javításáról is beszélni. Elengedhetetlen cél a bűnözés csökkentése, a kábítószer-fogyasztás okozta mentális problémák, mint a hallucináció,

¹ Német nyelvtanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus Tanszék; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: bacso.bernadett@uni-nke.hu

fáradékonyság, nyugtalanság, öngyilkosság, illetve a szerhasználat eredményezte betegségek, mint szívritmuszavar, depresszió vagy súlyos szervkárosodások redukálása.

A drogot mint jelenséget háromféleképpen lehet kezelni a működési elvükre, illetve a fogyasztó függőségének állomására való tekintettel, kereslet-, kínálat-, valamint ártalomcsökkentéssel. Kidolgoztak drogprevenációs programokat, amelyek azt a célt szolgálják a keresletcsökkentés terén, hogy az életkori sajátosságokat figyelembe véve informálják leginkább a fiatalokat a függőséget okozó szerek hatásairól, ezáltal azt az eredményt szeretnék elérni, hogy minél kevesebben nyúljanak ezen anyagokhoz, és rendszerkövető, törvénytisztelő, veszélyes szituációkat elkerülő, felelősségteljes, állampolgárrá váljanak.

A kínálatcsökkentésnek az a lényege, hogy törvényi támogatás segítségével a hatóság különféle eszközökkel megakadályozhatja az illegális kábítószeres létrejöttét, valamint azok közvetítését a fogyasztókhoz. Fontos arra rávilágítani, hogy minél gyorsabban hozzájutnak a szerhasználók a drogokhoz a kívánt hatás elérése érdekében, mint a nyugodtságérzés vagy éppen felfokozott állapot, annál nagyobb ára van. Kétségtelen, hogy a rendőrség felelőssége leginkább a kínálatcsökkentésben lelhető fel. Támogathatják a kapcsolattartást a fiatalabb generációval, segíthetik a közösségek önvédelmi reakcióit, valamint olyan adatokat közölhetnek, amelyek a veszélyelhárítást segítik elő. Egymásnak kellene támaszt nyújtaniuk azért, hogy a segítő-gyógyító szolgáltatások törekvései ismertté váljanak a kábítószerfogyasztók körében.

Mindezek mellett fontos szerepet tölt be az ártalomcsökkentés, amelynek lényege a kockázat enyhítése, a drogfogyasztás okozta társadalmi, szociális és egészségügyi károk redukálása. Lényeges az ártalomcsökkentő technikák tiszteletben tartása, és fontos, hogy senki se keresztezze erőfeszítéseket. Létrehozták a tűcse-reprogramokat, a többszöri fecskendőhasználat okozta fertőző betegségek csökkentése, illetve a több személy általi használat, a tűmegosztás elkerülése érdekében. Metadonprogramot, ahol orvosi felügyelet mellett az ópiátfüggők olyan szereket kapnak, amelyek segítségével az ópiát hiányát mérsékelhetik, majd meg is szüntethetik. A felsoroltakon túl megvalósultak a különböző támogató szervek általi ártalomcsökkentő programok is, mint a heroinfenntartó kezelés, a többkomponensű HIV-prevenációs program, a biztonságosabb injekciózás program és a megkereső utcai munka: sorstárssegítőkkel. A drogok hármas működési elvét, a drogpolitikát tekintve eltérő elméletek és gyakorlatok mutatkoznak a különböző országokban, amelyeket a következőkben áttekintünk.

2. Magyarország

Hazánkban már a II. világháborút követően foglalkoztak a bódító hatású szerek használatának káros hatásaival, mint a szintetikus szerek, vagy éppen a gyógyszerek

és alkohol együttes kombinációjának fogyasztásával. Magyarország azon országokhoz tartozott, amelyek tiltották a kábító hatású szerek alkalmazását, de számottevően az 1960-as évektől kezdve foglalkoztak ezzel a jelenséggel.

Magyarország a következő sorrendben csatlakozott a nemzetközi kábítószer-ellenes egyezményekhez:

- 1960-ban New Yorkban aláírt Egységes Kábítószer Egyezmény (1968. évi 4. számú tvr.),
- Bécsben 1971-ben aláírt Pszichotrop Anyagokról Szóló Egyezmény (1979. évi 25. számú tvr.),
- Bécsben 1988. december 20-án aláírt A Kábítószerek és Pszichotrop Anyagok Forgalmazása Elleni ENSZ Egyezmény (14/1998. OGY. hat.).²

A rendszerváltás után még inkább központi figyelmet kapott a drogpolitika. Addig is már majdnem több mint 30 éve az ország azon dolgozott, hogy megszüntesse a drogproblémát, ami a mai napig nem sikerült. Ez az elgondolás gyaníthatóan 100%-ban nem is lesz lehetséges, hiszen kábítószer-fogyasztók mindig is voltak, és valószínűleg lesznek is. A társadalom szerint, ezáltal a kormány szerint is szükség van a szigorúbb szabályozásra, hiszen a kábítószer-használat hatással lehet a lakosságra.

A magyar törvények szerint a drogtermesztés, -birtoklás, -fogyasztás és kábítószer-kereskedelem is bűncselekménynek minősül. Nincs differenciálás a szerek hatóanyaga, illetve veszélye között, gyakorlatilag mindegy, hogy kannabiszt vagy heroint fogyasztanak az emberek, csupán a kábítószer mennyisége befolyásolja a kiszabott büntetés súlyosságát. Ez alól kivétel az elterelés jogintézménye. A drogfogyasztás vagy birtoklás miatt büntetőeljárás alatt álló gyanúsítottaknak fél éves elterelésen kell részt venniük, amelyet ha sikeresen teljesítenek, megszűnik a büntethetőségük.

A szigortól azt várta az állam, hogy csökkenni fog a pszichoaktív anyagok használata, de az elvárt eredmény még várat magára. A kábítószer-fogyasztás okozta fertőző betegségek megelőzése és a halálesetek számának csökkentése fontos mozzanata a szabályozásoknak. 2018-ban 33 fő, 2019-ben viszont 43 fő vesztette életét Magyarországon kábítószer-használat miatt.³ Feltehetően ez a növekedési statisztika az új pszichoaktív szereknek (ÚPSZ) köszönhető, de ez a feltételezés újabb kutatásokat igényel.

E problémák megelőzésére és kezelésére is jöttek létre a fentiekben már említett drogprevenciós programok és szervezetek. Magyarországon a legismertebb drogprevenciós program a rendőrség által támogatott DADA és az ELLEN-SZER program.⁴ A 2004-es évben megalakult a Magyar Drogprevenciós és Ártalomcsökkentő

² Lásd: http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/drogprevencio/a_hazai_drogrtnet_drogpolitika_s_a_felmrsek_kutatask_ttekintse.html

³ EMCDDA: *European Drug Report: Trends and Developments*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2020; EMCDDA: *European Drug Report: Trends and Developments*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2021.

⁴ Sivadó Máté: Új politikák a drogjelenség kezelésében, kitekintéssel az alkoholra. *Belügyi Szemle*, 63. (2015), 5. 92–101.

Szervezetek Szövetsége, amely civil szervezetekből áll. Többek között a Kék Pont Drogkonzultációs Központ és Ambulancia, a Tiszta Jövőért Közhasznú Alapítvány, a Drogprevenciós Alapítvány és még 10 civil szervezet a tagja, akik együttműködésen alapuló projekteket valósítanak meg, annak érdekében, hogy a függőséget okozó szerek használatát megakadályozzák, megelőzzék, illetve késleltessék. A kábítószer-birtoklás és -fogyasztás miatt kiszabott szigorú büntetések nem vezettek a drogprobléma megszűnéséhez. Láthatóvá vált, hogy a prevenciónak, a keresletcsökkentésnek, a kínálatcsökkentésnek, valamint az ártalomcsökkentésnek is jelentős szerepe van a drogpolitikában.

A Nemzeti Drogellenes Stratégia kapcsán fontos megjegyezni, hogy 2020. december 31-én hatályát veszítette, így Magyarországnak jelenleg nincs hatályos drogstratégiája, a stratégia jó keretet ad, de sajnos kínálatcsökkenési indikátorokat nem tartalmaz.⁵ Különbéféle együttműködésekre van szükség, hiszen a drogszintér többszereplős.⁶ Még mindig nem kezelik egymást egyenrangú partnerként a pedagógusok, a szociális munkások, a pszichológusok, az orvosok, a drogambulancián dolgozó szakemberek, a rendőrök, így hazánkban nem alkotnak egységes jelző- és kezelőrendszert továbbra sem.

2021 és 2025 időszakára az európai drogmegközelítés célja „az egészségvédelem, a társadalmi stabilitás és a biztonság magas szintjének garantálása, valamint a tájékoztató tevékenységekhez való hozzájárulás”.⁷

A 2020-as év végén az ENSZ Kábítószerügyi Szakbizottsága levette a kannabiszt arról a listáról, ahol a legveszélyesebbnek mondott kábítószerek állnak.⁸ Magyarország volt az egyetlen olyan ország, aki nemmel szavazott, és nem hajlanak állami szinten arra, hogy elismerjék az orvosi célra használt kannabisz kizárólagos pozitív hatását.⁹ Kutatások szerint enyhítheti a krónikus, súlyos betegségekben, mint például az epilepsziában, a daganatos megbetegedésekben szenvedők fájdalmait, valamint csökkenti az értelmi fogyatékossgal élő gyermekeknél a súlyos viselkedési problémákat.¹⁰

Világszerte nagyok az ellentmondások és a nézetek a drogfogyasztás szabályozását illetően. Indokolt lenne a nemzetek közti szorosabb együttműködés, a további fejlesztések, valamint kutatások támogatása a drogfogyasztás elleni küzdelem érdekében. A következőkben azoknak az országoknak a drogpolitikáját elemzem, amelyek a törvényi enyhítésben vélik felfedezni a drogfogyasztás okozta károk csökkentését, majd befejezésképpen láthatunk ellentétes példát is.

⁵ Erdős Ákos: FOCUS-ban a rendőrség drogprevenciós tevékenysége. In Barabás Andrea Tünde – Christián László (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetem Kiadó, 2021. 119–130.

⁶ Erdős (2021): i. m.

⁷ Lásd: www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-drugs-policy

⁸ Drogkutató Intézet: *Szakmai állásfoglalás a kannabisz különösen veszélyes drogok ENSZ-jegyzékéből való kikerüléséről*. 2021. február 25.

⁹ Pogácsás Nóra: *A kannabiszfogyasztás és a depresszió kapcsolata – Prof. Dr. Haller József előadása*. Drogkutató Intézet, 2022. január 17.

¹⁰ Lásd: www.orvosikannabisz.com

3. Amerikai Egyesült Államok

Különös szélsőségek mutatkoznak a drogpolitikát illetően az amerikaiak gyakorlatában. A leginkább drogot tiltó ország vált az egyik legszabadelvűbbé a kábítószerhasználat tekintetében is. Először hasonlóképpen, mint Magyarország, ők is csatlakoztak az 1960-as Egységes Kábítószer Egyezményhez. Az Amerikai Egyesült Államok elnökének, Richard Nixonnak a kormányzása idején az új kábítószerellenes intézkedések megnehezítették a Mexikóból érkező marihuána bejutását az államokba. 1971-től nemzetközi korlátozásokat vezettek be, hiszen a kannabiszt kábítószerként kezelték. Az amerikai társadalom nem feltétlenül értett egyet ezzel a döntéssel, így liberális kezdeményezéseket indítottak annak érdekében, hogy elérhetővé váljon számukra a legális marihuánahasználat. A liberalizációs törekvések folyamatos figyelmet kaptak, évről évre az USA egyre több államában, ahol egyetértettek azzal a megállapítással, hogy az orvosi marihuána használata megalapozott, szigorú ellenőrzés mellett alkalmazhatóvá vált. A következő években ez a mozgalom továbbfejlődött, és már nemcsak gyógyászati, hanem rekreációs alkalmazását is több államban engedték. A népszavazásnak köszönhetően legalizálták az orvosi kannabiszt Washingtonban és Coloradóban. Indítványozták a marihuána dekriminalizációját, ami nem azt jelenti, hogy legalizálták, hanem azt, hogy nem számít bűncselekménynek a fogyasztása és birtoklása.¹¹ Különböző nemzetek kutatásai és tendenciái arra mutattak rá, hogy a kábítószer fogyasztása kapcsán nem a büntetésre kell fektetni a hangsúlyt, hanem az egészségügyben alkalmazható minőségre és mennyiségre kellene összpontosítani. A marihuána jótékony hatásának kérdéskörében nagyon megoszlanak a vélemények, de az évtizedek során számos országban legalizálták a kannabiszt, vagy ha nem is legalizálták, dekriminalizálták, mint Kanadában.

Jelenleg 2022-ben az Amerikai Egyesült Államok négy lakott területén, 36 államban és Kolumbiában engedélyezték az orvosi kannabisz használatát, valamint szintén Kolumbiában, 18 államban és az Amerikai Egyesült Államok két más területén a rekreációs alkalmazását is, tehát nem feltétlenül csak orvosi célra fordított felhasználását.¹² Portugália mintáját követve, Oregon állam az egyedüli, ahol általánosságban legális lett a mértékletes kábítószer-fogyasztás és -birtoklás, amivel állításuk szerint szeretnének példát mutatni, és elérni, hogy a droghasználatot inkább dekriminalizálják, ennek értelmében börtönbüntetés helyett pénzbírságot szabnak ki rájuk.

Az Amerikai Egyesült Államokban a tagállami szabályozás mellett hatályban van a szövetségi szabályozás (*federal law*), amely egyrészt továbbra is tiltja a marihuána fogyasztását, másrészt magasabb rendű, mint a tagállami szabályozás. Ezáltal az USA-ban jelentős jogi kollízió jött létre.

¹¹ Lomnici Zoltán: Az Európai Parlamentben újra téma a marihuána legalizálása. *Alaptörvény blog*, 2019. január 1.

¹² A Drogkutató Intézet Az USA-ban a kannabisz szövetségi szinten továbbra is illegális előadása: www.facebook.com/drogkutatoiintezet/photos/a.121547733090504/435264201718854/

4. Portugália

Portugália az az ország, ahol lassan 22 éve liberális nézetet képviselnek a kábítószer témakörét tekintve. Az 1990-es évektől kezdve Portugália a drogcsempészet fontos útvonalává vált. Ennek következtében az országban is folyamatosan nőtt a kábítószer-fogyasztás és ezzel párhuzamosan a használatuk miatt kialakuló megbetegedések száma is. Az Európai Unióban a legrosszabb statisztikát mutatták, a HIV-fertőzött, valamint az AIDS betegségben szenvedő személyeket tekintve az első helyen álltak.¹³ Leginkább a nagyobb városokban volt érzékelhető a változás, az utcák tele voltak fecskendőkkel, illetve a bűnözés is egyre gyakoribbá vált.

A droghasználat csökkentésének érdekében szigorú szabályozásokat vezettek be, börtönbe zárták a fogyasztókat és a terjesztőket, ami azt eredményezte, hogy a rabok fele valamilyen kábítószerrel összefüggő eset miatt került büntetés-végrehajtási intézetbe. Ezek az intézkedések nem bizonyultak elegendőnek, a kényszer és a tiltás nem vezetett eredményhez, így stratégiát váltott az ország, a jövőben inkább a megelőzésre és az ártalomcsökkentésre hívták fel a figyelmet.

2001-től, tehát már 21 éve az Európai Unióban a portugálok elsőként dekriminalizálták a kábítószer fogyasztását.¹⁴ A szakemberek szerint ez a folyamat a kábítószerfüggők életére pozitív hatást gyakorolt, mivel a függők nem feltétlenül süllyedtek mélyebbre, nem váltak munkanélkülivé, és nem veszítették el családtagjaikat, barátaikat. A kevesebb fertőzés érdekében kialakítottak számukra mobil kábítószerfogyasztó helyiségeket, így megfelelő környezetben, szakember általi felügyeletet biztosítva megtanulhatják a steril eszközök biztonságos használatát.

A dekriminalizáció bevezetésével egybevetve egy más típusú, ártalomcsökkentő szemléletmódú drogstratégiára fókuszált az ország, amiben az ellátórendszerek finanszírozást kaptak. Mindent összevetve, az enyhítő intézkedésekkel idővel csökkent a kábítószer-fogyasztók száma és a HIV-fertőzöttek is, redukálódtak a halálesetek, valamint több ember vesz részt drogfüggők számára indított kezeléseken, ami pozitív tendenciát mutat. Ezenkívül kevesebben kerülnek börtönbe, és ami a politikát illeti, manapság már kevesebbet költenek a drogokkal kapcsolatos ügyek intézésére, hiszen a kábítószerfüggők gyógyszeres kezelésére, terápiájára fordított összeg megteszi hatását, és a drogfüggőségre többé már nem bűnügyként tekintenek, hanem betegségként.

5. Hollandia

A holland drogpolitika alapján véve tér el a többi országtól. Álláspontjuk szerint a dohány-, az alkohol- és kábítószermentes élet csak fantazmagória. Korábban

¹³ Központi Statisztikai Hivatal: *Korunk pestise az Európai Unióban* (é. n.).

¹⁴ Hogyan történik a kábítószeresek kriminalizálása Portugáliában? *Drugsinc*, 2020. május 27.

is voltak, manapság is vannak és a jövőben is lesznek drogfogyasztók, napjainkban elképzelhetetlen a drogmentes társadalom. A kutatások azt bizonyították, hogy a kis mennyiségű kannabisz fogyasztása nem ártalmas az emberi szervezetre, ezért Hollandiában dekriminalizálták a fogyasztását. Idővel növekedett a szerfogyasztók száma, a drogproblémát az ország már nem bírta kezelni, ezért létrejött a Hulsmann Bizottság, amely különféle területekről származó kutatókból, szakemberekből, pedagógusokból, orvosokból, jogászokból álló csapatot alkotott. E csoport arra az eredményre jutott, hogy „a dohány sokkal nagyobb addiktív hatással rendelkezik, mint a kenderszármazékok, cáfolta az ún. kapudrog-elméletet is, mely szerint a kender fogyasztása keménydrogok használatára vezetne, mondván, hogy a kenderről más, veszélyesebb drogokra való áttérés egyik legfontosabb oka az, hogy a kender is szerepel az Opium Act-ben”.¹⁵ Liberálisabb politikát képviselők számára is leginkább a kannabisz gyógyászati célú alkalmazása volt a cél, hiszen akkoriban nagyon sok heroinfüggővel találkoztak Hollandiában, főként Amszterdamban, így ennek következtében a bűnözések száma is megnövekedett.

A hollandok eredményesnek mondható drogpolitikájának lényege az, hogy kategorizálták a pszichoaktív szereket. Megkülönböztetik a drogtípusokat, a fogyasztási kockázatot alapul véve két csoportot alkottak, amelyeket lágy és kemény drogoknak neveztek el. A kevésbé veszélyes kategóriába tartoznak a kenderből előállított drogok, amelyek megadott mennyiségben belül napjainkban a coffeeshopokban (5 gramm) megvásárolhatók. A coffeeshopokra vonatkoznak szabályok, amelyeket be kell tartaniuk. Tilos bevinni kemény drogot, 18 év alattiak nem látogathatják, nem reklámozhatók, nem zajonghatnak, és a coffeeshopokban nem tárolhatnak több kenderszármazékot egy nap, mint 500 grammot.¹⁶ Tulajdonképpen a többi kábítószer fogyasztása és kereskedelme kemény és szigorú büntetést von maga után.

A kormány továbbra is az ártalomcsökkentésre és a bűnmegelőzésre fektette a hangsúlyt. A kábítószer-fogyasztók számára létrehoztak konzultációs központokat, támogatták őket a metadonprogrammal, illetve rehabilitációs intézetekbe költözhettek, és részt vehettek olyan programokon, amelyek elősegítették a reszocializációjukat.

Ez a típusú drogpolitika nem a teljes absztinenciára fektette a hangsúlyt, hanem azt a célt szolgálta, hogy csökkentse a kábítószer-fogyasztás okozta ártalmak és betegségek kialakulását. Úgy tűnik, érdemes volt enyhíteni a drogpolitikát érintő szabályozásokon, hiszen az engedés hatására csökkenő tendencia látható a kábítószer-fogyasztás terén.

¹⁵ Ed Leuw: Drugs and Drug Policy in the Netherlands. *Crime and Justice*, 14. (1991), 229–276.

¹⁶ Mi az a Coffeeshop? *Irány Amszterdam*, (é. n.).

6. Belgium

Belgium Hollandia határán fekszik, így az ottani, szabályozott mértékű marihuána-fogyasztás engedélyezése miatt egyre elterjedtebbé vált náluk is a kábítószer-használat. Szükségessé vált a drogfogyasztókra vonatkozó szigorú szabályok megváltoztatása, mindemellett a büntetések enyhítése is. A drogtörvény értelmezésében kisebb mennyiségben tarthatnak és fogyaszthatnak enyhébb drogokat, illetve kenderszármazékokat, de kifejezetten csak saját célú felhasználásra. Ezenfelül tilos a kábítószeresek termesztése, előállítás és kereskedelme.

A Kábítószer és Kábítószerfüggőség Európai Megfigyelőközpontja (EMCDDA) 2021-es jelentése alapján a belgák körében a kannabisz fogyasztása egyre csak csökken, viszont az amfetaminszármazékok, tehát az élénkítő, stimuláló hatású kábítószeresek, valamint a kokain és a szintetikus pszichoaktív szerek közkedveltebbé váltak.¹⁷ A drogtörvény ellenére a tavalyi évben hatalmas akciót szerveztek a rendőrök a kábítószer-kereskedők ellen. Antwerpen kikötőjében rengeteg óceánjáró hajó köt ki, amelyek nagy konténereken szállítják a kábítószereseket, hozzájuk leginkább kokaint. 2017-től kezdve betiltották a szintetikus anyagokból készített kábítószereseket, hiszen nagy mértékben módosíthatják a tudatállapotot, emellett a kutatások kimutatták, hogy ezek fogyasztása szívproblémákhoz, pánikrohamhoz és halálhoz is vezethet. A „kényszer” ellenére Belgiumban 409 007 db extasy tablettát foglaltak le 2018-ban,¹⁸ ami ismét arra utal, hogy a törvények szigorítása ellenére nem csökken a kábítószer-használók száma.

7. Svájc

A Svájciak látásmódja mindig is különbözött az európai országokétól. Tartva saját hagyományait, konzervatívabb szemléletmódját, sikerült a drogpolitika területén mégis egyfajta kompromisszumkész hozzáállást elérniük. Feltérképezték a droghelyzetet, és együttes erővel, szakemberek, rendőrök segítségével, valamint a kormány támogatásával sikereket értek el a kábítószer-fogyasztás és -bűnözés visszaszorítása érdekében, hiszen 30 évvel ezelőtt az ő hazájuk is tele volt heroinfüggőkkel. Rájöttek, hogy az ártalomcsökkentés és a megelőzési programok kiegészíthetik egymást.

Egy kutatás során, ahol 70 európai városban vizsgálták a szennyvizet, kimutatták, hogy a kokainfogyasztást tekintve az első tíz helyen 4 nagy svájci város végzett, ezenkívül Svájcban az extasy fogyasztása is kiemelkedő. Elmondható, hogy a nagyobb, többnyire fiatalok lakta, egyetemi városokban többen fogyasztanak eufóriát okozó szereket.¹⁹

¹⁷ EMCDDA (2021): i. m.

¹⁸ EMCDDA (2021): i. m.

¹⁹ EMCDDA: *Wastewater Analysis and Drugs – A European Multi-city Study*. 2021.

Svájc is azon országok közé tartozik, amelyek 2020-ban aláírták az európai kábítószer-egyezményt. Kifejleszhetnek egy kísérleti programot annak érdekében, hogy a gyógyászati célra alkalmazott kannabiszt törvényes keretek között forgalmazhassák. Csak az állam által engedélyezett boltokban lesz lehetséges ez a folyamat. A holland és a cseh gyakorlattal ellentétesen, a svájci törvények szerint azok a kormány által ellenőrzött cégek termeszthetnek kannabiszt, amelyek engedéllyel rendelkeznek. Az import Svájcba csak szükség esetén vezethető be.²⁰ Abban az esetben, ha a program hatályba lép, és az elképzelést tovább gondoljuk, a korlátok közötti, ellenőrzött minőségű és mennyiségű kannabisztermesztés, valamint a fogyasztók büntetlen nyomon követése, ami a program része, pozitív eredményt érhetnek el a drogpolitikában.

8. Csehország

Eltérő látásmódok jellemzik a nyugat- és a kelet-európai drogpolitikát, az előbbieket inkább az enyhe, míg az utóbbiak a szigorúbb drogpolitikát követték. Csehország a liberálisabb gondolkodást támogatta, így 2009-ben dekriminalizálták a kábítószerfogyasztást és -birtoklást, természetesen csak kisebb mennyiségben. A mennyiségi értékeket szabályozó törvény azóta már változott, napjainkban a heroinból 1,5 grammot, a kokainból 1 grammot, a marihuánából 15 grammot, a hasisból 5 grammot, valamint metamfetaminből 2 grammot birtokolhatnak a csehek.²¹ E szerek alkalmazása szabálysértésnek minősül, nem pedig bűncselekménynek. A drogliberalizáció hatása is lehet akár, hogy a csehek erősen az élmezőnyben járnak drogfogyasztást illetően, ennek ellenére a kábítószer okozta halálesetek száma minimálisan növekszik csak, 2018-ban 39 főt, 2019-ben 42 főt regisztráltak.²²

2013-ban az orvosi kannabisz gyógyászati célú alkalmazását náluk is elfogadták, ami azt jelenti, hogy súlyos, illetve speciális betegségek esetén az orvosok 30 gramm kannabiszt adhatnak ki a betegeknek. A tavalyi évben 60%-kal több orvosi kannabiszt írtak fel, mint a 2020-as években. A rizikófaktor abban rejlik, hogy hasonlóképpen, mint Svájcban, csak az engedéllyel rendelkező cégek állíthatják elő a kannabisz gyógyászati célú használatát is, hiszen az otthoni termesztés még tilos, emiatt sok esetben elég borsos áron Hollandiából szerzik be az importot, de arra törekednek, hogy saját maguk megtermeljék a hazájuk számára szükséges mennyiséget.

²⁰ Lásd: www.bag.admin.ch/bag/de/home/gesund-leben/sucht-und-gesundheit/cannabis.html

²¹ A cseh drogtörvények. *Prague Guide*, 2021. április 2.

²² EMCDDA (2021): i. m.

9. Svédország

Az eddig említett nyugati országokhoz képest Svédország az, amely az Európai Unión belül a legszigorúbban veszi a drogtilalmat, mindenféle minőségű és mennyiségű kábítószer-fogyasztást tiltanak. Ennek ellenére elég magas náluk a kábítószer okozta túladagolási halálesetek száma, 4. helyen követik Norvégiát, Törökországot és Spanyolországot. Jellemző egyébként ez a tendencia a skandináv országokra, Svédország mellett Dániára és Norvégiára, valamint az északi régióra, hogy egyre többen fogyasztanak különféle drogokat, és azok közül is leginkább heroint és kokaint.²³

Ha a drogliberalizmust támogató országok közül például Hollandiát és a szigorú drogpolitikát követő országok közül Svédországot összevetjük, akkor a 2019-es adatok alapján a kábítószer okozta halálesetek száma több mint kétszer magasabb volt az utóbbi országban, ami arra enged következtetni, hogy a tiltás nem viszi előre a drogprobléma megoldását.²⁴

10. Összegzés

Úgy tűnik, hogy az ellentétes felfogások, ennek következtében az ellentétes gyakorlatok más hatást érnek el a drogfogyasztás tekintetében, de úgy látszik, hogy a drogmentes társadalom mint idea nem létezik. A szigorú korlátozás és büntetés nem vezet pozitív irányú változáshoz, sokszor ambivalens hatást vált ki a társadalomból. Ezzel szemben a megengedő, de korlátok között tartott szabályozások célravezetőbbnek tűnnek. Néhány évtizede a világ számos részén a drogliberalizációért harcolnak, hiszen a tiltó drogpolitika ellenére, több forrásból is megszerezhetőek az ellenőrizetlen forrásból származó kábítószeresek, sok esetben növekedhet a bűnözési ráta, emellett a drogfogyasztók kezelése költségessé válhat az állam számára is. A hangsúlyt nem a tiltásra és a büntetésre helyezik, hanem megpróbálnak olyan korlátokat felállítani, amelyek észszerűek és visszaszorítják a drogpiacon. Valószínűsíthetően a kábítószer-fogyasztás okozta társadalmi hatások sokáig velünk lesznek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A cseh drogtörvények. *Prague Guide*, 2021. április 2. Online: www.prague.fm/hu/18008/a-cseh-drogtorvenyek/

Drogkutató Intézet: *Szakmai állásfoglalás a kannabisz különösen veszélyes drogok ENSZ-jegyzékéből való kikerüléséről*. 2021. február 25. Online: <https://drogkutato.hu/cikkek/497/>

²³ EMCDDA (2021): i. m.

²⁴ EMCDDA (2021): i. m.

- Erdős Ákos: FOCUS-ban a rendőrség drogprevenciók tevékenysége. In Barabás Andrea Tünde – Christián László (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 119–130.
- EMCDDA: *European Drug Report: Trends and Developments*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2020. Online: <https://doi.org/10.2810/420678>
- EMCDDA: *European Drug Report: Trends and Developments*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2021. Online: <https://doi.org/10.2810/18539>
- EMCDDA: *Wastewater Analysis and Drugs – A European Multi-city Study*. 2021. Online: www.emcdda.europa.eu/publications/html/pods/waste-water-analysis_en
- Hogyan történik a kábítószeres kriminalizálása Portugáliában? *Drugsinc*, 2020. május 27. Online: <https://drugsinc.eu/hu/ho-gaat-het-met-de-decriminalisering-van-drugs-in-portugal/>
- Központi Statisztikai Hivatal: *Korunk pestise az Európai Unióban* (é. n.). Online: www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/korunk.pdf
- Leuw, Ed: Drugs and Drug Policy in the Netherlands. *Crime and Justice*, 14. (1991), 229–276. Online: <https://doi.org/10.1086/449187>
- Lomnici Zoltán: Az Európai Parlamentben újra téma a marihuána legalizálása. *Alaptörvény blog*, 2019. január 1. Online: https://alaptorvenyblog.hu/az_europai_parlamentben_ujra_tema_a_marihuana_legalizalasa.html
- Mi az a Coffeeshop? *Irány Amszterdam*, (é. n.). Online: <https://iranyamszterdam.hu/amszterdam-marihuana-fuvezes-coffeeshop/>
- Pogácsás Nóra: *A kannabiszfogyasztás és a depresszió kapcsolata – Prof. Dr. Haller József előadása*. Drogkutató Intézet, 2022. január 17.
- Sivadó Máté: Új politikák a drogjelenség kezelésében, kitekintéssel az alkoholra. *Belügyi Szemle*, 63. (2015), 5. 92–101. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.5.6>

ABSTRACT

The Social Impact of Drug Policy Liberalisation

Bernadett BACSÓ

The issue of drug liberalisation is still a controversial topic in the world today. The three main pillars of drug policy are drug prevention, drug demand and supply reduction, and harm reduction. The need for different level of strictness has resulted in some countries imposing even stricter prohibitions on the possession of drugs and the use of psychoactive substances, while some states and countries have legalised the use of certain drugs. In Hungary, the government sees the fight against drug use in the power of coercion rather than in changing or relaxing the law. At present, criminalisation does not seem to be improving the situation in our country. Interesting research has been conducted on drug liberalisation and how it has affected consumption patterns and medical treatment in different areas. The purpose of this study is to gain insight what steps each country is taking toward drug legalisation for medical purposes, and how these play a role in alleviating the drug problem. Practice in different countries shows that legal drugs used in medicine are no more of a threat to health than drugs used in medicine.

Keywords: *drug liberalisation, liberal drug policy, drug legalisation, drug problem*

Az antiszocialitás megjelenése az egyes személyiségzavarokban és annak kriminológiai jelentősége

BELLAVICS Mária Zsóka¹

A bűnelkövetők körében készült nemzetközi kutatások alapján elmondható, hogy a pszichiátriai zavarok gyakorisága kiugróan magas a normál populációhoz képest. A bűnelkövetőket sújtó leggyakoribb pszichiátriai állapotok között kiemelt helyen szerepelnek a személyiségzavarok. A személyiségzavarok az Amerikai Pszichiátriai Társaság megfogalmazása szerint azok az eltérések, amelyek bizonyos élmény- és viselkedésbeli stabil mintázatokban jelennek meg, és az egész személyiséget áthatják. Ezek a kóros állapotok nagyban rontják az érintett személy funkcionálását és alkalmazkodóképességét a környezetéhez, így nem egyszer vezethetnek deviáns attitűdhöz. A személyiségzavarok csoportjában több típust különíthetünk el, amelyek eltérő arányban hajlamosíthatnak deviáns, illetve erőszakos viselkedésre. Jelen tanulmány célja az egyes személyiségzavarok bemutatása azon aspektusaik kiemelésével, amelyek hajlamosító tényezők lehetnek a kriminális viselkedés kialakulásában, különös tekintettel az erőszakos cselekményekre. Megvizsgáljuk, hogy a különböző karakterzavarok jellemzően milyen jellegű erőszakhoz vezetnek, illetve megkíséreljük feltárni azokat az egyes patológiás állapotokkal járó pszichés jegyeket, amelyek hajlamosíthatnak az agresszióra és a törvénytörő viselkedésre.

Kulcsszavak: bűnügyi pszichiátria, kriminálpszichológia, személyiségzavarok, bűnelkövetés

1. Bevezetés

Az elmúlt évtizedek során a bűnelkövetést számos tudomány kísérelte megmagyarázni a maga aspektusából. Napjainkra e kutatások eredményeinek köszönhetően világhosszá vált ennek az univerzális emberi jelenségnek a multikauzális jellege.² A számos szociológiai, biológiai és pszichológiai tényező közül folyamatosan előkerülő faktor a személyiség. Számos szerző kifejezetten az egyéni természetben keresi a választ a bűnelkövetés kérdésre, különösen jellemző ez az érzelmi indíttatású, erőszakos cselekményekre.³ A személyiséget szintén több elmélet mentén le lehet írni, ezek közül az egyik a klinikai megközelítés, amely az úgynevezett patológiás vonásokra helyezi

¹ Tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminálpszichológiai Tanszék; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: bellavics.maria.zsoka@uni-nke.hu

² Daniel Glaser: A Review of Crime-Causation Theory and Its Application. *Crime and Justice*, 1. (1979). 203–237.

³ Hans Jurgen Eysenck: Crime and Personality. *Medico-Legal Journal*, 47. (1979), 1. 18–32.

a hangsúlyt, és aszerint határozza meg az egyén karakterét, hogy milyen pontokon mutat elégtelen működést. A legkomolyabb diszharmóniát mutató eseteket a klinikai gondolkodás a pszichiátria szakma által számon tartott személyiségzavarok közé sorolja.⁴ A személyiségzavarok azok a kórállapotok, amelyek bizonyos stabil, az egész személyiséget átható élmény- és viselkedésbeli mintázatokban nyilvánulnak meg, és jelentős mértékben eltérnek az adott kultúrában elvárttól. Nagyban rontják a személy funkcionálását az én, az identitás és az önirányítottság és a társas kapcsolatok területén.⁵ Gyakori és krónikus lefolyásúak, a népesség 15%-át is érinthetik.⁶ Az érintettek általában nem tartják problémásnak magukat, ha szenvedik is állapotukat, azért jellemzően környezetüket tartják felelősnek. Gyakran a személyiségzavarokat csak az előéletükben ismétlődő életvezetési nehézségek alapján ismerik fel a klinikusok, mint például a zavaros szerelmi élet, gyakori munkahelyváltások vagy büntetett előélet. A személyiségzavaroknak több altípusa van, amelyek a személyiség működését leginkább meghatározó fő motívumaik alapján vannak meghatározva, és ezek három csoportba oszthatók: A klaszter – különc csoport, B klaszter – dramatikus csoport, C klaszter – szorongó csoport.⁷ Ahogy említettük, a személyiségzavar az érzelmi és indulati élet zavarában jelenik meg, ennek megfelelően nagymértékben hajlamosíthat erőszakos viselkedésre, amely bizonyos esetekben a büntettek elkövetéséhez vezethet.⁸ A különböző személyiségzavarok eltérő módon növelhetik az agresszivitás kockázatát. Leggyakrabban a B csoportba tartozó személyiségzavarok társulnak erőszakra való hajlammal, amit a nemzetközi kutatások is igazolnak. A börtönpopulációkban végzett empirikus adatok alapján az elítéltek között leggyakrabban előforduló pszichiátriai eltérések közé tartozik az antiszociális személyiségzavar, amely, mint később látni fogjuk, a deviáns viselkedés egyik fő prekuzora.⁹ A borderline,¹⁰ a narcisztikus¹¹ és a hisztrionikus személyiségzavarok kapcsolatát az erőszakos cselekményekkel szintén számos alkalommal tárgyalták az elmúlt évtizedekben.¹² Ugyan kevesebb adat áll rendelkezésre az A és a C csoportról, de egyes szerzők eredmé-

⁴ Daniel M. de Barros – Antonio de Pádua Serafim: Association between Personality Disorder and Violent Behavior Pattern. *Forensic Science International*, 179. (2008), 1. 19–22.

⁵ *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*. Fifth Edition. Arlington, VA, American Psychiatric Association, 2013.

⁶ Peter Tyrer – Geoffrey M. Reed – Mike J. Crawford: Classification, Assessment, Prevalence, and Effect of Personality Disorder. *The Lancet*, 385. (2015), 9969. 717–726.

⁷ Tényi Tamás – Fekete Sándor: Személyiségzavarok. In Füredi János – Németh Attila (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest, Medicina Könyvkiadó, 2021. 451–461.

⁸ De Barros – De Pádua Serafim (2008): i. m. 19–22.

⁹ Mats Fridell et al.: Antisocial Personality Disorder as a Predictor of Criminal Behaviour in a Longitudinal Study of a Cohort of Abusers of Several Classes of Drugs: Relation to Type of Substance and Type of Crime. *Addictive Behaviors*, 33. (2008), 6. 799–811.; Paul Moran: The Epidemiology of Antisocial Personality Disorder. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 34. (1999), 5. 231–242.

¹⁰ Randy A. Sansone – Lori A. Sansone: Borderline Personality and Criminality. *Psychiatry (Edgmont)*, 6. (2009), 10. 16.

¹¹ Joe Lowenstein – Charlotte Purvis – Katie Rose: A Systematic Review on the Relationship between Antisocial, Borderline and Narcissistic Personality Disorder Diagnostic Traits and Risk of Violence to Others in a Clinical and Forensic Sample. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 3. (2016), 1. 1–12.

¹² Calvin M. Langton et al.: Personality Traits as Predictors of Inpatient Aggression in a High-Security Forensic Psychiatric Setting: Prospective Evaluation of the PCL-R and IPDE dimension Ratings. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55. (2011), 3. 392–415.

nyei alapján ez a két klaszter is mutathat összefüggést az erőszakos tettekkel. Főleg az A csoport kapcsán lehet felmutatni arra utaló adatokat, hogy a violens elkövetések esetében komoly jelentőségük lehet az ide tartozó patológiáknak,¹³ de egyes kutatások szerint még az agresszióval kevésbé asszociálódó C klaszter személyiségzavaroknak is felmerülhet a szerepe az erőszakos bűntettek kapcsán.¹⁴ A következőkben táblázatokba foglalva bemutatjuk az adott személyiségzavarra jellemző kóros személyiségvonásokat, és ezt követően kifejtjük, hogy ezek milyen módon vezethetnek antiszociális és erőszakos viselkedéshez, illetve kriminalitáshoz.

2. A klaszter személyiségzavarok

A Különc csoport két fő jellegzetessége a magának valóság és az aszocialitás, amely főleg az éretlen érzelmvilágnak és az intimitásra való képtelenségnek tudható be.¹⁵ A köztudatban nincs jelentősége ennek a csoportnak a kriminalitás kapcsán, mégis a nemzetközi szakirodalom azt mutatja, hogy jóval nagyobb lehet a jelentősége az erőszakos viselkedés szempontjából, mint azt szélesebb szakmai körökben gondolják.¹⁶

1. táblázat: Az A klaszter személyiségzavar jellemzői

A klaszter		
Skizoid személyiségzavar	Skizotíp személyiségzavar	Paranoid személyiségzavar
<ul style="list-style-type: none"> • rideg, zárkózott • magányos, kerüli az emberi társaságot • aszexuális • örömtelen, közömbös • aszociális • közömbös a környezet visszajelzéseire 	<ul style="list-style-type: none"> • vonatkoztatásos gondolatok • különös meggyőződések, hiedelmek • szokatlan percepciók élmények • szokatlan beszéd és gondolkodás • gyanakvás, paranoiditás • inadekvát érzelmek • excentrikus viselkedés és megjelenés • aszociális • szociális szorongás 	<ul style="list-style-type: none"> • alaptalan gyanakvás, bizalmatlanság • barátok, hozzátartozók hűségében és megbízhatóságában való kételkedés • mások gesztusai mögött rejtett fenyegetést lát • haragtartó • személyén esett sérelmeket észlel, amelyeket csak ő lát • alaptalan féltékenység

Forrás: American Psychiatric Association (2013): i. m.

¹³ Athanasios Apostolopoulos et al.: Association of Schizoid and Schizotypal Personality Disorder with Violent Crimes and Homicides in Greek Prisons. *Annals of General Psychiatry*, 17. (2018), 1. 1–9.

¹⁴ Taina Laajasalo – Mikko Ylipekka – Helinä Häkkänen: Homicidal Behaviour among People with Avoidant, Dependent and Obsessive–Compulsive (Cluster C) Personality Disorder. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 23. (2013), 1. 18–29.

¹⁵ American Psychiatric Association (2013): i. m.

¹⁶ Eva Longato-Stadler – Lars von Knorring – Jarmila Hallman: Mental and Personality Disorders as well as Personality Traits in a Swedish Male Criminal Population. *Nordic Journal of Psychiatry*, 56. (2002), 2. 137–144.

2.1. Skizoid személyiségzavar

A skizoid személyiségzavarral élők fő jellemzője a szociális izoláció és a magány keresése. Kifejezett közömbösség határozza meg karakterüket, kerülik az embereket, általában a nemiség sem érdekli őket, legalábbis nem a szokványos módon. A deviancia szempontjából igen érdekes tulajdonságuk az érzelemmentesség. Ez nem tévesztendő össze a pszichopátiás érzéketlenséggel, noha könnyen társulhat a kettő. Míg a pszichopátia valódi ridegséget jelez, addig a skizoid személyiségzavarnál inkább az érzelmek extrém mértékű hasítása figyelhető meg, ezek a személyek mondhatni el vannak idegedve saját érzelmeiktől, nem képesek tudatosítani azokat, így érett módon megküzdeni dühükkel, félelmükkel. Ez megnyilvánulhat robbanékonyságban, aránytalan és kontrollálhatatlan dührohamok képében, amelyek komoly atrocitásokban is végződhetnek. Érdemes megemlíteni a skizoidokra jellemző szociális izolációt. A skizoid személyiség kifejezetten kerüli az emberek közelségét, nem egyszer irritálttá válik más emberek pusztja jelenlététől, ami megint csak alkalom lehet az agresszív, időnként erőszakos magatartásra.¹⁷

2.2. Skizotip személyiségzavar

A skizotip személyiségzavar legfontosabb jellemzője különcsége. Az érintett egyének gyakran mutatnak bizarr tulajdonságokat, jellemző a különös, meglepő gondolkodási stílus, nyelvhasználat, gyakran vannak mágikus, vallásos meggyőződéseik, babonáik. Sokszor beszámolnak természetfeletti élményekről, például túlvilági entitásokkal lépnek kapcsolatba, hisznek a jelekben stb.¹⁸ A skizotip személyeknek magányos életstílusuk van, gyakran válnak gyanakvóvá, bizalmatlanná, ha közel kerülnek másokhoz. Produkálhatnak rövidebb pszichotikus epizódot, amely enyhébb és rövidebb a skizofrénia esetében megfigyelhetőnél. A fenti leírásból világossá válik, hogy a skizotip személyiségzavar elkülönítése a skizofréniától igen magas szintű, speciális klinikai tudást feltételez, ezért ehelyett nem bonyolódunk bele a két pszichiátriai zavar differenciálásába a devianciára való hajlam mentén. Kihangsúlyozzuk, hogy mindkét kórkép a különös, sokszor természetfeletti vagy vallásos jellegű érdeklődése mentén hajlamos lehet akár érthetetlen, megdöbbentő cselekményekre, azzal a különbséggel, hogy a skizotip személyiségek megtartott valóságkontrollal rendelkeznek, így cselekményeik megtervezésére több lehetőségük van, jobban rálátnak annak törvénybe ütköző jellegére – leszámítva azokat az eseteket, amikor a skizotip személy a karakterzavarához köthető, rapid és átmeneti pszichotikus állapotban követi el a cselekményt. Főleg az utóbbi esetben jellemző lehet az erőszakos cselekmények igen violens és véres kivitelezése. A skizotip személyek

¹⁷ Halmi Tamás – Tényi Tamás: Személyiségzavarok – igazságügyi pszichiátriai vonatkozások. In Tényi Tamás (szerk.): *Személyiségzavarok – klinikum és kutatás*. Budapest, Medicina Könyvkiadó, 2017. 267–294.

¹⁸ American Psychiatric Association (2013): i. m.

igen maguknak valók, és igen fejletlenek az érzelemmegélés, indulati kontroll, önismeret és egyéb pszichés funkciók tekintetében. Ezért a primitív, alacsonyan funkcionáló személyiségre jellemző módon mutathatnak váratlan és aránytalan agressziót. Ebben közrejátszhat a gyanakvásra, bizalmatlankodásra való hajlamuk is.¹⁹

2.3. Paranoid személyiségzavar

A paranoid személyiségzavar fő vonása az extrém szintű bizalmatlanság. A paranoid személyiségek igen kellemetlen, kötekedő típusok, aki a kákán is csomót találnak. Folyamatosan kritikus szemmel fürkészik környezetüket, és a legkisebb vélt vagy valós sérelemre extrém szenzitivitással reagálnak. Nem képesek elismerni, ha bármi bennük tévednek, vagy hogy nekik is lehetnek hibáik.²⁰ Ezúttal is egy igen alacsony szinten működő, éretlen személyiséggel van dolgunk. Az érintettek nem képesek megbirkózni félelmeikkel és indulataikkal, kivetítik azokat környezetükbe. Mások érzelmi közelségét nehezen tolerálják, szorongást és kiszolgáltatottságérzést vált ki belőlük. E mentén igen indulatosak és agresszívek tudnak lenni, robbanékonyak, illetve végtelen önérzetükben végtelenségig védik igazukat, még ha egyértelműen tévednek is. Haragtartók és bosszúállók, nehezen lépnek túl az őket érő atrocitásokon, és hajlamosak extrém eszközökkel megtorolni azt. Ez igen gyakran fordul elő intim kapcsolataikban, hiszen igen jellemző rájuk akár az irracionális féltékenykedés is.²¹ Ezek a tulajdonságok önmagukban is jelzik a potenciális deviáns, erőszakos természetet.²²

3. B klaszter személyiségzavarok

A Dramatikus csoportba tartozók extrovertáltak, igen kifejezett és látványos érzelmi válaszokat és hangulatváltásokat produkálnak. A személyközi kapcsolatokban intenzíven jelen vannak. Bűnelkövetés szempontjából a legfontosabb csoport, nemcsak az erőszakos, de az egyéb, például gazdasági bűncselekmények rizikóját is nagyban növelhetik.²³

¹⁹ Michael H. Stone: Violent Crimes and Their Relationship to Personality Disorders. *Personality and Mental Health*, 1. (2007), 2. 138–153.; Apostolopoulos et al. (2018): i. m.; Adrian Raine – Annis Lai-chu Hung – Bess Yin Hung Lam: Peer Victimization Partially Mediates the Schizotypy-Aggression Relationship in Children and Adolescents. *Schizophrenia Bulletin*, 37. (2011), 5. 937–945.

²⁰ American Psychiatric Association (2013): i. m.

²¹ Salman Akhtar: Paranoid Personality Disorder: A Synthesis of Developmental, Dynamic, and Descriptive Features. *American Journal of Psychotherapy*, 44. (1990), 1. 5–25.

²² Halmai-Tényi (2017): i. m.; Stone (2007): i. m.

²³ Longato-Stadler – Von Knorring – Hallman (2002): i. m.

2. táblázat: A B klaszter személyiségzavar jellemzői

B klaszter			
Antiszociális személyiségzavar	Borderline személyiségzavar	Narcisztikus személyiségzavar	Hisztrionikus személyiségzavar
<ul style="list-style-type: none"> • a szociális normák ignorálása, törvénytörő viselkedés • megtévesztő, gyakori hazugság, mások becsapása • impulzív, nem tervez • agresszivitás és irritabilitás • vakmerő, saját és mások testi épségét figyelmen kívül hagyja • felelőtlen, munkában megbízhatatlan • büntudat, lelkiismeret hiánya, tettei következményeit ignorálja 	<ul style="list-style-type: none"> • vélt vagy valós elhagyatástól való félelem • instabil és intenzív személyközi kapcsolatok, a másik idealizálása és leértékelése váltja egymást • identitászavar, instabil énkép • impulzivitás, mely megnyilvánulhat a szexuális habitus, szerhasználat vagy az evés területén • visszatérő önsértés vagy öngyilkossági viselkedés, azzal való fenyegetőzés • az üresség krónikus érzése • inadekvát vagy nehezen uralható düh • stresszhez köthető paranoiditás és disszociatív tünetek • hangulati labilitás, extrém érzelmi reaktivitás 	<ul style="list-style-type: none"> • ön maga túlértékelése, grandiozitás • fantáziák határtalan gazdagságról, hatalomról, sikerről, szépségről, ragyogásról és tökéletes szerelemről • ön maga különlegességébe és egyediségébe vetett hit • mások csodálatára való áhítozás • felhatalmazottságérzés 	<ul style="list-style-type: none"> • ha nem ő van a figyelem központjába feszült, szorong • szexuálisan provokatív, kihívó viselkedés • gyorsan változó és felszínes érzelmek • feltűnő, kihívó megjelenés • impresszionisztikus, excesszív és részletszegény beszéd • dramatikus, színpadias és eltúlzó érzelmi megnyilvánulások • szuggesztibilis, könnyen befolyásolható • a valóságosnál intímabbnak éli meg kapcsolatait

Forrás: American Psychiatric Association (2013): i. m.

3.1. Antiszociális személyiségzavar

Az antiszociális személyiségzavar a lényegében hordozza a devianciára való hajlamot. Az érintett egyének képtelenek tekintettel lenni környezetükre, a társas szabályokra, illetve tiszteletben tartani mások tulajdonát. Impulzívok, ami az agresszióra való hajlam mellett megmutatkozhat promiszkuitásban, szerhasználatban is. Nehezen tűrik az unalmat, folyton aktívak és ingerkeresők, e mentén gyakran keverednek veszélyes helyzetekbe.²⁴ Az antiszociális személyiségzavar ugyan nagyban növeli a törvénytörő viselkedés kockázatát, de ez nem jelenti azt, hogy ezek az emberek szükségszerűen bűnelkövetők, vagy hogy minden bűnelkövető antiszociális karakter. Az antiszociális személyiségzavar inkább egy az egész karaktert uraló habitust jelez, amely az extrém önző, gátlástalan és agresszív embert írja le. Az antiszociális személyiségzavar kapcsán mindenképp említést kell tenni a pszichopátiáról.

²⁴ Stéphane A. de Brito – Sheilagh Hodgins: Antisocial Personality Disorder. In Mary McMurrin – Richard Howard (szerk.): *Personality, Personality Disorder and Violence: An Evidence based Approach*. Hoboken, Wiley-Blackwell, 2009. 133–153.

A pszichopátia az érzelemmentességet és az empátia hiányát jelzi. A pszichopataként emlegetett személyek általában az antiszociális személyiségzavar kategóriába esnek, annak egyfajta szélsőségét képviselik.²⁵ Egyes szerzők szerint az antiszociális személyiségzavarra jellemző úgynevezett másodlagos pszichopátia inkább tanult, a környezet hatására kialakult jelenség, míg az elsődleges pszichopátiában inkább örökletes és egyéb biológiai tényezők szerepét sejtik. Persze mindkét pszichés alkat hátterében feltételezhetően szerepet játszik a gének és a környezet hatása, mégis az utóbbi évek kutatási eredményei arra mutatnak, hogy az antiszociális személyiség azért nem empatizál és nincs tekintettel a környezetére, mert olyan környezetben szocializálódott, ahol az erőszakos, kíméletlen megküzdési mód volt a legsikeresebb, míg a pszichopata valamilyen biológiai eltérés mentén nem képes érzelmeket megélni, így együtt érezni sem környezetével.²⁶

3.2. Borderline személyiségzavar

A borderline személyiségzavar egyik legszembetűnőbb sajátága a kifejezett érzelmi labilitása. Szó szerint egyik pillanatról a másikra változik a hangulatuk és viszonyulásuk a környezethez, egyik végtéletről a másikba esve. A drámai váltásokat jellemzően a társas környezetből érkező érzelmi ingerek generálják, amelyeknek sokszor csak a személyiségzavaros illető szemében van jelentőségük. Mivel ezek a karakterek igen szenzitívek, hajlamosak a mások számára érdektelen, neutrális gesztusokat felértékelni, ártó szándékot belevetíteni, vagy éppen túlzott érzelmi odafordulásként, törődésként megélni egyszerű udvarias gesztusokat.²⁷ Ennélfogva nem ritka, hogy a másik fél számára a borderline-os személy váltásai, indulatai vagy érzelmi reakciói irracionálisnak és követhetetlennek hatnak. Mivel fokozottabban igénylik mások közelségét, törődését, sőt egyenesen elviselhetetlen számukra a magány, igen nehezen viselik az elutasítást, amelyre a rájuk jellemző impulzivitás mentén igen indulatosan és agresszíven reagálnak. Jellemző az úgynevezett hasítás, amelynek lényege, hogy változó érzelmeik mentén az őket körülvevő személyeket vagy tökéletesen jónak vagy abszolút rossznak, ellenségesnek élik meg. A borderline személyiségzavarhoz köthető deviáns cselekmények általában erőszakosak és a magánjellegű kapcsolatok mentén történnek. Ezeket a problémákat súlyosbítja, hogy a borderline személyiségek igen hajlamosak a szerhasználatra, amelyet pont az elviselhetetlen magányból adódó ürességérzés kompenzálására használnak. Másik jellemző veszélyforrás a rövid, szociális stressz hatására kialakuló pszichotikus epizódok lehetnek, amelyeket a ganakvás határoz meg. Ez a két tényező tovább ronthat ennek

²⁵ Hervey M. Cleckley: *The Mask of Sanity. Postgraduate Medicine*, 9. (1951), 3. 193–197.; Robert D. Hare: *Psychopathy. Theory and Research*. New York, Wiley, 1970. 9.

²⁶ Szabó Edina et al.: A pszichopátiás személyiségzavar altípusai: elsődleges és másodlagos változat. *Alkalmazott Pszichológia*, 16. (2016), 4. 49–70.

²⁷ American Psychiatric Association (2013): i. m.

a személyiségnek az egyébként is diszfunkcionáló indulati kontrollján és valóságészlelésén.^{28,29}

3.3. Nárcisztikus személyiségzavar

A nárcisztikus személyiségek extrém mértékben önzők és egocentrikusak. A legfontosabb számukra a saját személyük, illetve annak a képnek a fenntartása, amit elképzelnek magukról. Ez általában felsőbbrendű, különleges tulajdonságokkal felruházott fantáziakép, amelynek lehet valóságalapja – tehetség, szépség vagy egyéb előnyös képesség, de az sem ritka, hogy az illető énképének semmi köze a realitáshoz. Mivel számukra nem egyszerűen központi kérdés saját énképük extrém pozitív megélése, hanem sokszor szó szerint az egyetlen fontos dolog a világukban, mindent és mindenkit ez alá rendelnek. Ennek megfelelően a többi ember számukra nem több mint eszköz, tulajdonképpen hús-vér tükrök, amelyek egyetlen funkciója, hogy az ő egójukat megtartsa. Empátiátlanok, és ez nem csupán érzéketlenségben nyilvánul meg, sokszor a többi ember, főleg a szűk környezetükben élő érzelmi szükségleteit támadásként élik meg. Manipulatívak, ezzel főleg torz énképük megerősítését igyekeznek kiváltani környezetükből. Önértékelés szempontjából két állapot között csúszkálnak, ha a környezet visszajelzései alapján megerősítve érzik nárcisztikus fantáziáikat magabiztos, erőteljes és domináns személyiségnek tűnnek.³⁰ Amikor viszont megalázás éri őket, vagy egyszerűen csak nem erősítik aktívan a magukról kialakított elképzeléseiket, összezuhanak, extrém szintű frusztrációt és szorongást élnek meg, amelyet kifelé irányítanak. Ez izzó gyűlöletben, illetve agresszivitásban nyilvánulhat meg. A nárcisztikus személyiség az antiszocialishoz hasonlóan igen hajlamosíthat törvényszegésre, erre tipikus példa a családon belüli erőszak vagy féltékenység, bosszúvágy mentén elkövetett cselekmények, amire extrém példa lehet a kiterjesztett öngyilkosság is.³¹ De mivel erkölcsi értékrendjük általában igen fejletlen, környezetükre nincsenek tekintettel, tulajdonképpen bármilyen elkövetői körben nagyobb eséllyel fordulhatnak elő, mint a nem nárcisztikus személyiségek.³² Ezt láthatjuk a magasabb társadalmi szinteken zajló úgynevezett fehérgalléros bűnözés esetében is, hisz ne feledjük, a nárcisztikusok sokszor valóban tehetséges, intelligens emberek, akik igen magas pozíciókba képesek feltornázni magukat.³³ A nárcisztikus személyiségzavarnak számos altípusát tartjuk számon, amelyek

²⁸ Aliya R. Webermann – Bethany L. Brand: Mental Illness and Violent Behavior: The Role of Dissociation. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 4. (2017), 1. 1–13.

²⁹ De Barros – De Pádua Serafim (2008): i. m.

³⁰ American Psychiatric Association (2013): i. m.

³¹ Carla Maden: Extended Suicide: Public Tragedy. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 27. (2017), 5. 389–394.

³² Otto F. Kernberg: Narcissistic Personality Disorder in the Differential Diagnosis of Antisocial Behavior. In J. Reid Maloy (szerk.): *The Mark of Cain: Psychoanalytic Insight and the Psychopath*. London, The Analytic Press, 2001. 315–337.

³³ Frank S. Perri: White-Collar Criminals: The 'Kinder, Gentler' Offender? *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 8. (2011), 3. 217–241.

közül többnek jelentősége van a deviáns viselkedés kapcsán. Ehelyütt a legfontosabbat említjük meg, a malignus nárcizmust. A malignus nárcizmus lényege, hogy az érintettek amellet, hogy megvan bennük a nárcisztikus személyiség minden tulajdonsága, markáns antiszociális vonásokat mutatnak, amelyek beépülnek a grandiózus, megalomán énképükbe. Ez a személyiségzavar figyelhető meg parafilákkal társulva például a szadisztikus sorozatgyilkosok esetében, akik cselekményeik során isteni hatalmat éreznek áldozataikkal szemben, vagy akár a maffiózók, szektavezérek esetében is.³⁴

3.4. Hisztrionikus személyiségzavar

A hisztrionikus személyiségek alapvető szükséglete, hogy folyamatosan központban legyenek. Rendkívül nagy figyeleméhségük van, ez viselkedésükön is meglátszik, igen színpadiasak, gesztusaik túlzók, saját jelentőségüket túlértékelik. Extrovertáltak, pezsgő társasági életet élnek. Kifejezett szexuális aktivitás jellemző rájuk, előszeretettel flörtölnek. Megjelenésük gyakran figyelemfelkeltő, provokatív. A hisztrionikus személyiségek nagymértékben involválódnak interperszonális kapcsolataikban, fontos számukra, hogy a többi ember életében minél nagyobb szerepet játsszanak. Nehezen viselik, ha nem őrjük fókuszál a figyelem, ettől frusztráltak, akár indulatosak is lehetnek. Érzelmek igen látványosak, látszatra hevesek és szenvedélyesek, de valójában felszínesek és sokszor üresek.³⁵ Mivel a szexus központi szerepet játszik karakterpatológiájukban, általában a rájuk jellemző deviáns attitűd is e mentén fordul elő. Hajlamosak az azonos neműekkel való rivalizálásra, és extrém mértékben igénylik az ellenkező nem figyelmét, gyakran igen féltékenyek. Annak ellenére, hogy ők maguk nem egyszer promiszkuoidok és nehezen tartják a monogámiát, aránytalan hevességgel reagálnak, ha megcsalják, elhagyják vagy visszautasítják őket. Ennek megfelelően a szerelemféltéshez, rivalizáláshoz köthető cselekmények kapcsán megjelenhet ez a személyiségzavar. Ugyan a hisztrionikus személyiségek alapvetően nem erőszakosak, de ha más személyiségzavarokkal társul, például nárcisztikus vagy pszichopátiás vonásokkal is rendelkeznek, a szexuális bűncselekmények hátterében is lehet jelentősége ennek a karakterzavarnak.³⁶

4. C klaszter személyiségzavarok

A Szorongó csoportba tartozó személyiségzavarokra alapvetően nem jellemző az agresszivitás. Az ide tartozó egyének befelé irányítják agresszivitásukat, így nem

³⁴ Vernon J. Geberth – Ronald N. Turco: Antisocial Personality Disorder, Sexual Sadism, Malignant Narcissism, and Serial Murder. *Journal of Forensic Sciences*, 42. (1997), 1. 49–60.

³⁵ American Psychiatric Association (2013): i. m.

³⁶ Stone (2007): i. m.

környezetükre veszélyesek elsősorban. Még ha ritkán, de ezek a személyiségek is követnek el erőszakos bűncselekményeket a karakterpatológiájukra jellemzően.³⁷

3. táblázat: A C klaszter személyiségzavar jellemzői

C klaszter		
Dependens személyiségzavar	Kényszeres személyiségzavar	Elkerülő személyiségzavar
<ul style="list-style-type: none"> • mások segítsége nélkül képtelen dönteni akár hétköznapi helyzetekben is • mások irányítására van szüksége • szubmisszív, alárendelő • nehezebbre esik önállóan elvégezni feladatait • mások támogatása kedvéért olyan dolgokat is megtesz, amik kellemetlenek számára • egyedül szorong, mivel retteg attól, hogy nem tud gondoskodni magáról • ha egy közeli kapcsolata véget ér, azonnal újat keres • irracionális aggodalom amiatt, hogy egyedül marad 	<ul style="list-style-type: none"> • a szabályok, részletek, a rend, a szervezethez és az időbeosztás túlzott komolyan vétele, ami az eredeti tevékenység rovására megy • perfekcionista, akkor is, ha ez az adott tevékenységet akadályozza. • a szabadidős tevékenység és baráti kapcsolatok rovására előtérbe helyezi a munkát • merev, rugalmatlan, túlzottan lelkiismeretes etikai kérdésekben • képtelen megválni kinőtt vagy értéktelen holmiktól • képtelen együttműködni másokkal, csak ha azok alárendelőnek a szabályainak • fősvény magával és környezetével szemben • rigid és makacs 	<ul style="list-style-type: none"> • vonakodik új kapcsolatokat kezdeményezni, amennyiben nem biztos a sikerben • intim kapcsolatokban való korlátozottság az elutasítástól vagy kritikától való félelem miatt • túlzott félelem az elutasítástól és kritikától • az új társas szituációkban gátolt • alacsonyabb rendűség, alkalmatlanság érzése • vonakodik új dolgokban részt venni a szégyentől való félelem miatt

Forrás: American Psychiatric Association (2013): i. m.

4.1. Dependens személyiségzavar

A dependens személyiségek extrém szinten önállótlanak. Alacsony önértékelés, szubmisszivitás és passzív attitűd jellemzi őket. A magányt nagyon rosszul viselik, kifejezett szorongás fogja el őket, ha magukra maradnak. Általában domináns, irányító partnert választanak, akinek maradéktalanul alárendelik magukat, feladják vágyaikat, érzelmeiket.³⁸ A borderline személyiséggel szemben nem produkálnak drámai hangulati hullámzást, de az elhagyatásra hasonló extrém szorongással és elkeseredettséggel reagálnak, így ha hajlamosak agresszivitásra, akkor az az őket megtartó partner elvesztése kapcsán fordulhat elő, és ez vezethet akár violens tetekhez is.³⁹ Egy másik módja annak, hogy a dependens működés talaján erőszakos viselkedés alakuljon ki, az, ha a kontrolláló másik fél erre ráveszi őket. Emiatt, ha

³⁷ Halmai-Tényi (2017): i. m.

³⁸ American Psychiatric Association (2013): i. m.

³⁹ American Psychiatric Association (2013): i. m.

⁴⁰ Halmai-Tényi (2017): i. m.

az érintett személyek is rendelkeznek erőszakos vonásokkal, egy antiszociális vagy malignus nárcisztikus karakter könnyűszerrel az uralma alá vonhatja és akár extrém bűncselekményekre is ráveheti őket.⁴¹

4.2. Kényszeres személyiségzavar

A kényszeres személyiségzavar fő jellemzője az extrém fegyelmezettség és pedantéria. Az ebbe a csoportba sorolható személyek csökönnyösen ragaszkodnak szokásaikhoz, és igen nehezen viselik, ha ettől el kell térniük. Merevek, érzelmileg ridegek, humortalanok, gyakran a környezetükre is ráerőltetik rendszerüket. Kontrollálók, ami nem hatalmuk megéléséről szól, hanem perfekcionizmusuk jegyében meg akarnak győződni róla, hogy minden tökéletesen működik.⁴² Ha agresszívek, az akkor fordulhat elő, ha valami nem úgy történik, ahogy ők szeretnék, vagy akadályozzák őket a makulátlan rend fenntartásában. Mivel ezek az emberek a zord felszín ellenére általában erkölcsi szempontból is igen fegyelmezettek és lelkiismeretesek, ritkán mutatnak extrém erőszakot.⁴³ Más a helyzet, ha a kényszeresség más, primitívebb és malignusabb személyiségzavarhoz társul, például malignus nárcizmushoz. Ilyenkor a kényszeresség az extrém agresszió kontrollját szolgálhatja. Erre láthatunk példákat szexuális sorozatelkövetők között, akiknek sokszor a „sikeres bűnözői karrierjükben” sokat segítenek kényszeres vonásaik, hiszen a mindent kontrolláló, extrém alapos perfekcionizmusuk segíthet nekik tetteik megtervezésében és kivitelezésében.⁴⁴

4.3. Elkerülő személyiségzavar

Az elkerülő személyiségek szélsőségesen szegénylős emberek, akik igen könnyen zavarba jönnek és szoronganak mások jelenlétében. Ha úgy tetszik, az elkerülők folyamatos lámpalázban élnek, extrém mértékben túlértékelik környezetük véleményét, nagyon érzékenyek az elutasításra és bármilyen negatív visszajelzésre. Ennek fényében kerülnek más emberek társaságát, illetve ha kénytelenek nagyobb közösségben jelen lenni, inkább háttérbe húzódnak, igyekeznek minél kevésbé feltűnni. Az elkerülők intenzíven vágynak mások közelségére és figyelmére, csak annyira szoronganak a neveltségessé válástól, hogy inkább lemondanak róla, és igyekeznek óvó, szűk szociális körben maradni.⁴⁵ Ha ez nem sikerül, megszűnik biztonságérzetük, a szorongás mellett dühöt és agresszivitást is mutathatnak. Ugyan ez igen ritkán

⁴¹ Stone (2009): i. m.

⁴² American Psychiatric Association (2013): i. m.

⁴³ Halmi-Tényi (2017): i. m.

⁴⁴ Kemény Gábor: A profilalkotás adaptálásáról. *Belügyi Szemle*, 47. (1999), 3. 3–20.

⁴⁵ American Psychiatric Association (2013): i. m.

fajul erőszakká, de ha az elkerülő személyiségek mutatnak hajlamot karakterükből adódó violens viselkedésre, az ehhez köthető.⁴⁶

5. Összefoglalás

A fentiekben bemutattam a legfontosabb személyiségzavarokat elsősorban az erőszakra és devianciára hajlamosító karakterjegyeik mentén. A terjedelmi kereteket tiszteletben tartva igyekeztem minél létezőbbben bemutatni azokat az érzelmi és indulati torzulásokat, amelyek bizonyos helyzetekben akár igen komoly, életellenes tettekhez vezethetnek. Mivel a nemzetközi kutatási eredmények azt sugallják, hogy a személyiségzavaroknak bűnelkövetés szempontjából igen nagy jelentősége van, ismeretük hasznos lehet akár a bűnmegelőzés, bűnüldözés, igazságszolgáltatás, vagy akár a büntetés-végrehajtás során is. Mivel e komplex és sokszor a normálistól extrém mértékben eltérő módon működő személyiségek viselkedése a laikus környezet számára nehezen értelmezhető, akár irracionális, igen nagy jelentősége lehet a bűnüldöző szakmák számára, hogy jobb betekintést nyerjenek ezen eltérések lényegébe. Főleg az erőszakos, életellenes vagy szexuális cselekmények esetében nem egyszer a patológiás érzelmi működésben keresendő a motiváció, tehát központi szerepe van az eset kezelése során. Ezt szem előtt tartva készült el a jelen tanulmány, bízva abban, hogy eléri célját, és legalább alapjaiban érthetőbbé teszi a fent tárgyalt jelenségeket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Akhtar, Salman: Paranoid Personality Disorder: A Synthesis of Developmental, Dynamic, and Descriptive Features. *American Journal of Psychotherapy*, 44. (1990), 1. 5–25. Online: <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.1990.44.1.5>
- Apostolopoulos, Athanasios – Ioannis Michopoulos – Ioannis Zachos – Emmanouil Rizos – Georgios Tzeferakos – Vasiliki Manthou – Charalambos Papageorgiou – Athanasios Douzenis: Association of Schizoid and Schizotypal Personality Disorder with Violent Crimes and Homicides in Greek Prisons. *Annals of General Psychiatry*, 17. (2018), 1. 1–9. Online: <https://doi.org/10.1186/s12991-018-0204-4>
- Cleckley, Hervey M.: The Mask of Sanity. *Postgraduate Medicine*, 9. (1951), 3. 193–197. Online: <https://doi.org/10.1080/00325481.1951.11694097>
- De Barros, Daniel M. – Antonia de Pádua Serafim: Association between Personality Disorder and Violent Behavior Pattern. *Forensic Science International*, 179. (2008), 1. 19–22. Online: <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2008.04.013>
- De Brito, Stéphane, A. – Hodgins Sheilagh.: Antisocial Personality Disorder. In Mary McMurrin – Richard Howard (szerk.): *Personality, Personality Disorder and Violence: An Evidence Based Approach*. Hoboken, Wiley-Blackwell, 2009. 133–153.
- Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5)*. Fifth Edition. Arlington, VA, American Psychiatric Association, 2013. Online: <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>

⁴⁶ Halmai-Tényi (2017): i. m.

- Eysenck, Hans Jurgen: *Crime and Personality. Medico-Legal Journal*, 47. (1979), 1. 18–32. Online: <https://doi.org/10.1177/002581727904700104>
- Fridell, Mats – Morten Hesse – Mats Meier Jæger – Eckhart Kuhlhorn: Antisocial Personality Disorder as a Predictor of Criminal Behaviour in a Longitudinal Study of a Cohort of Abusers of Several Classes of Drugs: Relation to Type of Substance and Type of Crime. *Addictive Behaviors*, 33. (2008), 6. 799–811. Online: <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2008.01.001>
- Geberth, Vernon J. – Ronald N. Turco: Antisocial Personality Disorder, Sexual Sadism, Malignant Narcissism, and Serial Murder. *Journal of Forensic Sciences*, 42. (1997), 1. 49–60. Online: <https://doi.org/10.1520/JFS14067J>
- Glaser, Daniel: A Review of Crime-Causation Theory and Its Application. *Crime and Justice*, 1. (1979), 203–237. Online: <https://doi.org/10.1086/449062>
- Halmi Tamás – Tényi Tamás: Személyiségzavarok – igazságügyi pszichiátriai vonatkozások. In Tényi Tamás (szerk.): *Személyiségzavarok – klinikum és kutatás*. Budapest, Medicina Könyvkiadó, 2017. 267–294.
- Hare, Robert D.: *Psychopathy. Theory and Research*. New York, Wiley, 1970.
- Kemény Gábor: A profilalkotás adaptálásáról. *Belügyi Szemle*, 47. (1999), 3. 3–20.
- Kernberg, Otto F.: Narcissistic Personality Disorder in the Differential Diagnosis of Antisocial Behavior. In J. Reid Maloy (szerk.): *The Mark of Cain: Psychoanalytic Insight and the Psychopath*. London, The Analytic Press, 2001. 315–337.
- Laajasalo, Taina – Mikko Ylipekka – Helinä Häkkänen-Nyholm: Homicidal Behaviour among People with Avoidant, Dependent and Obsessive–Compulsive (Cluster C) Personality Disorder. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 23. (2013), 1. 18–29. Online: <https://doi.org/10.1002/cbm.1844>
- Langton, Calvin M. – Todd E. Hogue – Michael Daffern – Aisling Mannion – Kevin Howells: Personality Traits as Predictors of Inpatient Aggression in a High-Security Forensic Psychiatric Setting: Prospective Evaluation of the PCL-R and IPDE Dimension Ratings. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55. (2011), 3. 392–415. Online: <https://doi.org/10.1177/0306624X10370828>
- Longato-Stadler, Eva – Lars von Knorring – Jamila Hallman: Mental and Personality Disorders as well as Personality Traits in a Swedish Male Criminal Population. *Nordic Journal of Psychiatry*, 56. (2002), 2. 137–144. Online: <https://doi.org/10.1080/080394802753617962>
- Lowenstein, Joe – Charlotte Purvis – Katie Rose: A Systematic Review on the Relationship between Antisocial, Borderline and Narcissistic Personality Disorder Diagnostic Traits and Risk of Violence to Others in a Clinical and Forensic Sample. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 3. (2016), 1. 1–12. Online: <https://doi.org/10.1186/s40479-016-0046-0>
- Maden, Carla: Extended Suicide: Public Tragedy. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 27. (2017), 5. 389–394. Online: <https://doi.org/10.1002/cbm.2050>
- Moran, Paul: The Epidemiology of Antisocial Personality Disorder. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 34. (1999), 5. 231–242. Online: <https://doi.org/10.1007/s001270050138>
- Perri, Frank S.: White-Collar Criminals: The ‘Kinder, Gentler’ Offender? *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 8. (2011), 3. 217–241. Online: <https://doi.org/10.1002/jip.140>
- Raine, Adrian – Annis Lai-chu Fung – Bess Yin Hung Lam: Peer Victimization Partially Mediates the Schizotypy-Aggression Relationship in Children and Adolescents. *Schizophrenia Bulletin*, 37. (2011), 5. 937–945. Online: <https://doi.org/10.1093/schbul/sbr082>
- Sansone, Randy A. – Lori A. Sansone: Borderline Personality and Criminality. *Psychiatry (Edgmont)*, 6. (2009), 10. 16–20. Online: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20011575/>
- Stone, Michael H.: Violent Crimes and Their Relationship to Personality Disorders. *Personality and Mental Health*, 1. (2007), 2. 138–153. Online: <https://doi.org/10.1002/pmh.18>
- Stone, Michael. H.: *The Anatomy of Evil*. New York, Prometheus Books, 2009.

- Szabó Edina – Galambos Attila – Szabó Judit – Kökönyei Gyöngyi: A pszichopátiás személyiségzavar altípusai: elsődleges és másodlagos változat. *Alkalmazott Pszichológia*, 16. (2016), 4. 49–70. Online: <https://doi.org/10.17627/ALKPSZICH.2016.4.49>
- Tényi Tamás – Fekete Sándor: Személyiségzavarok. In Füredi János – Németh Attila (szerk.): *A pszichiátria magyar kézikönyve*. Budapest, Medicina Könyvkiadó, 2021. 451–461.
- Tyrer, Peter – Geoffrey M. Reed – Mike J. Crawford: Classification, Assessment, Prevalence, and Effect of Personality Disorder. *The Lancet*, 385. (2015), 9969. 717–726. Online: [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)61995-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61995-4)
- Webermann, Aliya R. – Bethany L. Brand: Mental Illness and Violent Behavior: The Role of Dissociation. *Borderline Personality Disorder and Emotion Dysregulation*, 4. (2017), 1. 1–13. Online: <https://doi.org/10.1186/s40479-017-0053-9>
- Wolff, Sula – Ann Cull: Schizoid'personality and antisocial conduct: a retrospective case note study. *Psychological Medicine*. 16. (1986), 3. 677–687. Online: <https://doi.org/10.1017/S0033291700010424>

ABSTRACT

Antisociality in Personality Disorders and Its Criminological Significance

Zsóka Mária BELLAVICS

Based on international research, the incidence of psychiatric disorders is remarkably high among offenders compared to the normal population. Personality disorders are among the most common psychiatric conditions, and can be diagnosed in this special group. According to the definition of the American Psychiatric Association, personality disorder is a stable pattern of discrepancy affecting emotion and affection control, behavior and the perception of interpersonal relations, which permeates the entire personality. These pathological conditions greatly impair the functioning of the person and his ability to adapt to the environment, which can often lead to deviant attitude. In the group of personality disorders, several types can be distinguished, which may predispose to deviant and violent behavior in different extent. The aim of the present study is to investigate the personality disorders by highlighting their aspects that may be predisposing factors in the development of criminal behavior focusing on violent acts. We examine the types of violence that different personality disorders typically lead to, and attempt to uncover the psychological traits associated with each pathological condition that can predispose to aggression and law-abiding conduct.

Keywords: criminal psychiatry, criminal psychology, personality disorders, crime

Sorozat-bűncselekmények elemzése és profilozása

LOHNER Klaudia¹ - GYIMESI Benedek²

E tanulmányban arra a kérdésre keressük a választ, mivel tehető könnyebbé, biztosabbá, megbízhatóbbá a bűncselekmények összekapcsolása. Az egyik megoldást a profilalkotással, konzisztenciával kapcsolatos kutatások eredményei jelenthetik, másik oldalról pedig az elemző-értékelő munka igénybevétele, szoftveres támogatása és kutatásokra támaszkodó fejlesztése. Minél megbízhatóbb kutatási eredményeket tudnak alapul venni a rendvédelmi szervek és az elemző egységek, annál nagyobb hatékonysággal végezhetik munkájukat a sorozatjelleg megállapításakor és vizsgálatakor. Tanulmányunkban áttekintjük a bűncselekmények összekapcsolásával kapcsolatos legfontosabb kutatási eredményeket, valamint betekintést nyújtunk gyakorlati bevezetésük lehetőségeibe. Publikációnk végén pedig felvetünk néhány lehetséges kutatási témát, amelyekkel modernizálható lenne a hazai elemző-értékelő tevékenység, illetve az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás.

Kulcsszavak: sorozat-bűncselekmények, konzisztencia, földrajzi profil, bűnügyi elemzés

1. Bevezető

Számos kutatót és gyakorlati szakembert foglalkoztat a kérdés: honnan tudhatjuk bizonyos bűncselekmények bekövetkezése esetén, hogy sorozatba illeszthető bűncselekménnyel van dolgunk? A kérdés leginkább akkor merül fel, és akkor lesz vizsgálendő, amikor különböző időpontokban elkövetett bűncselekmények közötti összefüggések a nyomozóknak, bűnügyi elemzőknek szemet szúrnak, vagyis felmerül a sorozatelkövetés gyanúja. De mik lehetnek ezek az összefüggések, és milyen tényezőket érdemes figyelembe venni az összekapcsoláskor? Gondolhatunk a híres sorozatgyilkos, Ted Bundy által elkövetett bűncselekményekre, ahol az áldozatok hasonlósága szinte megdöbbentő volt,³ vagy George Meteskyre, a „Bolond Bombagyárosra”, ahol a módszer speciális volta szinte egyértelművé tette, hogy a levéllel

¹ Tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminálpszichológiai Tanszék Kriminálpszichológiai Kutatóműhely. E-mail: lohner.klaudia@uni-nke.hu

² Hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Pszichológia Intézet. E-mail: gyimesi.benedek@gmail.com

³ Janet McClellan: Case Study: Ted Bundy, an Offender-Based Comparison of Murder Typologies. *Journal of Security Education*, 2. (2006), 1. 19–37.

karöltött robbanókészülék-elhelyezésekben ugyanannak az embernek a keze lehet.⁴ Hazánkban például Ember Zoltán, vagy más néven a „hurkos rém” – aki először boszszúból agyonverte nevelőapját, majd később egy vita elmérgesedésének következtében megfojtotta saját testvérét – Szentkirályszabadján gyilkolt meg három idős embert hóhérukkal, anyagi haszonszerzés céljából. A sorozatalkövetés ténye a szentkirályszabadjai gyilkosságoknál válhatott egyértelművé a nyomozó hatóságoknak a helyszín, a módszer és az áldozatok hasonlóságának révén.⁵

A fenti három példából már most láthatjuk, hogy a sorozatalkövetéseket – a helyszínen található, összekapcsolást lehetővé tévő nyomok és bizonyítékok hiányában – nyomozói szempontból összekapcsolhatja például a viktimológia, a modus operandi, az elkövetések helye vagy a kézjegy. Azonban gyakran találkozhatunk olyan bonyolult megítélésű ügyekkel, ahol annak kérdése, hogy bizonyos esetek egy sorozat részét képezik-e, nagyon nehezen, vagy akár egyáltalán nem megállapítható.⁶

E tanulmányban arra a kérdésre keressük a választ, hogy mivel tehető könnyebbé, biztosabbá, megbízhatóbbá a sorozat-bűncselekmények összekapcsolása. Az egyik megoldást a profilalkotással, konzisztenciával kapcsolatos kutatások eredményei jelenthetik, másik oldalról pedig az elemző-értékelő munka igénybevétele. E két megközelítés szorosan összefügg egymással: minél megbízhatóbb kutatási eredményekre tudnak támaszkodni a rendvédelmi szervek és az elemző egységek, annál nagyobb hatékonysággal végezhetik munkájukat a sorozatjelleg megállapításakor és vizsgálatakor.

2. Pszichológiai alapok az összekapcsolásban

A bűncselekmények összekapcsolása olyan rendőrségi gyakorlat, amelynek során a bűncselekmény helyszínén tanúsított elkövetői viselkedés elemzése alapján azonosítják azokat a bűncselekményeket, amelyeket ugyanazon elkövető követett el.⁷ A sorozat-bűncselekmények, különösképpen a szexuális motivációjú emberölés-sorozatokkal kapcsolatos elemzések, az ezzel kapcsolatos kutatások kezdete óta (körülbelül az 1980-as évektől kezdve, például Robert R. Hazelwood és John E. Douglas, Edwin Megargee, Robert Ressler kutatásaiban) szorosan összefonódnak a profilalkotás témakörével.⁸ Az elemzés megpróbálja feltárni a hasonlóságokat a lehetséges elkövetői magatartások között, amelyek viszonylag különböznek a többi (azonos típusú) bűncselekményben tanúsított magatartástól. Ennek alapja két elv:

⁴ James A. George: Offender Profiling and Expert Testimony: Scientifically Valid or Glorified Results? *Vanderbilt Law Review*, 61. (2008), 1. 221

⁵ Faragó Ottó: *Magyar sorozatgyilkosok (1900–2012)*. Budapest, Oriold és Társai, 2012.

⁶ Kovács Lajos – Bói László – Girhiny Kornél: *Emberölések nyomozása*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó 2019.

⁷ Jessica Woodhams – Craig Bennell: Introduction – Time to Consolidate and Reflect. In Jessica Woodhams – Craig Bennell (szerk.): *Crime Linkage Theory, Research, and Practice*. Boca Raton, FL, CRC Press, 2014. 1–10.

⁸ Robert R. Hazelwood – John E. Douglas: The Lust Murderer. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 49. (1980), 4. 18–22.

a viselkedési következetesség, vagyis a konzisztencia⁹ és a viselkedési megkülönböztető képesség, vagyis a differenciálhatóság.¹⁰ Az első elv megköveteli az elkövetőktől, hogy bizonyos következetességet tanúsítsanak a bűncselekmények elkövetésében. A második pedig, hogy az egyik elkövető bűncselekményei viszonylag megkülönböztethetők legyenek egy másik elkövető cselekményeitől annak érdekében, hogy el lehessen különíteni egy sorozatot a többi elkövető által elkövetett bűncselekményektől.¹¹ Annak érdekében, hogy vizsgálni lehessen, a különböző viselkedési mutatók mennyire konzisztensek, valamint mennyire lennének megbízhatók bűncselekmények összekapcsolásában, a kutatók leggyakrabban különböző rendőrségi adatbázisok információit használják fel, amelyek tartalmazzák az adott bűncselekmények részletes leírásait. A cél az, hogy felfedjék, az egyes elkövetőknél fennáll-e az úgynevezett „abszolút viselkedésbeli konzisztencia”, tehát hogy vannak-e olyan viselkedésformák, amelyek egyazon elkövetőnél különböző időben és bűncselekményekben ugyanúgy megjelennek.¹²

Egyes kutatások szerint ilyen lehet az elkövetés módszere, ugyanis sorozatbűncselekmények esetében tükrözni tudja az elkövető személyiségét és gondolkodását. Ennek a pszichológiai alapját a perszeverancia jelensége képezi.¹³ A perszeverancia azt jelenti, hogy az elkövetőknél felfedezhető bizonyos elkövetési módszerekhez, a végrehajtás egyes mozzanataihoz, valamint a kialakult és bevált metódusokhoz való állhatatosság, kitartás.¹⁴ A perszeverancia bizonyos bűncselekményeknél – mint például amilyen az emberölés, a szexuális erőszak, a testi sértés, a rablás, a betöréses lopás, a trükkös csalás vagy a lopás – nagyobb gyakorisággal fordul elő, míg más bűncselekményeknél – például a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények esetében – illet alig lelhetünk fel.¹⁵ Megjegyzendő, hogy a perszeveranciaelmélet manapság már csak részben helytálló, mivel napjainkra kialakult a változékonyságra alapozó bűnelkövetői magatartás, amely szöges ellentéte a bűnözői perszeveranciának. A bűnelkövetők nemcsak a bűncselekményfajtákat változtatják (egy bűncselekménycsoporton belül „több műfajban” érdekeltek), hanem a bűnözési területeket is. Ugyanakkor az elkövetési módszerek vonatkozásában szintén

⁹ David Canter: *Criminal Shadows: Inside the Mind of the Serial Killer*. London, Harper Collins, 1995.

¹⁰ Craig Bennell – David Canter: Linking Commercial Burglaries by Modus Operandi: Tests Using Regression and ROC Analysis. *Science & Justice*, 42. (2002), 3. 153–164.

¹¹ Jessica Woodhams – Tim Grant: Developing a Categorization System for Rapists' Speech. *Psychology, Crime & Law*, 12. (2006), 3. 245–260.; Woodhams–Bennell (2014): i. m.

¹² Ryne A. Sherman – Christopher S. Nave – David C. Funder: Situational Similarity and Personality Predict Behavioral Consistency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99. (2010), 2. 330–343.; Ivaskevics Krisztián: Alkalmazott pszichológiai kutatások a sorozat-bűncselekmények felderítésének szolgálatában. *Belügyi Szemle*, 65. (2017), 4. 69–88.

¹³ Fenyvesi Csaba: A felismerésre bemutatás és a digitális adatok jelentősége egy szeméremértő bűncselekmény tükrében. *Belügyi Szemle*, 64. (2016), 9. 119–129.

¹⁴ Kovács Klára – Pásztor Attila: A perszeverancia kriminalisztikai jelentősége. *Belügyi Szemle*, 59. (2011), 12. 89–103.; Juhász Gyöngyike: A kriminalisztikai célú adatgyűjtés, az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás jövője és kutatási lehetőségei. *Belügyi Szemle*, 70. (2022), 1. 59–68.

¹⁵ Juhász (2022): i. m.

roppantmód alkalmazkodók és találékonyak, sőt, az azonos bűncselekmények elkövetésekor szándékosan változtatják módszereiket.¹⁶

3. Létezik-e „a sorozatalkövető”?

Sorozat-bűncselekmények esetén az elkövetők között bizonyos hasonlóságok állhatnak fenn. A sorozatgyilkosságok tipológiai felosztásával kezdve számos kutatás irányult arra, hogy a különböző bűncselekmények fajtáit sorozatosságuk alapján egy kalap alá vegye.¹⁷ Richard Kocsis pszichológiai oldalról megközelítve a témát, bizonyos személyiségjegyek alapján (például pszichopátia, nárcizmus, kényszeresség) vizsgálta az összefüggést a sorozat-bűncselekmények elkövetői között. Eredményei szerint a nemi erőszaktevők, gyújtogatók és gyilkosok bűncselekményeihez kapcsolódnak bizonyos sajátos viselkedésminták, amelyekre az áldozatválasztás stílusa és a tetthely bizonyítékai alapján lehet következtetni.¹⁸

A pszichológiai hasonlóságon túl egyéb szempontok alapján is összeköthetünk sorozat-bűncselekményeket. Jó néhány kutatás például azt találta, hogy a sorozatalkövetők bűncselekményei földrajzilag közel esnek egymáshoz, sőt sok esetben a lakóhelyükhöz is.¹⁹ Mindezek alapján láthatjuk, hogy a sorozat-bűncselekmények bizonyos tényezők alapján hasonlítanak egymásra, tehát az elkövetők között is fennállhatnak egyes párhuzamba vonható tulajdonságok. Mindazonáltal a bűncselekménytípusok, a személyiség és a környezet óriási különbségeket mutathatnak elkövetőnként, így a látszólagos hasonlóságokat fenntartásokkal kell kezelni. Egyes kutatók úgy vélik, hogy pontosabb összefüggéseket tapasztalunk, ha a különböző bűncselekmények együttes vizsgálata helyett specifikusan elemezzük a típusokat.²⁰ Ha tehát feltesszük a kérdést, hogy milyen egy sorozatgyilkos, részletesebb leírást tudunk adni, mint általánosságban a sorozatalkövetőkről.

Az emberölések esetében bizonyos kutatók az áldozatválasztásban,²¹ a gyilkos fegyver helyszínre vitelében és a bizonyítékok eltüntetésében,²² valamint az áldozattal való interakció módjában találták konzisztensnek az elkövetőket.²³ Ezenkívül kimutatták, hogy az elkövetők módszerében a legnagyobb változás mindig az első és a második gyilkosság között áll be, és inkább csak az ez után következő

¹⁶ Kovács Gyula: A sorozatalkövetés nyomozása. *Glossa Iuridica*, 7. (2020), 3–4. 215–238.

¹⁷ Ronald J. Holmes – Stephen T. Holmes: *Serial Murder (3rd Edition)*. Los Angeles, CA, Sage Publications, 2009.

¹⁸ Richard N. Kocsis: *Criminal Profiling*. Totova, NJ, Humana Press, 2006.

¹⁹ David Canter – Paul Larkin: The Environmental Range of Serial Rapists. *Journal of Environmental Psychology*, 13. (1993), 1. 63–69.; Ned Levine – Richard Block: Bayesian Journey-to-Crime Estimation: An Improvement in Geographic Profiling Methodology. *The Professional Geographer*, 63. (2011), 2. 213–229.

²⁰ Ivaskovics (2017): i. m.

²¹ Kenna Quinet: Prostitutes as Victims of Serial Homicide: Trends and Case Characteristics from 1970–2009. *Homicide Studies*, 15. (2011), 1. 74–100.

²² Alicia L. Bateman – C. Gabrielle Salfati: An Examination of Behavioral Consistency using Individual Behaviors or Groups of Behaviors in Serial Homicide. *Behavioral Sciences & The Law*, 25. (2007), 4. 527–544.

²³ Marina C. Sorochinsky – C. Gabrielle Salfati: The Consistency of Inconsistency in Serial Homicide: Patterns of Behavioural Change Across Series. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7. (2010), 2. 109–136.

bűncselekményeknél kezd stabilizálódni. Ivaskevics Krisztián *Alkalmazott pszichológiai kutatások a sorozat-bűncselekmények felderítésének szolgálatában* című tanulmányában bemutatja azokat a kutatásokat, amelyek egyes bűncselekménytípusok viselkedésmintázatok alapján való összekapcsolására fókuszáltak. Nemi erőszak sorozatelkövetői például a különböző szexuális cselekményeikben (például elkövetéskor végzett önkielégítés), megközelítési stílusukban, valamint az áldozatválasztásban voltak konzisztensek.

Autólopások esetében Kari Davies és munkatársainak 2012-es kutatási eredményei alapján elmondható, hogy az elkövetési módszertan nem mutatott konzisztenciát. Konzisztensnek minősült azonban a bűncselekmények közötti földrajzi távolság. A módszer tesztelése azt mutatta, hogy azokat a bűncselekményeket, amelyek között a távolság kevesebb mint 4,44 km volt, általában azonos elkövetők követték el. A különböző fajta rablások ugyan külön-külön mutattak konzisztenciát, az egyetlen közös, mindegyik rablási típusnál konzisztens mutató – hasonlóan az autólopásokhoz – a bűncselekmények közötti földrajzi távolság volt.²⁴

4. Földrajzi profilozás – az 1990-es évektől a jövő felé

A sorozat-bűncselekmények földrajzi elemzésével és profilozásával számos hazai és nemzetközi tanulmány foglalkozik.²⁵ Az első kutatások közé tartozik David Canter és Paul Larkin tanulmánya, amely a környezeti hatótávolság körelméletét mutatta be. A modell szerint, ha ismerjük az elkövető bűncselekményeinek földrajzi helyzetét, akkor egy bűnelkövetési kör megrajzolásával nagyjából pozicionálni tudjuk az elkövető lakóhelyét is. Amennyiben ez a körön belül található, úgynevezett „mortalóc” mintáról beszélünk, míg a körön kívül eső lakóhely esetében „ingázónak” minősíthető az elkövető térbeli viselkedése. A kutatás során 45 angol férfit vizsgáltak meg, akik legalább kétszer követtek el nemi erőszakot. A hipotézis szerint az elkövetők lakóhelyeinek túlnyomórészt valahol a körön belül kellett elhelyezkedni. Az eredmények szerint az elkövetések 87%-ában igazolódott a mortalóc térbeli viselkedés, vagyis az elkövetők lakóhelyeinek nagy része a bűncselekményeik által kirajzolt körön belül volt található.²⁶

Richard Kocsis és Harvey Irwin 1997-ben sorozatban elkövetett szexuális bűncselekmények, gyújtogatások és betöréses lopások ausztrál mintáján vizsgálták felül Carterék körelméletét. Következtetésük alapján bár a környezeti hatótávolság körelmélete alkalmazható a sorozat-bűncselekmények nyomozásában,

²⁴ Ivaskevics (2017): i. m.; Kari Davies et al.: The Course of Case Linkage Never Did Run Smooth: A New Investigation to Tackle the Behavioural Changes in Serial Car Theft. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 9. (2012), 3. 274–295.; Amy Burrell – Ray Bull – John Bond: Linking Personal Robbery Offences Using Offender Behaviour. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 9. (2012), 3. 201–222.

²⁵ Canter–Larkin (1993): i. m. 63–69.; Erdei Gábor: A bűnözésföldrajz úttörői. *Hadtudomány*, 21. (2011), E-szám. 1–10.

²⁶ Canter–Larkin (1993): i. m. 63–69.

fenntartásokkal kell kezelni, ugyanis a bűncselekménytípusok túlnyomó részénél nem alakult ki martalócminta.²⁷

Számos további kutatás foglalkozott sorozatrablások, betörések és autólopások földrajzi profilozásával, amelyek során az elkövetők térbeli viselkedése szempontjából elemezték a legutolsó büntetjük némelyikét. A vizsgálatok során különböző változókkal dolgoztak a kutatók (például időbeli közelség, elkövetések közötti távolság, célpontválasztás), azonban az eredmények egységesen azt mutatták, hogy az elkövetések közötti összefüggés legpontosabb előrejelzője a bűncselekmények közötti távolság volt.²⁸

A korábbi földrajzi profilalkotást elősegítő elméletektől kissé eltérő módszer a Bayes-féle *Journey-to-Crime* (JTC-) becslés, amely a Bayes-féle statisztikai keretrendszer földrajzi profilozásban való alkalmazása. Ennek alapját a Bayes-tétel képezi, amely a véletlen változók feltételes és marginális valószínűségi eloszlásait hozza összefüggésbe. A marginális valószínűségi eloszlás egy, a többi feltételtől független valószínűség, a feltételes valószínűség pedig egy esemény valószínűsége, feltéve, hogy egy másik esemény bekövetkezett. Bűnügyi szempontból a módszer a bűncselekmények elkövetéséig tartó útról szerzett információkat szisztematikus módon kombinálja úgy, hogy azok hasznosak legyenek a földrajzi elemzéshez. Ennek felhasználásával a nyomozás során számos kutatás foglalkozott.²⁹ Michael Leitner és Joshua Kent 2009-ben 850 Baltimore megyei sorozatelkövető lakóhelyének meghatározására alkalmazta a JTC-modellt. A mintában 133 személy elleni támadás, 90 betörés, 497 lopás, 81 rablás és 49 járműlopás szerepelt. Az eredmények szerint a különböző típusú bűncselekmények egyetlen bűncselekménytípus-sorozatba való összevonása lényegesen pontosabb Bayes-féle JTC-modelleket eredményezett, mint a különállóan vizsgált bűncselekménycsoportok.³⁰ Egy másik, kínai mintán végzett kutatásban Renije Liao és munkatársai szintén a Bayes-féle JTC-módszerrel alkottak földrajzi profilokat sorozat-bűncselekmények elkövetőiről. Eredményeik szerint a modell segítségével hatékonyan tudtak következtetni az elkövető számdékára, és hozzávetőlegesen lokalizálni tudták a következő elkövetés valószínűsíthető helyszínét.³¹ Ugyan a módszer bűnügyi felhasználása még fejlesztési fázisban

²⁷ Richard N. Kocsis – Harvey J. Irwin: An Analysis of Spatial Patterns in Serial Rape, Arson, and Burglary: The Utility of the Circle Theory of Environmental Range for Psychological Profiling. *Psychiatry, Psychology and Law*, 4. (1997), 2. 195–206.

²⁸ Alasdair M. Goodwill – Laurence J. Alison: The Development of a Filter Model for Prioritising Suspects in Burglary Offences. *Psychology, Crime & Law*, 12. (2006), 395–416.; Craig Bennell et al.: Linkage Analysis in Cases of Serial Burglary: Comparing the Performance of University Students, Police Professional, and a Logistic Regression Model. *Psychology, Crime & Law*, 16. (2010), 6. 507–524.; Burrell–Bull–Bond (2012): i. m.

²⁹ Levine–Block (2011): i. m.; David Canter: Developments in Geographical Offender Profiling: Commentary on Bayesian Journey-to-Crime Modelling. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 6. (2009), 3. 161–166.

³⁰ Michael Leitner – Joshua Kent: Bayesian Journey-to-Crime Modelling of Single and Multiple Crime-Type Series in Baltimore County, MD. *Investigative Psychology and Offender Profiling*, 6. (2009), 3. 213–236.

³¹ Renije Liao et al.: A Novel Serial Crime Prediction Model Based on Bayesian Learning Theory. In *International Conference on Machine Learning and Cybernetics*. 2010. 1757–1762.

van, az eddigi kutatások alapján hatékony támogatásként járulhat hozzá a sorozat-bűncselekmények nyomozásához.³²

5. A bűncselekmények összekapcsolásának gyakorlati aspektusai

A nyomozó hatóság a sorozat-bűncselekmények helyett azt a helyzetet ismeri fel, amely sorozatelkövetés gyanújára utalhat. Ebből következik, hogy a sorozatelkövetés nyomozása (felderítése és vizsgálata) lényegében négy szakaszra osztható:

1. Felmerül a sorozatelkövetés gyanúja, vagyis a hatóságok észlelik valamilyen bűncselekményfajta sorozatos előfordulását.
2. A következő feladat a sorozatelkövetés detektálása, vagyis a gyanú megalapozása arra vonatkozóan, hogy valóban sorozatelkövetésről van-e szó, jellemzően elemző-értékelő egységek feladata, akik ezt összehasonlító ügyelemzés módszerével teszik meg.
3. A következő lépés a folyamat megszakítása, az elkövető(k) kilétének megállapítása.
4. Végül az elkövető(k) személyével, vagy elkövetői körrel kapcsolatba hozható sorozat-bűncselekmények vizsgálata.³³

Az összehasonlító ügyelemzés nem más, mint a hasonló bűncselekményekre vonatkozó információk összevetése annak megállapítása érdekében, hogy azokat azonos elkövető vagy elkövetői kör hajtotta-e végre.

A vizsgált bűncselekmények azonos elkövetőire utaló összefüggések felismerése tiszta (klasszikus) sorozatelkövetés gyanúja esetén a szituációs ismérvek vizsgálataival és összehasonlításával kezdődik.

A szituációs ismérveknek az alábbi sajátosságait kell figyelembe venni az összehasonlító ügyelemzés során. Az elkövetés helyszíne, a már említett betöréses lopás esetén lehet például hétvégi házas vagy nyaralóövezet, azon belül hétvégi ház, illetve nyaraló. Az elkövetés ideje általában évszakokhoz, hónapokhoz, napokhoz és napszakokhoz köthető. Ehhez hozzátartozik a ciklikusság, amely a bűncselekmény elkövetésének gyakoriságát, illetve a bűncselekmények között eltelt időt jelenti: például hetente vagy a hét meghatározott napján, illetve napjain, az adott napon belül, bizonyos napszakban. Figyelembe kell még venni továbbá az elkövetés módszerét, magatartását, illetve eszközét.³⁴

Kovács Lajos szerint a következő jelek, adatok, hasonlóságok alapján ismerhetők fel a sorozat-bűncselekmények: a behatolás módszere és eszköze, az elkövető

³² Levine–Block (2011): i. m.

³³ Kovács (2020): i. m.

³⁴ Kovács (2020): i. m.

helyszíni tevékenysége, az elkövető helyszíni tevékenységének tárgyiasult okozatai és a helyszíni adatgyűjtés eredménye.³⁵

Az elemző-értékelő módszerek és technikák alkalmazása azonban nem feltétlenül merül ki az összehasonlító ügyelemzés elvégzésével és a sorozatjelleg megállapításával. Indokolt esetben más elemzési módszerek is hasznosnak bizonyulhatnak egy sorozat-bűncselekmény nyomozásának támogatásakor: ilyen lehet az ügyelemzés (egy bűncselekmény elkövetési folyamatának rekonstruálása), az elkövetői csoportelemzés (képet ad az elkövetői csoportok tevékenységéről, dinamikájáról, valamint egymáshoz és a bűncselekményhez való kapcsolatukról), a nyomozáselemzés („elvarratlan szálak” kutatása), és nem utolsósorban a profilelemzés (például az elkövető tulajdonságainak leírása, gyanúsított kör szűkítése, kihallgatástaktikai tanácsadás, földrajzi profil stb.).

A Bűnelemzési Szabályzatról szóló 13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás nem tér ki konkrétan a sorozat-bűncselekményekkel kapcsolatos bűnelemzési technikák egymáshoz való viszonyára, azonban megjegyzi, hogy a szabályzatban foglalt elemzési formák nem egymástól elválasztott tevékenységeket takarnak, hiszen például „ügyelemzés nélkül nem lehet összehasonlító ügyelemzést vagy specifikus profilelemzést végezni”.

A technika fejlődésével lehetőség nyílt arra, hogy a bűncselekmények összekapcsolásához a nyomozóknak és elemzőknek segítségükre legyenek egyes szoftverek, illetve manapság már meghatározónak mondhatók a kifejlett és alapos bünyügyi adatbázisok. A legismertebb szoftver az úgynevezett *Violent Crime Linkage Analysis System* (ViCLAS), amelyet eredetileg Kanadában fejlesztettek ki,³⁶ azonban mára már számos ország rendőrsége használja valamelyik verzióját, egyebek között Ausztria, Svájc, Csehország, Franciaország, Írország stb.³⁷ A ViCLAS és a hozzá hasonló szoftverek egy központosított adatbázisból dolgoznak, amely tartalmazza az összes, nyomozás irataiból, aktáiból kinyert, bűncselekménnyel kapcsolatos adatot, valamint információkat az elkövetőkről és áldozataikról. Ezen adatok elemzése hozzájárulhat különböző bünyügyi sorozatok proaktív felfedezéséhez, valamint segíthet specifikus ügyek reaktív módú összekapcsolásának támogatásában is. Az adatok kódolása és rendszerbe vitele után az elemzők összehasonlító ügyelemzést végeznek, amelyben potenciális kapcsolatot keresnek két vagy több bűncselekmény között. Végül prezentálják az elemzés eredményeit a nyomozóknak, akik további nyomozási cselekmények után eldöntik, hogy az adott bűncselekmények összefüggenek-e.³⁸

Előfordulhat azonban, hogy a cél eléréséhez nem áll rendelkezésre megfelelő szoftver. Erre az esetre Woodhams és munkatársai 2007-es kutatásukban összegyűjtötték azt a hét alapvető lépést, amelyek rendkívül hasznosnak bizonyulhatnak

³⁵ Kovács (2020): i. m.; Kovács–Bóji–Girhiny (2019): i. m.

³⁶ Peter I. Collins et al.: Advances in Violent Crime Analysis and Law Enforcement: The Canadian Violent Crime Linkage Analysis System. *Journal of Government Information*, 25. (1998), 3. 277–284.

³⁷ Craig Bennell et al.: Computerized Crime Linkage Systems: A Critical Review and Research Agenda. *Criminal Justice and Behavior*, 39. (2012), 5. 620–634.

³⁸ Ivaskevics (2017): i. m.

azoknak a szakembereknek, akik az összehasonlító ügyelemzéssel és a bűncselekmények ilyen formában való összekapcsolásával ismerkednek:

1. releváns információk kigyűjtése az ügyekből;
2. esetek részleteinek átfogó tanulmányozása;
3. kiugrónak minősülő viselkedésmintázatok identifikálása, amelyek a vizsgált bűncselekmények esetében konzisztensnek tűnnek;
4. további hasonló bűncselekmények felkutatása;
5. összekapcsolni kívánt bűncselekmények összehasonlítása és elemzése (például vizuális, vagy statisztikai [Jaccard-koefficiens]) módszerekkel;
6. különbségek eredőjének vizsgálata (szituációs változók, módszerek fejlődése vagy különböző elkövető);
7. annak elemzése, hogy a vizsgált bűncselekmények viselkedésmintázata mennyire különbözik más, hasonló típusú bűncselekményektől.³⁹

Nem mindegy azonban, hogy a bűncselekmények összekapcsolásánál – akár szoftveres megoldással végezzük, akár anélkül – milyen jellemzőket veszünk alapul. Itt ismét eljutottunk a konzisztencia és a differenciálhatóság kérdésköréig: az elkövetőknek megfelelő mértékben hasonlítaniuk és egyben különbözniük is kell viselkedésmintázataikban ahhoz, hogy a bűncselekményeket össze lehessen kapcsolni, és meg lehessen különböztetni egymástól. Ezen túlmenően, ha olyan viselkedéseket, jellemzőket veszünk alapul a bűncselekmények összekapcsolásánál, amelyek az adatbázisban nagyon gyakran fordulnak elő, akkor könnyen hibás következtetésre juthatunk. Természetesen, ahogy azt Craig Bennell és munkatársai is megfogalmazták, a megbízható kódolás és a kódolás validitása, valamint a megfelelő elemzői készségek hiányában szintén megbízhatatlan eredményeket kaphatunk.⁴⁰

6. Az eModus

A hazánkban működő eModus az

„ügynevezett modus tárgyú, felderítetlenül maradt bűncselekményekre, valamint a modus tárgyú, szándékos bűncselekmény megalapozott gyanúja miatt kihallgatott személyekre vonatkozóan az elkövetés módszereinek, az alkalmazott eszközöknek, a sértetteket és a helyszíneket jellemző ismérveknek, valamint az elkövetők – személyiségét is jellemző – kriminális viselkedésmódjának, az elkövetés előtti, alatti, utáni magatartásának nyilvántartási rendszere”.

³⁹ Jessica Woodhams – Clive R. Hollin – Ray Bull: The Psychology of Linking Crimes: A Review of the Evidence. *Legal and Criminological Psychology*, 12. (2007), 2. 233–249.

⁴⁰ Bennell (2012): i. m. 620–634.; Ivaskevics (2017): i. m.

A nyilvántartási rendszer a perszeverancia elvén alapszik. Ahogy már korábban említettük, a módszerekhez való ragaszkodás megfigyelhető lehet az elkövetők olyan viselkedésében, viselkedésgyeiben is, amelyek nem kapcsolódnak szükségszerűen a bűncselekmény elkövetéséhez és az elkövető érzelmi, pszichikai szükségleteinek kielégítését szolgálják, vagyis egyfajta elkövetői névjegyként értelmezhetők.⁴¹ Ezek akár már a helyszínen is megjelennek nyomok formájában, de az elkövető viselkedésére is utalhatnak.⁴² Az eModus célja egyrészt, hogy ismeretlen tetteses bűncselekmény esetén hasonló bűncselekményeket, hasonló módszerrel elkövető, nyilvántartásban szereplő személyeket ki lehet keresni a rendszerből. Másrészt az, hogy egy ismeretlen tetteses bűncselekményhez a felderítetlen ügyekben olyan ügyeket lehessen kapcsolni, amelyeket azonos elkövető(k) követhetett el. A eModus nyilvántartás azon túl, hogy számos kriminalisztikai, kriminológiai témájú kutatási lehetőséget rejt magában, alapot biztosít a bűncselekmények összekapcsolásának és különböző célú (bűnügyi) elemzésének.

7. Összegzés

Láthattuk, hogy gyakorlati tapasztalatok alapján, például az emberölés-sorozatok felismerése kapcsán a behatolás módszere és eszköze, az elkövető helyszíni tevékenysége, az elkövető helyszíni tevékenységének tárgyiasult okozatai, a helyszíni adatgyűjtés eredménye alapján ismerhetők fel a sorozat-bűncselekmények.⁴³ Azonban külföldi kutatások azt mondják, hogy az emberölések esetében bizonyos kutatók az áldozatválasztásban,⁴⁴ a gyilkos fegyver helyszínre vitelében és bizonyítékok eltüntetésében,⁴⁵ az áldozattal való interakció módjában találták konzisztensnek az elkövetőket,⁴⁶ valamint megállapításaik szerint az elkövetők módszerében a legnagyobb változás mindig az első és a második gyilkosság között áll be, módszerük inkább csak az ez után következő bűncselekményeknél kezd stabilizálódni. Ezekkel a megállapításokkal tovább szűkíthető a fókusz az emberölés-bűncselekmények összekapcsolásának elemzésekor.

A kutatások eredményei rávilágítottak, hogy ugyan a különböző fajta rablások külön-külön mutattak konzisztenciát, az egyetlen közös, mindegyik rablási típusnál konzisztens mutató – hasonlóan az autólopásokhoz – a bűncselekmények közötti földrajzi távolság volt.⁴⁷ A földrajzi profilalkotás és a földrajzi elemzés relevanciája ezen megállapítás alapján kiemelt jelentőségre tehet szert a hazai elemzői terület jövőjében. Továbbá a Kovács Gyula által írt tanulmányban említett, elkövetés idejéhez

⁴¹ 12/2021. évi ORFK utasítás tartalmazza a Modus tárgyú bűncselekményeket.

⁴² Juhász (2022): i. m.

⁴³ Kovács (2020): i. m.

⁴⁴ Quinet (2011): i. m.

⁴⁵ Bateman (2007): i. m. 527–544.

⁴⁶ Sorochinsky–Salfati (2010): i. m.

⁴⁷ Ivaskevics (2017): i. m.; Davies (2012): i. m.

tartozó ciklikusság is pontosítható lehet, amennyiben egyes bűncselekménytípusoknál külön-külön vizsgáljuk az egyes elkövetések között eltelt időt.

E tanulmányban összegyűjtött kutatások eredményei talán kellőképp rávilágítottak arra, hogy a sorozat-bűncselekményekkel kapcsolatos kutatások milyen nagy múltra tekintenek vissza, és milyen szerteágazók. Arról azonban nincs tudomásunk, hogy a fentiekhez hasonló konzisztenciakutatásokat elvégeztek volna magyarországi mintákon is. Ahogy Juhász Gyöngyi is felvetette *A kriminalisztikai célú adatgyűjtés, az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás jövője és kutatási lehetőségei* című tanulmányában, az ilyen jellegű ismeretek, a perszeverancia elvének különböző bűncselekménytípusokon való vizsgálata nagyban hozzájárulhatnak a hazai elemzői gyakorlat fejlesztéséhez is, amely végső soron hatékonyabbá teheti a sorozat-bűncselekmények felderítését. Ezek a kutatások szorosan kapcsolódnak a profilelemzéssel kapcsolatos vizsgálódásokhoz, ugyanis a bűncselekmények összekapcsolásának kérdése az 1980-as évek óta a viselkedésemző és profilozó egységek feladata is. Ha olyan viselkedéseket, jellemzőket veszünk alapul a bűncselekmények összekapcsolásánál, amelyek az adatbázisban nagyon gyakran fordulnak elő, könnyen hibás következtetésre juthatunk. Azonban, ha meg tudjuk állapítani, hogy bizonyos viselkedések előfordulása alacsony, ám mégis magas a konzisztenciájuk, akkor sokkal könnyebben észre lehet venni a kapcsolatot két bűncselekmény között. A témával foglalkozó kutatók is azzal érvelnek, hogy ameddig empirikus kutatások nem bizonyítják, hogy mely bűncselekménytípusnál, mely viselkedéseket érdemes figyelembe venni, az összekapcsolást segítő szoftveres megoldások valódi megbízhatósága és értéke több szempontból is megkérdőjelezhető lehet. Mindazonáltal elmondható, hogy az említett újszerű kutatásmódszertani kezdeményezések beágyazása sokkal pontosabbá és megbízhatóbbá tenné az adott szoftvert⁴⁸ és a bűncselekmények közötti összefüggéseket vizsgáló elemző-értékelő tevékenységet.

Természetesen nem biztos, hogy a külföldi mintákon végzett elemzések eredményei egybevágóan a hazai adatokon végzett elemzések eredményeivel. Az azonban biztos, hogy remek példaként állnak a hazai kutatók és gyakorlati szakemberek előtt, és olyan lehetőségek tárházát nyitják meg, amellyel hatékonyabbá tehető a bűncselekmények összekapcsolása, összehasonlító elemzése, és az eModus nyilvántartás fejlesztése. Természetesen, amennyiben arra adjuk a fejünket, hogy hazánkban is ilyen jellegű vizsgálódásokba kezdünk, elengedhetetlen a nagy tapasztalattal rendelkező szakemberekkel való szoros együttműködés.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bateman, Alicia L.– Salfati, C. Gabrielle: An Examination of Behavioral Consistency using Individual Behaviors or Groups of Behaviors in Serial Homicide. *Behavioral Sciences & The Law*, 25. (2007), 4. 527–544. Online: <https://doi.org/10.1002/bsl.742>

⁴⁸ Ivaskevics (2017): i. m.

- Bennell, Craig – Brent Snook – Sarah MacDonald – John C. House – Paul J. Taylor: Computerized Crime Linkage Systems: A Critical Review and Research Agenda. *Criminal Justice and Behavior*, 39. (2012), 5. 620–634. Online: <https://doi.org/10.1177/0093854811435210>
- Bennell, Craig – David Canter: Linking Commercial Burglaries by Modus Operandi: Tests Using Regression and ROC Analysis. *Science & Justice*, 42. (2002), 3. 153–164. Online: [https://doi.org/10.1016/S1355-0306\(02\)71820-0](https://doi.org/10.1016/S1355-0306(02)71820-0)
- Bennell, Craig – Sarah Bloomfield – Brent Snook – Paul Taylor – Carolyn Barnes: Linkage Analysis in Cases of Serial Burglary: Comparing the Performance of University Students, Police Professional, and a Logistic Regression Model. *Psychology, Crime & Law*, 16. (2010), 507–524. Online: <https://doi.org/10.1080/10683160902971030>
- Burrell, Amy – Ray Bull – John Bond: Linking Personal Robbery Offences Using Offender Behaviour. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 9. (2012), 3. 201–222. Online: <https://doi.org/10.1002/jip.1365>
- Canter, David: *Criminal Shadows: Inside the Mind of the Serial Killer*. London, Harper Collins, 1995.
- Canter, David: Developments in Geographical Offender Profiling: Commentary on Bayesian Journey-to-Crime Modelling. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 6. (2009), 3. 161–166. Online: <https://doi.org/10.1002/jip.112>
- Canter, David – Paul Larkin: The Environmental Range of Serial Rapists. *Journal of Environmental Psychology*, 13. (1993), 1. 63–69. Online: [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80215-4](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80215-4)
- Collins, Peter I. – Gregory F. Johnson – Alberto Choy – Keith T. Davidson – Ronald E. Mackay: Advances in Violent Crime Analysis and Law Enforcement: The Canadian Violent Crime Linkage Analysis System. *Journal of Government Information*, 25. (1998), 3. 277–284. Online: [https://doi.org/10.1016/S1352-0237\(98\)00008-2](https://doi.org/10.1016/S1352-0237(98)00008-2)
- Davies, Kari – Matthew Tonkin – Ray Bull – John W. Bond: The Course of Case Linkage Never Did Run Smooth: A New Investigation to Tackle the Behavioural Changes in Serial Car Theft. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 9. (2012), 3. 274–295. Online: <https://doi.org/10.1002/jip.1369>
- Erdei Gábor: A bűnözésföldrajz úttörői. *Hadtudomány*, 21. (2011), E-szám. 1–10. Online: www.mhht.eu/hadtudomany/2011/2011_elektronikus/2011_e_6.pdf
- Faragó Ottó: *Magyar sorozatgyilkosok (1900–2012)*. Budapest, Oriold és Társai, 2012.
- Fenyvesi Csaba: A felismerésre bemutatás és a digitális adatok jelentősége egy szemérem-sértő bűncselekmény tükrében. *Belügyi Szemle*, 64. (2016), 9. 119–129. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2016.9.7>
- George, James A.: Offender Profiling and Expert Testimony: Scientifically Valid or Glorified Results? *Vanderbilt Law Review*, 61. (2008), 1. 221.
- Goodwill, Alasdair M.– Laurence J. Alison: The Development of a Filter Model for Prioritizing Suspects in Burglary Offences. *Psychology, Crime & Law*, 12. (2006), 4. 395–416. Online: <https://doi.org/10.1080/10683160500056945>
- Hazelwood, Robert R. – John E. Douglas: The Lust Murderer. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 49. (1980), 4. 18–22. Online: <https://leb.fbi.gov/file-repository/archives/april-1980.pdf/view>
- Ivaskevics Krisztián: Alkalmazott pszichológiai kutatások a sorozat-bűncselekmények felderítésének szolgálatában. *Belügyi Szemle*, 65. (2017), 4. 69–88. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2017.4.4>
- Juhász Gyöngyike: A kriminalisztikai célú adatgyűjtés, az elektronikus Modus Operandi Nyilvántartás jövője és kutatási lehetőségei. *Belügyi Szemle*, 70. (2022), 1. 59–68. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.4>
- Kocsis, Richard N.: *Criminal Profiling*. Totova, NJ, Humana Press, 2006. Online: <https://doi.org/10.1007/978-1-59745-109-3>
- Kocsis, Richard N. – Harvey J. Irwin: An Analysis of Spatial Patterns in Serial Rape, Arson, and Burglary: The Utility of the Circle Theory of Environmental Range for Psychological Profiling. *Psychiatry, Psychology and Law*, 4. (1997), 2. 195–206. Online: <https://doi.org/10.1080/13218719709524910>

- Kovács Gyula: A sorozatelkövetés nyomozása. *Glossa Iuridica*, 7. (2020), 3–4. 215–238. Online: https://ajk.kre.hu/images/doc2021/glossa/2020VII34/kovacs_gyula_a_sorozatelkovetes_nyomozasa.pdf
- Kovács Klára – Pásztor Attila: A perszeverancia kriminalisztikai jelentősége. *Belügyi Szemle*, 59. (2011), 12. 89–103.
- Kovács Lajos – Bói László – Girhiny Kornél: *Emberölések nyomozása*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.
- Leitner, Michael – Joshua Kent: Bayesian Journey-to-Crime Modelling of Single and Multiple Crime-Type Series in Baltimore County, MD. *Investigative Psychology and Offender Profiling*, 6. (2009), 3. 213–236. Online: <https://doi.org/10.1002/jip.109>
- Levine, Ned – Richard Block: Bayesian Journey-to-Crime Estimation: An Improvement in Geographic Profiling Methodology. *The Professional Geographer*, 63. (2011), 2. 213–229. Online: <https://doi.org/10.1080/00330124.2010.547152>
- Liao, Renjie – Xueyao Wang – Lun Li – Zengchang Qin: A Novel Serial Crime Prediction Model Based on Bayesian Learning Theory. In *International Conference on Machine Learning and Cybernetics*. 2010. 1757–1762. Online: <https://doi.org/10.1109/ICMLC.2010.5580971>
- McClellan, Janet: Case Study: Ted Bundy, an Offender-Based Comparison of Murder Typologies. *Journal of Security Education*, 2. (2006), 1. 19–37. Online: https://doi.org/10.1300/J460v02n01_03
- Quinet, Kenna: Prostitutes as Victims of Serial Homicide: Trends and Case Characteristics from 1970–2009. *Homicide Studies*, 15. (2011), 1. 74–100. Online: <https://doi.org/10.1177/1088767910397276>
- Sherman, Ryne A. – Christopher S. Nave – David C. Funder: Situational Similarity and Personality Predict Behavioral Consistency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99. (2010), 2. 330–343. Online: <https://doi.org/10.1037/a0019796>
- Sorochinsky, Marina C. – C. Gabrielle Salfati: The Consistency of Inconsistency in Serial Homicide: Patterns of Behavioural Change across Series. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 7. (2010), 2. 109–136. Online: <https://doi.org/10.1002/jip.118>
- Woodhams, Jessica – Clive R. Hollin – Ray Bull: The Psychology of Linking Crimes: A Review of the Evidence. *Legal and Criminological Psychology*, 12. (2007), 2. 233–249. Online: <https://doi.org/10.1348/135532506X118631>
- Woodhams, Jessica – Craig Bennell: Introduction Time to Consolidate and Reflect. In Jessica Woodhams – Craig Bennell (szerk.): *Crime Linkage Theory, Research, and Practice*. Boca Raton, FL, CRC Press, 2014. 1–10.
- Woodhams, Jessica – Tim Grant: Developing a Categorization System for Rapists' Speech. *Psychology, Crime & Law*, 12. (2006), 3. 245–260. Online: <https://doi.org/10.1080/10683160500151134>

Jogi forrás

13/2001. (X. 2.) ORFK utasítás a Bűnelemzési Szabályzatról

ABSTRACT

Analysis and Profiling of Serial Crimes

Klaudia LOHNER - Benedek GYIMESI

In this paper, we seek to answer the question of how to make the linking of crimes easier, more secure and more reliable. One solution may be the results of research on profiling and consistency. Another is to use and develop analytical and evaluative work based on research. The more reliable research results that law enforcement agencies and analytical units can rely on, the more effective they can be in identifying and investigating seriality. The most important research on crime linkage will be examined, and insights into the analytical possibilities of foreign and domestic research will be provided. We conclude by suggesting some possible research topics that could be used to improve domestic analytical evaluation and domestic modus operandi registration.

Keywords: *serial crime, consistency, geographical profile, crime analysis*

A szervezett bűnözői csoportok vagyonelejtési technikái a Covid-19-világjárvány előtt és alatt

NAGY Ivett¹

A Covid-19-világjárvány számos olyan területet befolyásol, amelynek határait vizsgálni elengedhetetlen. Ezért is foglalkozom kutatásom során azzal a kérdéskörrel, hogy a szervezett bűnözői csoportok tevékenysége által felhalmozott vagyon elrejtését befolyásolta-e a pandémia, amennyiben igen, úgy azt hogyan, milyen mértékben és irányban tette. A kutatás során vizsgálom a járványt megelőző időszakot is. Fontos kérdéskör továbbá a kutatás során, hogy a szervezett bűnözői csoportok esetében megjelenik-e a tudatosság, amikor bűnös vagyon rejtéséről beszélünk. Mindezen túl, a legjellemzőbb vagyonelejtési technikákat is bemutatom. Kitekintést teszek arra is, hogy a nyomozó hatóságok által felderített vagyonnal milyen további intézkedések lehetségesek, illetve nemzetközi szinten hogyan történik az együttműködés más ország nyomozó hatóságaival, ha több ország is érintett a bűnös vagyon felderítésében, majd annak visszaszerzésében. A tanulmány elkészítéséhez esettanulmányokat és strukturált interjúkat készítettem több szakemberrel. Céloom, hogy átfogó képet nyújtsak ezzel a szakma számára, így rávilágítva arra, hogy melyek azok a felmerülő akadályok, amelyek áthidalására figyelmet kell fordítani.

Kulcsszavak: Covid-19-világjárvány, vagyonelejtési technikák, bűnügyi együttműködés, nyomozás

1. Bevezetés

A szervezett bűnözői csoportok létezése messze visszanyúlik a történelemben. Hazánkban a szervezett bűnözés csíráit jelentő első betyárbandák a 18–19. században jelentek meg. Az általános bandalétszám 4-6 volt, de a hármas csoport sem volt ritka. 10-12 főnyi bandánál nagyobb együtt kóborlás nemigen akadt. Ezek megjelennek a mindenkori börtönökben is.² A betyárokkal széles körben, számos ember tartott kapcsolatot, akik néha-néha maguk is részt vettek a betyárakciókban. A gyakran *orgazdaskodó pásztorok* (akik az elhajtott jószágot is egy ideig megőrizték), kupecsek, a betyárok szeretői, ismerősei jöhettek itt számításba. Hozzájuk

¹ Főhadnagy, doktori hallgató, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: Nagy.Ivett@uni-nke.hu

² Czenczer Orsolya: A büntetés-végrehajtási intézetek történetisége: a büntetések végrehajtásának egyes módzatai és intézményei a kezdetektől a rendszerváltásig (1989). *Collega: Szakmai Folyóirat*, 10. (2006), 2–3. 84–93.

kapcsolódtak a passzushamisítók is, akik a lopott marhák, elköött lovak „járatait” nagy ügyességgel megírták, a jószág combjába süttött bélyeget „átalakították”.³ A tevékenységük, a szervezetük nem új jelenség, és társadalmi megítélésük is hasonló volt napjainkéhoz. Az 1911-ben megjelent *Közbiztonság* című lapban Dr. Lindenau berlini kormánytanácsos a nemzetközi viszonylatban tevékenykedő bűnözőket öt csoportba osztotta:

- a) A cselekmény elkövetésének helyéről új földre menekülő gonosztevők.
- b) Az országban letelepedett külföldi gonosztevők.
- c) A nemzetközi csavargók.
- d) Egyes, országról, országra utazó professzionátus bűnözők.
- e) A nemzetközileg szervezett gonosztevők.⁴

A nemzetközileg szervezett gonosztevők legmodernebb csoportja a tudós doktor szerint a nemzetközileg szervezett büntettesek csoportja. Megjelenik benne továbbá az a gondolat is, hogy mitől közveszélyesek ezek a nemzetközileg szervezett büntettesek. Egyrésztől több országban egyszerre folytatják tevékenységüket, másfelől a tettes és az áldozat eltérő országok állampolgára. Felmerül továbbá a büntetőjogi megítélése a tettes cselekményének, de a tanulmány szempontjából egy fontos mondat is megjelenik: „A nemzetközileg szervezett gonosztevők nagy tömege azonban úgy nemzetközi vonatkozásban, mint a belföldön, rendszerint a gazdasági javak ellen vonul fel és intézi ostromát.”⁵ Majd példán keresztül hívja fel a figyelmet a cikk írója, hogy Londonban tömeges csalásokat kíséreltek meg, ahol a sértettek a német konzulátus hamisított pecsétjével ellátott hivatalos iratokat kaptak. Az iratok szerint az elhunyt rokonok nagyobb összegű hagyatékot hagytak rájuk, viszont annak kiutalási költségei vannak, ami 300 márka. A jöhiszeműek ezt a fedezetként kért összeget megfizették, így a nemzetközileg szervezett gonosztevők nagy pénzre tettek szert.

A fentiekből következik, hogy a szervezett bűnözés jelensége nem szűnt meg, csak átalakult. Ez a büntetés-végrehajtás nemzetközi hálózatában is nyomon követhető.⁶ Az elkövetési magatartások jelentős része már megjelent 100 évvel ezelőtt. A profit-orientáltság jelentős volt már akkoriban is, hiszen a szervezett bűnözői csoportok célja akkor és ma is az, hogy minél nagyobb nyereségre tegyenek szert, mindezt úgy, hogy kilétük rejtve maradjon.

A vagyonelejtési technikákkal foglalkoztam már korábban is a szervezett bűnözői csoportok vonatkozásban. Viszont az elmúlt két év során azt véltem felfedezni, hogy a részeredmények mindegyikét befolyásolta egy olyan tényező, amellyel

³ Nyeste Péter: A gyökerektől a rendszerváltásig. In Antalóczy Péter et al. (szerk.): *A nemzetközi és honos szervezett bűnözés története, XX. századi fejlődése és várható tendenciái*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 205–218.

⁴ *Közbiztonság*, (1911), 17. 222.

⁵ *Közbiztonság* (1911): i. m. 223.

⁶ Czenczer Orsolya: A gyermekbántalmazás és az erőszakos bűnelkövetés összefüggéseinek vizsgálata a hazai büntetés-végrehajtásban. In *Acta Juridica et Politica*. Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, 2018. 187–198.

nem számoltam a kutatás elején. Ez a Covid-19-világjárvány. Horváth László kultúrakutató szerint a világjárványról alkotott egyik domináns álláspont alapján a világ már soha nem lesz olyan, mint amilyen eddig volt, ugyanis a vírus nagy változásokat hoz az életünkben. Sokkal érdekesebb dolog a nagy változások mellett érvelni és egy átalakult világ eljövételét hirdetni, mint a dolgok folytonossága mellett bizonyítékokat felsorakoztatni. A társadalmi kommunikáció kedvelt fordulata, hogy a változásokra teszi a hangsúlyt; a véleménymondók a lineáris folyamatokat kedvelik, és a befogadók is erre nyitottak, az állandóságot tükröző tendenciák pedig unalmasak. A különféle bajok, katasztrófák, konfliktusok és veszélyek idején szinte kötelező toposszá vált a „másképp lesz holnap” ígérete. Sok minden várhatóan azonban ugyanúgy marad a veszély elmúltával is, és igazán csak azokon a területeken várható változás, amelyeken a ránk szabadult veszedelem nélkül is megváltozna az életünk.⁷ Ezáltal a tanulmányt megelőző kutatások során már ezt a változót is figyelembe vettem. Esettanulmányokon, valamint szakemberekkel készített interjúkon keresztül kívántam arra a kutatási kérdésre választ kapni, hogy a pandémia befolyásolta-e az elmúlt időszakban a bűnös vagyonelejtését, amennyiben igen, úgy hogyan, milyen mértékben és irányban befolyásolta azt. Ezzel együtt vizsgáltam az elkövetők tudatosságát a vagyonelejtése kapcsán.⁸

2. A nemzetközileg szervezett „gonosztevők” napjainkban

A szervezett bűnözés fogalmát tekintve nincs egységes fogalom. A fogalmak országonként, de tudományáganként is eltérők. A jelenleg létező ismert hazai és nemzetközi fogalmakat tekintettem át, és azt figyeltem meg, hogy a fogalmakban megjelenik-e minden esetben az anyagi, pénzügyi haszonszerzési cél. Felmerülhet a kérdés, miért fontos a fogalom szempontjából, hogy a szervezett bűnözői csoportok célja az anyagi haszonszerzés? Úgy vélem, a tanulmány szempontjából releváns a már jól ismert fogalmak ismételt áttekintése, tekintettel arra, hogy bár már jóval korábban felismerték az anyagi haszon szerzésének célját, azonban annak létjogosultsága napjainkban is megfigyelhető. A nemzetközi szinten szervezett bűnözői csoportok kapcsán egy 2017-es adat szerint több mint 5000 ilyen csoport tevékenységének nyomozása folyt az Európai Unióban.⁹ Ha továbbgondoljuk, hogy ezek a bűnözői csoportok tevékenységük során mekkora illegális jövedelemre tesznek szert, akkor véleményem szerint ez is rávilágít a potenciális fenyegetettségre. A statisztikai adatok szerint, az Europol vagyonelejtési egysége által az uniós tagállamok vagyonelejtési hivatalai együttműködésével készített jelentésben szerepel, hogy a tiltott piacok 110 milliárd eurót, azaz az Európai Unió 2010-es GDP-jének mintegy

⁷ Lippai Zsolt Sándor – Kaczvinszki Blanka: A „másképp lesz holnap” ígérete. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 2. ksz. 98.

⁸ A tanulmányban leírt kutatási eredmények részeredményei a megírás alatt álló doktori disszertációmnak.

⁹ Europol: *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment. Crime in the Age of Technology*. Public version. The Hague, European Police Office, 2017. 10.

0,9%-át termelik.¹⁰ Egy 2019-es statisztikai adat szerint már 139 milliárd eurót (ami az uniós GDP 1%-a) ért el a bűnözésből származó bevételek összege,¹¹ tehát kilenc év alatt folyamatosan nőttek a számok, úgy, hogy számos egyéb intézkedést vezettek be. Elmondható, hogy egyes bűncselekménytípusoktól eltekintve a bűnözés illegális jövedelemszerző tevékenység, mindez leginkább a szervezett bűnözésben mutatkozik meg.¹² Ezért úgy vélem, fogalom meghatározás szempontjából is releváns fogalmi elem. A főbb nemzetközi fogalmak között a 2000-ben elfogadott Palermói Egyezmény¹³ 2. cikkében meghatározzák a szervezett bűnözői csoport fogalmát:

- „a) Bizonyos ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, a jelen Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény elkövetése céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve;
- b) súlyos bűncselekmény: legalább négy év szabadságvesztéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető bűncselekményt megvalósító magatartás;
- c) strukturált csoport: nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására, és nem alkalmyszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepekkel rendelkezzenek, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen.”¹⁴

Az a) pontban olvasható, hogy törekednek a pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére, amellet, hogy súlyos bűncselekményt követnek el. Nemzetközi szabályozás szempontjából egy másik releváns fogalom az Európai Unió szabályozásához köthető. Az Európai Unió Tanácsának 2008/841/IB kerethatározatában a bűnszervezet fogalmánál tűnik fel:

„1. bűnszervezet: olyan, kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi, vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében”¹⁵

Az anyagi haszonszerzési cél és a befolyt nyereség kérdéskörét felismerve jöttek létre olyan felderítési és bizonyítási eszközök, amelyekkel a nyomozó hatóságok élhetnek,

¹⁰ Europol: *Does Crime Still Pay? Criminal Asset Recovery in the EU. Survey of Statistical Information 2010–2014*. Public version. The Hague, European Police Office, 2016. 4.

¹¹ Európai Tanács: *A szervezett bűnözés elleni küzdelem az Unióban* (2021. november 3.).

¹² Kelemen József: A büntetendő cselekményből származó vagyon elvonásának célja, elmélete és elvei. *Büntetőjogi Szemle*, (2018), 1. 43–47.

¹³ 2000. december. 14-én jött létre az Egyesült Nemzetek Szervezete által.

¹⁴ 2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről, 2) cikk.

¹⁵ Az Európa Tanács 2008/841/IB kerethatározata (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről. 1. cikk.

biztosítva ezzel a bűnös vagyonnak a megszerzését, majd átadását a sértett részére, avagy sértett híján az államháztartás alrendszereibe való visszaforgatását. Elmondható tehát, hogy a szervezett bűnözésből szükségszerűen keletkezik a bűnös vagyon, amelynek mértékét a fentiekben már igazoltam.

3. Vagyonvisszaszerzés hazánkban és az Európai Unión belül

A vagyonelejtési technikák bemutatását megelőzően a bűnös vagyon fontosságára hívom fel a figyelmet. A fentiekben már kifejtettem az anyagi haszonszerzési célt és a felhalmozott vagyon nagyságát. Hazai viszonylatban a szervezeten elkövetett bűncselekmények nagy része vagyont generáló bűncselekmény, ami a 20/2018. (V. 31.) ORFK utasítás szerint „minden olyan bűncselekmény – különösen az 1. mellékletben felsorolt bűncselekmények –, amelynek elkövetésével az elkövető vagy rá tekintettel más személy pénzben kifejezhető vagyoni előnyhöz jut, vagy kárt okoz”.¹⁶ Ilyen például a csalás, pénzmosás, emberkereskedelem, kábítószerkereskedelem vagy a fegyverkereskedelem. Erre a bűnös vagyonra kell kiemelt figyelmet fordítani, már a bűncselekmény tudomásra jutásától kezdődően. A problémakört megragadhatjuk abból a szempontból is, hogy tudva annak tényét, hogy a magas illegális jövedelem elérése a cél, hatékony fellépés lehet, ha a vagyongyapodást akadályozzuk meg. A legfőbbügyész-helyettes egyik körlevelében szerepel, hogy „kivétel nélkül minden büntető ügyben folyamatosan vizsgálni kell a bűnös úton szerzett vagyon elvonásának szükségességét. A vagyon biztosítását célzó kényszerintézkedések mellőzésére csak a törvényi feltételek hiányában kerülhet sor”.¹⁷ Ennek többek között az a célja, hogy az elkövetőnek ne legyen anyagi fedezete a következő bűncselekmény elkövetéséhez. Ezért is található meg a magyar Büntető Törvénykönyvben (Btk.) az intézkedéseknél a vagyonelejtés.¹⁸ Itt jegyzem meg, hogy a vagyon elvonása és a vagyonelejtés viszont nem teljesen ugyanazt a tartalmat hordozza magában. Míg a vagyon elvonása preventív jellegű (az újabb bűncselekmény elkövetésének megakadályozása), illetve a bűncselekmény elkövetését követően a helyreállítást segíti elő, addig a vagyonelejtésnek a megelőzés mellett megtorlási szerepe is van.¹⁹ A Btk. 74. § (1) bekezdése szerint:

¹⁶ 20/2018. (V. 31.) ORFK utasítás a bűncselekményekből származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb javak felkutatása, azonosítása és a vagyonbiztosítás érdekében teendő feladatokról 2. c) pont.

¹⁷ A legfőbb ügyész helyettesnek a bűnös úton szerzett vagyon elvonását célzó kényszerintézkedésekkel összefüggő ügyészi feladatokról szóló 2/2015. (VI. 30.) LÜ h. körlevele.

¹⁸ 2012. évi C. törvény 63. § (4) bekezdés.

¹⁹ Kis Norbert – Hollán Miklós: *Büntetőjog I.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2011. 239.

„vagyonelejtést kell elrendelni arra

- a) a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyona, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett,
- b)-c)²⁰
- d) a vagyona, amely a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyon helyébe lépett,
- e) a vagyona, amelyet a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételek biztosítása végett szolgáltatott vagy arra szántak,
- f) a vagyona, amely az adott vagy ígért vagyoni előny tárgya volt.”²¹

A jogalkotó tehát külön fejezetet szán a vagyonelejtés lehetséges alternatíváira, ami azt is bizonyítja, hogy jelentős része ez az intézkedés az elkövető felelősségre vonásában.

Mielőtt az Európai Unió belüli szabályozásokra térnék át, meg kell említenem, hogy 2000-ben már az Egyesült Nemzetek Szervezete elfogadott egy olyan egyezményt, amely a nemzetközi szervezett bűnözés elleni küzdelemben előírásokat nyújt, többek között az Európai Unió összes tagállama számára. Ilyen például, hogy a ratifikáló államoknak a tiltott tevékenységből származó egyes vagyoni eszközök kapcsán lehetővé kell tenni, hogy azok felkutatathatók, befagyaszthatók és elkobozhatók legyenek. A részes államok közötti együttműködés előmozdítása is cél többek között, amihez az információcsere is szorosan kapcsolódik.²² Részletesebben kitérve az elkobzás intézményére, az Európai Unió belüli szabályozásban is megtalálható a vagyonelejtés, azonkívül, a magyar hatóságok által is gyakran alkalmazott, úgynevezett „*freezing order*”, azaz a befagyasztás eszköze. A befagyasztás lehetőségével megakadályozhatják a hatóságok a jövedelmek tisztára mosását és legális vagy illegális üzleti tevékenységekbe való visszaforgatását. Az erről szóló javaslatot először az Európai Bizottság terjesztette elő 2016. december 21-én a befagyasztási és elkobzási határozatok kölcsönös elismeréséről, amelyet a Tanács és az Európai Parlament 2018. november 14-én hivatalosan elfogadott. A befagyasztást és az elkobzást elrendelő határozatok kölcsönös elismeréséről szóló rendeletet kell alkalmazni 2020. december 19-től, mivel a korábbi kerethatározatok (2003-as, 2004-es) kiskapukat teremtettek a bűnözőknek. A befagyasztás lényege, hogy az ügyben hozott jogerős határozat meghozataláig ideiglenesen visszatartják a vagyont, azaz a tulajdonos nem rendelkezhet vagyonával az ügy lezárása előtt. A rendelet a tagállamok által büntetőeljárás keretében kibocsátott befagyasztási és elkobzási határozatokra vonatkozik.²³

²⁰ Hatályon kívül helyezte: 2016. évi CIII. törvény, 56. §. Hatálytalan: 2016. október. 28-tól.

²¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 74. § (1) bekezdés.

²² United Nations: *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto*. Vienna, United Nations Office on Drugs and Crime, 2000. 12.; 42.

²³ European Commission: *Confiscation and Freezing of Assets* (é. n.).

Az Európai Unión belüli tagállamok számára nem kizárólag jogszabályi előírások születtek, hanem a bűnüldöző szervek rendszereiben való elhelyezésére is törekedtek. Az Európai Unió belüli jogszabályok egyike, a 2007/845/IB tanácsi kerethatározat fontos pontja volt a szervezett bűnözés elleni küzdelemnek, valamint a vagyonvisszaszerzés szempontjából is említésre méltó jogszabály. A fent említett tanácsi kerethatározat, amely meghatározza, hogy minden tagállam létrehozza vagy kijelöli saját vagyonvisszaszerzési hivatalát, amelynek feladata, hogy együttműködés legyen a tagállamok között, ha bűncselekményből származó jövedelmek és bűncselekményhez kapcsolódó egyéb tulajdon felkutatása és azonosítása merül fel.²⁴ Ennek következtében minden tagállam esetében megtörtént a vagyonvisszaszerzési hivatalok kijelölése 2015-re. A létrejött hálózatnak köszönhetően megtörtént az Európai Unió belüli vagyonvisszaszerzési hivatalok összekötése, amit ARO²⁵-hálózatnak is nevezünk. Az Európai Unión kívüli országokban is működnek vagyonvisszaszerzési irodák, amelyek a *Camden Asset Recovery Inter-agency Network* – Camden Vagyonvisszaszerzési Ügynökségközi Hálózat részei (rövidítve CARIN-hálózat). Az Európai Unió belüli ARO-hálózatot megelőzve jött létre 2004-ben, azzal a céllal, hogy a határon átnyúló bűnözésben segítse a CARIN-hálózaton belül működő országokat, hogy gyorsabban és hatékonyabban működjenek együtt, amikor vagyonelejtés merül fel.

Visszatérve az Európai Unió berkeibe, az ARO-hálózaton belül a kommunikáció a SIENA²⁶-csatornán keresztül történik. Az Európai Unió belüli vagyonvisszaszerzést segíti még a European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust),²⁷ jogi és gyakorlati támogatást nyújt az igazságügyi hatóságoknak a vagyonvisszaszerzés teljes életciklusa során, segít a szakembereknek a problémák megoldásában és a kérdések megválaszolásában, valamint elősegíti az érintett államok közötti hatékony együttműködést és kommunikációt. Ezen túlmenően az Eurojust támogatást nyújt a komplex nyomozásokhoz, beleértve a közös nyomozócsoportok felállítását és az összehangolt akciónapok szervezését. Magyarországon is működik a vagyonvisszaszerzési iroda, főosztályú jogállású szervként 2015. március 1-je óta, ez a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Vagyon-visszaszerzési Hivatal (KR NNI VVH). Az együttműködéssel összefüggésben felmerülő feladatokat a 329/2007. (XII. 13.) Korm. rendelet a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről 9. § q) pontja alapján látja el. A KR NNI VVH egyszerre két funkciót is betölt, így része az ARO-hálózatnak és a CARIN-hálózatnak is. A következőkben csupán néhány mondatban tesztek említést a KR NNI VVH feladatait, hatáskörét és illetékességét tekintve. Kezdetben hazánkban is inkább levelező

²⁴ Az Európa Tanács 2007/845/IB határozata (2007. december 6.) a tagállamok vagyonvisszaszerzési hivatalai közötti, a bűncselekményből származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb tulajdon felkutatása és azonosítása terén való együttműködésről.

²⁵ *Asset Recovery Office*.

²⁶ Az Europol által fejlesztett Biztonságos Információcsere-hálózati Alkalmazás (*Secure Information Exchange Network Application*, SIENA).

²⁷ Eurojust: *Asset Recovery* (é. n.).

információcserét biztosító irodaként üzemelt, majd ma már akár konkrét nyomozói tevékenységet is ellát. Például jogosult európai nyomozási határozat kibocsátására, nemzetközi bűnügyi jogsegélykérelem kibocsátására, továbbá a fentebb említett befagyasztást elrendelő határozatokat is igénybe vehetik. Amennyiben a helyzetet úgy ítélik meg, hogy a sikeres vagyonvisszaszerzés végett indokolt több országnak együttműködni, akár közös nyomozócsoport²⁸ létrehozására is lehetőség van. Rendelkezik továbbá két országos kizárólagos illetékességgel (a vagyonkutatás lefolytatása, valamint a vagyonvisszaszerzési eljárás), aminek következtében az ügyészi nyomozó szervek, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, továbbá a rendőrség alapeljárásaihoz kapcsolódó vagyonvisszaszerzési eljárásokat folytatja le.²⁹ Ezenkívül még számos sajátos kompetenciával rendelkezik (például pénzügyi profilkészítés, virtuális valuták).

4. Vagyonlejtési technikák (Vagyonlejtési technikák a Covid-19-világjárvány előtt)

A kutatás során összegyűjtöttem azokat a legjellemzőbb vagyonlejtési technikákat, amelyek a hazai nyomozások során felmerültek. Tekintettel arra, hogy a tanulmány a szervezett bűnözői csoportokra fókuszál, segítségül a KR NNI VVH munkatársait kértem fel interjúra. Ennek két oka van, az egyik, hogy a KR NNI VVH egyben a Magyarországon működő ARO-iroda és CARIN-hálózat része is, a másik, hogy ezáltal kaphattam betekintést a nemzetközi viszonylatokba, és a magas összegű illegális bevételek is itt jelentek meg. A vagyonlejtési technika kérdésre először csodálkozva néztek, elmondásuk szerint azért, mert korábban nem kellett azokat sem kategorizálniuk, sem belegondolni abba, hogy ez most milyen technika, de mindig találkoznak vele a munka során. Úgy vélem, az interjúalanyok reakciói a vagyonlejtési technikákat illetően már egy részbeni kutatási eredmény. Véleményem szerint a feltett kutatási kérdés releváns volt, hiszen nem magától értendő, hogy az egyes vagyonlejtési technikák nevesítve vagy kategorizálva vannak-e. Ennek függvényében az interjúk elején ennek tisztázására mindenképp sort kerítettem. A kérdés, hogy a bűncselekmény elkövetése alatt vagy azt követően befolyt illegális jövedelmet milyen módszerekkel próbálják meg úgy elrejtetni, hogy abból ne lehessen arra következtetni, hogy bűncselekményt követtek el, valamint a „forgótöke”-állomány is megmaradjon a következő bűncselekmény elkövetésére. Mindemellett persze olyan luxus életkörülményeket teremtenek meg maguk körül, amelyre legális úton szerzett jövedelemből alacsony az esély.

Itt viszont megállok pár sor erejéig a tudatosság miatt, amelyet az interjúalanyok is megfogalmaztak. Akkor jelenik meg tudatosság a vagyonlejtési technikák

²⁸ Joint Investigation Team, JIT.

²⁹ Nagy Richárd – Vári Vince: Új irányok a vagyonvisszaszerzésben. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 4. 584.

során, ha az adott bűnszervezet valóban hosszabb ideig kíván illegális jövedelemre szert tenni, vagy ha kellő műveltsége (ez lehet akár iskolázottság, magas informatikai tudás, más nyelvek ismerete) van. Akkor már a profit megszerzése előtt tudják, milyen technikát alkalmaznak. Az interjúk során adott válaszok szerint a legjellemzőbbek tehát ingatlanvásárlás, gépjárművásárlás, fiktív cégek alapítása, bűnös vagyon külföldre mentése, vagy éppen kriptovaluták vásárlása. Az interjúalanyok elmondása szerint van egy külföldön bejegyzett pénzügyi szolgáltató, amely nagyon népszerű a vagyont generáló bűncselekmények elkövetői között. Ez a Revolut, amely banki szolgáltatásokat nyújt sokkal olcsóbban, mint más bankok. A nyomozó hatóságok szempontjából kihívást jelent, ha az elkövetőnek van Revolut-számlája, mivel nincsenek fiókjai, nincsenek regionális irodái és ATM-jei sem. Mindemellett teljesen legális pénzügyi rendszerről van szó, a maga hibáival és lehetőségeivel. Abban az esetben, ha a Revoluttól kell információkat szerezni, hogy a számlát kinek a részére vezeti a hitelintézet, szinte lehetetlen, mivel nem válaszolnak a hivatalos megkeresésekre, nincs hivatalos kommunikációs csatorna, mint más bankoknál. Az említett technikák esetében szükséges, hogy akár több hónappal előre megtervezzék a bűnös vagyon útját és elhelyezését. Például egy fiktív cég alapításához szükséges olyan ügyvezetőt találni (strómanok a legtöbb esetben), akik hajlandók névlegesen a cég vezetését ellátni, itt akár hamis vagy hamisított okiratokkal való cégalapítás is felmerülhet, amely okiratok beszerzése is időbe telik. Az ingatlanvásárlás szintén akár több hetet vehet igénybe, de a kriptovaluta-számla nyitása, vagy az abba való megfelelő befektetés megtalálása is a tudatosságra utal. Tehát előre tervezés, tudatosság figyelhető meg. A másik elkövetői körnél ennek ellenkezője figyelhető meg, nincs tudatosság, a régi, „hagyományos”, akár filmben is látott technikákat alkalmazzák. Ekkor leginkább készpénzről beszélünk: ilyen a könyv lapjai között vagy a parketta alatti vagy álmennyezetben elrejtés, de tipikus a kertben elásott, nagy összegű készpénz is, vagy a más családnál, rokonnál elhelyezés. Ami a tudatosságot és a nem tudatosságot összekapcsolja az, hogy a nyomozó hatóságok tudomására mikor jut a bűnös vagyon létezése, majd annak összege, helye, formája. A szakemberek elmondták az interjú során, hogy nincs könnyű dolguk, mert ha azt vesszük figyelembe, hogy nincs tudatosság az elkövetés során vagyonelejtés szempontjából, jellemzően az első időpont, amikor a tudomásukra jut, az egy kutatás során, az elkövető elfogásakor. Először ekkor van arra lehetőségük, hogy alapos munkát végezve, például az ingatlanban és akár az ahhoz kapcsolódó kertben megtalálják a bűnös vagyont. Mindez abban az esetben, ha készpénzről beszélünk. Ez viszont nem jelenti azt, hogy a realizálást megelőzően nem történik például pénzügyi profilkészítés. Érdeemes a közvetlenül elérhető és rendelkezésre álló nyilvántartásokból a lehető legtöbb információt beszerezni, de a nyílt forrású adatgyűjtés elvégzése, azaz OSINT³⁰ is segítheti a nyomozó hatóságokat abban, hogy mire kell számítani egy kutatás

³⁰ *Open Source Intelligence.*

során.³¹ Itt kapcsolódik össze a tudatossággal, hogy a legtöbb esetben szintén ugyanekkor találkoznak először a nyomozók azzal, hogy tudatos vagyonelejtési technikáról volt szó. Ez abban nyilvánul meg, hogy az ingatlanban fellelhető elektronikai eszközök átvizsgálása során fellelhetőek olyan információk, amelyek szerint virtuális valutához kapcsolódó szolgáltatást vettek igénybe, vagy akár a helyszínen virtuális pénztárcára (kriptopénztárcára) találnak. Addig konkrét bizonyítékuk nincs, amíg ezeket fel nem találják, csupán információ állhat rendelkezésükre. Ezt követően felmerül a kérdés, hogy a kriptovaluta összegét honnan tudják meg, és hogyan férnek hozzá a nyomozók, tekintettel arra, hogy azt egy karaktersorozat (*private key*) védi, ami a hozzáférést biztosítja a kriptovalutához. Ugyanakkor az is előfordulhat, hogy külföldi pénzügyi szolgáltató tárolja a kriptovalutát (például Kraken, Bitfinex, Binance). Ezt követően olyan akadályba is ütközhetnek, hogy az adott kriptovaluta árfolyamát figyelembe veszik-e, azt hogyan váltják át forintba, azaz mi történik a lefoglalást követően? Az interjúk során elhangzott, hogy a KR NNI VVH munkatársai igyekeznek mindent megtenni annak érdekében, hogy ezeket a nehézségeket leküzdjék.

5. Vagyonelejtési technikák a Covid-19-világjárvány alatt

A Covid-19 befolyásának vizsgálatához az esettanulmányokat vettem figyelembe, valamint a szakmabeliek válasza is releváns. Bár a járványnak még nincs vége, ennek ellenére már 2020 tavasza óta sok tapasztalat született. Az elkövetés gyakoribbá vált az online térben, hisz a lehetséges áldozatok száma növekedett azáltal is, hogy a munkáltatók otthoni munkavégzésre kötelezték dolgozóikat, vagy éppen a mindennapi megélhetéshez az internetet vették igénybe (például élelmiszer-házhozszállítás).

Az elkövetési magatartások egyértelműen változtak, példaként említve egy esettanulmányt, a LinkedIn szolgálaton keresztül kínált állásajánlatokat. A profitra úgy tettek szert az elkövetők, hogy a kínált munkakör országa által előírt járványügyi intézkedéseknek megfelelően több 100 ezer forint utalás szükséges a megadott bankszámlára ahhoz, hogy be tudjon utazni az illető abba az országba. Másik esettanulmány szerint egy ismeretlen elkövető túlárzott FFP3 és FFP2 maszkokat kínált eladásra a maszkpánik idején még 2020 márciusában. A potenciális – az üzenetváltások alapján sokszor tényleg pánikoló – vásárlók sorra jelentkeztek, és mivel sürgősen kellett nekik az áru, azonnal hajlandók voltak utalni is. Az elkövető a banki átutalással elküldött vételár fogadásához pedig nem a saját nevét adta meg, hanem egy kriptovaluta-kereskedő nevét, aki egy másik fórumon hirdetett, és kriptovalutákat kínált eladásra. Ezzel egy időben ennél a kriptovaluta-kereskedőnél is bejelentkezett az elkövető, de a maszk vásárlójának a nevében, hogy szeretne Bitcoinot vagy más

³¹ Nagy Ivett: Pénzügyi profilalkotás, mint a vagyonelejtéssel párhuzamosan végzett tevékenység. In Kovács István – Frigyer László – Tirts Tibor (szerk.): *Globális kérdések – Globális válaszok: rendészettudomány a hallgatók szemével*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2021b. 148–149.

kriptoalutát vásárolni, és hamarosan küldi a pénzt. A sértett tehát azt hitte, hogy maszkot vásárol, pedig valójában egy kriptoaluta-kereskedőnek utalt, aki azt hitte, hogy kriptoalutát akar venni tőle az, akitől az utalás érkezett. Az elkövető pedig megadta a saját Bitcoin-címét a kereskedőnek, aki a sértettől beérkező pénz fogadását követően már küldte is a Bitcoinot az elkövetőnek. Az elkövető kilétére azonban fény derült, így a sértettek részére vissza tudták szerezni a bűnös vagyont.

A fenti esettanulmányok – bár összesen kettőt tárgyaltam – azt mutatják, hogy az elkövetési magatartások változtak, a szakmabeliek egységes véleménye szerint azonban a vagyonelejtési technikákat illetően nem volt megfigyelhető markáns változás. Kiemelték viszont a kriptoalutákat, amelyek nagy nehézségeket okoznak számukra már a vagyonefelderítés során. A koronavírus idején viszont felerősödött ez a fajta elrejtési technika, bár véleményük szerint ez csupán véletlen. Mindez arra enged következtetni, hogy további esettanulmányokat vizsgáljak a jövőben, hogy ebből ne csupán vélemény, hanem reprezentatív eredmények szülessenek, ennek ellenére a további kutatásaim irányát nagyban elősegítették.

6. Javaslatok a jövőre nézve

A hatóságok munkája nem lett könnyebb az elmúlt években, függetlenül a kialakult járványhelyzettől. Az interjúk során ennek kapcsán említettük az AFR³²-rendszer bevezetését, amely 2020. március 2-ától biztosítja az 5 másodperc alatti utalásokat. A helyzetet könnyítette a 2021-ben létrehozott központi bankszámla-nyilvántartás. Bár hazai viszonylatban nagy előrelépést jelent a digitalizáció szempontjából, mégis a nyomozó hatóságok szemszögéből a bűnös vagyon visszaszerzését megnehezíti. Megvalósulása esetén a bűncselekményből származó vagyon lefoglalására utólagos, hosszas erőfeszítéseket kell tenni, és nem árt, ha a szerencse is a hatóságok munkájához szegődik. Úgy gondolom, a munka megkönnyítése érdekében szükséges lenne a hitelintézetekkel még szorosabb kapcsolat kialakítása. Ezen túl fontos lenne a városi, kerületi szinten is megvalósuló vagyont generáló bűncselekmények esetében is, hogy ismertek legyenek a vagyonelejtési technikák, hogy a bűnös vagyon biztosítása megtörténhessen, ezért gyakoribb továbbképzéseket javaslok. A pandémia során felmerült, hogy az állampolgárok, a lehetséges sértettek figyelmét is érdemes még inkább felhívni a tudatosságra, az online térben megjelenő kiszolgáltatottságra, azaz bűnmegelőző tevékenységet is érdemes végezni a téma kapcsán. Végül az egyik legfontosabb a kriptoalutákkal kapcsolatos vagyonefelderítés nehézsége. Az olyan nyomozó kollégák részére, akik nem kifejezetten a vagyonvisszaszerzés területén dolgoznak, hanem egyéb más szervezeten elkövetett bűncselekményekkel foglalkoznak, mint például a kábítószer-kereskedelem, ahol megfigyelhető, hogy az elmúlt időszakban a fizetőeszköz kriptoaluta, is biztosítottá kellene tenni

³² Azonnali Fizetési Rendszer.

az e fizetőeszközzel kapcsolatos ismeretek további bővítésének lehetőségét, ami az első szempont. Fel kellene venni több olyan civil gazdasági társasággal is a kapcsolatot, amelyek szolgáltatóként, befektetési céllal tárolják a kriptovalutát ügyfeleik részére. Felteszem a kérdést, honnan tudjuk, hogy az elkövető éppen nem kriptovalutában rejti el a bűnös vagyont? Ennek megválaszolása végett is érdemes lenne a pénzügyi szolgáltatókkal való szorosabb kapcsolattartás, vagy akár általuk oktatót és biztosított tréningek is hasznosak lennének.

7. Összegzés

A koronavírus-világjárvány hatásait az élet minden területén érzékelhetjük jelenleg is. Számomra biztossá vált a kutatás során, hogy a jövőbeni tudományos vizsgálatok során a koronavírus-változóval mindig számolni kell, nem lehet figyelmen kívül hagyni. Az állandó vizsgálatok eredményei alapján valóban kirajzolódik egy vírus előtti és vírus alatti/utáni időszak. Elgondolkodtató mégis az, hogy a rohamosan megújuló elkövetési magatartásokkal lehetséges-e lépést tartani? Hivatkozva korábbi kutatási eredményeimre, 2021-ben világossá vált, hogy a 2020 tavaszán kialakult pandémia okozta válságra a bűnözők gyorsabban reagáltak, mint a nyomozó hatóságok (ez abban az időszakban a hatóságok leterheltsége miatt is elmondható). Azonnali felvevőpiac után kutattak, és az ideiglenes határozatok miatt felmerülő akadályokat egyszerűen áthidalták a kibetér által biztosított lehetőségekkel.³³

A vagyonelejtési technikák és a Covid-19 közötti kapcsolat viszont nem állapítható meg egyértelműen. Nem lehet azt állítani, hogy a járvány befolyásolta az elmúlt időszakban az elrejtési technikákat. Úgy gondolom, ahhoz, hogy egyértelmű megállapítást nyerjen a kettő közötti viszony, több évnek kell még eltelnie, hogy tisztább képet kaphassunk majd a jövőben. Viszont szem előtt kell tartani továbbra is azt, amit már Robert F. Kennedy megfogalmazott: „A szervezett bűnözés feletti győzelem elengedhetetlen a nemzeti jóléthez. Ez elérhető a hatékonyabb bűnüldözéssel, új törvényekkel, illetve azon módszerek társadalmi felismerésével, amelyekkel a szervezett bűnözés gyengíti a nemzetet.”³⁴

FELHASZNÁLT IRODALOM

A legfőbb ügyész helyettesnek a bűnös úton szerzett vagyon elvonását célzó kényszerintézkedésekkel összefüggő ügyészi feladatokról szóló 2/2015. (VI. 30.) LÜ h. körlevele

³³ Nagy Ivett: A szervezeten elkövetett bűncselekmények bizonyításának proaktív nemzetközi lehetőségei, különös tekintettel a pandémia időszakára. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXIII.* Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2021a. 123.

³⁴ Robert F. Kennedy: *Three Weapons against Organized Crime. Crime and Delinquency*, 8. (1962), 4. 321.

- Czenczer Orsolya: A büntetés-végrehajtási intézetek történetisége: a büntetések végrehajtásának egyes módozatai és intézményei a kezdetektől a rendszerváltásig (1989). *Collega: Szakmai Folyóirat*, 10. (2006), 2–3. 84–93.
- Czenczer Orsolya: A gyermekbántalmazás és az erőszakos bűnelkövetés összefüggéseinek vizsgálata a hazai büntetés-végrehajtásban. In *Acta Juridica et Politica*. Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, 2018. 187–198.
- Eurojust: *Asset Recovery* (é. n.). Online: www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/eurojust-role-facilitating-application-judicial-cooperation-instruments/asset-recovery
- Európai Tanács: *A szervezett bűnözés elleni küzdelem az Unióban* (2021. november 3.). Online: www.consilium.europa.eu/hu/policies/eu-fight-against-crime
- European Commission: *Confiscation and Freezing of Assets* (é. n.). Online: https://ec.europa.eu/info/law/cross-border-cases/judicial-cooperation/types-judicial-cooperation/confiscation-and-freezing-assets_en
- Europol: *Does Crime Still Pay? Criminal Asset Recovery in the EU. Survey of Statistical Information 2010–2014*. Public version. The Hague, European Police Office, 2016. Online: www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/criminal_asset_recovery_in_the_eu_web_version.pdf
- Europol: *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment. Crime in the Age of Technology*. Public version. The Hague, European Police Office, 2017. Online: <https://doi.org/10.2813/114730>
- Kelemen József: A büntetendő cselekményből származó vagyon elvonásának célja, elmélete és elvei. *Büntetőjogi Szemle*, (2018), 1. 43–47. Online: https://ujbtk.hu/wp-content/uploads/2018/06/bjsz_201801_43-47_Kelemen.pdf
- Kennedy, Robert F.: Three Weapons against Organized Crime. *Crime and Delinquency*, 8. (1962), 4. 321–324. Online: <https://doi.org/10.1177/001112876200800401>
- Kis Norbert – Hollán Miklós: *Büntetőjog I*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2011.
- Közbiztonság*, (1911), 17. 222.
- Lippai Zsolt Sándor – Kaczvinszki Blanka: A „másképp lesz holnap” ígérete. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 2. ksz. 93–104. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2021.2.5>
- Nagy Ivett: A szervezeten elkövetett bűncselekmények bizonyításának proaktív nemzetközi lehetőségei, különös tekintettel a pandémia időszakára. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XXIII*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2021a. 121–127. Online: www.pecshor.hu/periodika/XXIII/nagy_ivett.pdf
- Nagy Ivett: Pénzügyi profilalkotás, mint a vagyonvisszaszerzéssel párhuzamosan végzett tevékenység. In Kovács István – Frigyer László – Tirts Tibor (szerk.): *Globális kérdések – Globális válaszok: rendészettudomány a hallgatók szemével*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2021b. 145–152.
- Nagy Richárd – Vári Vince: Új irányok a vagyonvisszaszerzésben. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 4. 579–593. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.4.4>
- Nyeste Péter: A gyökerektől a rendszerváltásig. In Antalóczy Péter – Gáspár Miklós – Istvanovszki László – Nyeste Péter – Pató Viktória Lilla – Szendrei Ferenc – Szűcs Bálint (szerk.): *A nemzetközi és honos szervezett bűnözés története, XX. századi fejlődése és várható tendenciái*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 205–218.
- United Nations: *United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto*. Vienna, United Nations Office on Drugs and Crime, 2000.

Jogi források

2006. évi CI. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezmény kihirdetéséről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 329/2007. (XII. 13.) Korm. rendelet a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről
- 20/2018. (V. 31.) ORFK utasítás a bűncselekményekből származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb javak felkutatása, azonosítása és a vagyonbiztosítás érdekében teendő feladatokról
- Az Európa Tanács 2007/845/IB határozata (2007. december 6.) a tagállamok vagyon-visszaszerzési hivatalai közötti, a bűncselekményből származó jövedelmek és a bűncselekményekhez kapcsolódó egyéb tulajdon felkutatása és azonosítása terén való együttműködésről
- Az Európa Tanács 2008/841/IB kerethatározata (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről. 1. cikk.

ABSTRACT

Asset Recovery Techniques of Organised Crime Groups before and during the Covid-19 Pandemic

Ivett NAGY

The Covid-19 pandemic affects a number of areas whose effects are essential to investigate. This is why my research addresses the question of whether and to what extent and in what direction the pandemic has affected the hiding of wealth accumulated by the activities of organised criminal groups. In the course of the research, I will also examine the period before the epidemic. Another important issue for research is whether organised criminal groups are conscious when it comes to hiding of criminal assets. In addition, the most typical asset concealment techniques will be presented. I will also look at what further measures are possible with the assets discovered by the investigating authorities, and how cooperation with the investigative authorities of other countries is carried out if several countries are involved in the detection and recovery of criminal assets. To prepare the study, I conducted case studies and structured interviews with several specialists. My aim is to provide a comprehensive picture for the profession, thus highlighting the obstacles that need to be addressed.

Keywords: Covid-19 pandemic, asset disposal techniques, criminal cooperation, investigation

Tájékoztatni jog vagy kötelesség? Egy ötrendbeli emberölés nyomai a magyar sajtóban

DULAI Péter¹

A kommunikáció minősége meghatározza a rendőrség és az állampolgárok viszonyát. Ez a megállapítás túlra, jelenre egyaránt érvényes, és semmi nem utal arra, hogy ne legyen az a jövőre nézve is. Mint minden sajtóterméknek, a rendőrségi lapoknak is legfontosabb feladata a hiteles tájékoztatás. Megkerülhetetlen cél és feladat emellett a bűnmegelőzés és a bűnüldözés, ami a nyilvánosság bevonásával történik. Vagy kellene történnie, ugyanis ez még ma sem mindig valósul meg. Mi volt a helyzet a közvetlen pártirányítás alatt átpolitizált rendészeti témákkal a Kádár-korszakban? Ezt vizsgálom meg egy kiemelt, 1961-ben Szegeden történt élet elleni bűncselekmény kapcsán. A korszakban „szocialista szeméremből” nem szívesen közölték azokat a bűntetteket, amelyek az ideológia szerint távol álltak a rendszertől. A Paprika utcai családirtásról még a helyi lapban sem jelenhettek meg információk. Az ötrendbeli emberöléssel kapcsolatban hetekig annak ellenére nem volt hajlandó adatokat megosztani a rendőrség, hogy az elkövető ismeretlen volt, és a tájékoztatás a nyomozást is előbbre vihette volna. Befolyásolt, tájékoztatott vagy használta a nyilvánosságot a rendőrség? Miért és hogyan tette ezt? A 21. században, mintegy 60 évvel az események után különösen érdekes és tanulságos megvizsgálni, hogy egy ilyen súlyos bűncselekmény kapcsán milyen szempontok alapján szorult háttérbe az állampolgárok védelme a rendőrség részéről.

Kulcsszavak: rendőrség, kommunikáció, sajtó, emberölés, Kádár-korszak

1. Bevezetés

A sajtóval szembeni elvárások rendszertől függően mások. A nagy egészre vonatkozva elkülönül a demokráciában, a szocialista rendszerben vagy nem szocialista diktatúrában, illetve bármely háborús vagy veszélyhelyzetben alkalmazott szabályozás. A szocializmus időszakában az ideológiailag elfogult sajtó szükségességének elvét a rendszer hívei nem kérdőjelezték meg, mert a jó ügy szolgálatának gondolták.²

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészettelméleti és -történeti Tanszék, Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: Dulai.Peter@uni-nke.hu

² Hargitai Henrik – Hirsch Tibor: *Médiatörténet. A sajtó funkciói.* Szabadbölcészlet, ELTE Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet, (é. n.).

A sajtó funkcióit ugyancsak nem lehet általánosságban meghatározni, de akár melyik megközelítést vagy korszakot nézzük, az elsődleges szerepnek az identitás alakítása tekinthető.³ A rendészeti szakemberek többé-kevésbé mindig is egyetértettek abban, hogy a sajtót használni kell. Abban már kevésbé, hogy ezt milyen szempontok mentén lenne érdemes csinálni. Ma már talán senki sem vitatja, hogy a rendőrségnek szüksége van a sajtóra. Ez fordítva is igaz, de ennek vizsgálata nem tartozik témánkhoz. A rendőrség a saját dolgát könnyítheti meg azzal, ha együttműködik a sajtóval. A nyilvánosság igénybevételével akár előbb megoldódhat egy bűnügy, másrészt előfordulhat, hogy további bűneseteket sikerül megelőzni. Nem is kell feltétlenül elismert rendészeti szakembernek lenni ahhoz, hogy ezt valaki belássa. A bűnmegelőzés jó az embereknek, és ezáltal növekszik a rendvédelmi szerv renoméja is.

A rendszerváltás előtti négy évtized – a Rákosi- és a Kádár-korszak – történetét eddig igencsak hézagosan tárták fel a történeti források, alapvető fontosságú iratok máig feldolgozatlanok. Mindez fokozottan igaz a sajtó történetére – mentegetőzik saját bevallása szerint is Murányi Gábor, *A magyar sajtó története* című munka társszerzője.⁴ Az újságíró-történész az 1948–1988 közötti időszakot ismertető fejezet bevezetőjében részben a történeti feldolgozatlanságra hivatkozva volt kénytelen csupán vázlatos áttekintést adni a korszakot illetően. Ez a feldolgozatlanság igaz a rendészeti sajtóra is.

A Kádár-korszakban a közvetlen pártirányítás miatt a legfőbb cél a rendészet téma átpolitizálása volt, miután a belügyminisztériumi központi sajtóorgánumokat az ideológiai küzdelem, az agitáció és a propaganda eszközeiként használták. Megtörténhetett-e például a vizsgált korszakban az, hogy egy bűncselekményről a rendészeti, vagyis belső lapban nem számoltak be, de a sajtóban igen? A józan ész talán azt sugallja, hogy a válasz egyszerű és egyértelműen nemleges. Mint azt azonban egy kiemelt jelentőségű és tárgyi súlyú bűncselekménnyel kapcsolatban látni fogjuk, az összkép korántsem ilyen egyszerű.

A Rozsi család sérelmére 1961-ben elkövetett emberölést a Csongrád-Csanád Megyei Levéltárban fellelhető akta,⁵ valamint egy belső használatra készült összefoglaló jelentés⁶ alapján ismertetem. A sajtóban a bűnüggyel kapcsolatban megjelenteket az Arcanum Digitális Tudománytár és a Hungaricana adatbázisok alapján elemeztem. A rendészeti sajtóra vonatkozó információkat a korszak két rendészeti lapjából, a *Belügyi Szemléből* és a *Magyar Rendőrből* gyűjtöttem össze.

³ Hargitai-Hirsch (é. n.): i. m.

⁴ Kókay György – Buzinkay Géza – Murányi Gábor: *A magyar sajtó története*. Budapest, Magyar Újságírók Országos Szövetsége – Bálint György Újságíró-iskola, (é. n.). 203.

⁵ B.I. 710/1961.

⁶ *Realizált bűnügyek*. 1961. (Sz. n.)

2. Szakirodalom

A Kádár-rendszerben a sajtóhoz fűződő viszonyt nagyban meghatározta, hogy a rendőrség feladata a szocialista társadalmi együttélés szabályainak betartása, a pártutasítások szerinti cselekvés kikényszerítése volt. A rendőrség a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) utasításainak végrehajtójaként jelent meg.⁷ Biztonság szempontjából nem annyira a problémák megoldása, hanem inkább azok eltüntetése, és a nyilvánosságban való megjelenésük megakadályozása lebegett a szemek előtt fő célként.⁸

Egyes szerzők szerint a korszak sajtójában biztosított vitatérre „szimulált”, hamis nyilvánosságként kell visszatekinteni.⁹ Létezett azonban valamiféle vita, és ez a rendészeti sajtóra is állt, hiszen az 1960-as évek első felében magáról a sajtóról és a rendőrség kapcsolatáról jelent meg vitasorozat a *Belügyi Szemle* hasábjain.¹⁰ Az éveken át tartó diskurzus Szabó László vitaindító cikkével kezdődött. A *Nép-szabadság* újságírója ekkor már majdnem tíz éve dolgozott a nyomtatott sajtó olyan területén, ahol rendszeres, közvetlen kapcsolatot kellett tartania a rendőrséggel. Annak ellenére, hogy Szabó a rendőrség egyfajta szócsövének számított,¹¹ a belső terjesztésű folyóirat hasábjain nem rejtette véka alá, hogy az említett kapcsolatról nem mindig voltak pozitív tapasztalatai. Példaként többek között megemlíti egy lakótelepi sorozat-bűncselekményt, ahol ötven betörés után fogták el az elkövetőt, majd hozzáteszi, hogy „ha a harmadik eset után megjelent volna egy megfelelő fogalmazású tudósítás, jelezve benne, milyen módszerekkel dolgozik a betörő, fokozottabb óvatosságra készítette volna az embereket, s talán az ötödik, vagy a tizedik bűncselekmény elkövetésekor »fülön lehetett volna csípni« az illetőt”.¹² Az újságíró szerint a rendőrség nem várhat addig, amíg eredményt tud felmutatni, vagyis képes megnevezni a felelősöket. Szerinte ez olyan idővesztéssel járhat, amely a nyomozati munkát hátráltatja, fontos nyomok, tanúk elvesztését jelentheti. Szabó egy Budapest felett lezuhant repülőgép-baleset kapcsán tesz véleményem szerint a mára is fontos és érvényes megállapítást. A tragédiáról az újságírók véletlenül szereztek tudomást, de a kor gyakorlatának megfelelően addig egy sor sem jelenhetett meg az esetről, amíg a rendőrség meg nem állapította a felelősöket. „Egy-egy érdekes, a köz szempontjából is, számottevő bűnügy nyomozásának a bemutatásával például sokkal közelebb lehet hozni a rendőrséget az olvasókhoz, az állampolgárokhoz. Olyan mesterségesen felállított falakat lehet így ledönteni, amelyek választóvonalként meredeztek korábban.”¹³

⁷ Kriskó Edina: *A rendőrség társadalmi rendeltetése és a rendőrségi kommunikáció*. Doktori értekezés. Budapest, Pécsi Tudományegyetem, 2012. 127.

⁸ Krémer Ferenc: *Rossz döntések kora*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2010.

⁹ Kalmár Melinda: *Ennivaló és hozomány. A kora kádárizmus ideológiája*. Budapest, Magvető Kiadó, 1998.

¹⁰ Szabó László: *A rendőrség és a sajtó. Belügyi Szemle*, 1. (1963), 9. 16–25.

¹¹ Dulai Péter: *Gyilkosság a panel tetején*. Budapest, Cser Kiadó, 2021. 87.

¹² Szabó (1963): i. m. 19.

¹³ Szabó (1963): i. m. 21.

A cikk valóban vitát indított, méghozzá olyat, amely három éven keresztül zajlott a folyóiratban. A sorozatban még két nemzetközi kitekintést is közöltek.¹⁴ Érdekesség, hogy éppen ebben az időszakban miképpen vélekedett a sajtó feladatáról a kanadai rendőrség parancsnoka a Nemzetközi Sajtószövetség éves ülésén: „A sajtó feladata az érvényben lévő törvények és rendeletek publikálása, tudósítás a kihágásokról, a bűnözésről, az állami szervek munkájának hatékonyságáról vagy annak hiányáról.” Az újságíró mellett kellő információval kell ellátni annak érdekében, hogy cikke ne fikció legyen, ne legyen hiányos, megtévesztő, és ne kritizálja igazságtalanul a rendőrséget.¹⁵

A *Belügyi Szemlé*ben folytatott eszmecsere nyilvánvalóan nem örökre, csak időlegesen Déri Pál r. alezredes, a lap főszerkesztője¹⁶ kívánta lezárni egy összegző cikkben.¹⁷ Ebben fontos tanulságként emeli ki, hogy a rendőr szakemberek hozzászólásaiban általában az a felismerés kapott nagy hangsúlyt, amely szerint a sajtónak igenis jelentős szerepe van, illetve lehet a rendőri munka segítésében, ezért azt hasznos támogatni. Déri Pál külön kiemeli a Szegeden történt ötrendbeli emberölést. Mint írja, az ilyen és ehhez hasonló bűncselekmények nem feltétlenül vetnek jó fényt a közbiztonságra, de „megtörténtek, és ami megtörtént, azt nem lehet hallgatással meg nem történné tenni”.¹⁸ A főszerkesztő szerint a vitában részt vevők felismerték¹⁹ „hogy a tájékoztatás összefügg a szocialista demokratizmus közéletünk minden területén megnyilvánuló fejlődésével”.²⁰ Megállapította, hogy a rendőri érdek a közérdeknek van alárendelve, amely megköveteli a lakosság megbízható és tárgyilagos tájékoztatását. Déri még egy fontos megállapítást tett, amikor azt írta, hogy: „A hírközlő szervezeteknek nemcsak joga, hanem kötelessége: kommentálni az eseményeket, az összefüggésekre rámutatni; hozzásegíteni az olvasót, a nézőt, a hallgatót az események jelentőségének, kihatásának megfelelő értékeléséhez – de nincs joga hallgatni!”²¹ A főszerkesztő fontosnak tartotta azt is, hogy: „Ha a pozitív és negatív jelenségek szinte feltárásának kérdését rendőrségünk viszonylatában tárgyilagosan mérleljük, nem lehet vitás, hogy a lakosság körében rendőrségünkről így kialakuló összkép a jelenleginél csak előnyösebben alakulna.”²² Déri Pál ezekkel a kijelentéseivel egyáltalán nem aratott sikert. Ennek eredményeképpen a lapban hamarosan maga

¹⁴ Galperin I. M.: A szovjet sajtó és a bűnözés elleni harc néhány kérdése. *Belügyi Szemle*, 2. (1964), 4. 72–74; Nemzetközi vita a sajtó és a rendőrség között a bűnügyi tudósításról. *Belügyi Szemle*, 2. (1964), 5. 121–122.

¹⁵ *Belügyi Szemle* (1964): i. m. 121–122.

¹⁶ Déri 1961-től egészen 1984-ig volt a folyóirat főszerkesztője.

¹⁷ Déri Pál: Az ideológiai irányelvek és a tájékoztatás (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról). *Belügyi Szemle*, 3. (1965), 8. 5–10.

¹⁸ Déri (1965): i. m. 7.

¹⁹ Sallai János: In memoriam Dr. Déri Pál nyugállományú rendőr dandártábornok. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1. (2018), 4. 132.

²⁰ Déri (1965): i. m. 5.

²¹ Déri (1965): i. m. 6.

²² Déri (1965): i. m. 7.

a szerkesztőség határolódott el²³ az írásban megfogalmazottaktól.²⁴ „Mindent elkövettünk, hogy az általános bizalmatlanságot, a titokzatosságot, az állomány »beltegyészetét« és »csőlátását« megszüntessük” – összegezte csaknem 40 évvel később Déri az 50 éves *Belügyi Szemlé*t értékelő írásában a folyóirat nyitottságáért folytatott harcát.²⁵ Hogy ez megtörtént-e? És ha igen, akkor hogyan? És ha nem, akkor miért nem? Ezt nem ez a cikk fogja feltárni, hiszen a tanulmány tárgya egy konkrét bűncselekmény, valamint az, hogy utóbbival kapcsolatban mit „adott ki” a közvetlen pártirányítás alatt álló belügy. Először összefoglalom, hogy milyen súlyos bűncselekmény történt 1961 tavaszán Szegeden, majd megvizsgálom, mit és hogyan írt a büntényről a sajtó.

3. Az eset bemutatása

1961. április végén az akkori Szeged külterületén található Paprika utca 58. szám alatt lakó Rozsi Jánost és családját munkatársai és a szomszédok napokon keresztül nem látták. A lakók május 2-án rendőrnek jelentették az esetet, amely alapján a rendőrség hatósági tanúk jelenlétében behatolt a lakásba. A házban Rozsi János, 21 éves segédmunkás és szintén 21 éves felesége, másfél éves fiuk, János, valamint a férfi anyósa, a 42 éves Forró Mária és annak nevelt lánya, a 17 éves Buborék Gizella lakott. Mindnyájukat brutális kegyetlenséggel gyilkolták meg.

Tanulságos röviden kitérni a helyszíni szemle során ejtett legsúlyosabb hibákra.²⁶ Az ágyakat szétbontották, és csaknem az egész helyszínt megváltoztatták anélkül, hogy a nyomokat felkutatták és rögzítették volna előtte. Mindent összefogdostak és összetapostak. A helyszíni szemlét még éjszaka is megfelelő világítás nélkül folytatták. Mindössze egy használt falusias 51-es méretű fekete kalapot foglaltak le. Ujjnyomot nem biztosítottak, lábnyomot és egyéb lenyomatokat sem az udvaron, sem a véres padlón nem fedeztek fel. Az elkövetési eszközök közül csak a baltát találták meg. Mivel a szemlét csupán a két lakószobára terjesztették ki, Rozsiék másfél éves kislányának padlón heverő holttestét csak másnap találták meg.

Kettétört állcsont, koponyatörés, szívbén megforgatott kés, megvágott mell: az orvosszakértő a boncolás során az öt áldozaton összesen 80 sérülést talált, de egyik sem utalt védekezésre, és dulakodásnak sem volt nyoma a lakásban. Az áldozatok több személyes tárgya (karórák, nejlonsál és különböző ruhadarabok) is eltűnt, de a rendőrség eleinte nem rablógyilkosságra, hanem bosszúra vagy szexuális elferdülésre gyanakodott mint lehetséges indíték. A családhoz több olyan férfi is bejáratos volt, aki a könnyűvérű nő hírében álló Forró Mária „vendégszeretetéért”

²³ A Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának Közleménye: Még egyszer a tájékoztatásról. *Belügyi Szemle*, 3. (1965), 12. 6.

²⁴ Ez a cikk vívhatta ki a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) és a belügyi vezetés haragját és erősen hozzájárult, hogy Dérit aktív hivatásos pályáján nem léptették elő ezredesnek. Sallai (2018): i. m. 133.

²⁵ Déri Pál: Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve. *Belügyi Szemle*, 50. (2003), 1. 6.

²⁶ Az ORFK Bűnügyi Osztálya szinte azonnal átvette a nyomozást a megyeiektől.

érkezett. A nyomozás során több személlyel szemben is alapos gyanú merült fel, azonban május 11-én, a nyomozás tizedik napján Sz. Ferencné bejelentést tett, miszerint április 25-én egy Vass Gyula nevű férfitől egy nejlonszálát kapott ajándékba.²⁷ Az asszony szerint aznap este együtt voltak színházban. A rendőrségre egy névtelen levél is érkezett, amelyben az állt, hogy a levél írójának munkatársa, Vass Gyuláné mostanában nagyon ideges, és arról beszél, hogy a férje négy embert ölt meg Alsóvárosban. Vass Gyulát ezek után vették őrizetbe. A gyanúsított egy ideig konokul tagadott, de végül beismerő vallomást tett, majd a nyomozási kísérleten részletesen be is mutatta, hogyan követte el a bűncselekményt.

A 25 éves Vass két héttel a vérengzés előtt szabadult a börtönből. A Rozsi családot jól ismerte. A bűncselekmény napjának délelőttjén elment hozzájuk, hogy eltöltson egy pásztorórát Forró Máriával, és megvárta, hogy kettesben maradjanak. A nő azonban elutasította a férfi közeledését. Vass Gyula erre éktelen haragra gerjedt, és a tűzhelynek támasztott baltával többször fejbe csapta a nőt. A zajra felébredt a másfél éves kisfiú, és mivel sírt-kiabált, a férfi fejbe verte a baltával. Ezután felvitte a padlásra, ahol az ott talált ácskapoccsal összeszurkálta, majd egy kötelet hurkolt a nyakára. A gyilkos megvárta, amíg a többi családtag hazaér, és a bejárati ajtó mögött lapulva egyenként végzett velük. Az életéért könyörgő Buborék Gizellát haláltusája közben meg is erőszakolta.²⁸ Vass Gyula vallomása szerint a családnak azért kellett meghalnia, hogy Forró Mária megölése után ne maradjon tanú. Utóbbi azért nem tűnik életszerű magyarázatnak, mert csak a másodikként hazaérkező Rozsi Jánosné tudta, hogy a férfi aznap náluk járt. Vass Gyula körülbelül hét óra leforgása alatt kiirtotta az egész családot. Volt, hogy két és fél órát várakozott a lakásban, amíg következő áldozata hazaért. Közben kenyeret és szalonnát evett, többször kezet mosott, ingóságokat vett magához és úgy rendezte el a helyszínt, hogy a következő hazaérkező ne fogjon gyanút, amikor belép az ajtón. A Forró Mária utáni áldozatok megölése tehát már előre eltervezett, a menekülés érdekeit szolgáló cselekmény volt. A tettes délután 17.30-kor hagyta el a házat, és este már a színházban szórakozott azzal az Sz. Ferencnével, akinek a nejlonszálát ajándékozta.

²⁷ Vass Gyula 1936. április 12-én született. Apja segédmunkás volt, anyja közvetlenül a szülés után meghalt a kórházban. A gyereket ezután a nagyszülők fogadták örökbe, akik 17 éves koráig nevelték. Az általános iskola hat osztályának elvégzése után vándoruló volt, de félbehagyta az iskolát. Ezután különböző bányákban dolgozott csillésként, de problémás magatartása miatt több helyről is kirúgták. Először 1955-ben házasodott, három hónappal később gyerekük született. Vass hamar otthagya a családot, mert összeszurta a levet egy másik nővel. Elvált, újra megnősült, második feleségétől is született egy gyereke, akit állami gondozásba adtak. A forradalom alatt Angliába disszidáltak. Alkalmi munkákat vállalt, majd 1958-ban amnesztiával térhettek haza. 1951 óta 20 munkahelye volt, ezeket többnyire önkényesen hagyta ott, vagy kirúgták. 1956 után kétszer ült börtönben lopás miatt.

²⁸ Már fiatal korában is erőszakos volt a nőkkel szemben. A *Magyar Pszichológiai Szemle*ben Vargha Miklós professzor úgy foglalt állást: a hiperszexuális beállítottságú Vasst érzelmi sivárság, kötődés- és kapcsolódási képtelenség jellemezte. „Cselekménye és kóros magatartás módjainak egész sorozata ezzel magyarázható. Az első gyilkosságot kétségtelenül indulatból követte el, míg a többi áldozata elpusztítása előre kigondolt, tervszerű, a menekülés érdekeit szolgáló, a vádlott szempontjából célszerű cselekményként értékelhető. Mindezek alapján Vass Gyula nem elmebeteg, teljes mértékben felelősségre vonható volt.” Lásd Vargha Miklós: Egy tömeggyilkos pszichopatológiai vizsgálata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 22. (1965), 3–4. 481–483.

A nyomozást összességében sikeresnek ítélték meg, miután egy ötszörös gyilkost három héten belül elfogtak, de ejtettek olyan hibákat is, amelyek nélkül a tettest még hamarabb megtalálhatták volna. Az egyik gyanúsított, Zs. Miklós esetében például hibáztak az írásszakértők, amikor a fali naptárban szereplő „Itt voltam IV. 25-én” feliratot a boncsegédnek tulajdonították, ugyanis azt Vass Gyula írta fel.²⁹ A helyszíni szemlén elkövetett hibákról már volt szó.

Vass Gyulát a Csongrád Megyei Bíróság háromnapos tárgyalás után négyrendbeli gyilkosságban, egyrendbeli szándékos emberölésben, egyrendbeli erőszakos nemi közömbösülésben, egyrendbeli lopásban mondta ki bűnösnek, és ezért összbüntetésül halálra ítélte.³⁰ Az ítéletet a Legfelsőbb Bíróság jóváhagyta.³¹ A Paprika utcai ötösgyilkosság elkövetőjét 1961. augusztus 30-án kivégezték Budapesten.³²

A Kádár-korszakban ez volt a második olyan többrendbeli emberölés, amikor egy egész családdal végeztek. Mindössze másfél hónappal a Paprika utcai mészárlás előtt, 1961. március 9-én egy Somlai József nevű kaposvári segédmunkás megölte 19 éves feleségét, hét hónapos gyermekét, apósát, anyósát, majd öngyilkosságot követett el.³³

Hasonlóan brutális bűntény történt öt évvel később, 1966. szeptember 13-án Mezőtúron, ahol egy Burai Árpád nevű, szintén büntetett előéletű férfi baltával megölt öt embert, köztük a feleségét, egy tízéves és egy nyolc hónapos kislányt. A rendkívül agresszív férfiként ismert Burai mindössze egy óra alatt ölte meg azt az öt nőt, akit a házban talált. A családirtság azután történt, hogy a férfi megtudta, felesége elhagyta. Burai Árpádot különösen kegyetlen módon, több emberen elkövetett emberölésben találta bűnösnek a Legfelsőbb Bíróság. Halálbüntetést kapott, és kivégezték.

Két négyrendbeli és egy ötrendbeli emberölés mindössze öt év leforgása alatt. Mindhárom esetben szabályosan kivégeztek egy családot. Ebből talán joggal gondolhatnánk, hogy a felsorolás itt nem ér véget, de a helyzet az, hogy a rendszerváltásig nem ismert hasonló eset. Hogyan kommunikálta vajon az egy összességében igen ritka és rendkívül súlyos bűncselekményt a rendőrség a nyilvánosság felé? Mi mehetett át a képzeletbeli szűrőn?

²⁹ A gyanúsított a nyomozati anyagban rögzítettek szerint nem tudott elfogadható magyarázatot adni arra, miért írta fel a naptárba azt, hogy a gyilkosság napján a házban járt. A férfi vallomásából azonban kiderül, hogy mindent még az első emberölés előtt tette, akkor, amikor még ő sem tudta, hogy mire készül. A kézírásról egyébként két, egymástól elviekben független írásszakértő is megállapította, hogy Zs. Miklóstól származik. Vass Gyula ekkor még nem került a nyomozás látókörébe, lásd Délmagyarországi naptáron üzent a kegyetlen Paprika utcai gyilkos. *Délmagyarország*, 2021. október 26.

³⁰ Halálra ítélték a Paprika utcai gyilkost. *Délmagyarország*, 51. (1961), 151. 4.

³¹ Végrehajtották az ítéletet a szegedi Paprika utcai gyilkoson. *Délmagyarország*, 51. (1961), 205. 6.

³² Az 1945–1988 között magyar bíróságok ítélete alapján kivégezték. *Nemzeti Emlékezet Bizottsága*, 2021. január 14.

³³ Hírek. *Népszabadság*, 19. (1961), 62. 12.

4. Mit írt a sajtó?

A Paprika utcai bűncselekményt azért tartottam fontosnak ilyen részletességgel ismertetni, hogy érzékeltessem, milyen brutális helyszínnel és elkövetési móddal szembesült a rendőrség. Ez azért lényeges, mert ezen is múlhatott, hogyan – vagy hogyan nem – kommunikálták a történeteket. Mit írt – pontosabban: mit írhatott – a sajtó a Paprika utcai bűncselekményről annak felfedezése, vagyis 1961. május 2. után?

Az országos sajtó egyáltalán nem számolt be a gyilkosság tényéről. A *Délmagyarország* című megyei napilapban május 4-én a következő mínuszos hír jelent meg:³⁴ „Rozsi János Paprika utcai lakost és családját ismeretlen tettes megölte. A rendőrség a nyomozást folytatja.”³⁵ Az egyébként is szűkszavú közlés az „Ostya-, keksz-, csokoládégyártás címmel Papp Zoltán, a Virág Cukrászda cukrásza tart előadást ma délután 5 órakor és holnap délelőtt 10 órakor a Tisza Étterem vadászszobájában”, valamint az „Iskolnapot rendez a Rózsa Ferenc Általános Gimnázium névadójának emlékére, szombaton este 7 órai kezdettel a November 7 Művelődési otthonban” szövegezésű hírek közé betuszkolva próbálta meg magára felhívni a figyelmet. Két héttel később a lap anyakönyvi híreiben sorolták fel az áldozatok nevét,³⁶ majd egy nappal később a megyei rendőr-főkapitányság egy felhívásban kért állampolgári segítséget a tettes által a helyszínről elvitt tárgyakkal kapcsolatban, amelyeket az elkövető a Szegedi Bizományi áruházban értékesített.³⁷ A *Délmagyarország* hátsó oldalán május 20-án aztán megjelent a rendőrségi közlemény, amely szerint elfogták Vass Gyulát, a Paprika utcai gyilkost.³⁸ Szükségtelen lenne minden egyes, a családirtással kapcsolatos hírt megemlíteni, pedig nincsen belőlük sok. Az eddigiek szemléletesek, mert helyi lapokban jelentek meg, és feltételezhető volt, hogy a tettes Szegeden él, vagy valamilyen formában köthető a városhoz.

A szegedi ötösgyilkossággal kapcsolatban mindössze egyetlen olyan, a sajtóban megjelent írás született, amelyet terjedelme miatt egyáltalán lehetséges részletesebben megvizsgálni. Ez a már említett, a *Délmagyarország*ban a halálos ítélet meghozatala utáni napon megjelent cikk, amely meglepő részletességgel számol be az ügyről.³⁹ Ekkor már ugyan nem a rendőrségi, hanem a bírósági szakaszban tartott az ügy. Tény, hogy Vass Gyula életpályája alapján nem sok okot adott arra, hogy pozitívan számoljanak be róla. A tudósítás megemlíti a férfi hányattatott gyerekkorát és azt is, hogy korábban disszidált. Megemlíti, hogy Vassnak lett volna módja szakmát tanulni és munkát vállalni, ő mégis inkább szórakozni járt és nők társaságát kereste. A cikk az elkövetett gyilkosságok kegyetlenségére is kitér, még azt is

³⁴ Röviden. *Délmagyarország*, 51. (1961), 103. 6.

³⁵ A Csongrád Megyei Hírlap másnap gyakorlatilag szóról szóra ugyanezt a hírt közli. Ami a gyilkossággal kapcsolatos híradást illet, a szintén megyei illetőségű lap a továbbiakban is „szinkronban volt” a *Délmagyarországgal*, lásd Egy egész családot ölt meg. *Csongrád Megyei Hírlap*, 6. (1961), 104. 5.

³⁶ Anyakönyvi hírek. *Délmagyarország*, 51. (1961), 113. 4.

³⁷ A megyei rendőr-főkapitányság felhívása. *Délmagyarország*, 51. (1961), 114. 5.

³⁸ Elfogták a Paprika utcai gyilkost. *Délmagyarország*, 1961. május 20. 6.

³⁹ Halálra ítélték a Paprika utcai gyilkost. *Délmagyarország*, 51. (1961), 151. 4.

megemlíti, hogy Vass „megbecstelenítette” a baltával leütött Buborék Gizellát. A tudósításból nem maradhatott ki az sem, ami a közvélemény számára valóban kiverhette a biztosítékot: „a lakásban talált szalonnából és kenyérből jóízűen falatozott”.

Csakugyan ennyire tartotta fontosnak igénybe venni a rendőrség a nyilvánoságot egy olyan ügyben, ahol egy ismeretlen és a tetthelyen tapasztaltak alapján bizonyára igen erőszakos elkövető valószínűleg szabadon járt-kelt? Úgy tűnik, igen. Ha valaki egy ötfős családot megöl, sejthető, hogy nem mindennapi és bizonyosan brutális bűncselekményről van szó. Nem az lehet esetleg a szűkszávúság és a hideg tárgyilagosság oka, hogy a korszak ideológiájába egyszerűen nem fért bele, hogy valaki ilyen rettenetesen brutális bűncselekményt kövessen el? A kérdés nem véletlen, és ezzel áttérek arra, hogyan kezelte a szegedi ötösgyilkosságot a rendészeti sajtó a bűncselekmény felfedezésétől kezdve Vass Gyula őrizetbe vételéig.

„A rendőri szervek addig nem adnak szívesen tájékoztatást egy bűnyügről, amíg a tettesek nevét nem közölhetik. Attól tartanak, hogy eredménytelenség esetén blamálna magát a rendőrség. Másszor »szocialista szeméremből« nem szívesen közlik a rendszerünktől különösen távol álló gonosztetteket,⁴⁰ nehogy az ellenes sajtó ezeket ellenünk felhasználja, mint rendszerünk torz jelenségét”

– írta dr. Déri Pál a már említett, *Belügyi Szemlé*ben megjelent cikkében.⁴¹ A főszerkesztő éppen a négy évvel korábban történt szegedi ötösgyilkosságot hozta fel példaként, amellyel kapcsolatban kiemeli, hogy a történetek felfedezése után egy héttel később sem jelenhetett meg – még a helyi lapban sem – hír, a brutális elkövetés miatt, pedig a tájékoztatás előbbre vihette volna a nyomozást. Déri azt írja, hogy a lakosság körében pánik és lincshangulat alakult ki a kósza hírek miatt, és a rendőri vezetés csak a helyi pártbizottság hathatós fellépésére módosította a hírzárlatra vonatkozó eredeti elképzelését. A május 4-én a *Délmagyarország*ban megjelent semmitmondó mínuszos hírt leszámítva Dérinek igaza volt, hiszen az első olyan sajtóban megjelent anyag, amely relevánsnak tekinthető az ügy mielőbbi felderítése szempontjából, az a május 16-i közlemény, amelyben a tetthelyről elvitt tárgyak kapcsán kért állampolgári segítséget a rendőrség.

A szegedi ötrendbeli emberölést a szakmán belül sem hallgatták el teljesen, de a fél évvel a büntett után a *Rendőrségi Szemlé*ben megjelent esettanulmány a konkrét nyomozást már nem vihette előbbre, hiszen az addigra már lezárult.⁴² A szerző,

⁴⁰ Ennek legismertebb példája a martfűi rémként hírhedtté vált Kovács Péter által elkövetett emberölési ügyek. Ezeket a bűntényeket sokáig össze sem kötötték, mert az ideológiai keretek szűkek voltak ahhoz, hogy egy bizonyos elkövetőhöz kapcsoljanak több bűncselekményt. Talán nem szükséges külön kiemelni, milyen szerepe lehetett volna a sajtóban megjelent rendőrségi felhívásoknak, amikor időről időre lemeztelenített női holttesteket találtak egy adott település pár kilométeres vonzáskörzetében, lásd Dulai Péter: *A médiaerőszak és az erőszakos bűncselekmények összefüggései kriminálpszichológiai szempontból – Két következmény, két sorozatgyilkosság*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2020. 2.

⁴¹ Déri (1965): i. m. 7.

⁴² Vedres Géza: A szegedi gyilkosság nyomozása. *Rendőrségi Szemle*, 9. (1961), 7. 498–508.

Vedres Géza r. őrnagy részletesen beszámolt az ismeretlen tettes utáni nyomozásról, a bizonyítékok beszerzéséről és a tapasztalatokról. Megemlíti, hogy tájékoztatták a vendéglátóipari egységek dolgozóit és a pincéereket arról, hogy egy megsérült személyt keresnek, aki lopásból szerzett ingóságokat akar eladni. Mint láttuk, ez szóbeli tájékoztatás volt, Vedres pedig azt írja, hogy „a nyomozás minden tekintetben igazolta a széles tömegekre való támaszkodás helyességét”,⁴³ mert a tájékoztatást követő 24 órán belül jelentkezett az eset leírásánál említett Sz.-né. Amikor a cikk végén a szerző a pozitívumokról értekezik, azt írja, hogy „a legdöntőbb jelentősége mégis a rendőrség és a dolgozók széles tömege közötti kapcsolatnak volt”.⁴⁴ A szegedi ötösgyilkossággal ez az egy tanulmány foglalkozott a *Rendőrségi* – majd a jogutód *Belügyi – Szemle* hasábjain, mint ahogyan az öt évvel később Mezőtúron történt, hasonlóan súlyos Burai-féle bűncselekményt is egy cikkben tartották fontosnak a szakma elé tárni.⁴⁵ A kaposvári családirtóról egy szó sem esett, bár tény, hogy az elkövető öngyilkossága miatt itt valószínűleg nem volt szükség a nyilvánosságra.

Nézzük, hogyan kommunikálták a szegedi ötösgyilkosságot a *Belügyi Szemlé*hez hasonlóan szintén belső terjesztésű, de előbbinél jóval magasabb példányszámban megjelenő rendőrségi lapban, a *Magyar Rendőrben*.⁴⁶ A bűncselekménnyel kapcsolatos cikkek, utalások, említések száma megegyezik a nullával, vagyis a korszak egyetlen rendőrségi hetilapjánál mintha meg sem történt volna a Rozsi család kiirtása, a nyomozás, az elkövető elfogása vagy a vádemelés. A kiemelten súlyos bűncselekményről – hetilap lévén – először az 1961. május 6-i számban adhatott volna hírt a szerkesztőség, de ez még olyan szűkszavúan sem történt meg, mint két nappal korábban a *Délmagyarországban*. A tájékoztatáshoz való belügyes hitvallásról talán sokat elmond, milyen egyéb, a Paprika utcainál „sokkal fontosabb” bűntettek fértek be a hírek közé: „Ablakrács-kifűrészelés és ablakbetörés útján hatoltak be ismeretlen tettesek a balkányi földművelésszövetkezet cipő- és konfekció-boltjába [...]” vagy „Munkaidő után bekapcsolva hagyták a villanyvasalót Pécsen, a Ruhaipari Vállalat szabó-részlegénél”.⁴⁷ A korszak egyetlen képes rendészeti lapjában ebben az időszakban gyakorlatilag egyáltalán nem számoltak be emberölési ügyekről. A hatvanas évek végétől már előfordult, hogy közreadták aktuális, tanulságosnak ítélt nyomozások konzekvenciáit, de természetesen csak akkor, ha már volt(ak) elkövető(k). A Belügyminisztérium meghatározó, nagy példányszámban megjelenő szakmai lapjának elsődleges feladata azonban mindig is az agitáció és mozgósítás volt.

⁴³ Vedres (1961): i. m. 502.

⁴⁴ Vedres (1961): i. m. 508.

⁴⁵ Kiss Lajos: A „Burai-ügy” írásszakértői tapasztalatai. *Belügyi Szemle*, 6. (1968), 8. 112–118.

⁴⁶ A lap átlag 54 ezer példányban jelent meg, de olvasói köre ennek többszörösét tette ki. A *Belügyi Szemle* átlag 12 ezres példányszámú volt, azaz csaknem negyede a *Magyar Rendőr*ének, lásd Deák József: *A Belügyi Szemle és jogelődjei a közpolitika és a rendészettudomány szolgálatában (1953–1990)*. Doktori értekezés. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2017. 454.

⁴⁷ *Magyar Rendőr*, 1961. május 6. 5.

Összegezve a szegedi családirtasról a felfedezés és a jogerős büntetés végrehajtása közötti időszakot, a Csongrád megyei lapban nem érte el a 20-at a Paprika utcai bűncselekménnyel kapcsolatos hírek száma. Ez a szám országos lapokban összesen kettő, egyik az elfogásról, másik az ítéletről számol be. Mint azt ismertettem, a rendészeti sajtóban pedig egy cikk jelent meg a témában.⁴⁸

5. Összegzés

Mint azt a bevezetésben említettem, a sajtóval szembeni elvárások sem állandók, hiszen rendszerenként változnak. A sajtó funkcióit sem lehet általánosságban meghatározni. A rendőrség és újságírás közti kapcsolat összetettségét az adja, hogy míg egyrészt az állam – alkotmányos viszonyok között rendvédelmi feladatainak keretében – sajtórendészetet működtet, amelynek hosszú időn át eszköze a rendőrhatalom, addig a rendőri működés mint kurrens közéleti és sajtótéma, tárgyat is adja az újságírásnak. Ahogyan Kriskó Edina találóan hozzászól: a nyilvánosság a két intézmény számára ellentétes érdekek mentén kialakuló ütközőzóna.⁴⁹

A rendőrség befolyásolta vagy tájékoztatta a sajtót keresztül a közvéleményt a Kádár-korszak egyik legsúlyosabb bűncselekménye kapcsán? A válasz továbbra sem könnyű. Annyiban mindenképpen befolyásolta, hogy az esetről szinte kizárólag csak a Csongrád megyében élők értesülhettek a nyomtatott sajtó révén. Akkor, amikor szükség volt a segítségükre. Ez egyfelől hasznos, másfelől talán nem elégséges. Az országos tájékoztatás nem volt fontos, hiszen láttuk, hogy elhanyagolható mennyiségű anyag jelent meg az országos sajtóban a bűncselekménnyel kapcsolatban. Ugyanakkor azt sem mondhatjuk, hogy a rendőrség teljesen negligálta volna a sajtót, és ezzel a nyilvánosságot. Talán akkor járunk legközelebb az igazsághoz, ha azt mondjuk, hogy a rendőrség használta a sajtót, és mindig csak annyi információt csepegtetett, amennyiről úgy érezte, szükség van rá. Ezért jelenhetett meg a megyei lapokban a bűncselekmény felfedezése után az a bizonyos egy mondat. A városban szájhagyomány útján ugyanis gyorsan terjedt, hogy megöltek egy családot a Paprika utcában. Erre valamit reagálni kellett, tudatni, hogy a rendőrség a helyén van és végzi a dolgát. Tájékoztatásnak ettől ezt még nem feltétlenül lehet nevezni. Hogy a helyszínről elvitt tárgyakra felhívták az emberek figyelmét, önmagában pozitív. Az már más kérdés, hogy az ezzel kapcsolatos rendőrségi felhívás már napokkal korábban is megjelenhetett volna az újságban. A kutató érzése az, hogy a rendőrség próbálta egymaga megoldani az ügyet, de nyilvánvaló volt, hogy ez nem olyan egyszerű, illetve minden bizonnyal könnyebb lesz a nyilvánosság bevonásával. Mint említettem, a témához a megyei pártbizottságnak is volt egy-két szava.

⁴⁸ A sajtóban a témában megjelentek esetében logikusan nem a kivégzés napjáig kerestem kapcsolódó anyagot, hanem azt kiterjesztettem 1961. december 31-ig.

⁴⁹ Kriskó Edina: Az állam rendvédelmi feladatai és a média. *Magyar Közigazgatás*, (2017), 3. 216.

Visszatérve Déri Pál kisebb botrányt kiváltó cikkére: lehetséges, hogy a szegedi ötösgyilkosság a rendszertől „különösen messze álló gonosztett volt”, de megtörtént, és „ami megtörtént, azt nem lehet hallgatással meg nem törtétté tenni”. Az események kommentálása pedig nemcsak jog, hanem kötelesség is.

A rendőrség és az emberek viszonyát a kommunikáció minősége határozza meg. A Magyar Rendőrség évtizedek óta próbál nyitni a társadalom felé. Bár ezek a célok csak a rendszerváltás után fogalmazódtak meg, nyilvánvaló, hogy a rendőrség valahogyan korábban is láttatni akarta magát. A kiemelt jelentőségű és tárgyi súlyú bűncselekményeket azért érdemes az általam felvázolt összefüggésekben vizsgálni, mert a rendőrség megítélése és a szubjektív biztonságérzet nagyrészt e büntettek gyakoriságán, sikeres felderítésén múlik. Az is egy lehetséges gyakorlat persze, hogy amiről nem adunk hírt, arról nem is tudnak, vagyis az „nem fáj”, de ha ez a múltban sokszor így is történt, minden bizonnyal nem követendő irány.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az 1945–1988 között magyar bíróságok ítélete alapján kivégezettek. *Nemzeti Emlékezet Bizottsága*, 2021. január 14. Online: <https://neb.hu/hu/kivegzettek-1945-1988>
- Anyakönyvi hírek. *Délmagyarország*, 51. (1961), 113. 4.
- A Belügyi Szemle szerkesztőbizottságának Közleménye: Még egyszer a tájékoztatásról. *Belügyi Szemle*, 3. (1965), 12. 5–7.
- Csongrád-Csanád Megyei Levéltár B.I. 710/1961 számú irat
- Deák József: *A Belügyi Szemle és jogelődei a közpolitika és a rendészettudomány szolgálatában (1953–1990)*. Doktori értekezés. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2017. Online: <https://doi.org/10.23715/SDA.2021.1.2>
- Délmagyaros naptáron üzent a kegyetlen Paprika utcai gyilkos. *Délmagyarország*, 2021. október 26. Online: www.delmagyar.hu/helyi-kozelet/2021/10/delmagyaros-naptaron-uzent-a-kegyetlen-paprika-utcai-gyilkos-fotok
- Déri Pál: Az ideológiai irányelvek és a tájékoztatás (Még egyszer a rendőrség és a sajtó kapcsolatáról). *Belügyi Szemle*, 3. (1965), 8. 5–10.
- Déri Pál: Az 50 éves Belügyi Szemlére emlékezve. *Belügyi Szemle*, 50. (2003), 1. 5–16.
- Dulai Péter: *A médiaerőszak és az erőszakos bűncselekmények összefüggései kriminálpszichológiai szempontból – Két következmény, két sorozatgyilkosság*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2020. Online: <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.26227.14886>
- Dulai Péter: *Gyilkosság a panel tetején*. Budapest, Cser Kiadó, 2021.
- Egy egész családot ölt meg. *Csongrád Megyei Hírlap*, 6. (1961), 104. 5.
- Elfogták a Paprika utcai gyilkost. *Délmagyarország*, 1961. május 20. 6.
- Galperin I. M.: A szovjet sajtó és a bűnözés elleni harc néhány kérdése. *Belügyi Szemle*, 2. (1964), 4. 72–74.
- Halálra ítélték a Paprika utcai gyilkost. *Délmagyarország*, 51. (1961), 151. 4.
- Hargitai Henrik – Hirsch Tibor: *Médiatörténet. A televízió története*. Szabadbolcsészet, ELTE Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet, (é. n.). Online: http://mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/mmi.elte.hu/szabadbolcseszet/index2846.html?option=com_tananyag&task=showElement&id_tananyag=45
- Hírek. *Népszabadság*, 19. (1961), 62. 12.
- Hírszolgálatunk jelenti. *Magyar Rendőr*, 1961. május 6. 5.

- Kalmár Melinda: *Ennivaló és hozomány. A kora kádárizmus ideológiája*. Budapest, Magvető Kiadó, 1998.
- Kiss Lajos: A „Burai-ügy” írásszakértői tapasztalatai. *Belügyi Szemle*, 6. (1968), 8. 112–118.
- Kókay György – Buzinkay Géza – Murányi Gábor: *A magyar sajtó története*. Budapest, Magyar Újságírók Országos Szövetsége – Bálint György Újságíró-iskola, (é. n.)
- Krémer Ferenc: *Rossz döntések kora*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2010.
- Kriskó Edina: *A rendőrség társadalmi rendeltetése és a rendőrségi kommunikáció*. Doktori értekezés. Budapest, Pécsi Tudományegyetem, 2012. Online: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15433/krisko-edina-phd-2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kriskó Edina: Az állam rendvédelmi feladatai és a média. *Magyar Közgazdaság*, (2017), 3. 216–237. Online: <https://bit.ly/3RJBRU>
- A megyei rendőrfőkapitányság felhívása. *Délmagyarország*, 51. (1961), 114. 5.
- Nemzetközi vita a sajtó és a rendőrség között a bűnügyi tudósításról. *Belügyi Szemle*, 2. (1964), 5. 121–122.
- Realizált bűnügyek. 1961. (Sz. n.)
- Röviden. *Délmagyarország*, 51. (1961), 103. 6.
- Sallai János: In memoriam Dr. Déri Pál nyugállományú rendőr dandártábornok. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1. (2018), 4. 125–134. Online: https://epa.oszk.hu/04000/04093/00004/pdf/EPA04093_rendorsegi_tanulmányok_2018_4_125-134.pdf
- Szabó László: A rendőrség és a sajtó. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 9. 16–25.
- Vargha Miklós: Egy tömeggyilkos pszichopatológiai vizsgálata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 22. (1965), 3–4. 481–483.
- Vedres Géza: A szegedi gyilkosság nyomozása. *Rendőrségi Szemle*, 9. (1961), 7. 498–508.
- Végrehajtották az ítéletet a szegedi Paprika utcai gyilkoson. *Délmagyarország*, 51. (1961), 205. 6.

ABSTRACT

Is there a Right or Obligation to Inform People? - Traces of a Five-Way Murder in the Hungarian Press

Péter DULAI

The quality of communication determines the relationship between police and citizens. This ascertainment applies both of past and present and it will be certainly true in the future. The most important task of the press, including the law enforcement press, is to provide accurate information. In addition, crime prevention and criminal prosecution, which is done with the involvement of the public, is an unavoidable goal and task. However, this is not always the case of present. What was the situation with law enforcement issues re-politicized under direct party control in the Kádár regime? I am examining this in connection with a violent crime in Szeged in 1961. In the era, “socialist shame” reluctantly reported crimes that were ideologically distant from the system. Information about the Paprika utca murder could not even be published in the local newspaper. Police refused to share information about the five-way homicide for weeks, despite the fact that the perpetrator was unknown and the information could have helped the investigation. Has the public been influenced, informed or used by the police? Why and how did they do this? In the 21st century, sixty years after the events, it is particularly interesting and edifying to look at the aspects of the protection of citizens by the police in the context of such a serious crime.

Keywords: *police, communication, press, murder, Kádár regime*

A megfigyelés kölcsönösségével („sousveillance”, „citizen journalism” és rendőri testkamerák) kapcsolatos rendőrvezetői attitűdök

HÉDER Klára¹

A 21. század digitális környezetében a „megfigyelés társadalma”, vagy más néven a „felügyeleti társadalom” (*surveillance society*) az eddig élesen elkülönülő megfigyelői és megfigyelti szerepek plauzibilis átjárhatóságát hozta. A modern technikák által nyújtott digitális adatgyűjtési és képalkotási lehetőségek diverzifikálják egy eseményről képfelvétel készítésére képes személyek – s ezzel lényegében a megfigyelők és megfigyelték – körét is.

Az új informatikai lehetőségek széles körben való elterjedése, az egyre olcsóbb, hatékonyabb és könnyebben használható felvevőeszközök, valamint a felhasználók számára könnyedén elérhető videómegosztó oldalak robbanásszerű bővülése az 1990-es évektől számottevően megemelte a magánszemélyek által készített fotók, hírtévké felvételek mennyiségét és jelentőségét. Ahogy George Floyd vagy Kyle Rittenhouse esete is mutatja, az egyre hangsúlyosabbá váló állampolgári felvételkészítés és tartalommegosztás (*citizen journalism*) egyre fontosabb szerepet játszik a közvélemény formálásában, az események elemzésében a rendőri intézkedések kapcsán is.

Jelen munka rendőri vezetőkkel készített félig strukturált interjúk alapján mutatja be a kérdéskörrel kapcsolatos szakmai és magánjellegű vélekedéseket, a különféle képrögzítési, megfigyelési és tartalommegosztási kérdésekkel, testkamerákkal és fedélzeti kamerákkal kapcsolatos rendőrvezetői attitűdöket.

Kulcsszavak: információs társadalom, képrögzítés, „citizen journalism”, testkamerák

1. Bevezetés

Vannak olyan szervezetek, amelyek nagy társadalmi elfogadottsággal támaszkodnak a felügyelet (*surveillance*) módszereire: mindenekelőtt a rendőrség, a katonaság és a biztonsági szolgálatok, de beletartozhatnak ebbe a körbe más állami szervek, vagy akár olyan magánszervezetek is,² amelyek egyre újabb megfigyelési,

¹ Pszichológus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: hederklara@gmail.com

² John Thompson: *The New Visibility. Theory, Culture & Society*, 22. (2005), 6. 31–51.

adatgyűjtési módszereket dolgoznak ki a bűnözés elleni küzdelemben, a lehetséges fenyegetések ellen.³ A 20. század utolsó fele óta számottevően bővült a tudomány és a technológia társadalomellenőrzési célú felhasználása,⁴ de függetlenül az új fejleményektől, ezek a szervezetek tradicionálisan is mindig a *megfigyelői, adatgyűjtői, információszerezői szerepkörben* mozogtak.⁵

A megfigyelés társadalmában (*surveillance society*),⁶ az egyre jobban konvergáló felügyeleti rendszerek (*surveillant assemblage*)⁷ korában azonban a rendőrség újfajta láthatóságának (*new visibility*)⁸ is tanúi vagyunk.

A rendőrség munkáját egyre gyakrabban figyeli, rögzíti a napról napra bővülő kamerahálózat,⁹ az intézkedést látó állampolgár telefonja, a saját szervezete által előírt testkamera vagy más felügyeleti rendszerek.¹⁰ A több oldalról kiinduló rögzítés jól illeszkedik a társadalmi ellenőrzési erőfeszítések (*social controll efforts*) technológiai alapú tervezésének keretrendszerébe is,¹¹ ahol a sokféle megfigyelési/rögzítési lehetőség integrált alkalmazása egyfajta kiterjesztett láthatóságot (*expanded visibility*)¹² generál a rendőrség munkatársai számára, ami már a rendőri munkára is hatást gyakorol.¹³

E hatások következményeképpen pedig az eddig egyértelmű szerepek (megfigyelői oldal: rendőrség – megfigyelti oldal: civil állampolgárok) felbomlani, módosulni látszanak. A megfigyelői/megfigyelti szerepek egyre inkább felcserélhetővé, átjárhatóvá válnak még egy olyan szervezet esetén is, mint a rendőrség, amelynek már nevében is szerepel a figyelésre, megfigyelésre, őrködéssre való utalás.

Jelen írás a rendvédelemben dolgozó vezetőkkel történt félig strukturált interjúk alapján azt a kérdést járja körül, hogyan érznek a rendőrök ezzel a feléjük irányuló figyelemmel kapcsolatban.

³ David Lyon: *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society-Computers and Social Control in Context*. Cambridge, Polity, 1994a; Kevin D. Haggerty: *Surveillance, Crime and the Police*. In Kirstie Ball – Kevin D. Haggerty – David Lyon (szerk.): *Routledge Handbook of Surveillance Studies*. London, Routledge, 2012. 235–243.

⁴ Gary T. Marx: *Technology and Social Control*. In James D. Wright (szerk.): *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Amsterdam, Elsevier, 2015. 117–124.; Gary T. Marx: *The Ayes Have It – Should They? Police Body-Worn Cameras*. In Bryce Clayton Newell (szerk.): *Police on Camera: Surveillance, Privacy, and Accountability*. London, Routledge, 2020. 7–25.

⁵ S mozognak döntően még napjainkban is. Lásd például a következő mondást: „a police officer is only as good as her informants”. Idézi Haggerty (2012): i. m. 237.

⁶ David Lyon: *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society*. Cambridge, Polity, 1994b.

⁷ Kevin D. Haggerty – Richard Ericson: *The Surveillant Assemblage*. *British Journal of Sociology*, 51. (2000), 4. 605–622.

⁸ Thompson (2005): i. m. 40.

⁹ Andrew John Goldsmith: *Policing's New Visibility*. *British Journal of Criminology*, 50. (2010), 5. 914–934.; Ajay Sandhu: *I'm Glad That Was on Camera: A Case Study of Police Officers' Perceptions of Cameras*. *Policing and Society*, 29. (2017), 2. 223–235.

¹⁰ Haggerty (2012): i. m.

¹¹ Marx (2015): i. m. 117.

¹² Marx (2020): i. m. 8.

¹³ Kevin D. Haggerty – Ajay Sandhu: *Policing's Crisis of Visibility*. *IEEE Technology and Society Magazine*, 33. (2014), 9–12.; Ben Brucato: *Policing Made Visible: Mobile Technologies and the Importance of Point of View*. *Surveillance & Society*, 13. (2015a), 3–4. 455–473.

2. Rendőri intézkedések és kamerák

A rendőrség saját megfigyelési, adatgyűjtési eszköztárának fejlődése, a CCTV- (zárt láncú) kamerák folyamatos bővülése, a járműkamerák, valamint a hordozható kamerák és okostelefonok egyre szélesebb körű terjedése miatt a rendőri munka napjainkban láthatóbb, mint valaha.¹⁴ Azok az események pedig, amelyeknél a rendvédelmi szervek munkatársainak beavatkozása szükséges, általában a társadalom számára önmagukban is fontos, közérdeklődésre számot tartó események,¹⁵ s mint ilyenek gyakran jelennek meg a különféle médiafelületeken. E hírek az írásos beszámoló mellett gyakran tartalmaznak képi illusztrációt, videófelvételt az adott intézkedésről, vagy akár a teljes eseményről. Az illusztrációként használt felvételek számtalan forrásból származhatnak; manapság gyakran láthatunk rendőrségi testkamerák által rögzített felvételeket, a TEK hivatalos akciófelvételeit, a Katasztrófavédelem mentés közben készült videóit, a rendőrség helyszíni, képi vagy mozgóképes dokumentumait, esetleg köztéri vagy biztonsági kamerák által rögzített képsorokat. A képi illusztrációk azonban sok esetben nem, vagy nem csak a hivatalos szervektől kerülnek ki, hanem más, automatizáltan működő forrásokból, illetve akár magán-személyektől is származhatnak. Napjainkban a kamerák szinte mindenütt jelen vannak, egyre mobilabbak,¹⁶ s így rendkívüli módon megnőtt annak valószínűsége, hogy egy adott eseményről felvétel készül.¹⁷

Hogy csak egy példát említsünk, 2022. január 27-én a médiában megjelent egy hír arról, hogy a rendőrök autóikkal üldöztek, majd sikeresen elfogtak két debreceni ékszertolvajt. A hírt az egyik portál nem is egy, hanem rögtön két amatőr felvétellel illusztrálta.¹⁸ Másnap újabb rendőri akcióról tudósítottak a híradások, az autósüldözésre ezúttal egy 16 éves, jogosítvány nélkül vezető sofőr miatt került sor.¹⁹ Míg az első eseményről készült két felvételt fényes nappal, a délelőtti órákban rögzítették, a 16 éves sofőr rákosmentei ámokfutását hajnali három óra körül vette fel az amatőr kamerás.

A felvételkészítés valószínűsége tehát időtől, helytől függetlenül egyre nőtt az elmúlt évtizedekben. Mivel napjaink digitális társadalmában a felvételek készítésére alkalmas eszközök egyre könnyebben elérhetők és kezelhetők, így évről évre egyre szélesebb rétegek számára válik lehetővé, hogy környezetüket, illetve a környezetükben történeteket rögzítsék, és ezt egyre többen, több helyen és többféle esemény

¹⁴ Sandhu (2017): i. m. 223.

¹⁵ A bűnözéssel és bűncselekményekkel kapcsolatos médiaérdeklődés és médiareprezentáció hatásairól részletesebben lásd Michael McCahill: *Crime, Surveillance and Media*. In Kirstie Ball – Kevin D. Haggerty – David Lyon (szerk.): *Routledge Handbook of Surveillance Studies*. London, Routledge, 2012. 244–250.

¹⁶ Brucato (2015a): i. m. 456.

¹⁷ Marianne Kies: *Policing the Police: Freedom of the Press, the Right to Privacy, and Civilian Recordings of Police Activity*. *The George Washington Law Review*, 80. (2011), 1. 274–310.

¹⁸ Borsi Gergely: *Így üldözték és kapták el a rendőrök a debreceni ékszertolvajokat*. *Index*, 2022. január 27.

¹⁹ Iván-Nagy Szilvia: *Legalább egy tucatnyi rendőrautó üldözte Budapesten a száguldozó 16 éveset, aki nekiment két rendőrautónak, és egy rendőrt is elsodort*. *Telex*, 2022. január 28.

kapcsán meg is teszik.²⁰ Ahogy az elkészült felvételek száma növekszik, a szándékosan felvett képsorok mellett mind gyakrabban kerülnek a felvételekre – például más esemény rögzítése közben háttérben zajló – *véletlenül* megörökített események.

Úgy tűnik, több ember sokkal több eseményt dokumentál, és oszt is meg másokkal, új felületeket, transzparenciaterületeket²¹ hozva létre a döntéshozók és a civil lakosság számára, amelyek alkalmasak az igazság, a legitimitás és a hitelesség kérdéseinek megvitatására, legyen szó civil vagy hivatásos aktorról.

E változások eredményeképpen a hivatalos szervezeteknek, köztük a rendőrség munkatársainak is ma már mindenkor számolniuk kell azzal, hogy tevékenységüket egyre nagyobb valószínűséggel rögzíti valamilyen automatikus felvevőeszköz, közteri kamera vagy éppen egy arra járó civil digitális eszköze.

3. Az „állampolgári újságírás” (citizen journalism) hatása a rendőri munkára

Azt a jelenséget, amelynek során egy eseményt valamely nem hivatalos személy nyíltan, a másik fél tudtával, saját perspektívájából, a nála lévő technikai eszközzel rögzít „*sousveillance*”-nek nevezzük. A fogalom megalkotója, Steve Mann definíciója szerint a *sousveillance*: a megfigyelők megfigyelése („*Sousveillance: Surveilling the Surveillers*”). A *sousveillance* arra összpontosít, hogy javítsa az emberek azon képességét, hogy hozzáférjenek, adatokat gyűjtsenek a megfigyelésükről, valamint hogy semlegesítsék a rájuk irányuló megfigyelést.²² A *sousveillance* tehát lényegében a hatalmi pozícióban lévő, vagy annak tartott személyek „ellenfigyelése”, cselekményeik figyelemmel kísérése, rögzítése és a felvételek megosztása; ezekre a tevékenységekre a résztvevők demokratikus cselekvésként tekintenek.²³ A *sousveillance* célja többnyire a hatalmi asszimetria módosítása,²⁴ a figyelemfelkeltés, az egyének felhatalmazása a rendőri devianciák és a kormányzás elleni küzdelemre,²⁵ illetve rendőri

²⁰ Goldsmith (2010): i. m.; Dean Wilson – Tanya Serisier: Video Activism and the Ambiguities of Counter-Surveillance. *Surveillance & Society*, 8. (2010), 2. 166–180.

²¹ Ben Brucato: The New Transparency: Police Violence in the Context of Ubiquitous Surveillance. *Media and Communication*, 3. (2015b), 3. 39–55; Kjell Andersson: *Transparency and Accountability in Science and Politics*. New York, Palgrave Macmillan, 2008.

²² Steve Mann – Jason Nolan – Barry Wellman: Sousveillance: Inventing and Using Wearable Computing Devices for Data Collection in Surveillance Environments. *Surveillance & Society*, 1. (2003), 3. 349.

²³ Brian P. Schaefer – Kevin F. Steinmetz: Watching the Watchers and McLuhan’s Tetrad: The Limits of Cop-Watching in the Internet Age. *Surveillance & Society*, 12. (2014), 4. 502–515.

²⁴ Torin Monahan: Counter-Surveillance as Political Intervention? *Social Semiotics*, 16. (2006), 4. 515–534.

²⁵ Torin Monahan: Surveillance as Governance: Social Inequality and the Pursuit of Democratic Surveillance. In Kevin D. Haggerty – Minas Samatas (szerk.): *Surveillance and Democracy*. London, Routledge-Cavendish, 2010. 91–110.; Jennifer R. Whitson: Surveillance and Democracy in the Digital Enclosure. In Kevin D. Haggerty – Minas Samatas (szerk.): *Surveillance and Democracy*. London, Routledge-Cavendish, 2010. 231–246.

gyakorlat demokratikus megváltoztatására irányuló szándék²⁶, „az elszámoltathatóság ígérete”.²⁷

A rendőrségi intézkedések, rendőri eljárások magánemberek általi rögzítése és megosztása a sousveillance egyik kiemelkedően fontos területe. A sousveillance különleges formája az ügynevezetett „állampolgári újságírás”, a „*citizen journalism*”,²⁸ amelynek alapanyagát Örnebring találó meghatározása szerint „amatőrök által szolgáltatott hírek” alkotják.²⁹ Az állampolgári újságírás általában úgy valósul meg, hogy hírkészítésben nem érintett magánszemélyek, nem profi újságírók rögzítik az eseményeket azzal a céllal, hogy dokumentálják azt, és később megosszák az eseményről készített felvételeket.

Mivel az elkészült felvételek gyorsan és könnyen megoszthatók, napról napra több amatőr felvétel jelenik meg a hírekben vagy a szociális médiában rendőri intézkedésről, hivatalos eseményekről. A felvételkedzők céljai széles skálán mozognak, az események megörökítésétől, a hírértékű felvételek készítésén át a civil ellenállásig, vagy egyenesen a politikai aktivizmusig,³⁰ de nem hiányoznak a rendőri munkát bemutató vagy éppen „dokumentáló” *copwatchers* felvételek,³¹ tematikus műsorok sem.³²

A felvételek készítése egyre gyakrabban egyenesen a rendőrökre irányul, ők válnak a felvétel, a megfigyelés tárgyává. Az erősödő társadalmi érdeklődés és a felvételkedzési hajlandóság növekedése következtében a rendőröknek hivatalos személyként és magánemberként egyaránt szembe kell nézniük azzal, hogy tevékenységüket mások folyamatosan dokumentálják, és nagy valószínűséggel különféle közösségi platformokon megosztják.

Marshall McLuhan a kommunikációs technológia változásairól szóló művében már a hatvanas években a vizualitás növekvő jelentősége mellett érvelt a nyugati társadalomban és kultúrában.³³ A látvány szerepe óriási lendületet kapott a televízió keresztüli tömeges videókommunikáció fejlődésével, amelyet később olyan fejlesztések is tovább erősítettek, mint a mobiltelefon vagy a testen viselhető kamerák.³⁴ A videofelvételek mint az események – úgymond – objektív megörökítői, egyre erőteljesebb szerepet kapnak a „valóság” kommunikálásában, s *látszólagos objektivitásuk feltételezett érvényességet ad e képeknek.*

A felvételek objektivitásával kapcsolatban azonban több kérdés is felmerült.

²⁶ Mann–Nolan–Wellman (2003): i. m. 331–355.; Monahan (2006): i. m. 515–534.; Monahan (2010): i. m. 91–110.; Whitson (2010): i. m. 231–246.

²⁷ Brucato (2015a): i. m. 547.

²⁸ Serena Miller: Citizen Journalism. In Michael Karlsson et al. (szerk.): *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. New York, Oxford University Press, 2019. 1–25.

²⁹ „News produced by amateurs” lásd Henrik Örnebring: Anything You Can Do, I Can Do Better? Professional Journalists on Citizen Journalism in Six European Countries. *International Communication Gazette*, 75. (2013), 1. 36.

³⁰ Wilson–Serisier (2010): i. m. 167.

³¹ Brucato (2015b): i. m. 48.

³² McCahill (2012): i. m. 246.

³³ „*The medium is the message*” lásd Schaefer–Steinmetz (2014): i. m. 503.; Marx (2020): i. m. 11.

³⁴ Marx (2020): i. m. 11.

Sok kritika fogalmazódott meg a civil felvételek készítési módjával, illetve az úgynevezett videóaktívizmussal³⁵ kapcsolatban mind a felvételt készítéshez, illetve a magánélethez való jog vonatkozásában,³⁶ mind pedig a felvételek koncepciózus nézőpontja, részlegessége, esetleg a közvéleményt indokolatlanul befolyásoló jellege miatt.³⁷ Vitát kavart, hogy a politikai aktivisták mikor és hogyan használják a vizuális technológiákat tiltakozó helyzetekben a rendőri magatartás megfigyelésére,³⁸ „ellenfelügyeletre” és a rendőri munka transzparenciájának célzott növelésére.³⁹ Kérdésként felmerült, hogy milyen okok miatt rögzítik a felvételt készítő civilek az adott rendőri intézkedést, illetve mely körülmények, diszpozíciók, korábbi tapasztalatok befolyásolják a felvételt készítő hajlandóságot,⁴⁰ és az is, hogyan látják a kamerákkal kapcsolatos kérdéseket maguk az érintettek.⁴¹

Hogyan reagálnak a rendvédelmi szervek munkatársai Magyarországon arra a helyzetre, hogy egyre nő a valószínűsége annak, hogy a rendőri tevékenységről felvétel készül?

4. Eszközök és módszerek

A fenti kérdéskörrel kapcsolatos hazai attitűdök bemutatására, kvalitatív módszerként, rendvédelemben dolgozó vezetőkkel folytatott félig-strukturált interjú eredményeinek tartalomelemzését választottuk.

4.1. A minta jellemzői

Résztvevők: A vizsgálatban 25 hivatásos állományú, 28–53 éves, többségében férfi (21 fő) vezető vett rész, akik sikeres vezető kiválasztási eljáráson estek át a Belügyminisztérium Rendészeti Vezetőkiválasztási, Vezetőképzési és Továbbképzési Főosztály Vezetőkiválasztási és Vezetőképzési Osztály szervezésében, és a kutatás ideje alatt, 2021 őszén a BM rendészeti vezetővé képző tanfolyamát végezték. Minden interjúalany felsőfokú végzettségű, rendvédelemben dolgozó gyakorló vezető.

IKT-kompetencia, digitális jártasság: A válaszadók többsége magát átlagosan felkészült és megfelelő IKT-kompetenciával rendelkező felhasználónak mutatta be. Néhányan számoltak csak be magasabb jártasságról, esetleg valamilyen informatikai végzettségről. Elmondható, hogy a vizsgált minta tagjai stabil, jó számítástechnikai

³⁵ Schaefer–Steinmetz (2014): i. m. 502–515.

³⁶ Scott Skinner-Thompson: Recording as Heckling. *Georgetown Law Journal*, 108. (2019), 1. 125–174.

³⁷ Brucato (2015a): i. m. 456.

³⁸ Brucato (2015b): i. m. 48.

³⁹ Wilson–Serisier (2010): i. m. 168.

⁴⁰ Ashley K. Farmer – Ivan Y. Sun: Citizen Journalism and Police Legitimacy: Does Recording the Police Make a Difference? In *The Politics of Policing: Between Force and Legitimacy*. Bingley, Emerald, 2016. 239–256.

⁴¹ Sandhu (2017): i. m.

kompetenciákkal rendelkeznek; és még a területen legkevésbé otthonosan mozgó résztvevők is magabiztosan kezelik a közhasznú programokat, operációs rendszereket, a munkahelyi számítógépeket és a szakmai programokat. Minden interjúalany rendelkezett okostelefonnal, és többségük telepített, vagy ismerőse/gyermeke segítségével telepített vírusirtó programokat a számítógépére. Néhány vezető komolyabb informatikai szaktudással is rendelkezett (például szakirányú végzettség). A GDPR-rendeletéről egy személy kivételével mindenki hallott, annak adatvédelmi jellegével tisztában volt.

A minta tehát az információs társadalomban otthonosan mozgó, képzett, a digitális technikák területén jó felhasználói kompetenciákkal rendelkező, tájékozott, a rendvédelem területén dolgozó személyekből állt.

4.2. A félig strukturált interjú témái

Az interjúalanyok egy önkéntes részvételen alapuló, körülbelül 45 perces félig strukturált interjúban működtek közre, amely a következő témákat érintette:

- tájékoztatás a kutatásról, az abban való részvétel feltételeiről (célok, felhasználás, önkéntesség, megszakíthatóság, az interjúfelvétel törölhetősége stb.), a részvételhez való hozzájárulás;
- demográfiai adatok;
- IKT-kompetencia;
- a digitális korszak, adatgyűjtés, információgyűjtés, megfigyelés;
- George Floyd esete⁴² kapcsán a rendőri intézkedések felvétele, állampolgári újságírás, felvételek megosztása;
- rendőrségi testkamerák, fedélzeti kamerák, térfoglaló kamerák;
- zárókérdések, az interjúalany egyéni zárszava.

4.3. A félig strukturált interjú felvételének körülményei és feldolgozása

Az interjúkat a szerző, az interjúalanyok előzetes felkérése alapján, nyugodt körülmények között, a BM rendészeti vezetővé képző tanfolyamainak helyszínén és ideje alatt (2021 szeptembere és decembere között), négy szemközti interjúhelyzetben készítette.⁴³

⁴² 2020. május 25-én George Floyd, egy 46 éves fekete férfi életét vesztette rendőri intézkedés során az egyesült államokbeli Minneapolis városában. Az eljáró fehér rendőrtiszt, Derek Chauvin 8 perc 46 másodpercig térdelt az intézkedés alá vont gyanúsított nyakán, aki az eljárás következtében elhunyt. Az eseményről készült amatőr mobiltelefonos felvétel bejárta az internetet, komoly társadalmi felzúdulást, illetve később zavargásokat kiváltva. Az eseményt több közterületi kamera, valamint a rendőrtisztek testkamerái is rögzítették, amely felvételek végül mind hozzájárultak az intézkedő rendőr elítéléséhez. (Megjegyzés: Az interjúalanyok közül *mindenki* ismerte az esetet.)

⁴³ Kifejezetten interjúkészítésre kialakított és erre használt, kényelmes interjúszobában került sor a beszélgetésekre.

A beszélgetésről a résztvevők beleegyezésével hangfelvétel készült. A feldolgozás az interjúk szöveghű átiratainak felhasználásával, tartalomelemzéssel történt.

Jelen írás az interjú kamerákkal kapcsolatos vezetői attitűdjeinek bemutatására koncentrálnak – témabeli és terjedelmi korlátok miatt –, az interjú során érintett egyéb témák eredményeinek elemzése és leírása nélkül.

5. Eredmények

A rendvédelmi vezetőkkel folytatott félig strukturált interjúk eredménye gyakorlatilag szinte megegyezett azokkal a megállapításokkal, amelyeket Sandhu 2017-es kutatásában megfogalmazott.⁴⁴ Ezért az eredmények további leírásában a két kutatás eredményeinek összehasonlító bemutatását alkalmazzuk, kitérve a hasonlóságokra és a megjelenő eltérésekre is.⁴⁵

Bár elsőre logikus feltevésnek tűnik, hogy a rendőrök általánosságban nem viszonyulnak túl pozitívan ahhoz, hogy munkájukat rögzítik, mindkét vizsgálat ennél sokkal árnyaltabb képet mutatott.

5.1. A kamerák és a felvételkészítők objektivitásának kérdése

A válaszok között a képek objektivitására vonatkozó magyarázat a rendőrségi testkamerák, fedélzeti kamerák és a közterületi kamerák felvételével, vagyis összességében a *hivatalos szervek által működtetett* kamerákkal kapcsolatban jelent meg. A válaszadók úgy gondolták, a folyamatos működés, a hivatalos elhelyezés, *az önkényes ki- és bekapcsolhatóság hiánya*, valamint az elkészült felvételek *törvényben szabályozott és célhoz kötött felhasználása* garanciát jelent számukra. Véleményük szerint ezek a kamerák nemcsak a – szabályosan eljáró – rendőröket védik egyértelműen, hanem a törvénytisztelő polgárok számára is hasznosak.

„Én azt is támogatom [a rendőrségi testkamerák és fedélzeti kamerák mellett a közterületi kamerákat], mert a mi munkánkat nagyon segíti. Például egy verekedésnél általában az szokott lenni, hogy »Ő visszaütött!!« A kamerán meg egyértelműen látszik egy vitás helyzetben, hogy ki volt a kezdeményező fél, ha olyan a kamerafelvétel, hogy ki, mit csinált, és ez nekünk a bizonyításban nagyon nagy segítségére van.”

(vizsgálati osztályvezető, r. alezredes)

⁴⁴ Sandhu (2017) i. m.

⁴⁵ A következő szakaszban összefoglalt eredményeket a továbbiakban a saját vizsgálat vezetői interjúiból vett részekkel illusztráljuk.

Az interjúalanyok ugyanazt az objektivitást ugyanakkor nem használták érvként a magánemberek felvételei mellett. Több ízben felmerült, hogy *a felvételt készítő szándékai ismeretlenek, s így nem kiszámíthatók, esetleg negatívak*. A megkérdezettek gyakran úgy gondolták, hogy a felvevők szándéka sok esetben nem feltétlenül a rendőri munka támogatása, vagy a rendőrség társadalmi támogatottságának növelése, és a magánfelvételek készítőit gyakran aggodalommal és ellenérzéssel vegyes beletörődéssel kezelték.

„Felveheti, és ha bizonyítás céljából van szüksége rá, akkor használja is. De ilyen önös érdekek, hogy lejárató... hogy kirakom a közösségi térbe, csak azért, hogy lejárássam vele akár a rendőrt, azt abszolút helytelennek tartom. De ha úgy gondolkodik, hogy az a rendőri intézkedés nem volt mindenben megfelelő, és azt abból a célból veszi fel, hogy aztán majd azt az illetékeshez eljuttassa, eljárást generáljon... hát akkor az azt mondom, hogy benne van a pakliban.”

(kapitányságvezető, r. alezredes)

Többen kifogásolták azt is, hogy a civilek nem értenek a szakmához, nem tudják helyesen megítélni az adott helyzetet, elfogultak lehetnek, és gyakran nem rögzítenek fontos elemeket vagy előzményeket, amelyek a helyzet objektív megítéléséhez feltétlenül szükségesek lennének.

„Aki nem tudja ezt [a rendőri beavatkozást igénylő helyzetet] a rendőrség szakmai szabályai mentén értékelni, annak mindössze egy önkényes hatósági hatalommal való visszaélésnek tűnik ez az egész, és nem tudja abba a folyamatba beleképzelni magát, hogy mondjuk belekezek egy intézkedésbe és az az intézkedés... egyébként nem feltétlenül... Én egyébként nem gondolom, hogy az a felvétel csak annyit tartalmaz, mint ahogy egyetlen felvétel sem tudja tükrözni a környezetet.”

(bűnügyi osztályvezető, r. őrnagy)

A válaszok között megjelent az az utalás, feltételezés is, hogy a felvételt készítés hátterében a civil újságírás vagy egyenesen a „szenzációhajhászás” áll.

„Szóval ennek van egy másik oldalága is, hogy ez, aki felvette, nem biztos, hogy azért vette fel, mert segíteni akart, vagy bizonyítékot akart, hanem lehet, hogy azért vette fel, meg a médiában azért jelentette meg, mert hívogatták és hogy »Megvesszük tőled a felvételt ennyi pénzért!« De ez a része abszolút nem etikus szerintem.”

(főosztályvezető, r. alezredes)

5.2. A kamerák alternáló hatása az éppen folyó eseményekre

A megkérdezettek amellet is érveltek, hogy a kamerák jelenléte, annak tudata, hogy valamely eseményről felvétel készül, már az intézkedés közben is megváltoztathatja a résztvevők viselkedését, csökkenti a helyzet eszkalálódásának kockázatát, és hozzájárulhat az ügy későbbi hitelesebb elbírálásához is.

„Én azt gondolom, hogy sok esetben az állampolgárok többségében ez egy visszatartó erő, hogy látja, hogy ott van egy kamera. Már nem úgy áll az intézkedéshez. Nyilván van egy réteg, akinek teljesen mindegy, hogy kamera vagy nem kamera, de én azt gondolom, hogy azok az állampolgárok, akik olyan egy az egyben helyzetekben, mondjuk kihasználják, hogy mondjuk »Te mondasz valamit és én is mondok valamit«, itt viszont azért egy kamerával szemben már egy kellő visszatartó erő. Hivatalos személy elleni erőszak vagy éppen a kommunikációban már nem biztos, hogy azt a hangnemet üti meg, amit egy kamera nélküli szituációban gondolt volna.”

(vizsgálati osztályvezető, r. százados)

Az, hogy a felvétel készítése hatással van a szereplőkre, és módosíthatja a viselkedésüket, a kollégákkal kapcsolatban is megjelent a válaszok között.

„Ha tudja a rendőr, hogy felvétel készül róla, máshogy fog valószínűleg kommunikálni is, máshogy fog viselkedni is, úgy amblokk. Más lesz az intézkedés hangvétele. Tehát... [szünet] Nem jó. Nem szereti senki. De nem tágitok: ez védi mindkettőt.”

(vizsgálati osztályvezető, r. százados)

Sandhu vizsgálatában a felvételek melletti érvként megfogalmazódott, hogy a kamerák szerepet játszanak a bűnözés visszaszorításában. Azonban a bűnözésre gyakorolt visszatartó erőnél is sokkal nagyobb hangsúlyt kapott az, hogy a kamerák jelenléte támogatja a „zsarugyűlölő” (*cop haters*) társadalmi mentalitással való rendőri megküzdést, az olyan rendőrséggellenes narratívák kivédését, amelyek megerősítik a civilek rendőrséggellenes attitűdjeit. A jelen kutatásban ez a téma ugyan említés szintjén szintén megjelent, de nem általános társadalmi jelenségként, hanem mint az intézkedés alá vont személyek felől érkező negatív hozzáállás, az intézkedéseknek való ellenállás, illetve a rendőri intézkedéseket szándékosan téves narratívával értelmező bűnözői magatartás részeleme.

Az interjúalanyok között volt olyan, aki a rendőrkolléga *proaktív stratégiájaként* írta le azt, hogy felvételt készített egy intézkedésről. A felvétel tehát ebben az esetben eleve azzal a céllal készült, hogy a későbbiekben legyen bizonyíték, ha a feltehetően nehéz intézkedés ellen – jogtalan – civil panasz érkezik, amelyet ki kell védeni.

Egy kolléga vette fel.[...] Két család összeveszett. Ez egy ilyen történet volt. És hát a hitelesség miatt, hogy később... hogy úgymond nehogy az intézkedésnek a mi-értjét, a hogyanját ellenünk tudják fordítani. Tehát a hitelesség miatt dokumen-tálta a kolléga.

(őrsparancsnok, r. őrnagy)

5.3. A kamerák stratégiai megközelítése

„Én ezt mindig úgy gondoltam, hogyha a rendőr a saját intézkedését rögzíti, akkor az két dologért jó. Egyrészt, mert akkor ő is odafigyel, hogy hogyan intézkedik, akkor fokozza a szakszerű rendőri intézkedések számát, színvonalát. Kettő: mert védi is a rendőrt. Aki ... aki szemben áll a rendőrrel, akkor az talán elgondolkodik azon, hogy akkor most tud olyat tenni, amivel árt a rendőrnek, és a rendőr majd nem tudja bizonyítani, akkor az biztos, hogy eltűnik abban a pillanatban még a gondolat is, mert tudja, hogy rögzítve lesz az ő akciója, és felelősségre fogják vonni. A másik meg a bizonyíthatóság. Jóval könnyebben fogja a rendőr a saját jogszerű, szakszerű intézkedését egy rosszhiszemű személy ellen, szemben.”

(kapitányságvezető, r. alezredes)

Sandhu eredményei alapján a rendőrség munkatársai stratégiai megközelítést alkalmaznak a kamerákkal kapcsolatban, és úgy vélik, *a kamerák előtti munkavégzésnek számos előnye van*. A stratégiai perspektívát végig fenntartották a résztvevők, amikor a különféle kamerákról beszéltek, beleértve a CCTV-kamerákat, a hordozható kame-rákat és a járműkamerákat is.

A rendőri munkáról készült felvételek stratégiai megközelítése jelen kutatásban is megjelent. *Az interjúalanyok szinte egyöntetűen támogatták a rendőrségi testkamerák, a fedélzeti kamerák és a közterületi kamerák használatát, az így készült felvételek hiva-talos felhasználását*. Több fenntartással, aggodalommal viseltetnek a különféle kamerákkal kapcsolatban, de úgy gondolták, hogy a törvényesen eljáró kollégáknak nincs miért tartaniuk a kameráktól, sőt, sok esetben a felvételek őket segítik.

„Ez engem véd ez a kamera, nem vagyok korrupst, nem élek vissza, nincsen... én nem tartom problémának, ha nekem a szolgálati időmben esetleg föl kellett vennem egy testkamerát abszolút...”

(osztályvezető, r. őrnagy)

Mindkét vizsgálatban kidomborodott a stratégiai perspektíva mögött meghúzódó okok egyik fontos eleme, mégpedig az, hogy a rendőri munkáról történő kép- és videofelvételeknek a megkérdezettek *többféle előnyt is tulajdonítanak*, amelyek közül kiemelkedik a rendőri munkáról kialakított pozitív társadalmi kép, illetve a rend-őrök védelme.

„Ha megfelelő okkal tudjuk ezt [egy rendőrségi felvételt megjeleníteni], nem bizonyító erő... nem bizonyítékként, hanem mondjuk, vannak ezek a »pofátlanító videó«, szerintem teljesen jó. Úgy veszem észre, hogy a társadalom részéről is nagyon jó a visszajelzés.

(osztályvezető, r. őrnagy)

Bár Sandhu vizsgálatában a résztvevők a kamerák előnyei közé sorolták, hogy azoknak szerepük van a *bűnözés elleni küzdelemben* (különösen a bűnözés visszaszorításában), ez nem tartozott az érvelésük kulcsfontosságú elemei közé. Jelen kutatás interjúalanyainál – elsősorban a közterületi kamerákkal kapcsolatban – szintén előkerült ez az érv, de a kamerák fontosságát ők is sokkal inkább a *rendőri imidzs javítása, vagy az intézkedő kollégák védelme érdekében* hangsúlyozták.

Az interjúalanyok kifejezetten úgy vélik, hogy jellemzően, vagy mások megfogalmazása szerint szinte kizárólag, a bűnözői körökben vagy – esetleg – a civil szabályszegő, nem jogkövető rétegekben merül fel ellenérzés a rendőrséggel, illetve a rendőrség munkájával kapcsolatban, és főleg (és/vagy leginkább) *ezek a csoportok ellenzik* a közterületeken elhelyezett, illetve a rendőri munkát rögzítő különféle kamerákat is.

A válaszadók nagy többsége nem említette azt a civil aggályt, ami a surveillance technikák egyre gyakoribb felhasználását övezi, akik pedig igen, azok bagatellizálni igyekeztek a témát. Az interjúalanyok többsége úgy látja, a *„tisztességes állampolgárok”, jogkövető, szabálytisztelő emberek, a tisztességes kollégák e kamerákat döntő részben helyeslik*, saját védelmük, valamint a bűncselekmények megelőzése és felderítése érdekében támogatják.

„A becsületes, jogkövető embereket nem hozzák túlságosan lázba ezek a [közterületi] kamerák, mert nincs miért. Ezzel egyébként én is így vagyok. Mit szégyelljek azon, hogy most hogy megyek át a gyalogátkelőhelyen? Ha összességében nézzük, akkor egy 5-ös. Biztos van azért, aki nem támogatná.”

(őrsparancsnok, r. őrnagy)

Míg a magánfelvételekkel kapcsolatban komoly kritikaként jelent meg az elfogultság kérdése, a hivatalosan felszerelt kamerákra az interjúalanyok úgy tekintenek, hogy ezek részrehajlás nélkül rögzítik az eseményeket, ami ellen a törvénytisztelő állampolgároknak sem lehet semmilyen kifogása.

„Tehát deficit abból, hogy engem valaki közterületen rögzít, nem származhat, ha csak nem viselkedik deviáns módon. Ha viszont deviáns módon viselkedik, és ez a bűncselekmény vagy szabálysértés határát átlépi, akkor nyilvánvalóan a társadalom csak profitálhat abból, hogy az én általam megvalósított bűncselekményt vagy szabálysértést a rendőrség rögtön forró nyomon fel tudja deríteni, és lesz rólam egy olyan tárgyi bizonyíték, ami megkérdőjelezhetetlen.”

(bűnügyi osztályvezető, r. őrnagy)

Mind a jelen kutatásban, mind Sandhu 2017-es vizsgálatában kiemelt szerepet kapott a kamerákkal kapcsolatos vélemények között *a fals vádak kivédése a felvételek bizonyítékként való felhasználásával*, valamint *a felvételek szerepe a rendőrségi arculat védelmében*. Ezt szinte minden interjúalany megemlítette mint pozitív lehetőséget és érvet a felvételkedés mellett. Az argumentumok között visszatérően és nagy nyomatékkal szerepelt az az állítás, hogy a kamerák azért is fontosak, mert a segítségükkel készült felvételek *bizonyíthatják, hogy a rendőri munka etikusán, törvénytiszteően és szabályosan folyik; illetve alkalmasak a kollégák ellen jogtalanul felhozott vádak tisztázására is*.

„Ez mind a két felet védi. Ha nagyon jogtalan volt [az állampolgár szerint a rendőri intézkedés], meg kell mondani, ki kell kérni a kamerát, ennyi. Egyszerű.”

(vizsgálati osztályvezető, r. százados)

Előfordult, hogy a megkérdezett úgy tekintett a rendőri intézkedések kamerával való rögzítésére, hogy az akár *a rendszer hibáinak kivédésére is alkalmas lehet*. Több interjúban elhangzott, hogy jogtalan civil panaszok esetén a rendőr az, aki védekezni kényszerül a bíróságon, és ennek a helyzetnek a megelőzésében sokat segíthetnek az intézkedések közben készült felvételek is.

„Én is dolgoztam ilyen utcai szituációban, és nagyon sokszor úgy érzem, hogy az igazságszolgáltatás nem áll ott a rendőr mellett kellőképpen. Ezek a kamerák... tudom, hogy a rendőrök fejében az van, hogy »Ez ellenem van!«, de én úgy érzem, hogy ugyanannyira van ellene, mint mellette is. Ha egy intézkedésnél én betartok minden normát, fokozatosan alkalmazok akár kényszerítő eszközt is, és azt utána meg tudom védeni, akkor én úgy gondolom, hogy egy testkamerának a felszerelése, az a rendőrt fogja védeni egy eljárásban.”

(főosztályvezető, r. alezredes)

Az interjúalanyok válaszaiban mindkét vizsgálatban feltűnt és kiemelt szerepet kapott az a vélekedés, hogy a kamerák a *rendőrség erőforrásai*, amelyek támogatják a munkájukat, és igazolják az intézkedéseik jogosságát. A kamerák melletti érvek között említették azt is, hogy sokszor egy-egy esemény alatt még nem lehet tudni, később mi válik fontossá, és ha felvétel készül, az rendkívüli módon megkönnyítheti az eljárási és bizonyítási szakaszt.

„Fogtunk is így el embert, hogy felvettük az embereket, és utána kiderült, hogy akiket én felvettem, fél órával előtte, pont az a csoport verekedett össze egy mássikkal, és gyors visszakerestük, és már egyből tudtuk, hogy ki az ember. Kinyomtattuk, küldtük a kollégáknak, és akkor meglettük.”

(osztályvezető, r. főhadnagy)

Mindkét kutatás résztvevői úgy vélekednek, hogy *a felvételek alkalmasak a hosszadalmas eljárások lerövidítésére*, valamint a valóban megtörtént intézkedések bemutatására, és így *költségekímélésre*.⁴⁶

„Én például örültem volna, hogyha a mi időszakunkban... amikor például én járőr voltam, ha nekünk az utcán lett volna testkameránk, akkor nagyon sok bírósági tárgyaláson, nagyon sok ilyen bizonyítási eljárásba nem kellett volna végigküzdenem sok-sok tárgyalást, mert elég lett volna, ha megnézik a felvételt, és attól kezdve megvan minden. Szóval énszerintem ez egy nagyon jó dolog.”

(főosztályvezető, r. alezredes,)

Sandhu vizsgálatában az interjúalanyok elmondták, hogy gyakran kifejezetten proaktívan keresik a kamerák rögzítési területeit, mielőtt interakcióba lépnének az állampolgárokkal. Különösen akkor, ha valószínűsíthető, hogy az interakció során szükség lesz erőszak alkalmazására is.

Jelen kutatás résztvevői ezt az érvelést nem alkalmazták, de több ízben megfogalmazták, hogy a rendőrségi testkamerákat például azért is támogatnák, mert annak az állampolgárokra nézve visszatartó ereje van, és az, hogy egy eseményről felvétel készül, jelentősen *csökkenti az agresszív állampolgári viselkedés* és a rendőri intézkedéseknek való ellenállás *valószínűségét*.

Az interjúban megjelent az az érvelés is, hogy ha egy eseményt többféle kamera rögzít, az segíthet a történetek későbbi árnyalt bemutatásában és az igazság kiderítésében, esetleg az igazságos és objektív bírói döntés kialakításában.

„– Amikor már az incidens kapcsán rendőri intézkedésre kerül sor, ha nincs térfigyelő kamera, nincsenek egyéb tanúk, csak a sértett meg az elkövető, az a bizonyítást megnehezíti.

– Egy járókelő videós felvétele is segítséget jelenthet ilyenkor?

– Bizony, láttam már ilyet, hogy ez volt a perdöntő bizonyíték.”⁴⁷

(osztályvezető, r. alezredes)

A válaszadók közül szinte mindenki úgy gondolta, hogy *a hatósági szervek által készített felvételek biztonsági garanciát adnak* a törvényes keretek betartására, a felvételekkel való visszaélés kizárására; ugyanakkor ezt nem feltételezték a magánszemélyek által felvett felvételek esetében.

⁴⁶ Sandhu kutatásának egyik interjúalánya a kamerákat egyenesen egy, a rendőrség oldalán álló extra tanúnak nevezte. „...patrol officer Andy added to Mike’s story by describing cameras as »an extra witness« on »the police’s side«, Sandhu (2017): i. m. 230.

⁴⁷ Hasonló fontos szerepet játszottak Kyle Rittenhouse perében a helyszínen készült civil járókelők felvételei, amelyeket a bíróság figyelembe vett a tárgyalás során. (2020. augusztus 25-én Kyle Rittenhouse, 17 éves Illinois állambeli fiatal, halálosan meglőtt lőfegyverével két férfit, egy másikat pedig megsebesített a wisconsini Kenoshában egy „Black Lives Matter” tüntetésen.) Bírósági tárgyalása során önvédelemre hivatkozott, s felmentése elérésében nagy szerepet játszott a helyszínen készült különféle felvételek bemutatása és elemzése.

5.4. A felvételkedéssel kapcsolatos negatív érzelmek, aggodalmak, aggályok

Sandhu kutatásában a résztvevők ugyan aggodalmukat fejezték ki az okostelefonokkal kapcsolatban, de úgy tűnt, a stratégiai megközelítés még az ilyen jellegű felvételek esetén is megmaradt. A magyarországi minta hasonlóan elutasító attitűdöt mutatott a civil mobilfelvételek készítésével, és különösen a megosztásával kapcsolatban a közösségi médiában, de Sandhu kutatásával ellentétben a civil felvételekkel kapcsolatos stratégiai megközelítés itt nem jelent meg.

„Nem tudom megtiltani, zavar, rettenetesen zavar. Azért zavar, mert nem gondolom úgy, hogy az én arcomnak ott kéne lennie, nem szégyellem, nem húzok fel csuklyát vagy hasonlót, nem gondolom azt, hogy ennek olyan fórumokon meg kellene jelenni, ahol később az ügyet nem ismerő kommentelők a véleményszabadságra való hivatkozással közvéleményt tudnának hangolni.”

(osztályvezető, r. őrnagy)

A jelen kutatás kitért arra a kérdésre is, mit gondolnak az interjúalanyok arról, *ki és miért* készít felvételeket a rendőri intézkedésekről. A vezetők úgy gondolták, leginkább a fiatalabb korosztály tagjai hajlamosak arra, hogy valamilyen utcai incidenst rögzítsenek a mobiltelefonjukkal (akár annak a rovására is, hogy segítsenek), és róluk feltételezik leginkább azt, hogy az elkészült felvételt meg is fogják osztani a közösségi médiában. A felvételkedzőkkel és a felvételkedés folyamatával kapcsolatban a válaszadók elsősorban negatív attribúcióknak, illetve a felvételkedzőkkel kapcsolatos elítélő véleményüknek adtak hangot (például csak a „balhé miatt” veszik fel az eseményeket, ezzel is akadályozni akarják az intézkedést, esetleg a kortársak vagy a média figyelmére vágynak).

Az interjúalanyok többsége szerint az állampolgári felvételek nem segítik a munkájukat, és nem javítják a rendőrségről alkotott összképet sem, ronthatják viszont az éppen folyó intézkedés hatékonyságát, akadályozhatják az intézkedők munkáját, elvonhatják figyelmüket egy potenciálisan veszélyes helyzet kezelésekor, illetve van rá esély, hogy a felvételek készítői téves információkat közölnek a felvételkor, és később a megosztás során is rossz színben tüntethetik fel az intézkedő rendőröket.

„Nem vette figyelembe azt, hogy egy intézkedés alá vont személy... rendőrök vagyunk ott, többen. Villognak. Ő jogot formál arra, hogy bemenjen egy rendőri intézkedésben egy kamerafelvételt elkészítsen és teljesen téves dolgokat mondjon, hiszen senki nem erőszakolta meg a nőt, hanem egy rendőri intézkedésnek az alánya volt. Ebben az esetben nyilván felháborító, hogy később kirakják azt a képet a Facebookra vagy bármilyen videómegosztó portálra, hiszen mások tévesen azt a következtetést vonhatják le, hogy mi ott rendőri erőszakot alkalmazunk valakivel szemben, akivel jóval elnézőbbek voltunk, hiszen már az első

incidens, amikor megütött minket el kellett volna velük járni... és holott fél percig próbáltuk, hogy ne eszkalálódjon jobban ez a konfliktus. Ez a probléma.”

(osztályvezető, r. őrnagy)

Felmerültek adatvédelmi és áldozatvédelmi aggályok, valamint a George Floyd elleni halálos kimenetelű rendőri intézkedés kapcsán megfogalmazódott az emberi méltóságot sértő képek bemutatásával/közösségi megosztásával kapcsolatos helytelenítés is.

„Például egy halálesetet nem biztos, hogy érdemes felvenni és aztán feltenni különböző médiákra, mert az annak az embernek még akkor is, ha meghalt, de van családja, volt egy személyisége, volt egy élete. Nem biztos, hogy érdemes őt feltenni és olyan helyzetben megmutatni, amelyet ő sem szeretne. Sőt biztos, hogy nem szeretne.”

(főosztályvezető, r. alezredes; George Floyd haláláról)

Bár a válaszolók kifejezetten *helytelenítették a magánfelvételek internetes publikációját*, de a felvételeknek a rendőrséggel, illetve *egyéb hatóságokkal való megosztását nemcsak hogy támogatták, hanem kifejezetten el is várták a felvételek készítőitől.*

Néhány interjúalany anticipálta a rendőri munka „ellenőrzésére” irányuló vezetői szándékot, de összességében a válaszolók a kamerákkal kapcsolatban több előnyt sorakoztattak föl, mint amennyi hátrányt feltételeztek. A kérdéskör árnyalt kezelése egyöntetűen jellemző volt a vizsgált interjúalanyok attitűdjére.

6. Összefoglalás és zárszó

A 21. század digitális környezetében, a „megfigyelés társadalmában” egyre érezhetőbbé válik az eddig élesen elkülönülő megfigyelői és megfigyelti szerepek elmosódása, felcserélhetősége. A modern technikák nyújtotta digitális adatgyűjtési és képalakítási lehetőségek egyszerre adnak új eszközöket, és nyújtják a felvételkészítés lehetőségét a civil személyeknek és a rendvédelem munkatársainak is, ezzel sok szempontból meglehetősen új helyzetet teremtve a felek számára. Az ezzel kapcsolatos kérdésekről megfogalmazott szakmai véleményeket jelen írásban 25 rendvédelmi vezetővel készített, félig strukturált interjúi alapján összegeztük.

A megkérdezettek mélyen hittek a törvényességben, abban, hogy ők és kollégáik is szakszerűen, jogszerűen, a köz érdekében járnak el, és a kamerák és más felvevőeszközök használatát is ebből a perspektívából vizsgálták. Az interjúalanyok a kamerák kérdését nem egyszerű elutasítással, hanem árnyalt és átgondolt megközelítéssel kezelték. Másként értékelték különféle felvételkészítők szándékait, sok szempontból eltérően közelítették meg a különböző kamerák (*mobiltelefonos felvételek vs. egyéb kamerák*) jelenlétét az intézkedések során, a felvételek eltérő felhasználásával (*magán*

vs. hivatalos) és megosztásával (közösségi média vs. hivatalos szervekkel való megosztás) kapcsolatban is átgondolt és jól elkülöníthető irányú véleményeket fogalmaztak meg. Ismertették aggályukat a felvételkedésintézkedésmódosító hatásával kapcsolatban, felsorolták kétségeiket a felvételkedésre alkalmas eszközök alkalmazásával és a felvételek felhasználásával kapcsolatban. Ugyanakkor kitértek az említett eszközök lehetséges pozitív hatásaira, és arra is, hogy a rendőri munkában ezekre erőforrásként tekintenek. Bár jelen kutatásban is megjelent a Haggerty és Sandhu 2014-es kutatásában megfogalmazott aggodalom, hogy a rendőrség megfigyelése elsősorban a rendőri munka ellenőrzésére irányul, és érzékelhető volt, hogy a rendőrök enyhén neheztelnek a felvételt készítőkre, és néhol ellenállnak a rendőrségi munka rögzítésére tett erőfeszítéseknek, de azt a magyar válaszadók is látják, mennyire összetett a rendőrségi láthatóság kérdése.

A kutatás résztvevőinek stratégiai perspektívája megmutatta, hogy felismerték a kamerák szerepének lehetőségét a rendőrségközpontú narratívák artikulációjában, a kritikai alternatívák hiteltelenítésében, valamint a rendőrség társadalmi támogatásának erősítésében, erőforrásainak és hatékonyságának javításában, s összességében a rendőrség munkájának támogatásában.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Andersson, Kjell: *Transparency and Accountability in Science and Politics*. New York, Palgrave Macmillan, 2008. Online: <https://doi.org/10.1057/9780230227767>
- Borsi Gergely: Így üldözték és kapták el a rendőrök a debreceni ékszertolvajokat. *Index*, 2022. január 27. Online: <https://index.hu/belfold/2022/01/27/igy-uldoztek-es-kaptak-el-a-rendorok-a-debreceni-ekszertolvajokat/>
- Brucato, Ben: Policing Made Visible: Mobile Technologies and the Importance of Point of View. *Surveillance & Society*, 13. (2015a), 3–4. 455–473. Online: <https://doi.org/10.24908/ss.v13i3/4.5421>
- Brucato, Ben: The New Transparency: Police Violence in the Context of Ubiquitous Surveillance. *Media and Communication*, 3. (2015b), 3. 39–55. Online: <https://doi.org/10.17645/mac.v3i3.292>
- Farmer, Ashley K. – Ivan Y. Sun: Citizen Journalism and Police Legitimacy: Does Recording the Police Make a Difference? In *The Politics of Policing: Between Force and Legitimacy*. Bingley, Emerald, 2016. 239–256. Online: <https://doi.org/10.1108/S1521-613620160000021013>
- Goldsmith, Andrew John: Policing's New Visibility. *British Journal of Criminology*, 50. (2015), 5. 914–934. Online: <https://doi.org/10.1093/bjc/azq033>
- Haggerty, Kevin D.: Surveillance, Crime and the Police. In Kirstie Ball – Kevin D. Haggerty – David Lyon (szerk.): *Routledge Handbook of Surveillance Studies*. London, Routledge, 2012. 235–243. Online: https://doi.org/10.4324/9780203814949.ch3_2_b
- Haggerty, Kevin D. – Richard Ericson: The Surveillant Assemblage. *British Journal of Sociology*, 51. (2000), 4. 605–622. Online: <https://doi.org/10.1080/00071310020015280>
- Haggerty, Kevin D. – Ajay Sandhu: Policing's Crisis of Visibility. *IEEE Technology and Society Magazine*, 33. (2014), 2. 9–12. Online: <https://doi.org/10.1109/MTS.2014.2319912>
- Iván-Nagy Szilvia: Legalább egy tucatnyi rendőrautó üldözte Budapesten a száguldozó 16 évest, aki nekiment két rendőrautónak, és egy rendőrt is elsodort. *Telex*, 2022. január 28. Online: <https://telex.hu/belfold/2022/01/28/uldozes-v-kerulet-xvii-kerulet-serules-sofor>

- Kies, Marianne: Policing the Police: Freedom of the Press, the Right to Privacy, and Civilian Recordings of Police Activity. *The George Washington Law Review*, 80. (2011), 1. 274–310. Online: www.gwlr.org/wp-content/uploads/2018/04/80-Geo.-Wash.-L.-Rev.-274.pdf
- Lyon, David: *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society – Computers and Social Control in Context*. Cambridge, Polity, 1994a.
- Lyon, David: *The Electronic Eye: The Rise of Surveillance Society*. Cambridge, Polity, 1994b.
- Lyon, David: Surveillance Studies: Understanding Visibility, Mobility and the Phenetic Fix. *Surveillance & Society*, 1. (2002), 1. 1–7. Online: <https://doi.org/10.24908/ss.v1i1.3390>
- Lyon, David: *Surveillance after September 11*. Cambridge, Polity, 2003.
- Mann, Steve – Jason Nolan – Barry Wellman: Sousveillance: Inventing and Using Wearable Computing Devices for Data Collection in Surveillance Environments. *Surveillance & Society*, 1. (2003), 3. 331–355. Online: <https://doi.org/10.24908/ss.v1i3.3344>
- Marx, Gary T.: Technology and Social Control. In James D. Wright (szerk.): *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Amsterdam, Elsevier, 2015. 117–124. Online: <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.85052-7>
- Marx, Gary T.: The Ayes Have It – Should They? Police Body-Worn Cameras. In Bryce Clayton Newell (szerk.): *Police on Camera: Surveillance, Privacy, and Accountability*. Routledge, 2020. 7–25. Online: <https://doi.org/10.4324/9780429439759-1>
- McCahill, Michael: Crime, Surveillance and Media. In Kirstie Ball – Kevin D. Haggerty – David Lyon (szerk.): *Routledge Handbook of Surveillance Studies*. London, Routledge, 2012. 244–250. Online: https://doi.org/10.4324/9780203814949.ch3_2_b
- Miller, Serena: *Citizen journalism*. In Jon Nussbaum (szerk.): *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. New York, Oxford University Press, 2019. 1–25. Online: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.786>
- Monahan, Torin: *Counter-Surveillance as Political Intervention? Social Semiotics*, 16. (2006), 4. 515–534. Online: <https://doi.org/10.1080/10350330601019769>
- Monahan, Torin: Surveillance as Governance: Social Inequality and the Pursuit of Democratic Surveillance. In Kevin D. Haggerty – Minas Samatas (szerk.): *Surveillance and Democracy*. London, Routledge-Cavendish, 2010. 91–110. Online: <https://publicsurveillance.com/papers/Surveillance-as-Governance.pdf>
- Örnebring, Henrik: Anything You Can Do, I Can Do Better? Professional Journalists on Citizen Journalism in Six European Countries. *International Communication Gazette*, 75. (2013), 1. 35–53. Online: <https://doi.org/10.1177/1748048512461761>
- Sandhu, Ajay: ‘I’m Glad That Was on Camera’: A Case Study of Police Officers’ Perceptions of Cameras. *Policing and Society*, 29. (2017), 2. 223–235. Online: <https://doi.org/10.1080/10439463.2017.1285917>
- Schaefer, Brian P. – Kevin F. Steinmetz: Watching the Watchers and McLuhan’s Tetrad: The Limits of Cop-Watching in the Internet Age. *Surveillance & Society*, 12. (2014), 4. 502–515. Online: <https://doi.org/10.24908/ss.v12i4.5028>
- Skinner-Thompson, Scott: Recording as Heckling. *Georgetown Law Journal*, 108. (2019), 1. 125–174. Online: www.law.georgetown.edu/georgetown-law-journal/wp-content/uploads/sites/26/2019/11/Recording-as-Heckling.pdf
- Thompson, John: The New Visibility. *Theory, Culture & Society*, 22. (2005), 6. 31–51. Online: <https://doi.org/10.1177/0263276405059413>
- Whitson, Jennifer R.: Surveillance and Democracy in the Digital Enclosure. In Kevin D. Haggerty – Minas Samatas (szerk.): *Surveillance and Democracy*. London, Routledge-Cavendish, 2010. 231–246. Online: <http://web.mit.edu/comm-forum/legacy/mit6/papers/Whitson.pdf>
- Wilson, Dean – Tanya Serisier: Video Activism and the Ambiguities of Counter-Surveillance. *Surveillance & Society*, 8. (2010), 2. 166–180. Online: <https://doi.org/10.24908/ss.v8i2.3484>

ABSTRACT

Attitudes of Police Chiefs towards Reciprocity of Surveillance (Sousveillance, Citizen Journalism and Police Cameras)

Klára HÉDER

In the digitised world of the 21st century, ‘surveillance society’ has made the hitherto sharply drawn lines between observer and observed increasingly blurred. Modern technologies have expanded the possibilities for digital data collection and picture taking. Since the 1990’s new information technology, options have become available to a wider audience as recording devices have become cheaper, more efficient, and easier to use by the year. The use of video-sharing sites has also become commonplace. These factors have significantly increased the number of pictures taken and newsworthy recordings, as well as their importance. As the case of George Floyd and Kyle Rittenhouse demonstrates, bystanders recording police actions and the widespread sharing of such recordings (citizen journalism) can even play a significant role in shaping public opinion.

This paper presents the professional and private views expressed by interviewees on various issues relating to image taking, surveillance, and content sharing, with a special focus on the attitudes of police chiefs towards body-worn cameras and in-car cameras, based on semi-structured interviews.

Keywords: information society, surveillance, citizen journalism, body-worn cameras

A rendkívüli események korai felismerésére irányuló technikai fejlesztés célja, szakmai követelményei a külföldiek idegenrendészeti célú fogva tartása során

KAKÓCZ Krisztián¹

A hazánk területén jogszerűtlenül tartózkodó külföldiekkel szemben az idegenrendészeti hatóság jár el. A hatóság annak érdekében, hogy a külföldi ne vonja ki magát az eljárás alól, többnyire a személyi szabadság tartós elvonásával járó kényszerintézkedést alkalmaz, őrizetet rendel el. A fogvatartottak együttműködési hajlandósága rendszerint alacsony, ezért az intézkedés jog- és szakszerű végrehajtása súlyos terhet ró az érintett rendőri állományra. A nem együttműködő külföldiek miatt a fogvatartási intézményekben magas az őrzés biztonságára veszélyt jelentő jogsértő cselekmények száma. Megelőzésük, illetve elhárításuk jelentős számú rendőri állományt igényel, ami a napjainkban általánossá vált létszámhiány miatt egyre kevésbé elfogadható. Korunk technológiai szintje lehetővé és indokolttá teszi az olyan technikai eszközrendszer fejlesztését és alkalmazását, amely vizuális és akusztikai elemzés, illetve gépi tanulás útján megbízhatóan képes előre jelezni, illetve a bekövetkezés esetén haladéktalanul jelezni a jogsértő cselekményeket a csökkentett létszámú őrállomány részére. A rendszert fejlesztő informatikai szakemberek számára elengedhetetlen a fogvatartási szakterület részéről a szakmai követelmények meghatározása, a gépi tanulásához szükséges magatartási formák vizuális és akusztikai jegyeinek pontos ismerete.

Kulcsszavak: migráció, idegenrendészeti fogva tartás, fogva tartás biztonsága, gépi látás

¹ C. r. alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendésztudományi Kar Határrendészeti Tanszék; doktori hallgató, Rendésztudományi Doktori Iskola. E-mail: kakocz.krisztian@uni-nke.hu

1. Idegenrendészeti eljárás során elrendelt őrizet

Külföldi részéről a beutazási és tartózkodási feltételek megszegése alapozza meg az idegenrendészeti kiutasításra² irányuló idegenrendészeti eljárást. Alanya speciális, kizárólag nem magyar állampolgár lehet. Az idegenrendészeti eljárás során el kell különíteni a szabad mozgás jogával rendelkező személyeket³ és a harmadik országbeli állampolgárokat.⁴ A személyi szabadság korlátozásának minden esetben az a célja, hogy az eljárás alá vont személy végig a hatóság rendelkezésére álljon, önkényes eltávozásával ne hiúsítsa meg az eljárás sikeres, rendszerint a kiutasítás kitoloncolással⁵ záródó befejezését.

Harmadik országbeli állampolgárral szemben idegenrendészeti őrizetet⁶ és kiutasítást előkészítő őrizetet⁷ lehet elrendelni. Az idegenrendészeti őrizet elsősorban a személy elrejtőzésének vagy szökésének megakadályozása, a kiutasítás végrehajtásának késleltetése vagy megghiúsítása esetén, míg a kitoloncolást előkészítő őrizetet személyazonosság vagy tartózkodás jogszerűségének megállapítása, illetve visszaadás intézkedés⁸ alkalmazása esetén rendelheti el az idegenrendészeti hatóság.

Szabad mozgás és tartózkodás jogát élvező személlyel szemben kitoloncolást előkészítő őrizet⁹ elrendelésére akkor van lehetőség, ha a személy kiutasítását kitoloncolással rendelték el végrehajtani.

Az idegenrendészeti hatóság mindhárom őrizetet maximum 72 óra időtartamra rendelheti el. Amennyiben ez az idő nem elegendő a szükséges eljárási cselekményekre, az őrizetet kizárólag bíróság jogosult meghosszabbítani, az idegenrendészeti hatóság kérésére az okok részletes indoklásával. A kiutasítást előkészítő őrizet maximum 30 napig, a kitoloncolási őrizet alkalmanként legfeljebb 30 nappal hosszabbítva, összesen 3 hónapig, míg az idegenrendészeti őrizet alkalmanként 60 nappal hosszabbítva legfeljebb 12 hónapig tarthat.¹⁰

² Az Európai Parlament és a Tanács 2008/115/EK irányelve (2008. december 16.) a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról, 3. cikk 3.

³ 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról 1. § (1) bekezdés (EU, EGT, Svájc állampolgárai, a felsorolt állampolgársággal nem rendelkező családtagjaik és kísérőik).

⁴ 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról 2. §. a) (akik nem élvezik a szabad mozgás és tartózkodás jogát a 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvény alapján).

⁵ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/115/EK irányelve (2008. december 16.) a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról 3. cikk 5.

⁶ 2007. évi II. törvény, 54. § (1) bekezdés.

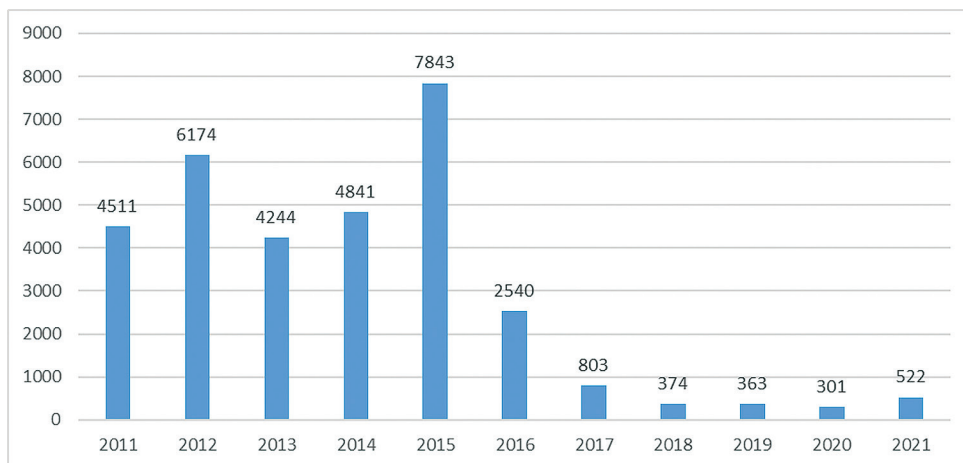
⁷ 2007. évi II. törvény, 55. § (1) bekezdés.

⁸ 2007. évi II. törvény, 45/B. § (2) bekezdés.

⁹ 2007. évi I. törvény, 51. §.

¹⁰ 2007. évi I. törvény, 51. § és a 2007. évi II. törvény, 54–56. §.

Az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizetek végrehajtása a rendőrség feladata, nagyságrendjét jól érzékelteti a végrehajtott őrizetek számát tartalmazó 1. ábra.¹¹

1. ábra: Kimutatás a végrehajtott őrizetek számáról

Forrás: a szerző szerkesztése

A 2015 után tapasztalt jelentős csökkenés oka egyértelműen Magyarország déli határának fizikai akadállyal való lezárása (Idegilenes Biztonsági Határzár),¹² valamint 2016-tól az átkísérés¹³ széles körű alkalmazása.¹⁴ Az idegenrendészeti eljárásban elrendelhető őrizetek alkalmazásának jogszabályban biztosított lehetőségei ellenben nem változtak, azok az eljárások eredményes lefolytatása érdekében továbbra is alkalmazhatók.

Az őrizetet speciálisan erre a célra kialakított helyen, az úgynevezett őrzött szálláson¹⁵ kell végrehajtani. Az intézmény megnevezése némileg megtévesztő, mivel nem fejezi ki a létesítmény célját, jellegét, feladatait. Az őrzött szálláson személyi

¹¹ ORFK Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály statisztikái alapján.

¹² 36/2018. (VI. 27.) ORFK utasítás az illegális migrációval összefüggő jogsértések kezelésével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására 3. g).

¹³ 2007. évi LXXXIX. törvény az államhatárról 5. § (1a) és (1c). A változást a határon lefolytatott menekültügyi eljárás széles körben való alkalmazhatóságának megvalósításához szükséges törvények módosításáról szóló 2016. évi XCIV. törvény 3. §-a vezette be.

¹⁴ Kui László: A határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határzár továbbfejlesztése, avagy a második kerítés mindent megold? *Hadmérnök*, 12. (2017), 4. 70.

¹⁵ 21/2014. (VII. 4.) ORFK utasítás a Rendőrség őrzött szállásainak szolgálati szabályzatáról és a menekültügyi őrzött befogadó központokban végrehajtandó rendőrségi feladatokról, 2. D), „őrzött szállás: az őrzött szállások székhelye szerint illetékes rendőr-főkapitányságok és az RRI alárendeltségében működő, az idegenrendészeti eljárás során elrendelt fogvatartás céljaira sajátosan kialakított, az őrizeteseik őrzéséért, kíséréséért, szállításáért és ellátásáért, valamint e feladatokat végrehajtó állomány irányításáért felelős személyek elhelyezésére szolgáló körletrészt, az előállító helyiséget, a befogadó egységet, az őrizeteseik lakóterét, valamint kerítéssel körülhatárolt sétáló udvart magában foglaló, az 1. mellékletben ilyenként felsorolt külön objektum.”

szabadság elvonása, fogva tartás valósul meg, ezért az idegenrendészeti fogva megnevezés sokkal egyértelműbb lenne. Az őrzött szállás zárt intézmény, a fogvatartottak azt kizárólag az őrizet elrendelő hatóság engedélyével hagyhatják el.

2. A fogva tartás speciális nehézségei

Az őrizeteselek elsődleges célja továbbjutni valamely jellemzően nyugat-európai vagy skandináv célszám felé. Semmiképpen nem szeretnének egy magyarországi eredményes idegenrendészeti eljárást követően hatósági kísérettel, toloncolás útján visszatérni valamely korábbi tranzitorszámba, vagy egyenesen az állampolgárságuk szerinti kibocsátó ország területére. Gyakori, hogy személyazonosságuk, állampolgárságuk eltitkolásával vagy hamis adatok közlésével akadályozzák, hátráltatják az idegenrendészeti hatóság eljárást azért, hogy kitoloncolásukat az őrizet maximális időtartama alatt ne lehessen végrehajtani.¹⁶ Ezt követően az idegenrendészeti hatóságnak nincsen lehetősége a külföldit a 2007. évi II. törvény alapján továbbra is hatósági felügyelet alatt tartani. Az átkísérés alkalmazásának bevezetése előtt lehetőségük volt a további eljárás alól magukat kivonni, így akadályozva meg kitoloncolásukat.

Az őrizet végrehajtásában érintett állomány sajátos nehézségekkel találja szembe magát. A fogvatartottak személyazonosságára, előéletére jellemző általános információhiány, a nyelvi, vallási, kulturális, értékrendbeli különbségek empátiát, multikulturális ismereteket, valamint speciális intézkedéstaktikai felkészítést igényelnek. A sokrétű és hosszadalmas – multikulturális ismerteket¹⁷ és kimondottan a fogva tartás végrehajtására vonatkozó speciális ismereteket magában foglaló – képzés ellenére is gyakoriak a konfliktusok a fogvatartottak és az őket őrző állomány, illetve a fogvatartottak között is.¹⁸

3. Rendkívüli események fogalma, típusai

A fogva tartás során bekövetkezett, a fogvatartottakra, a végrehajtói állományra, illetve az őrzésbiztonságra veszélyt jelentő eseményeket rendkívüli eseménynek nevezük. Fogalmát az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizetek végrehajtásáról szóló 27/2007 (V. 31.) IRM. rendelet 5/A. szakasza általános tartalommal fogalmazza meg. Rendkívüli eseménynek minősít minden olyan, az őrizetet érintő természeti katasztrófát, eseményt, tevékenységet vagy mulasztást, amely, az őrizetes, az őrizetesek őrzéséért, kíséréséért, szállításáért és ellátásáért, valamint e feladatokat végrehajtó állomány irányításáért felelős személyek és az ellenőrző személyek

¹⁶ Saját, idegenrendészeti és idegenrendészeti fogvatartási területen szerzett tapasztalat alapján.

¹⁷ 27/2011. (XII. 30.) ORFK utasítás a multikulturális környezetben végrehajtott rendőri intézkedésekről.

¹⁸ ORFK Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály statisztikái alapján.

életét, testi épségét, egészségét, az őrzött szállás rendjét, az őrzésbiztonságot sérti, vagy súlyosan veszélyezteti.

Ezen túl kiemel néhány tipikus, jelentős biztonsági kockázattal járó eseményt, amelyek:

- „az őrizetes által az őrzött szálláson elkövetett bűncselekmény, szökés, vagy ezek kísérlete;
- az őrzött szállás állománya jogszerű eljárásával szembeni csoportos ellenszegülés;
- az őrzött szállás rendjének csoportos megzavarása;
- az őrizetes öngyilkossági kísérlete vagy szándékos egészségkárosítása, vagy halála.”¹⁹

A rendelet megfogalmazását pontosítja és jelentősen kibővíti az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv tevékenységirányítási központjai, egyes rendőri szervek ügyelei, valamint a segélyhívásokat fogadó központok egységes működéséről szóló 57/2013. (XII. 21.) ORFK utasítás 1. számú melléklete, amely a következő eseteket sorolja fel:

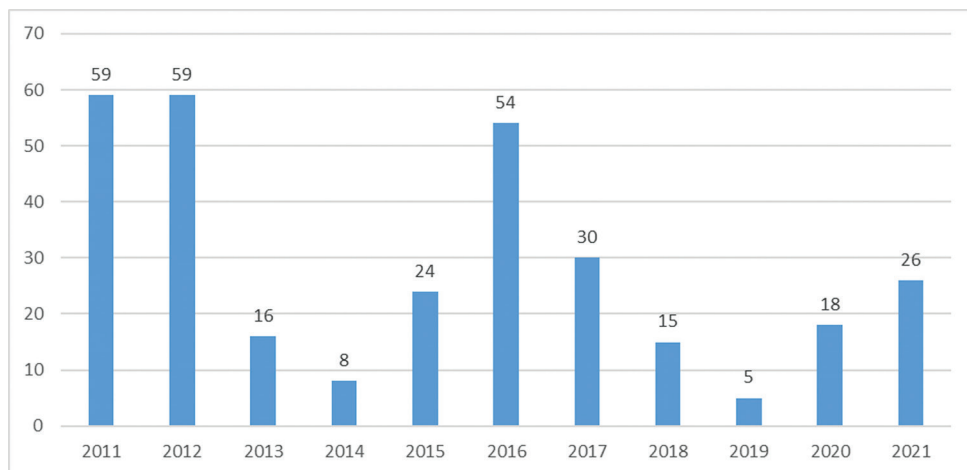
„terrorcselekmény, csoportos rendzavarás, halálos kimenetelű baleset, öngyilkosság, szándékos egészségkárosítás és kísérlete, szökés és annak kísérlete, étkezés csoportos megtagadása, csoportos ellenszegülés, öngyilkossági kísérlet, törvénysértő bánásmód, fertőzés, ételmérgezés, haláleset bekövetkezése az objektumokban bekövetkezett verekedés, elhelyezettek közti konfliktus, a fogvatartottakkal való összejátszás, jogosulatlan előnyben részesítés, engedély nélküli levél, üzenet közvetítése, jogtalan előny elfogadása, kényszerítő eszközök jogtalan használata, a fogvatartott esetében bekövetkezett súlyos sérüléssel járó baleset, karantén elrendelése, kísérés során a szállító jármű üzemképtelenné válása, balesete.”²⁰

A bekövetkezett rendkívüli események száma 2011-ben 59, 2012-ben 59, 2013-ban 16, 2014-ben 8, 2015-ben 29, 2016-ban 54, 2017-ben 30, 2018-ban 8, 2019-ben 5, 2020-ban 18, 2021-ben 26 volt (2. ábra).²¹

¹⁹ 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet végrehajtásának szabályairól 5/A. § (4) bekezdés.

²⁰ 57/2013. (XII. 21.) ORFK utasítás az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv tevékenységirányítási központjai, egyes rendőri szervek ügyelei, valamint a segélyhívásokat fogadó központok egységes működéséről.

²¹ ORFK Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály statisztikái alapján.

2. ábra: Kimutatás a bekövetkezett rendkívüli események számáról

Forrás: a szerző szerkesztése

4. Az őrizeti rendszer fejlesztési igénye

A jelenlegi fogvatartási rendszerben a fogvatartottak felügyeletét és kíséretét a rendőrség hivatásos állományából és a szervezet keretén belül működő fegyveres biztonsági őrseg munkavállalóiból álló őr-kísérői állomány biztosítja, jellemzően élőerős jelenléttel. Érdekességképpen megjegyzem, hogy az FBŐ ezenkívül hosszú ideig jelen volt Röszkén és Tompán a tranzitónákban, és jelenleg is ellátják a menekültügyi őrzött befogadó központokban várakozó menedékkérők őrzését, továbbá rendőrökkel közös járőrszolgálatot látnak el a határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határzár mentén.²²

Az őrzött szállások lakóterében ugyanakkor jelenleg is – a hálókörletek és a vízszblokkok kivételével – kimondottan az élőerős őrzés arányának csökkentése érdekében működik egy belső, zárt láncú, kizárólag képfelvételt közvetítő kamerarendszer, amelynek kameraképeit rendszerint a szolgálatirányítói helyiségben elhelyezett monitorokon az őrszemélyzet kijelölt tagjai folyamatosan figyelik, egy-két óra váltási idővel. Feladatuk a bekövetkezett rendkívüli események jelzése, a szolgálatirányító parancsnok és a közelben levő őr-kísérői állomány riasztása.²³ Tevékenységük ellátása állandó magas fokú koncentrációt kíván, egyben magában hordozza

²² Lippai Zsolt: Az elmosódó határvonalak margójára. *Szakmai Szemle*, 19. (2021), 1. 157–158.

²³ Feladataikat a 21/2014. (VII. 4.) ORFK utasítás a Rendőrség őrzött szállásainak szolgálati szabályzatáról és a menekültügyi őrzött befogadó központokban végrehajtandó rendőrségi feladatokról szóló 21/2014. (VII. 4.) ORFK utasítás, valamint az őrizeti helyek őrutasításai határozzák meg.

a tévedés, elkésett észlelés, hibás elemzés és helyzetértékelésből adódó elmulasztott vagy megkésett reagálás lehetőségét, mivel nem tud minden kameraképet egy időben felügyelet alatt tartani.

Napjainkban hazánkban is kifejezetten prioritást élveznek a védelmi jellegű előremutató technikai fejlesztések. A 2020-as Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája bevezetőjében így fogalmaz:

„A hazai védelmi ipar, azon belül is a kutatás-fejlesztés és az innováció támogatása nemzetbiztonsági érdek, mivel ezek által csökkenthető az import függőség, növelhető az ellátásbiztonság és hazai gyártmányokkal korszerűsíthetők a védelmi eszközök. A változékony kihívásokra adott válaszaink középpontjában ezért Magyarország értékeinek, adottságainak és prioritásainak szilárd rendszere kell, hogy álljon, amelynek egyik meghatározó eleme a nemzetgazdaság, azon belül is a védelmi ipar fejlesztése.”²⁴

A gépi látás és a hozzá kapcsolódó mesterségesintelligencia-kutatások a védelmi szektorban kiemelt fontosságúak, a legfejlettebb technológiával rendelkező országok széles körben használják, ám a magyar rend- és honvédelmi környezetben e megoldások használata kezdetleges.²⁵

A korábban hivatkozott 57/2013. (XII. 21.) ORFK utasítás felsorolásában levő rendkívüli események közül azok, amelyek agresszív vagy önkárosító magatartásból adódnak, súlyosan veszélyeztethetik a fogva tartás biztonságát.

2011-ben 72,9%-át, 2012-ben 74,6%-át, 2013-ban 68,8%-át, 2014-ben 100%-át, 2015-ben a rendkívüli események 46%-át, 2016-ban 87%-át, 2017-ben 77%-át, 2018-ban 80%-át, 2019-ben 80%-át, 2020-ban 56%-át, 2021-ben 54%-át tették ki a fogva tartás biztonságára kiemelten magas kockázatot jelentő események (3. ábra).²⁶ A 2020-as és 2021-es adat kapcsán említést érdemel, hogy az alacsonyabb arány oka az igazolt (SARS-CoV2),²⁷ koronavírus-fertőzéses esetek magas aránya (17%, illetve 35%), amelyek szintén rendkívüli eseménynek minősülnek (fertőzés). Amennyiben a fertőzések számától eltekintünk, nincs jelentős eltérés a korábbi évek adataitól, 2020-ban 73%-os, 2021-ben 81%-os az arány.

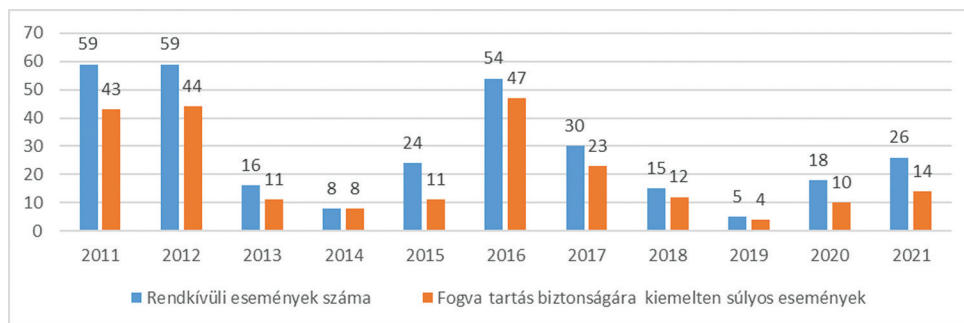
A vizsgált események olyan cselekmények (támadás, szökés, tetteges ellenszegülés, őrizetesk közötti konfliktus), amelyek elkövetéséhez jellegzetes, vizuálisan és rendszerint akusztikusan is jól érzékelhető, értelmezhető tipikus elkövetési magatartási formák kapcsolódnak.

²⁴ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, 1. melléklet 2.

²⁵ Huszár Viktor Dénes: A blokklánc, a számítógépes látás és a mesterséges intelligencia alkalmazási lehetőségei a kiberhadviselésben. In Hausner Gábor (szerk.): *Szemelvények a katonai műszaki tudományok eredményeiből* II. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 147.

²⁶ ORFK Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály statisztikái alapján.

²⁷ Severe Acute Respiratory Syndrome 2 – súlyos heveny légúti tünetegyüttes vírusa 2, lásd: <https://koronavirus.gov.hu/virusrol>

3. ábra: Kimutatás a fogva tartás biztonságára kiemelten súlyos rendkívüli eseményekről
Forrás: a szerző szerkesztése

A fogva tartásra kiemelten veszélyes rendkívüli események, valamint az emberi tényezőtől adódó hiányosságok, a humán erőforrás igénybevételének csökkentése érdekében indokolt a gépi látás (*computer vision*),²⁸ a gépi tanulás (*machine learning*)²⁹ és a mesterséges intelligencia (*artificial intelligence*)³⁰ igénybevételére irányuló technikai fejlesztés, egyben a fogvatartási szakmai követelmény meghatározása.

A folyamatos technikai fejlődés lehetőségeivel élve a cél egy olyan, mesterséges intelligencián alapuló rendszer fejlesztése, amely a kellő számú, élőképet közvetítő és rögzítő kamerából álló rendszer jelen idejű kép-, illetve hangfelvételeit elemezve és értékelve általánosságban jelzi, majd a fejlesztési igényeknek megfelelően, a későbbiekben konkrét személyhez köthető viselkedési mintákból is képes előre jelezni a rendkívüli események kialakulását. A fejlesztők részére elengedhetetlen a fogva tartás szakmai követelményeinek ismerete.

A szoftverrel szemben támasztott követelmények a gépi látás fejlettségi szintjétől, képességeitől függően több, egymásra épülő jól elkülöníthető részre oszthatók.

Első szint: az őrizet biztonsága szempontjából kiemelten veszélyes rendkívüli események elkövetése során tanúsított magatartási viselkedési formák képelemzés alapján való detektálása, azonosítása, értékelése, majd szükség esetén jelzés küldése az őrszemélyzet részére. Ennek érdekében a rendszert meg kell tanítani a normákra és az ettől eltérő jelenségekre.

A szoftvernek fel kell ismernie az ezekhez a cselekményekhez kapcsolódó emberi viselkedésminták külső megjelenési formáit, tipikus viselkedési mintákat, cselekvési láncokat, illetve a fogva tartásra veszélyes eszközöket, támadási célzatú alkalmazásukat (mozgásmozdulatok iránya, célja, sebessége, eszközök alakja, azok alkalmazásának tipikus külső jegyei). Megbízható működés esetén az őrszemélyzet

²⁸ Lásd: www.ibm.com/topics/computer-vision

²⁹ Juhász Levente Zsolt: Az ember és a gépi tanulás. *Dunakavics*, 9. (2021), 9. 34.

³⁰ Joost N. Kok et al.: *Artificial Intelligence: Definition, Trends, Techniques and Cases*. Leiden, Leiden Institute of Advanced Computer Science, Leiden University, the Netherlands, 2009. 1.

gyorsabban reagálhatna a szökés, agresszív viselkedés, szuicid tevékenység, veszélyes eszközök jelenléte esetén.

A fogva tartás szempontjából legalapvetőbb nemkívánatos események és a hozzájuk kapcsolható tipikus magatartási formák a következők:

- személy ellen irányuló agresszióhoz köthető események:
 - aktív támadás (más személy felé irányuló gyors, agresszív jellegű helyváltoztatás, intenzív ütések, rúgások, fojtás, birkózás, tárgyak dobása, ütő-, szúró-, vágó-, fojtóeszközzel történő támadásra utaló mozdulatok);
 - csoportos rendzavarás (kettőnél több személy agresszív viselkedése, támadására utaló jelek, verekedése, rongálása, garázda viselkedése);
 - erőszakos cselekményekhez vezető, azokat megelőző tipikus viselkedésformák (intenzív, impulzív, sértő vagy becsmérő jelentésű mozdulatok);
- tárgyak ellen irányuló agresszióhoz köthető események:
 - lakótér berendezéseinek rongálása (például törése, ütése, rúgása), passzív és aktív biztonsági berendezések megrongálása;
 - tűz okozása (nyílt láng vagy füst vizuális érzékelése, a dohányzóhelyiség kivételével);
- az intézmény engedély nélküli elhagyására utaló események:
 - lakótér ór nélküli elhagyása, illetve ennek kísérlete;
 - objektum falára, külső kerítésre felmászás;
 - őrszemélyzet elől való menekülés;
- tiltott eszköz megjelenése a lakótérben:
 - szúró-, vágóeszköz, lőfegyver, vagy lőfegyvernek látszó eszköz megjelenése a fogvatartási térben;
- egészségkárosodáshoz vezető események:
 - szándékos egészségkárosítás (öngyilkossági kísérletre utaló jelek, saját testének megsebzése, vérzés);
 - baleset, betegség (esés, vérzés, fájdalomra vagy természetellenes állapotra utaló testtartás, viselkedés, hangok stb.).

A rendszernek fel kell ismerni, azonosítani és egyértelműen meg kell tudni különböztetni a fogva tartott egyéneket és egyéb személyeket (őr-kísérő állomány, ügyintézők, látogatók stb.), egyben ismernie kell a különböző kategóriák tartózkodására engedélyezett területeket. Mindez történhet vizuálisan észlelhető külsőleges jelek (arckép, ruházat, járás, testtartás) alapján, valamint ezek kombinációjával.

A rendszer hatékony és megbízható működése szempontjából elsődleges fontosságú a lakótér holttérmentes, éjjel, illetve rossz fényviszonyok között is értékelhető képet biztosító kamerákkal való megfigyelése. A fixen telepített kamerákat ki kell egészíteni a rendszer által automatikusan vezérelt, az eseményekre fókuszáló mozgatható, állítható nagyítású kamerákkal. A kamerák száma és elhelyezése, technikai paraméterei esetén elvárás, hogy az biztosítsa a lakótér helyiségeinek minél több oldalról való megfigyelését. Az egyidejűleg más szögekből készített nagyszámú

felvételekből a szoftver hatékonyabban képes detektálni az anomáliát – észteni a veszélyt –, másrészt a felvételek nagymértékben segíthetik a bekövetkezett események utólagos rekonstruálását például parancsnoki kivizsgálásánál, szabálysértési vagy büntető eljárás esetén. A kameráknál elvárás, hogy legalább 3-4 évig is képesek legyenek a hatékony gépi látáshoz szükséges technikai követelményeknek eleget tenni, ami egyben indokolja a jelenleg elérhető legjobb minőségű, felső kategóriás kép és hang felvételére alkalmas eszközök beépítését.

Jelentősen növekedhet a rendszer rendkívüli eseményt előrejelző képessége, ha a szoftver megbízhatóan képes az érzelmek az arcokon, illetve a testbeszédben érzékelhető jegyeinek felismerésére. Legfontosabbak a harag, düh, agresszivitás külső jelei, mivel ezek legtöbb esetben közvetlenül kapcsolódnak a látható viselkedés egyéb jegyeihez, egyben előrevetíthetik a személy várható magatartását.

A rendszernek ismernie kell azoknak a kultúráknak a szokásaiból adódó tipikus viselkedési formák vizuális ismérveit, jelentését, amelyekből a fogvatartottak származnak, mivel így elkerülhetők az eltérő jelentéstartalomból adódó félreértések, téves riasztások. Ilyenek például, hogy a hazánkban általánosan használt kézjelek máshol egészen mást jelenthetnek. Egyazon kéz begörbített és összeérintett mutató és hüvelykujja a mi kultúránkban egy dolog, esemény pozitív értékelését jelenti, addig például Törökországban ugyanez szexuális tartalmú durva sértésnek számít. Magyarországon mutatójával rámutatni valakire általánosan elfogadott dolog, míg az arab világban kifejezetten durva sértésnek számít. Hasonló félreértésekhez vezethet a nálunk elfogadott tartalmútól és intenzitásútól jelentősen eltérő viselkedés és gesztikuláció is, például az arab világból érkezett fiatal férfi részéről teljesen normális viselkedés, a szokásos kommunikáció része, hogy beszélgetőpartneréhez egészen közel megy, és hevesen, gyorsan mutogat, élénken gesztikulál, addig ezt a jóval nagyobb személyes térhez és visszafogottabb viselkedéshez szokott magyar őrkísérő állomány sokszor „zaklatott viselkedésnek” sőt nemegyszer támadásnak vélte.³¹

Nem szabad megfeledkezni az erőszakos cselekmények eszkalálódásának lehetőségéről sem, ezért szükséges, hogy a rendszer ismerje az idevágó csoportdinamikai folyamatokat, képes legyen azok ismérveinek felismerésére, elemzésére, a szükséges következtetések levonására, jelzésére.

A rendszert felügyelő kezelőszemélyzet részére lehetővé kell tenni, hogy bizonyos esetekben előre megadott jogosultságú személyek – utólag visszakövethetően – felülírják a rendszer jelzését, vagy konkrét esetben ideiglenesen szüneteltesenek egyes konkrét riasztási paramétereket, például beavatkozó egység jelenléte esetén ne reagáljon a löfegyverre, vagy az őrszemélyzet jogszerű kényszerítőeszköz alkalmazását ne értékelje támadásnak. A kezelői beavatkozás kizárólag a riasztás elmaradását jelentené, az az esetleges visszaélés lehetőségének elkerülése érdekében

³¹ A rendkívüli események elemzésére irányuló saját kutatás az ORFK Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály adatai alapján.

a kamerarendszer felvételeire, a rögzítés folyamatosságára semmilyen hatással nem lehet!

Második szint: a képelemzés kiegészítése az akusztikus érzékelés elemzési képességével.

A hatékony megfigyelés és előrejelzés érdekében a képelemzés mellett indokolt lenne személyhez köthetően az akusztikus jelek érzékelése és értékelésének képessége. A beszéd szövegszerű értelmezése, sebességének, hangerejének, hanghordozásának, hanglejtésének gyors változásai rendszerint megelőző és közvetlenül ráutaló jegyei a fizikai erőszaknak.

Cél a fogvatartottak által leggyakrabban beszélt nyelvek (például angol, francia, arab, albán, pastu, urdu, fárszi, orosz, hindi, pandzsábi, török, mandarin) teljes mértékű értelmezése lenne. A fordítóprogramok fejlődése folyamatos, tökéletesítésükig az erőszakhoz kapcsolódó tipikus kifejezések (például indulat- és szitokszavak, sértevések) felismerése volna alapvető elvárás.

Harmadik szint: az előbbi követelményeknek megfelelő rendszer képes az egyénhez köthető sajátosságok észlelésére, rögzítésére, elemzésére, attól eltérő, gyanúra okot adó tevékenység jelzésére.

A rendszer konkrét személyhez köthetően gyűjti, elemzi-értékeli az egyénre jellemző viselkedési formákat, majd az ettől jelentős, veszélyre utaló eltérés esetén jelzést ad, mintegy figyelmeztetve az őrszemélyzetet, hogy a személy magatartásában jelentős változás állt be, amely rendkívüli eseményhez vezethet. Gyakorlatilag hatékonyan „előrejelezhető” volnának a fogva tartott személyek részéről feltételezhető, nemkívánatos események, még mielőtt jelentős kockázatúvá válnának. Az előrejelzés valószínűsége nő, amennyiben a szoftver előzetesen rendelkezne minden a fogva tartás szempontjából releváns információval valamennyi fogvatartottról. Újnan befogadott őrizetes esetén a kezelőszemélyzet adná meg a rendelkezésre álló előzetes adatokat. Intézmények közötti áthelyezés során javasolom a korábbi fogva tartás tapasztalatait, valamint a személyt érintő korábbi konkrét események adatait a rendszerbe betáplálni. Mindez a fogvatartási helyek rendszereinek összekötésével – vagy egy közös rendszer kialakításával – már eleve biztosítható lenne.

A fentiekén túl elvárt személyhez köthetően a kapcsolati hálók feltérképezése, a csoportban betöltött státuszok, ezek változásainak felismerése, az informális vezetők, a véleményvezérek, a „hangadók” és a korábban már rendkívüli eseményt okozó vagy abban érintett személyek célirányos, fokozott megfigyelése a rendelkezésre álló információk alapján.

5. A jelzés módja

A rendszernek a fenti esetekben egyértelmű, jól észlelhető módon (például tipikus „gépi hangon” való figyelmeztetés, illetve a belső kamerarendszer monitorán azonnal érzékelhető intenzív hang- és fényjelzés) kell a szolgálati személyek (szolgálatirányító

parancsnok, ór-kísérő állomány) tudtára adni a bekövetkezett rendkívüli esemény helyét, jellegét. Javasolt, hogy az eseményhez legközelebb eső kamerák képei több látószögből megfigyelési és kontrollálási céllal azonnal megjelenjenek a rendszer egy vagy több különálló, nagy méretű monitorán. A látottak és a rendszernek a rendkívüli esemény minősítése alapján a szolgálatirányító parancsnok az állomány tevékenységét a lehető legkisebb késedelemmel volna képes irányítani.

A rendszer működésének hatékonyságát csökkentheti az a körülmény, hogy a jelenlegi szabályozás szerint nincs lehetőség a hálókörletek, a fürdésre, tisztálkodásra szolgáló helyiségek, illetve az illemhelyek megfigyelésére. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján a fogvatartottak saját maguk ellen irányuló erőszakos cselekményeinek döntő többségét (2015 és 2021 között 87%) itt követik el.³² Ezeknek a helyiségeknek a célirányos felügyelete – jogszabályváltozást nem feltételezve – továbbiakban is az ór-kísérő állomány feladata. Megoldást jelenthetne, amennyiben a rendszer jogszabályi felhatalmazást követően ugyan figyelné ezeket a helyszíneket, ellenben élőképet kizárólag a riasztásra okot adó esemény bekövetkezésekor közvetítené. Így biztosítani lehetne a magánszféra védelmét és az őrzés-védelmi szempontok érvényesülését is.

Az előerő állandó előírt jelenlétét viszont teljes mértékben kiválthatná a biztonsági elkülönítés során.³³ Az őrzött szállás biztonsági elkülönítő helyisége nem rendelkezik a büntetés-végrehajtási intézményekhez hasonló, önkárosítást megakadályozó speciális kialakítással, az nem egyféle „sérülésbiztos dühöngő”, mindösszesen egy külön helyiség, minimális, de rongálásbiztos berendezéssel. Az itt maximálisan 24 órára elhelyezhető fogvatartottak körében a folyamatos előerős őrzés ellenére is gyakori az önkárosító magatartás. Úgy vélem, az itt elkövetett önkárosító események megelőzését és megakadályozását jelentősen segítené a helyiség célirányos kialakítása, ami alatt a külső emberi behatásoknak ellenálló, ugyanakkor puha, rugalmas bevonattal való ellátást, egyben valamennyi sérülés okozására alkalmas kézműves berendezési tárgy eltávolítását értem.

A fejlesztést követően a rendszer haladéktalanul előjeleznél, vagy amennyiben az észlelhető előjelek nélkül következik be, jeleznél a nemkívánatos eseményt, így az állandó őrzés helyett a minél gyorsabb beavatkozás lenne elvárható.

³² A rendkívüli események elemzésére irányuló saját kutatás az ORFK Rendészeti Főigazgatóság Határrendészeti Főosztály adatai alapján.

³³ 21/2014. (VII. 4.) ORFK utasítás a Rendőrség őrzött szállásainak szolgálati szabályzatáról és a menekültügyi őrzött befogadó központokban végrehajtandó rendőrségi feladatokról, 2. b) „biztonsági elkülönítés: a jogszabályban meghatározott esetekben (így különösen utasítás végrehajtásának megtagadása, ellenszegülés, más őrizetes lázítása, ön- és közveszélyes magatartás tanúsítása) az őrizetessel szemben alkalmazható biztonsági intézkedés, melynek végrehajtása a biztonsági elkülönítőbe, illetve az egészségügyi elkülönítőbe való elhelyezéssel történhet”.

6. Kivételes esetek kezelése

A fogva tartás során előfordulnak olyan tevékenységek, amelyekben részben megjelenhetnek vagy megjelennek az előzőkben nemkívánatosnak minősített magatartási formák (például gyors, agresszív jellegű helyváltoztatás, intenzív kar- és lábmozgás, dobások, rúgások stb.), ugyanakkor teljesen legálisak. Ilyenek például az őrizetesekek által kedvelt különböző labdajátékok (futball, kosárlabda). A szoftvernek ezeket nem szabad riasztásra okot adó eseményként kezelni, ugyanakkor folyamatosan követnie és elemeznie kell a történéseket annak érdekében, hogy a tevékenység során elfogadott magatartási formákon túlmutató rendkívüli eseményt haladéktalanul jelezze.

6.1. A termék hasznosítása

A megbízható működésű rendszer a megfelelő szempontok szerint programozva az idegenrendészeti fogva tartáson kívül alkalmazható lehet a rendőrségi előállítók, fogdák, a menekültügyi őrizetben levők elhelyezésére szolgáló objektumok, valamint a büntetés-végrehajtási intézményekben elhelyezett személyek felügyeletére is. A bekövetkezett események rögzített felvételei, azok tapasztalatainak elemzése és feldolgozása a képzések során nagymértékben fejleszthetnék az állomány helyzetfelismerő, reagáló-, illetve beavatkozóképességét, egyben más szervezeti elemek állománya körében is csökkentenék a korábbi hibák újbóli előfordulásának valószínűségét.

7. Összegzés

A jogszerűtlenül hazánk területén tartózkodó külföldiekkel szemben folytatott idegenrendészeti eljárásokban rendszerint szükség van a külföldi személyi szabadságának korlátozására, őrizet elrendelésére. Az őrizet jog- és szakszerű végrehajtása jelentős humán erőforrást igényel, egyben sajátos nehézségekkel jár. Jelenünk technikai fejlettségi szintje lehetővé teszi a fogva tartás biztonságát nagymértékben veszélyeztető rendkívüli eseményeket mesterséges intelligencia alkalmazásával hatékonyan jelző, valamint előrejelző biztonsági rendszer fejlesztését. A jelen idejű kép- és hangfelvétel-elemzésen alapuló szoftver fejlesztéséhez szükség van a fogvatartási környezetben megjelenő elfogadott és abnormális jelenségek meghatározására, vizuális és akusztikai jellemzőinek a gépi tanuláshoz szükséges adatokként való megjelenítésére. A rendszer elvárt szintű működése jelentősen csökkentheti a fogva tartás élőerő-igényét, hatékonyan támogathatja a jogsértő események kivizsgálását. A rendszer felhasználási lehetőségei túlmutatnak az idegenrendészeti fogva tartáson, mivel a rendőrségi előállítók, fogdák, a menekültügyi őrizet, valamint a büntetés-végrehajtási intézmények esetében is hatékonyan alkalmazható volna.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Huszár Viktor Dénes: A blokklánc, a számítógépes látás és a mesterséges intelligencia alkalmazási lehetőségei a kiberhadviselésben. In Hausner Gábor (szerk.): *Szemelvények a katonai műszaki tudományok eredményeiből* II. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 147–161. Online: https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/16208/905_KDMI_II_hallgatoi_tanulmánykotet.pdf#page=148
- Juhász Levente Zsolt: Az ember és a gépi tanulás. *Dunakavics*, 9. (2021), 9. 33–54. Online: http://dunakavics.uniduna.hu/Online_20219.pdf
- Kui László: A határőrizeti célú ideiglenes biztonsági határzár továbbfejlődése, avagy a második kerítés mindent megold? *Hadmérnök*, 12. (2017), 4. 67–75. Online: http://hadmernok.hu/174_07_kui.pdf
- Lippai Zsolt: Az elmosódó határvonalak margójára. *Szakmai Szemle*, 19. (2021), 1. 157–158.

Jogi források

2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról
2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról
2007. évi LXXXIX. tv az államhatárról
2015. évi CXXXVII. törvény az ideiglenes biztonsági határzár létesítésével, valamint a migrációval összefüggő törvények módosításáról
- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet végrehajtásának szabályairól
- 21/2014. (VII. 4.) ORFK utasítás a Rendőrség őrzött szállásainak szolgálati szabályzatáról és a menekültügyi őrzött befogadó központokban végrehajtandó rendőrségi feladatokról
- 36/2018. (VI. 27.) ORFK utasítás az illegális migrációval összefüggő jogsértések kezelésével kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtására
- 57/2013. (XII. 21.) ORFK utasítás az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv tevékenység-irányítási központjai, egyes rendőri szervek ügyeletei, valamint a segélyhívásokat fogadó központok egységes működéséről
- Az Európai Parlament és a Tanács 2008/115/EK irányelve (2008. december 16.) a harmadik országok illegálisan tartózkodó állampolgárainak visszatérésével kapcsolatban a tagállamokban használt közös normákról és eljárásokról

ABSTRACT

The Aim and Professional Requirements for the Development of Technical Means for the Early Detection of Incidents in the Detention of Aliens for Law Enforcement Purposes

Krisztián KAKÓCZ

The immigration authorities are responsible to deal with foreigners who are illegally staying in our country. In order to ensure that the foreigner does not evade prosecution, the authorities usually use coercive measures involving the permanent deprivation of personal liberty, i.e. detention. The detainees' willingness to cooperate is usually low; the lawful and professional

implementation of the measure therefore places a heavy burden on the police staff concerned. The number of unlawful acts in detention facilities, which pose a threat to the security of the detainees, is high due to the non-cooperation of foreign nationals. Preventing and dealing with them requires a significant number of police officers, which creates problems due to the current shortage of staff. The level of technological development of our age allows and justifies us to apply of technical systems, which, through visual and acoustic analysis and machine learning, can reliably predict and, when they occur, immediately react to the offences and can reduce the number of guards. It is essential for the IT specialists to develop the system to have a clear understanding of the professional requirements of the detention sector and the visual and acoustic characteristics of the behaviours required for machine learning.

Keywords: migration, immigration detention, detention security, machine vision

A BM III/II. csoportfőnöksége által az 1975–1980 közötti időszakban foglalkoztatott hálózatra vonatkozó adatok elemzése

MEZEI József¹

A titkosszolgálatok² feladataik ellátásához több forrásból is gyűjtenek információkat. Ebbe beletartoznak a nyílt források, a technikai információgyűjtés, a titkosszolgálati együttműködések, végül, de nem utolsósorban a titkosszolgálatokkal együttműködő személyek. Ez utóbbi a titkosszolgálati tevékenység 6000 évvel ezelőtti megjelenése óta fő eleme ennek a rendszernek. A hidegháború ideje alatt a magyar állambiztonsági szervek is kiemelten kezelték a munkájukat segítő személyeket. Jelen tanulmányban a kémelhárító csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózatot kívánom bemutatni az 1975–1980 közötti időszakban. Kitérek olyan elemekre, mint a foglalkoztatott személyek funkciója, képzettsége és a kémelhárítás szempontjából lényegi adatokra is, mint például az állampolgárságra vagy éppen az idegen nyelvek ismeretére. A publikációval a célom egyrészt bepillantást engedni ebbe a kevésbé ismert területbe, illetve röviden értékelni az adatokat a Helsinki záróokmány 1975-es aláírása tükrében.

Kulcsszavak: hidegháború, állambiztonság, kémelhárítás, információgyűjtés, hálózat

1. Bevezetés

A II. világháborút követően Magyarországon szovjet minta alapján, szovjet szakmai támogatás mellett hozták létre a titkosszolgálati feladatok végrehajtásáért felelős szervezeteket, amelyek a kezdetektől a kommunista párt irányításával és közvetlen felügyelete mellett működtek. A negyvenes, ötvenes években elsődleges feladatuk a kommunista párt fő céljának, vagyis szovjet mintára az egypártrendszer kialakításának elősegítése volt. Az állambiztonság időszakának kiváló ismerője, a rendészettudomány ismert kutatója, Finszter Géza professzor véleménye szerint:

¹ Egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közsolgálati Egyetem. E-mail: mezei.jozsef@uni-nke.hu

² A tanulmányban egyes helyeken a „titkosszolgálat” kifejezést alkalmazom, tekintettel annak általános jellegére. A magyarországi szolgálatok esetében az egyes időszakokban használt megnevezést – az 1945–1990 közötti időszakban az „államvédelem”, „állambiztonság”, míg a rendszerváltást követően a „nemzetbiztonság”, a külföldi szolgálatok esetében pedig a „hírszerző szolgálat” szakkifejezéseket – használok

„Aki 1990 előtt ott dolgozott, tudatában volt annak, hogy nem egyszerűen egy szakmát gyakorolt, hanem politikai küldetést teljesített, mégpedig egy olyan politikáét, amely maga volt az önkény.”³ A politikai ellenfelek ellehetetlenítését célzó folyamat eredményeként – amelyben tehát az államvédelmi szervek jelentős szerepet játszottak – az 1949. május 15-én megtartott országgyűlési képviselő-választást a Magyar Függetlenségi Népfront nyerte, amelynek meghatározó ereje a kommunista Magyar Dolgozók Pártja volt. Ezzel kialakult Magyarországon az egypártrendszer, amely kijelölte – és most már tudjuk, hogy több mint negyven évig meg is határozta – a Magyar Köztársaság politikai, gazdasági, katonai kapcsolatainak fő irányát.

Az akkor már Magyar Népköztársaság⁴ a szocialista országokhoz tartozását tovább erősítette tagságával az Amerikai Egyesült Államok (USA) által 1947-ben életre hívott Marshall-terv ellenpólusaként létrehozott Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsában (KGST), amely a szocialista országok gazdasági szövetsége volt. A szervezetet 1949. január 25-én hozták létre Moszkvában, és a szervezet tagjai 1991. június 28-án szüntették meg azt budapesti ülésükön.

A politikai és gazdasági elköteleződést követően Magyarország katonailag is a kommunista blokkhoz tartozás mellett döntött. Miután az 1949. április 4-én, Washingtonban megalapított Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) 1955. május 9-én felvette tagjai közé a Német Szövetségi Köztársaságot, az európai szocialista országok képviselői 1955. május 14-én Varsóban létrehozták a Varsói Szerződés Szervezetét, amely keretet teremtett a tagok politikai-katonai együttműködésének. A tagállamok képviselői 1991. július 1-jén, Prágában döntöttek a szervezet megszüntetéséről.

Egy ország politikai, gazdasági, katonai kapcsolatai, és az ezeket a területeket érintő tervei, céljai határozzák meg elsődlegesen a titkosszolgálatainak hírszerzési, illetve kémelhárítási irányait. A fenti szövetségek a Magyar Népköztársaság államvédelmi, állambiztonsági szervei számára ezt az 1949–1990 közötti időszakra egyértelművé tették.

A hírszerző feladatok pontosítása érdekében azonban 1955. március 7. és 12. között Moszkvában egyeztetésre is sor került. Itt Ivan Szerov marsall, a szovjet Állambiztonsági Bizottság (*Komitet Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi*, KGB) vezetője „közös célként a kapitalista országok állami, politikai, gazdasági és katonai szervezeteibe való beépülést jelölte meg”. A Magyar Népköztársaság állambiztonsági szervei számára elsődleges célszágént a Német Szövetségi Köztársaságot, Ausztriát, Franciaországot, Nagy-Britanniát és az Amerikai Egyesült Államokat jelölték

³ Finszter Géza: Állambiztonság – nemzetbiztonság és a rendszerváltozás (1989–1990). In Drusza Tamás (szerk.): *A magyar elhárítás fejlődése. Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 148.

⁴ 1949. évi XX. törvény A Magyar Népköztársaság Alkotmánya.

ki, amely a kommunista blokkhoz tartozás okán nem jelenthetett meglepetést a delegációt vezető Piros László belügyminiszternek.⁵

A szocialista érdekszférához tartozás a hírszerzés mellett a kémelhárítás fő irányait is meghatározta, amelyek nagymértékben átfedést mutattak a Magyar Népköztársaság számára meghatározott hírszerzési iránnyal.

A hidegháború ideje alatt a két tömb közötti szembenállásból eredő feszültség időközönként változott, hol nőtt, hol csökkent. Egy ilyen szempontból enyhébb időszakban, a feszültség további csökkentése, egy esetleges fegyveres összecsapás megelőzése érdekében született meg az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) 1973-ban, amely végül az „összeurópai együttműködés fő előmozdítója lett”.⁶ A Helsinkiben, 1975-ben Magyarország által is aláírt záróokmány, politikai nyilatkozat első szakasza tartalmazott többek között tíz⁷ alapelvet, amelyek a részt vevő országok egymás közötti kapcsolatát szabályozták, míg második fele érintette az együttműködést a gazdaság, a technológiák és a környezetvédelem területein.⁸ A záróokmányban rögzített alapelvek és a felvetett együttműködések hatására – figyelembe véve azt, hogy a záróokmányt aláírták azok az államok, amelyek a magyar állambiztonsági szervek számára a hírszerzés és a kémelhárítás szempontjából relevánsak voltak⁹ – változhatott volna ezen országok titkosszolgálati tevékenysége, köztük a magyar állambiztonsági szerv feladatellátása is.

A tanulmány keretein belül megvizsgálom, hogy a Helsinki zárónyilatkozat 1975-ös aláírását követően a magyar állambiztonság kémelhárítási szakterületén volt-e arra utaló jel, hogy csökkent a szemben álló felek egymással szembeni titkosszolgálati aktivitása. Teszem ezt úgy, hogy elemzem az aláírást követő hat évben (1975–1980) a csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózatról¹⁰ elérhető, mennyiségükre és jellemzőikre vonatkozó adatsorokat.

⁵ Jobst Ágnes: *A Stasi működése Magyarországon: a keletnémet és a magyar állambiztonság kapcsolata 1955–1989*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2015. 46.

⁶ Remek Éva: Az EBESZ II. Története, helye, szerepe és jellemzői a nemzetközi szervezetek rendszerében. *Hadtudományi Szemle*, 10. (2017), 2. 143–162.

⁷ Az alapelvek: szuverén egyenlőség, illetve a szuverenitásban foglalt jogok tiszteletben tartása; tartózkodás az erőszaktól vagy az azzal való fenyegetéstől; a határok sérthetetlensége; az államok területi épsége; a viták békés rendezése; a belügyekbe való be nem avatkozás; az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok tiszteletben tartása (benne a gondolat, a lelkiismeret, a vallás és a meggyőződés szabadsága is); a népek egyenjogúsága és önrendelkezése; az államok közötti együttműködés; a nemzetközi jogból származó kötelezettségek jóhiszemű teljesítése.

⁸ OSCE: *Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act*. Helsinki, 1975.

⁹ Az aláírók között szerepelt az USA, az NSZK, Nagy-Britannia, Franciaország, Ausztria és a Szovjetunió is.

¹⁰ „hálózat: az állambiztonsági szervek titkos segítőitársainak összessége. Fő eszköz, amelynek tagjai az állambiztonsági szervek vezetésével és irányításával a szervezetszerű titkos együttműködés keretében vesznek részt a Magyar Népköztársaság védelmének erősítéséhez szükséges információk megszerzésében, a titkos operatív intézkedések végrehajtásában, a külső és a belső ellenség aknamunkájának felderítésében, megelőzésében és megszakításában. – Tagjait az állambiztonsági szervekhez fűződő munkakapcsolatuk alapján minősítjük.” – Forrás: Gergely Attila: *ÁBTL AB 842, 13-68/115/76, Állambiztonsági értelmező kéziszótár*. Budapest, BM Könyvkiadó, 1980. 34.

2. A III/II. Csoportfőnökség feladatai, és eszközrendszerében a „hálózat” elhelyezkedése

Az 1975–1980 közötti időszakban a Belügyminisztérium keretében működő, 1962. augusztus 18-án létrehozott¹¹ III. Főcsoportfőnökség felelt – a katonai hírszerzésen kívül – az állambiztonsági (titkosszolgálati) tevékenység végrehajtásáért. Feladata az volt, hogy megvédje a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi, gazdasági rendjét minden külső és belső ellenséges erő támadásával szemben.¹² Ennek részleteit és a szervezet által alkalmazható titkosszolgálati eszközök körét rögzítő, 1972-ben kiadott Ügyrend¹³ szerint a Főcsoportfőnökségen belül a III/II. Csoportfőnökség felelt fő feladatként a külföldi hírszerző szervek Magyarországot érintő ellenséges tevékenységének felderítéséért, akadályozásáért, illetve megszüntetéséért. Emellett operatív ellenőrzést végzett például az idegenforgalom területén, a magyar és szovjet katonai objektumok környékén. Meg kellett szerveznie a hadiipari szervezetek, a katonai szempontból fontos közlekedési, hírközlési, valamint a kiemelt objektumok, a Külügyminisztérium és a Külkereskedelmi Minisztérium állambiztonsági jellegű védelmi feladatait, illetve közreműködött a kormányzati, közigazgatási szervek államtitok-védelmi feladataiban is.¹⁴

Tevékenységük eredményességének fokozása érdekében a Főcsoportfőnökség szervei jogosultak voltak speciális, operatív (titkosszolgálati) eszközöket és módszereket alkalmazni. Ebbe beletartozott többek között a titkos figyelés, a postai küldemények titkos ellenőrzése, a titkos kutatás, de első helyen szerepelt a „szervezett titkos együttműködés létesítése magyar és külföldi állampolgárokkal”.¹⁵ E titkos segítők csoportja alkotta a „hálózatot”.¹⁶

A Belügyminiszter 1979-ben új Ügyrendet adott ki, amely érintette a Főcsoportfőnökség által alkalmazható eszközök körét is. Az eszközrendszert amellelt, hogy kibővítették, jobban differenciálták. Az operatív erők, eszközök csoportja mellett önálló csoportot képeztek már a nyílt eszközökből, módszerekből, illetve az operatív eszközök igénybevétele során alkalmazható eszközökből. Ez utóbbiba tartozott a „ma-

¹¹ „ÁBTL 4.2.–10-21/30/1962, 0030/1962. (VIII.18.), A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0030. számú Parancsa” (Belügyminiszter, 1962. augusztus 18.), 196., lásd: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_30_1962.pdf.

¹² Belügyminisztérium: *A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége Ügyrendje*. 10-530/1972. (1972. március 15.). 7.

¹³ „*ügyrend: egy meghatározott állambiztonsági szerv működésének kereteit, funkcionálstevékenységét, alkalmazható eszközeit és módszereit, szervezeti felépítését tartalmazó okmány*”. Gergely (1980): i. m. 194.

¹⁴ Belügyminisztérium (1972): i. m. 16.

¹⁵ Belügyminisztérium (1972): i. m. 8.

¹⁶ Az 1967-es ügyrendben a titkos együttműködőkre mint eszközre is a „hálózat” kifejezést használták. Ez változott az 1972-es ügyrendben a fent rögzített megnevezésre. Korábban a titkos együttműködőkre az „ügynök/ügynökség” fogalmakat használták, azonban az 1972-es, a hálózati munka alapelveit tartalmazó szabályzóban ezt „hálózat”-ra módosították az „ügynök” „*dehonesztáló jellege*” miatt. Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt: a pártállam és a belügy: a politikai rendőrség működése Magyarországon, 1956–1990*. Budapest, 1956-os Intézet – Corvina Kiadó, 2008. 171.

gyar és külföldi állampolgárokkal szervezett, titkos kapcsolat” mint eszköz. A Kémelhárító csoportfőnökség feladatkörét az új Ügyrend érdemben nem érintette.¹⁷

A Kémelhárító Csoportfőnökség ügyrendjében a kémelhárítás szempontjából releváns céloországokkal szemben folytatott elhárító tevékenység az alábbi szolgálati rend szerint történt:

- „III/II-1. Osztály (amerikai hírszerző szervek);
- III/II-2. Osztály (nyugatnémet hírszerző szervek);
- III/II-3. Osztály (NATO hírszerző szervek);
- III/II-4. Osztály (egyéb hírszerző szervek)”.¹⁸

Az elhárító munka során a hálózatra mint fő operatív eszközre tekintettek, mivel általa a többi eszköztől eltérően mélyégi információkat tudtak beszerezni. A hálózat tagjai az állambiztonsági szervekkel titkos, szervezetszerű kapcsolatban álltak, amelynek célja a Főcsoportfőnökség feladatai végrehajtásának támogatása volt.¹⁹ Ez magában foglalta a következőket:

- „Titkos információk szerzése, felderítés.
- Operatív kombinációk (akciók) végrehajtása. (Ellenséges körbe történő beépülés, [...]).
- Ellenséges tevékenységet folytató személyek felismerése és felkutatása.
- Fogdai felderítés és börtönelhárítás.
- Preventív védelem és operatív ellenőrzés.
- A hálózati munka egyes részfeladatainak teljesítése. (Beszervezési jelöltek kutatása, tanulmányozása és beszervezése [...]).
- Rezidensi teendők ellátása. (A rezidens az a titkos munkatárs, aki személyi tulajdonságainál és helyzeténél fogva alkalmas arra, hogy az operatív tiszt irányítása és ellenőrzése mellett a hálózati személyek egy csoportját vezesse és nevelje.)
- Egyéb operatív megbízások teljesítése. (Levéllenőrzés, [...] találkozási lakások fenntartása stb.).²⁰

A hálózatot alkotó személyeket három kategóriába sorolták:

- titkos munkatárs,
- titkos megbízott,
- ügynök.

¹⁷ ÁBTL – 4.2 – 10 – 22/26/1979. Belügyminisztérium: *A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 26/1979. számú Parancsa – a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadásáról* (1979. november 12.).

¹⁸ Belügyminisztérium: *A Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség Ügyrendje*. 38-28/5/1972. (1972. június 1.). 3.

¹⁹ ÁBTL – 4. 2. 10-21/5/1972. Belügyminisztérium: *A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 005. számú Parancsa – Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadása*. 10-21/5/1972. (1972. április 5.). 9.

²⁰ ÁBTL – 4. 2. 10-21/5/1972. 9-10.

Míg a titkos munkatárs és a titkos megbízott lojális alapon segítette az állambiztonsági szerveket, addig az ügynök a róla meglévő terhelő adatok miatt vagy anyagi érdekeltségéből.

A hálózatok nyilvántartását 1962-től a III. Főcsoportfőnökség 2. Osztálya (III/2.) kezelte,²¹ majd beolvadt az 1971-ben létrehozott BM Nyilvántartó Központba.²² Itt a feladatkör az 1. Osztályhoz (Állambiztonsági Operatív Nyilvántartó) került, amely több más adatkör mellett nyilvántartotta az „állambiztonsági szervek hálózatát és azok operatív szempontból legfontosabb kapcsolatait; a konspirált és találkozási lakásokat, legalizálóit, illetve tulajdonosait, valamint a figyelemmel kísért személyeket”.²³ A csoportfőnökség a központi nyilvántartás mellett az általa foglalkoztatott hálózati személyekről saját részletes, manuális nyilvántartással is rendelkezett, amelyet évenkénti bontásban – egy A1 méretű papírlapon – rögzítettek. A hálózat, illetve annak változásai bemutatásához ezeket a nyilvántartásokat használtuk fel.

3. A III/II. Csoportfőnökség hálózata 1975–1980 között

A III. Főcsoportfőnökség által foglalkoztatott hálózat létszáma 1975-ben körülbelül 6000 fő volt, ami aztán 1980-ra egy közel lineáris növekedési pályán megközelítően 8000 főre nőtt.²⁴ Ezt a Kémelhárítási Csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózat létszámadataival összevetve azt kapjuk, hogy az a vizsgált időszakban az egész 20-22%-át tette ki.

1. táblázat: A BM III/II. Csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózat létszámadatai éves bontásban az 1975–1985 közötti időszakban

A hálózat minősítése	1975		1976		1977		1978		1979		1980	
	Férfi:	Nő:	Férfi:	Nő:	Férfi:	Nő:	Férfi:	Nő:	Férfi:	Nő:	Férfi:	Nő:
Titkos munkatárs	82	4	93	4	98	4	98	4	100	5	102	4
Titkos megbízott	997	233	1073	244	1206	248	1242	263	1254	253	1205	282
Ügynök	24	4	24	3	27	3	22	2	22	4	23	4
Összesen	1103	241	1190	251	1331	255	1362	269	1376	262	1330	290
Összesen	1344		1441		1586		1631		1638		1620	

Forrás: a szerző szerkesztése

²¹ ÁBTL – 4.2. – 10-1837/1967. Belügyminisztérium: *A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje* (1967. november 30.) 27.

²² ÁBTL – 4.2 -10-21/8/1971/, 08/1971. (VI. 18.). Belügyminisztérium: *A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 08/1970. számú Parancsa – A BM szervezeti módosítása* (1971. június 18.) 2.

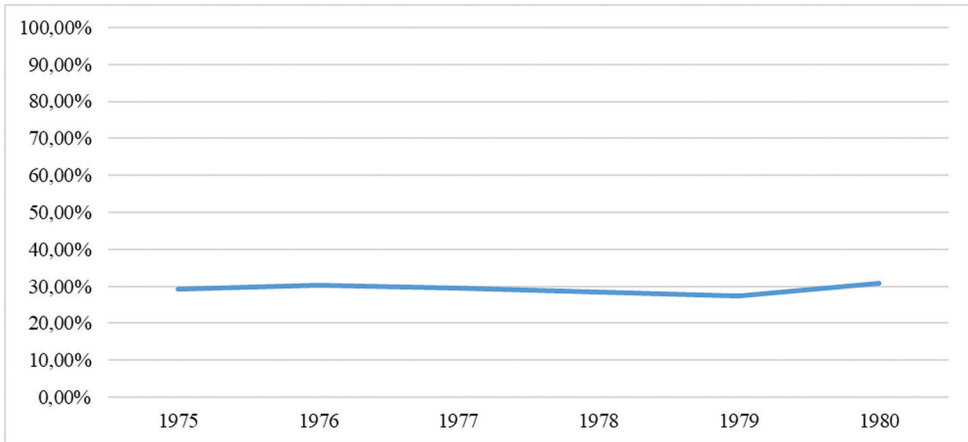
²³ Belügyminisztérium: *A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0022. számú Parancsa – A Belügyminisztérium Nyilvántartó Központ feladata, hatásköre és működése* (1972. október 17.) 4.

²⁴ Takács Tibor: *Az állambiztonsági ügynökhálózat létszáma és összetétele a Kádár-korszakban*. In Horváth Zsolt – Kiss Réka – Simon István (szerk.): *Az állampárt biztonsága. Tanulmányok a belügy és a kommunista párt kapcsolatrendszeréről a Kádár-korszakban*. Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2019. 305.

A Kémelhárítási Csoportfőnökség létszámadatai, illetve a hálózatok egyéb jellemzői az alábbiak szerint alakultak (1. táblázat).

Az adatok alapján a hálózat létszáma az 1975-ös 1344-hez képest hat év alatt 20,53%-kal, 1620 főre nőtt.²⁵ Az összlétszámban a férfiak aránya 82% és 84% körül változott, vagyis a férfiak átlagban négyszer annyian voltak, mint a nők.²⁶ A legnagyobb arányban 91-92%-ban a titkos megbízotti kategóriát foglalkoztatták.²⁷

A kémelhárítási feladat jellegéből adódóan fontos volt az idegen nyelv ismerete. A nyilvántartásokban a nyelvtudás kapcsán három kategóriát tartottak nyilván: „Egy idegen nyelv”, „Két idegen nyelv” és „Három vagy több idegen nyelv” ismerete. Az 1. ábra szemlélteti, hogy a foglalkoztatott hálózaton belül a vizsgált időszak minden évében 30% körül volt az aránya azon személyeknek, akik három vagy több nyelvet beszéltek. Mivel a hálózat összlétszáma a hatodik év végére 20,53%-kal nőtt úgy, hogy a nyelveket beszélők ehhez viszonyított aránya nem változott, ez azt jelenti, hogy a három vagy több idegen nyelvet beszélők létszáma is 20% körüli mértékben nőtt. 1980-ban 498 főt tartottak nyilván ebben a kategóriában.

1. ábra: A BM III/II. Csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózat három vagy több idegen nyelven beszélő tagjainak aránya az összlétszámon belül, éves bontásban, az 1975–1980 közötti időszakban

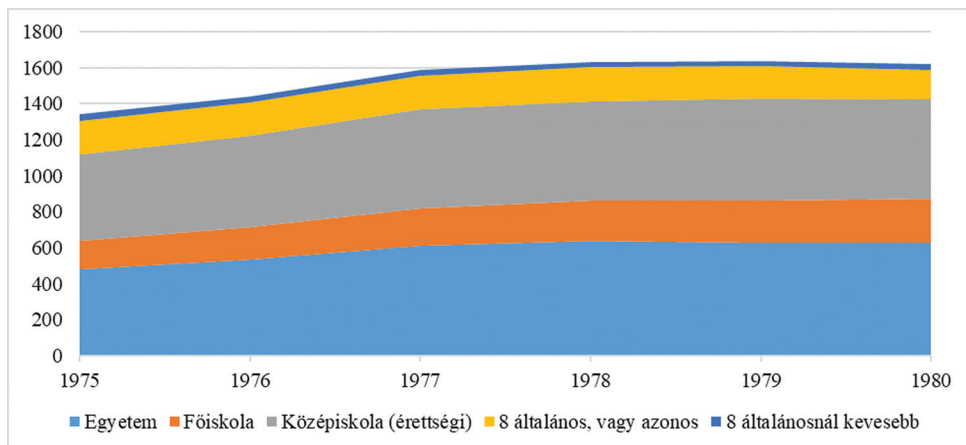
Forrás: a szerző szerkesztése

²⁵ ÁBTL – I. – 1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15/31/77. Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség hálózatának létszámában 1975. év XII. hó 31. napjától 1976. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról (BM III/II. Csoportfőnökség, 1977. január 7.).

²⁶ ÁBTL – I. – 1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-12-/1978, 64-224/22/77. Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség hálózatának létszámában 1976. év XII. hó 31. napjától 1977. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról (BM III/II. Csoportfőnökség, 1977. január 3.).

²⁷ ÁBTL – I. – 1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-6/79. Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség hálózatának létszámában 1977. év XII. hó 31. napjától 1978. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról (BM III/II. Csoportfőnökség, 1979. január 4.).

A hálózat tagjainak képzettsége kapcsán a nyilvántartások öt kategóriát tartalmaztak: Egyetem, Főiskola, Középiskola (érettségi), 8 általános, vagy azonos, 8 általánosnál kevesebb. Az egyes kategóriáknak az egészhez, illetve egymáshoz való viszonya kapcsán (2. ábra) elmondható, hogy a 8 általánosnál alacsonyabb képzettségű tagok létszáma minimális volt, és létszámában csökkent.

2. ábra: A BM III/II. Csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózat iskolai végzettség szerinti létszámadatainak változása az 1975–1980 közötti időszakban

Forrás: a szerző szerkesztése

Az egyetemi és főiskolai diplomával rendelkezők létszáma a vizsgált időszak kezdetén is szinte fele volt az összlétszámnak (47,4%), de 1980-ra az arányuk tovább nőtt (53,89%) az összlétszámon belül, illetve – az összlétszám növekedése miatt – létszámában is. Ez mindenképpen olyan tényező volt, amely növelhette a kémelhárítás hatékonyságát.

A hálózat állampolgárság szerinti elemzése alapján összlétszámának jelentős része magyar állampolgár volt, arányuk az egészhez viszonyítva 93,45% és 94,79% között változott. (4. táblázat)

4. táblázat: A BM III/II. Csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózat állampolgárság szerinti létszámadatainak változása az 1975–1980 közötti időszakban

A hálózat minősítése		Állampolgárság					
		Magyar	Hontalan	Szocialista országok	Harmadik világ országai	Kapitalista országok	Kettős
1975	Titkos munkatárs	83	1	1	1		
	Titkos megbízott	1169	2	4	5	50	
	Ügynök	16	1				11
	Összesen	1268	4	5	6	61	

A hálózat minősítése		Állampolgárság					
		Magyar	Hontalan	Szocialista országok	Harmadik világ országai	Kapitalista országok	Kettős
1976	Titkos munkatárs	95	1			1	
	Titkos megbízott	1255	3	3		5	51
	Ügynök	16	1				10
	Összesen	1366	5	3		6	61
1977	Titkos munkatárs	100	1			1	58
	Titkos megbízott	1384	1	3		8	14
	Ügynök	15				1	
	Összesen	1499	2	3		10	72
1978	Titkos munkatárs	100	1			1	
	Titkos megbízott	1432	1	5		10	57
	Ügynök	9				1	14
	Összesen	1541	2	5		12	71
1979	Titkos munkatárs	103	1			1	56
	Titkos megbízott	1435	1	6		9	16
	Ügynök	9				1	
	Összesen	1547	2	6		11	72
1980	Titkos munkatárs	105	2				1
	Titkos megbízott	1400	1	7		12	63
	Ügynök	9				1	16
	Összesen	1514	3	7		13	80

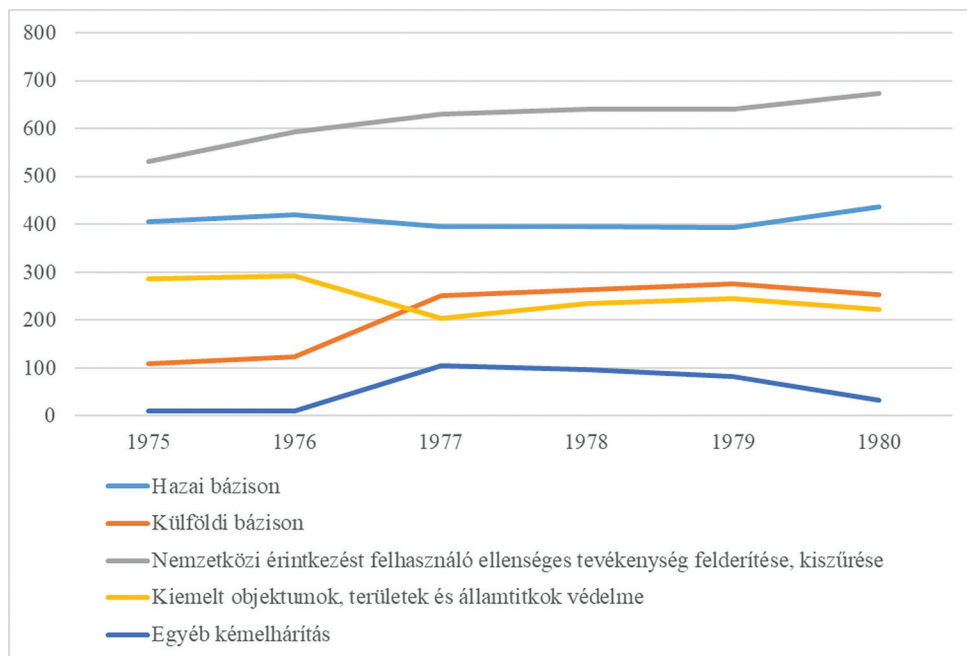
Forrás: a szerző szerkesztése

A nem magyar állampolgárok közül a legtöbb a „Kapitalista” elnevezésű csoportban szerepelt, amely az öt év során a kezdeti 61 főről 80-ra nőtt, ami ugyan 33%-os növekedést jelent, de a létszámot, illetve a vizsgált időtartamot tekintve ezt mégsem nevezhetjük kiugrónak.

A foglalkoztatás jellegét tekintve a nyilvántartásban az alábbi öt kategóriát különböztették meg:

1. „Hazai bázison,
2. Külföldi bázison,
3. Nemzetközi érintkezést felhasználó ellenséges tevékenység felderítése, kiszűrése,
4. Kiemelt objektumok, területek és államtitkok védelme,
5. Egyéb kémelhárítás.”(3. ábra).²⁸

²⁸ ÁBTL – I. – 1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-1442/80.

3. ábra: A BM III/II. Csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózat foglalkoztatási vonal szerinti létszámadatainak változása éves bontásban az 1975–1980 közötti időszakban

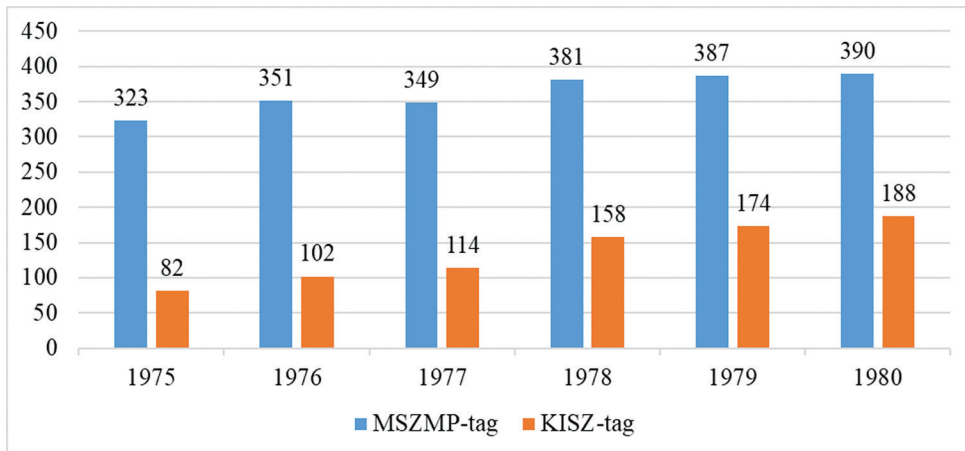
Forrás: a szerző szerkesztése

A hat év során végig a 3. kategóriában foglalkoztatták a legtöbb titkos együttműködő személyt. Létszámuk az 1974. évi 531-ről közel egyenletesen 674-re nőtt. A külföldi bázison foglalkoztatott személyek aránya a hálózat összlétszámához viszonyítva 1975-ben 8,11% volt, ami 109 főt jelentett. Ez az érték 1977-re 15,88%-ra, 252 főre emelkedett, ami 2,5-szeres növekedést jelentett. Ez a létszám még 1980-ban is 253 fő volt.

Az együttműködés jellege miatt fontos, hogy megfelelő szintű kölcsönös bizalom alakuljon ki a tartótiszt és foglalkoztatott között. Ebből a szempontból kiemelkedő, hogy a vizsgált időszak alatt a „Hazafias” alapon foglalkoztatott személyek aránya az összlétszámhoz viszonyítva az egész időszak alatt 97% körül mozgott.

A nyilvántartásokban szerepelt többek között az is, hogy a hálózatban ki tagja az Magyar Szocialista Munkáspártnak (MSZMP) vagy a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetségnek (KISZ) (4. ábra).²⁹

²⁹ A KISZ, a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség a Magyar Szocialista Munkáspárt 1957. március 21-én alapított ifjúsági, politikai tömegszervezete volt. Baló György – Lipovecz Iván (szerk.): *Tények Könyve. Magyar és Nemzetközi Almanach '88*. Budapest, Móra Könyvkiadó, 1988.

4. ábra: A BM III/II. Csoportfőnökség által foglalkoztatott hálózat MSZMP- és KISZ-tagjainak létszámadatai éves bontásban az 1975–1980 közötti időszakban

Forrás: a szerző szerkesztése

A számadatok szerint mindkét kategória folyamatos növekedést mutatott a vizsgált időpontban, arányuk a hálózat összlétszámán belül a kezdeti 30,13%-ról felment 35,67%-ra. Vélelmezhető, hogy a létszám növekedésében a politikai és szakmai vezetés a hasonló értékrend miatt a szervezethez való lojalitás erősödését remélte.

4. Összefoglalás

A vizsgált időszak kezdő évében a III. Főcsoportfőnökség már 13 éve nagyjából ugyanazzal a szervezeti kerettel, feladatrendszerrel és eszközkészlettel működött, így mondhatjuk, hogy a szervezetben már kialakultak és rutinszerűen működtek a feladatellátással összefüggő folyamatok.

A Helsink-i záróokmány nem egy kötelező érvényű szerződés volt, mindazonáltal az abban foglalt alapelvek – mint például a belügyekbe való be nem avatkozás; a népek egyenjogúsága és önrendelkezése; az államok közötti együttműködés –, és az együttműködési felületekre vonatkozó javaslatok alapján akár jelentkezhetett volna változás az országok közötti viszonyrendszerben, annak részeként a titkosszolgálati munkában.

A Kémelhárító Csoportfőnökség vizsgált időszakra vonatkozó munkája kapcsán, csupán a hálózatának adatait elemezve azonban az látszik, hogy a szervezet 1975 után fokozta tevékenységét, amelyhez az információszerzés legfontosabb eszközt, a „hálózatot” minőségileg és mennyiségileg is fejlesztette. Ezt támasztja alá a hat év során végrehajtott 276 fős létszámnövekedés, ezzel párhuzamosan az idegen nyelveket beszélők számában beállt változás. De megemlíthető a külföldi bázison

foglalkoztatott személyi kör 2,5-szeresére növelése, illetve a hálózatba beszervezett kapitalista állampolgárok számának több mint 30%-os emelkedése is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ÁBTL – 4. 2. 10-21/5/1972. Belügyminisztérium: *A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 005. számú Parancsa – Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadása.* 10-21/5/1972. (1972. április 5.). Online: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10-21_5_1972.pdf
- ÁBTL – 4.2 – 10 – 22/26/1979. Belügyminisztérium: *A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 26/1979. számú Parancsa – a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadásáról* (1979. november 12.). Online: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_22_26_1979.pdf
- ÁBTL – I. – 1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-6/79. Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség hálózatának létszámában 1977. év XII. hó 31. napjától 1978. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról. BM III/II. Csoportfőnökség, 1979. január 4.
- ÁBTL – I. – 1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-9/76., Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség hálózatának létszámában 1974. év XII. hó 31. napjától 1975. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról. BM III/II. Csoportfőnökség, 1975. december 31.
- ÁBTL – I. – 1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-12-/1978, 64-224/22/77. Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség hálózatának létszámában 1976. év XII. hó 31. napjától 1977. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról. BM III/II. Csoportfőnökség, 1977. január 3.
- ÁBTL – I. – 1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15/31/77, Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség hálózatának létszámában 1975. év XII. hó 31. napjától 1976. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról. BM III/II. Csoportfőnökség, 1977. január 7.
- ÁBTL – 4.2 – 10-21/8/1971/, 08/1971. Belügyminisztérium: *A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 08/1970. számú Parancsa – A BM szervezeti módosítása* (1971. június 18.). Online: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_8_1971.pdf
- ÁBTL 4.2. – 10-21/30/1962, 0030/1962. Belügyminisztérium: *A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0030. számú Parancsa* (1962. augusztus 18.). Online: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_30_1962.pdf.
- ÁBTL – 4.2. – 10-1837/1967. Belügyminisztérium: *A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökség Ügyrendje* (1967. november 30.).
- ÁBTL – I.– 1.11.10. 2. sorozat, 1. doboz, 40-15-1442/80. BM III/II. Csoportfőnökség: Jelentés a Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség hálózatának létszámában 1979. év XII. hó 31. napjától 1980. év XII. hó 31. napjáig történt változásokról (1981. január 4.).
- Belügyminisztérium: *A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége Ügyrendje.* 10-530/1972. (1972. március 15.). Online: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10-530_1972.pdf
- Belügyminisztérium: *A Belügyminisztérium III/II. Csoportfőnökség Ügyrendje.* 38-28/5/1972. (1972. június 1.). Online: <http://docplayer.hu/216226-A-belugyminiszterium-iii-ii-csoportfonokseg-ugyrendje.html>
- Belügyminisztérium: *A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 0022. számú Parancsa – A Belügyminisztérium Nyilvántartó Központ feladata, hatásköre és működése* (1972. október 17.). Online: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10-21_22_1972.pdf
- Finszter Géza: *Állambiztonság – nemzetbiztonság és a rendszerváltozás* (1989–1990). In Drusza Tamás (szerk.): *A magyar elhárítás fejlődése. Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről.* Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 147–160.
- Gergely Attila: *ÁBTL AB 842, 13-68/115/76, Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár.* Budapest, BM Könyvkiadó, 1980.

- Jobst Ágnes: *A Stasi működése Magyarországon: a keletnémet és a magyar állambiztonság kapcsolata 1955–1989*. Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.
- Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága. In Baló György – Lipovecz Iván (szerk.): *Tények Könyve. Magyar és Nemzetközi Almanach '88*. Budapest, Móra Könyvkiadó, 1988. Online: <https://bit.ly/3V3WR33>
- OSCE: *Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act*. Helsinki, 1975. Online: www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf
- Remek Éva: Az EBESZ II. Története, helye, szerepe és jellemzői a nemzetközi szervezetek rendszerében. *Hadtudományi Szemle*, 10. (2017), 2. 143–162.
- Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt: a pártállam és a belügy: a politikai rendőrség működése Magyarországon, 1956–1990*. Budapest, 1956-os Intézet – Corvina Kiadó, 2008.
- Takács Tibor: Az állambiztonsági ügynökhálózat létszáma és összetétele a Kádár-korszakban. In Horváth Zsolt – Kiss Réka – Simon István (szerk.): *Az állampárt biztonsága. Tanulmányok a belügy és a kommunista párt kapcsolatrendszeréről a Kádár-korszakban*. Budapest, Nemzeti Emlekezet Bizottsága, 2019. 265–341.

Jogi forrás

1949. évi XX. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmánya

ABSTRACT

Presentation of the Network Employed by the BM III/II Group Headquarters in the Period 1975-1980

József MEZEI

The secret services collect information from several sources to perform their duties. This includes open sources, the collection of technical information, intelligence collaborations and, last but not the least, those who cooperate with intelligence services. The latter has been the key element of this system since the advent of intelligence six thousand years ago. During the Cold War, the Hungarian state security agencies also gave priority to those who helped them with their work. In this work, I intend to present the network employed by the counter espionage organisation in the period 1975–1980. I cover elements such as the function of the persons employed, their qualifications and data relevant to counter-espionage work, such as citizenship or the level of language skills. My goal is to give a comprehensive picture of this area.

Keywords: cold war, state security, counter espionage, information gathering, network

Az arcfelismerés szerepe a bűnügyi munkában

NÉMETH Ágota¹

Magyarországon az arcfelismerés közel öt éve működik. A tanulmány rövid nemzetközi kitekintést követően bemutatja a hazai arcfelismerő rendszert, annak jogszabályi kereteit. Működésének ismertetése a rendészeti és különösen a bűnügyi szakterületet fogja át. Az alkalmazás során elért eredmények, tapasztalatok birtokában a jövőbeli fejlesztés lehetőségeit is felvázolom.

Kulcsszavak: arcfelismerés, arcfelismerési rendszer, bűnügyi munka

1. Bevezetés

Az emberek felismerése, azonosítása alapvető szükséglet a társadalmi életben, hiszen többnyire az arcuk alapján azonosítjuk az embereket, ami történhet személyes találkozások során vagy akár egy fotó megtekintése alapján is.

A biztonság iránti igény is egyre jobban megköveteli, hogy a szolgáltatást igénybe venni szándékozó személyek, felhasználók hiteles azonosítása megtörténjen. A hétköznapi életben mindenki rendelkezik fényképpel ellátott különféle okmányokkal, leginkább személyazonosító igazolvánnyal, jogosítvánnyal, útlevelemmel, de emellett többféle fényképes irat is lehet birtokunkban. Számos helyen ilyen fényképpel ellátott igazolványt ellenőrizve döntenek el az illetékesek, hogy valóban az abban szereplő személy áll-e velük szemben, és biztosítják-e részére azokat a lehetőségeket, kedvezményeket, amelyekre az okmány feljogosítja tulajdonosát.

Feltételezem, hogy az arcfelismerés alkalmazása komplex és állandó fejlődésben lévő folyamat a rendészeti és azon belül a rendvédelmi szervek munkájában is.

2. Az arcképlelemzés rendszere

A személyazonosításban a legbiztosabb mód a biometrikus azonosítás, amely az emberek egyedi, lehetőség szerint megmásíthatatlan és hamisíthatatlan tulajdonságait vizsgálja.² Ennek megfelelően a biometrikus adatokkal szemben követelmény,

¹ Rendőr alezredes, mesteroktató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: nemeth.agota@uni-nke.hu

² Németh Attila – Tóth Gergely: Az arcfelismerő rendszerek alkalmazása. *Belügyi Szemle*, 67. (2019), 1. 127–136.

hogy állandó, egyedi, egyetemes és elfogadható legyen. Ebbe a kategóriába tartozik, azaz ilyen egyedi azonosító az ujjlenyomat, az írisz, a hang és az arc is.³ Az arc idővel változik (például öregedés), azonban az egyedi jellemzői állandóak, ezáltal alkalmas az azonosításra.

Az arcfelismerésnek számos előnye van, többek között a gyorsaság, valamint az, hogy az arcképeket távolról is lehet rögzíteni, az azonosítandó személy megismerése nélkül, és az azonosításhoz nincs szükség fizikai érintkezésre.⁴

Az arcfelismerő rendszereknek két alrendszerük van. Az egyik a képalapú, a másik a mozgóképes arcfelismerés. Mindkettő esetén egy már előre rögzített és a rendszerbe feltöltött képeket tartalmazó adatbázis elemeivel történik az összehasonlítás. Állóképes arcfelismerés esetén egy korábbi, akár ismeretlen időpontban készített fotó összevetése történik az adatbázis képeivel. Mozgóképes arcfelismerés során élő felvétel, például zárt láncú kamerafelvételek esetén is lehetséges az összehasonlítás.⁵

Az arcfelismerés lehet:

- verifikáció, azaz ellenőrzés, amelyet a szakirodalom 1 : 1 elemzésnek nevez: egy fényképet kell összehasonlítani egy másik fotóval, két személy azonosságának megállapítása vagy kizárása céljából,⁶
- azonosítás, a szakirodalom szerint 1 : N elemzés: egy fényképet vetnek össze számos, nyilvántartásban szereplő fényképpel annak megállapítása céljából, hogy a képen szereplő személy megfeleltethető-e bármely, nyilvántartásokban szereplő személlyel.⁷

Az arcfelismerés lehetőségei során kétféle módszert alkalmaznak:

- a mintaalapú módszerek az arc globális tulajdonságait figyelik meg, a mintarc és az aktuálisan vizsgált arc képének korrelációját használják azonosításhoz;⁸
- a másik módszer az arc különböző mérőpontjainak egymáshoz való elhelyezkedését (például szemöldök, felső fülcimpa horizontális pozíciója, szemzugok, orrszárnnyak helyzete) és egyéb jellemzőit vizsgálja.⁹

Az arcfelismerés a mindennapi életünkben is egyre inkább elterjedt, amiben különös szerepe van a technika rohamos fejlődésének. Ennek a folyamatnak volt terméke például 2012-ben a Facebook által létrehozott saját arcfelismerő rendszer,

³ Balla József: *Biometrikus adatok a személyazonosításban*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. 2014. 287–294.

⁴ Tóth Nikolett Ágnes: *Innovatív sportrendészeti eszközök*. *Belügyi Szemle*, 68. (2020), 4. 123–136.

⁵ Németh-Tóth (2019): i. m.

⁶ Gárdonyi Gergely: *Az állóképes arcképezonosítás Magyarországon*. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 7. 133–148.

⁷ Gárdonyi (2021): i. m.

⁸ Árendás Csaba et al.: *Integrált biometrikus azonosító rendszerek*. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem SEARCH laboratórium, BME Méréstechnika és Információs Rendszerek Tanszék, 2005. 94.

⁹ Árendás et al. (2005): i. m. 94.

a DeepFace. A saját oldalra feltöltött arcokról, amelyeknél a képen szereplő személyt megjelölték, egy sablont készített, amelynek megfelelő arcokat keresett a saját adatbázisában, majd értesítette a felhasználót, hogy döntse el, ő szerepel-e rajta, vagy más használja arcképét, illetve akar-e azon szerepelni. (A Facebook 2021 novemberében leállította a rendszer működését.)

Beszélhetünk a mobiltelefonok arcfelismerő képességéről is, amely lényegében az arcjegyek felismerésén alapuló felhasználóazonosítás. Segítségével feloldható a képernyőzár, hozzáférést nyújt a telefonon tárolt adatokhoz. Egy mobiltelefonokat is gyártó cég véleménye szerint azonban ez a lehetőség jelenlegi formájában sokkal inkább kényelmi funkció, mintsem biztonságvédelmi. Népszerűsége miatt indokolt megemlíteni a Google Fotók arcfelismerő képességét is, amelynek elsődleges szerepe a fotók rendezésének segítése. Az arcokhoz nem ad nevet, de címkézheti az embereket, és a megfelelő mappákba rendezi a fotókat. A Facebook alkalmazásához hasonlóan ennek a szoftvernek is a mesterséges intelligencián¹⁰ (MI) alapul a működése.

További területeken is használnak ma már arcfelismerő rendszereket, amelyek egy része biztonságtechnikai, más része pedig marketing- és fogyasztáskutatás. Biztonsági célúak például az ATM-be épített kamerák, a térfigyelő kamerarendszerek. Marketingcélú felhasználás lehet a kiemelten fontos vendégek felismerése pénzügyintézetekben, játéktermekben. Fogyasztáskutatást nagyobb áruházláncok, bevásárlóközpontok végeztenek, mert a megfigyelt vásárlói magatartás statisztikája eligazítást ad számukra az árulrendezés vagy a polcrend meghatározásában.

3. Az arcfelismerés hazai rendszere

A rendőrség bűnüldözési munkájában elsődlegesen a személyleírást használja, amelynek rögzítése a RobotzsaruNeo (RzsNeo) rendszerben, az Alfonz Személyleírás Rendszer alkalmazásával történik.¹¹ A rendszer a test részeinek leírása során az arc fő elemeit is rögzíti: haj, homlok, szemöldök, szem, orr régió, száj- és álltájék, fül, arcszőrzet. A rendszer egyfajta támogatást is nyújt arra vonatkozóan, hogy az arcfelismerés során milyen ismérvekre van szükség.

Az arcfelismerésnek, -azonosításnak a rendészeti munkában való fontosságára a 2000-es évek elején mutattak rá. E fontos aspektus a büntetés-végrehajtás során

¹⁰ Mesterséges intelligencia: A gépek emberhez hasonló képességeit jelenti, mint például az érvelés, a tanulás, a tervezés és a kreativitás. Lehetővé teszi a technika számára, hogy érzékelje környezetét, foglalkozzon azzal, amit észlel, problémákat oldjon meg, és konkrét cél elérése érdekében tervezze meg lépéseit. A számítógép nemcsak adatokat fogad (már előkészített vagy összegyűjtött adatokat érzékelőin, például kameráján keresztül), hanem fel is dolgozza azokat és reagál rájuk. Európai Parlament: *Mi az a mesterséges intelligencia és mire használják?* (2020. szeptember 4.).

¹¹ 26/2017. (VIII. 25.) ORFK Utasítás az ALFONZ Személyleírás Rendszer bevezetéséről és alkalmazásával kapcsolatos feladatokról.

a befogadási eljárásban is megjelenik.¹² Jelentős előkészítés után 2011. március 1-jével indult el az Automatikus Arcfelismerő és Azonosító Rendszer (3AR) használata. A 3AR-rendszert a bűnüldözési adatkezelés részeként határozták meg, amely a RzsNeo-rendszerből automatikusan vette át és tárolta a szándékos bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt kihallgatott személy személyazonosító adatait és szembenézeti arcképmását. Célja volt a kép összehasonlítása az ismeretlen személyről készült arcképmással, mozaikportréval, valamint a grafikával való azonosítás.¹³ „Rendőri nyelven” fogalmazva rabosítás¹⁴ során készített fényképeket hasonlított össze más képekkel.

A rendszer alkalmazása során szükségessé vált, hogy további fényképek is kerüljenek az általa használt adatbázisba, a szélesebb körű összehasonlítás érdekében. A bővítés 2013-ban történt meg a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, majd Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság (OIF) által rögzített képekkel, valamint a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala (KEKKH) által kezelt, azaz magyar állampolgárok fényképeivel. Ezáltal lehetőség nyílt arra, hogy nemcsak a bűnügyi nyilvántartásban, hanem jóval szélesebb körben lehessen keresést végezni.

Ekkor került sor az álló- és mozgóképes arckép-azonosítás szétválasztására is. A *mozgóképes azonosítás* a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) feladata lett, míg az *állóképes azonosítás* a KEKKH-hoz került.

A nemzetközi cégek által felkínált arcfelismerő programok magyarországi alkalmazási lehetőségeinek vizsgálata során a választásnál szempont volt a kezelhető adatbázis, valamint az, hogy az informatikai támogatás mennyire felel meg a hazai igényeknek, milyen rendszer–rendszer-kapcsolatot lehet kialakítani, amely során a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (NAIH) által ajánlott előírásokat is figyelembe kellett venni.

A NAIH az arcképfelismerés működésével kapcsolatos szabályozás során még további lényeges szempontokra hívta fel a jogalkotók figyelmét:

- biometrikus profil alapján ne legyen azonosítható az a személy, akinek arcképét elemzik;
- a magánélet védelméhez való jog megszűnne, ha bárkit folyamatosan megfigyelnének;¹⁵
- az igénybevételre jogosultnak meg kell jelölni, milyen céllal kéri az arcfelismerést.¹⁶

¹² Czenczer Orsolya: A büntetés-végrehajtási intézetek történetisége: a büntetések végrehajtásának egyes módzatai és intézményei a rendszerváltásig (1989). *Collega*, 10. (2006), 2–3. 84–93.

¹³ 58/2010. (OT33) ORFK Utasítás az Automatikus Arcképfelismerő és Azonosító Rendszer bevezetéséről.

¹⁴ Rabosítás: A nyilvántartásba vétel során – a gyanúsításban szereplő bűncselekmény függvényében – a gyanúsítottól fényképfelvételeket készítenek, és/vagy ujj- és tenyérynymatot vesznek, illetve DNS-mintát rögzítenek, amelyet azután megküldenek a bűnügyi nyilvántartónak feldolgozásra. 2009. évi XLVII. törvény a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról.

¹⁵ NAIH-2264-2-2014. számú levele.

¹⁶ NAIH-3009-5-2015. számú levele.

4. Jogi környezet

Az állóképes arcfelismerés jogszabályi hátterét az *arcképelemzési nyilvántartásról és az arcképelemző rendszerről* szóló 2015. évi CLXXXVIII. törvény, valamint a részletszabályokat rögzítő *az arcképelemző rendszer működésének részletes szabályairól* szóló 78/2015. (XII. 23.) BM rendelet tartalmazza. A fenti norma szabályozza az arcképprofil-nyilvántartás és a biometrikus arcképprofilok bűnüldözési, nemzetbiztonsági, személy- és létesítményvédelmi célú felhasználásának jogi kereteit.

A 2018. május 25-én hatályba lépett EU GDPR (*General Data Protection Regulation*) rendelet,¹⁷ amely részben felváltja, illetve kiegészíti az *információs önrendelkezési jog és az információs szabadságról* szóló 2011. évi CXII. törvény adatvédelemmel és adatkezeléssel kapcsolatos rendelkezéseit, kiemelten figyelve a személyes adatok védelméhez és magánszféra tiszteletben tartásához fűződő jogok érvényesülését, továbbá azt, hogy annak korlátozására csak az alapjogi korlátozás alkotmányos feltételeinek teljesülése alapján kerülhessen sor.

5. Az elemzés folyamata

Az arcfelismerő rendszer tényleges alkalmazása 2016 tavaszán kezdődött. A *Nemzeti Szakértői és Kutató Központról* szóló 350/2016. (XI. 18.) Kormányrendelet szerint „a Kormány az arcképelemzési nyilvántartásról és az arcképelemző rendszerről szóló 2015. évi CLXXXVIII. törvény szerinti arcképelemző tevékenységet végző szervként az NSZKK-t jelöli ki”.¹⁸ Az arcképelemzési nyilvántartás és arcképelemző rendszer kezelője az IdomSoft Zrt.

A rendelet részletesen szabályozza a munkafolyamat minden mozzanatát. Az NSZKK Arcképfelismerő Elemző Osztály (NSZKK AEO) elemzőihez a beérkezett kérelemhez tartozó arcképmás a NAIH előírásainak megfelelően zárt hálózaton keresztül jut el, akiknek az arcképelemzésre 8 munkanapot biztosít a norma. Azonban két esetben soron kívül, azaz 24 órán belül kell elvégezni az elemzést:

- az igénybevételt megalapozó eljárásban kiskorú személy veszélyeztetettsége, a közbiztonságot vagy a nemzetbiztonságot közvetlenül és súlyosan fenyegető helyzet áll fenn;
- kiemelt bűnüldözési érdek esetén.

Az elemzői munka kétlépcsős: két, egymástól függetlenül dolgozó elemző elvégzi a nála lévő kérelem alapján az azonosítást, majd a vezető elemző – szükség esetén közös konzultáció során – egyeztet az eredményről, amelyet ezt követően megküldenek az igénybe vevő szerv részére.

¹⁷ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), I. cikk (3) bekezdés.

¹⁸ 350/2016. (XI. 18.) Korm. rendelet, 5. §.

A kiértékelés során két elemző személy – egymástól függetlenül végrehajtott – tevékenysége során a kapott arcképmásnak megfelelően az arcképelemző rendszer által végzett összehasonlítás eredményeképpen találati lista készül. A lista arcképprofilokat, valamint azok alapját képező arcképmásokat és azok metaadatait¹⁹ tartalmazza.

Az elemzői döntések az alábbiak lehetnek:

- az elemzésre átadott arcképmás a találati lista egy vagy több elemével megfeleltethető;
- a kép nem megfeleltethető, a keresési folyamat nem vezetett eredményre, mert a keresett személy nem regisztrált külföldi állampolgár, vagy nem szerepel a központi szerv által kezelt arcképprofil-nyilvántartás alapját képező forrásnyilvántartásban (például 14 év alatti);
- a kérelem kiértékelési tevékenységre nem alkalmas.

Az arcfelismerés végrehajtását nehezíti, hogy a kérő szervek által küldött képek, amelyeken az azonosítandó személy szerepel, gyakran közterületen, épületeken, vagy épületekben található kamerák felvételei számos esetben homályosak, legfeljebb nagyon alapvető személyiségjegyeket lehet felismerni, például a magasságot, esetleg hajszínt, arcszörzetet, ruházat jellegét. Ez számos esetben jellemző a közterület-felügyelet, közlekedési vállalatok és néha a rendőrség által készített felvételekre is.

Az NSZKK AEO és a rendőrség közti kapcsolatot az *arcképelemzési Nyilvántartás és az arcképelemző rendszer igénybevételéről kapcsolatos feladatokról szóló 11/2016. (IV. 29.) ORFK utasítás szabályozza*. Az arcfelismerést személyazonosítás ellenőrzése és ismeretlen személy azonosítása céljából lehet igénybe venni.

A *Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvénynek 2020. május 1-jén hatályba lépett az a módosítása, amely alapján az igazoltatás során fényképfelvételt készíthet a rendőr, amennyiben az igazoltatott nem tudja magát azonosítani*.²⁰ Ebben az esetben az intézkedés alá vont személyről a rendőr a nála lévő a RzsNeo-rendszer részét képező NOVA.mobillal ellátott eszközzel fényképfelvételt készít. Az alkalmazás felajánl öt, központi biometrikus arcképnnyilvántartásból nyert találatot, amelyek közül a rendőr kiválasztja, hogy melyik egyezik meg az intézkedés alá vont személlyel. Az arcképeket a mobilkészíték átmenetileg tárolja, majd automatikusan törli. A rendszer működése itt is félautomatikus, az igazoltatott személy személyazonosságának megállapítását nem a szoftver, hanem az intézkedő rendőr végzi. Tömeges adatgyűjtés itt sem valósul meg.²¹

¹⁹ Metaadat: olyan strukturált adat, amely információs erőforrást ír le, magyaráz, tár fel, vagy más módon könnyíti meg visszakeresését, felhasználását és kezelését. Munk Sándor: Szemantika az informatikában. *Hadmérnök*, (2014), 2. 311–332.

²⁰ 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről, 29. §.

²¹ NAIH: *A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság Beszámolója a 2019. évi tevékenységéről*. Budapest, Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, 2020. 137.

6. Arcfelismerést végző további szervek

Az OIF által működtetett alkalmazás kizárólag állóképeken végez arcfelismerést és arckép-összehasonlítást. Az általa készített és működtetett arcfelismerésnek kiemelt szerepe van, hiszen az eljárások során érintett személyek nem rendelkeznek általában okmányokkal, vagy érdekükben áll, hogy valós személyazonosságukat eltitkolják. Az OIF rendszere az arcképeket összehasonlítja a körözési nyilvántartási rendszerből²² származó arcképekkel, valamint az Europol,²³ az Interpol²⁴ és az FBI²⁵ által közérdekből közzétett, a szervek honlapján található, körözés alatt álló személyek arcképeivel is, az ismeretlen vagy hamis személyazonosságú vagy körözött személy felkutatása érdekében. Az azonosítás módja az 1 : 1 azonosítás. A rendszer félautomatikus, ténylegesen nem arckép-azonosítást végez, hanem a vizsgálandó arcképhez leginkább hasonló találatokat mutatja meg. Ez alapján jár el az ügyintéző azzal a személlyel szemben, aki magát hitelt érdemlően igazolni nem tudja.

Az érintett személynek itt tudomása van arról, hogy róla fénykép készül. Az arcfelismerés során a döntést a humán erő, azaz az előadó hozza meg. A rendszer működtetése során tömeges, készletező biometrikus adatgyűjtés nem valósul meg.²⁶

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény alapján az NBSZ a jogszabályi keretek között, eszközeivel és módszereivel – az igénylő szerv írásbeli megkeresése alapján – szolgáltatást végez a titkos információgyűjtés, illetve a büntetőeljárásról szóló törvény²⁷ szerinti eszközök (leplezett eszközök) alkalmazásának végrehajtásához a titkos információgyűjtés folytatására, valamint a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szervek részére, ezenkívül biztosítja az e tevékenységhez szükséges különleges technikai eszközöket és anyagokat.²⁸ Az NBSZ-nek ezt a szolgáltató tevékenységét támogatja saját arcfelismerő rendszere.

Az NBSZ azoknak a személyeknek az azonosítását segíti, akikkel kapcsolatban titkos információgyűjtésre vagy leplezett eszköz alkalmazására feljogosított szervek megkeresésének teljesítése érdekében hajt végre figyelést. A művelet során nem cél az érintett személy személyazonosságának megállapítása. A rendszer alkalmazható továbbá körözött személy azonosítására és tartózkodási helyének megállapítására is. Az arckép felismeréséhez szükséges összehasonlítandó arcképek az NBSZ tevékenységét igénybe vevő szervektől érkeznek. A program állandó helyszíneken, valamint mobil adatgyűjtőpontok alkalmazásával szerez adatokat.

²² 2013. évi LXXXVIII. törvény a körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról, 2. § (1) bekezdés.

²³ *European Police Office* (Európai Rendőrségi Hivatal).

²⁴ *International Criminal Police Organization* (Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete).

²⁵ *Federal Bureau of Investigation* (Szövetségi Nyomozó Iroda).

²⁶ NAIH (2019): i. m. 75–76.

²⁷ 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról.

²⁸ 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról, 8. § (1) bekezdés a) és b) pont.

Az adatgyűjtési helyeket és az időtartamot a kérő szerv határozza meg. Működése rejtett, részben automatizált, a képállományban rögzített személyek felismerése esetén az aktuális referenciaadatokkal való összevetés alapján cél a keresett személy kiszűrése. Ez a rendszer sem alkalmas arra, hogy a kamera látóterében megjelent személyeket tömegesen azonosítva készletező adatgyűjtést végezzen.²⁹

A rendőri szervek munkájában a határrendészeti, a közrendvédelmi és a bűnügyi szakterületen is fontos szerepet játszik az arcfelismerés. Elengedhetetlen, hogy a határon vagy közterületen igazoltatott, intézkedés alá vont személy valós személyazonosságát minél előbb megállapítsák, ami az alapja a vele szemben fogantatosítandó további intézkedéseknek. Talán itt van legnagyobb szerepe a gyorsaságnak. A tömegtartózkodási helyeken készült felvételek alapján kiszűrhetők a tömegből azok, akik körözés hatálya alatt állnak, akik lehetnek eltűnt személyek, bűnözők, vagy akár terroristák is.

A büntetőeljárás, titkos információgyűjtés során a hatóság látókörébe került személy kilétének megállapítása, mozgásának figyelemmel kísérése szintén számos további cselekmény kiindulópontját képezheti. A körözött személyek beazonosítása és elfogása pedig minden bűnüldöző szerv érdeke. A bűnmegelőzési tevékenységet is segíti, mivel a rögzített kép a későbbiekben, más jogsértés esetén is felhasználható a személyazonosításban.

A fentieket összegezve elmondható, hogy az arcképanyilvántartás vezetésének elsődleges célja a bűncselekmények megelőzése, megakadályozása, felderítése és megszakítása, valamint az elkövetők elfogása és felelősségre vonása.

7. Az arcfelismerés további területei

A 2020-ban megjelent Covid-19 okozta világjárvány napjainkban is jelen van. A vírus visszaszorítása ellen bevezetett különféle intézkedések, korlátozások jelentős mértékben átalakították, csökkentették az emberek mozgásterét. A járvány hatása a bűnüldözői munkában és azon belül az arcfelismerésben is érezteti hatását, ha csak arra gondolunk, hogy a kötelező maszkviselés miatt számos kamera olyan felvételeket rögzít, ahol maszkot visel a célszemély, szinte lehetetlen az azonosítás az arc alapján.

A pandémia gondot okozott a hivatali ügyintézésben is. Ez a tény is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a közigazgatásban az *elektronikus ügyintézésről és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól (E-ügyintézési törvény)* szóló 2015. évi CCXXII. törvény alapján 2021. év elején bevezették az online ügyintézés arc-kepes azonosítással.³⁰ A szolgáltatás egyszeri online regisztrációt követően vehető igénybe, amely során a kommunikáció videóchaten zajlik az ügyintéző és az ügyfél

²⁹ NAIH (2019): i. m. 139–142.

³⁰ 2015. évi CCXXII. törvény Az elektronikus ügyintézésről és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól (E-ügyintézési törvény), 12/A. §. (10) pontja.

között. Az azonosítás során be kell mutatni az arcképes igazolványt és az ügyintéző az adatok ellenőrzése és a regisztráció során készült kép alapján dönti el az azonosságot.

A személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII. törvény 2019-es kiegészítése szerint a szervezőknek rögzíteniük kell a 25 ezer főnél nagyobb, belépőjegy vásárlásához kötött zenei rendezvények résztvevőinek személyes adatait és az okmányon szereplő arcképet.³¹ A rendelkezés célja a bűncselekmények, valamint terrorcselekmények megelőzésének és felderítésének, a körözött személyek azonosíthatóságának, elfogásának segítése. Mivel hatálybalépése óta a nagy tömegrendezvények elmaradtak, az új rendszer alkalmazásáról, annak szerepéről csak a későbbiekben lehet érdemben nyilatkozni.

A sportról szóló 2004. évi I. törvény 2019. január 1-jétől lehetővé teszi a képmás nyilvántartását a sportrendészeti rendszerben. Ez adja a jogi felhatalmazását annak, hogy a sportrendészeti nyilvántartásban szereplő arcképmás szerepeljen az adatbázisban, amellyel az arcfelismerő rendszer dolgozik majd. A törvény rendelkezései alapján a szervező az általa kizárt személy adatait, képmását, a kizárás időtartamát, a sportlétesítmény megnevezését, valamint azoknak a sportrendezvényeknek körét, amelyre a kizárás hatálya kiterjed, továbbítja a sportrendészeti nyilvántartásba,³² valamint a külföldi bíróság hasonló tartalmú döntésének adatai is szerepelhetnek a nyilvántartásban.³³

8. Az arcképlelemzés jövőbeli helyzete az azonosításban

Az arcfelismerés az elmúlt évek talán egyik legnagyobb technológiai fejlesztése. Sok más technológiával, például a nagy teljesítményű számítógépekkel, drónokkal és speciális szoftverekkel együtt, az arcfelismerés hamarosan a kettős felhasználású termékek kategóriájába tartozik majd. Ez azt jelenti, hogy bár ezek törvényes, civil felhasználásra készültek, a katonaság, az elnyomó politikai rendszerek vagy akár a terroristaszervezetek is visszaélhetnek velük.

A Biometric Update hírszolgáltatás 2020-ban közölt tanulmányt az arcfelismerés alkalmazásának helyzetéről, tendenciákról, aggályokról, a szabályozás kérdéseiről. Kiemelte, hogy egyre szélesebb körű a felhasználása a rendvédelmi alkalmazásoktól a reptéri beléptetésig, a vállalkozások személyi azonosításától a kereskedelmi marketingtevékenységekig. Felmérése szerint alkalmazása leginkább rendvédelmi célú, és azon belül is a bűnügyi nyomozások.

³¹ 2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól, 72/C. §.

³² 2004. évi I. törvény a sportról, 73. § (5) bekezdés.

³³ 2004. évi I. törvény, 76/A. § (2a) bekezdés.

Szerte a világon, így nálunk is az arcfelismerésre használt jelenlegi rendszerek sem sebezhetetlenek, azonban a folyamatos fejlesztéseknek köszönhetően egyre magasabb biztonsági és kényelmi követelményeknek felelnek meg.

Japánban, 2021-ben megrendezték a 2020. évi Nyári Olimpiai Játékokat, ahol MI irányította a tömegek kontrollálását. A biztonsági ellenőrzéseket a legújabb arcfelismerő technológiával végezték. Az arcfelismerő technológiát az olimpia helyszínein használták a sportolók, a személyzet tagjai és más személyek biztonsági szűrésével kapcsolatos feladatokra. Napjainkban is folyik annak vizsgálata, hogy az MI által vezényelt arcfelismerés melyik terület munkáját milyen mértékben segítette.

Hazánkban, jelentősége miatt, a sportrendezvényeken való alkalmazás esetén a 2017-es FINA víz- és úszóvilágbajnokságot említem, amelynek helyszínén használtak a beléptetéskor arcfelismerő szoftvert. Szintén jelentős momentum volt 2021 nyarán, amikor az országban talán először, 39 arcfelismerő rendszerrel ellátott kamerát szereltek fel Siófok legforgalmasabb pontjaira, a bűnözők kiszűrése céljából. Az alkalmazást további elemekkel tervezik bővíteni, például rendszám-felismerő rendszerrel.

A különféle arcfelismerő rendszerek alkalmazását a technológia fejlettsége, a jogrendszer határozza meg elsődlegesen. Ez alapján nemcsak Európában, hanem a világ többi országában is eltérő jogi feltételekkel, technológiákkal alkalmazzák ezeket a rendszereket. Több ország arcfelismerő rendszerében már kiemelt szerepet játszik az MI.

A nálunk alkalmazott, fent bemutatott rendszerek esetén a végső döntést a humán erő hozza meg. Nálunk is folyamatos igény mutatkozik annak vizsgálatára vonatkozóan, hogy az MI mely területeken és milyen mértékben helyettesítheti a humán döntést.

A mesterséges intelligencia nem azokat a tényezőket veszi alapul egy döntés meghozatalakor, amelyekre mi emberek kellő tudással, tapasztalattal és attitűddel állítanánk döntéseinket. Jobban kellene tanulmányoznunk a gépek intelligenciáját, hogy megértsük, milyen alapon hozzák meg döntéseiket, és így több területen is alkalmazni tudnánk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Árendás Csaba – Bachraty Gergely – Jeges Ernő – Körmöczi Csaba – Molnár Roland: *Integrált biometrikus azonosító rendszerek*. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem SEARCH laboratórium, BME Méréstechnika és Információs Rendszerek Tanszék, 2005. Online: <http://oldweb.mit.bme.hu/eng/research/search/downloads/ibar/Irodalom-kutatas.pdf>
- Balla József: *Biometrikus adatok a személyazonosításban*. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. 2014. 287–294. Online: www.pecshor.hu/periodika/XIV/ballaj.pdf

- Czenczer Orsolya: A büntetés-végrehajtási intézetek történetisége: a büntetések végrehajtásának egyes módozatai és intézményei a rendszerváltásig (1989). *Collega*, 10. (2006), 2–3. 84–93.
- Európai Parlament: *Mi az a mesterséges intelligencia és mire használják?* (2020. szeptember 4.). Online: europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20200827STO85804/mi-az-a-mestersleges-intelligencia-es-mire-hasznaljak
- Gárdonyi Gergely: Az állóképes arcképezonosítás Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 69. (2021), 7. 1133–1148. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.7.3>
- Munk Sándor: Szemantika az informatikában. *Hadmérnök*, (2014), 2. 311–332. Online: http://hadmernok.hu/142_29_munks.pdf
- NAIH-2264-2-2014. számú levele. Online: <https://naih.hu/files/NAIH-2264-2-2014-J-141013.pdf>
- NAIH-3009-5-2015. számú levele. Online: <https://naih.hu/files/NAIH-3009-5-2015-J-150618.pdf>
- NAIH: *A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság Beszámolója a 2019. évi tevékenységéről*. Budapest, Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság, 2020. Online: www.naih.hu/eves-beszamolok
- Németh Attila – Tóth Gergely: Az arcfelismerő rendszerek alkalmazása. *Belügyi Szemle*, 67. (2019), 1. 127–136. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.1.10>
- Tóth Nikolett Ágnes: Innovatív sportrendészeti eszközök. *Belügyi Szemle*, 68. (2020), 4. 123–136. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2020.4.8>

Jogi források

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
2004. évi I. törvény a sportról
2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyónvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól
2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jog és az információs szabadságról
2013. évi LXXXVIII. törvény a körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról
2015. évi CCXXII. törvény az elektronikus ügyintézésről és a bizalmi szolgáltatások általános szabályairól (E-ügyintézési törvény)
2015. évi CLXXXVIII. törvény az arcképelemzési nyilvántartásról és az arcképelemző rendszerről
2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- 350/2016. (XI. 18.) Korm. rendelet a Nemzeti Szakértői és Kutató Központról
- 78/2015. (XII. 23.) BM rendelet az arcképelemző rendszer működésének részletes szabályairól
- 58/2010. (OT33) ORFK Utasítás az Automatikus Arcképfelismerő és Azonosító Rendszer bevezetéséről
- 11/2016. (IV. 29.) ORFK utasítás az arcképelemzési nyilvántartás és az arcképelemző rendszer igénybevitelével kapcsolatos feladatokról
- 26/2017. (VIII. 25.) ORFK utasítás az ALFONZ Személyleírási Rendszer bevezetéséről és alkalmazásával kapcsolatos feladatokról
- Regulation (EU) 2016/679 Of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 – az Európai Parlament és a Tanács 2016/679 rendelete (2016. április 27.) a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról

ABSTRACT

The Role of Facial Recognition in Criminal Work

Ágota NÉMETH

Facial recognition has been operating in Hungary for almost five years. After a brief international overview, the study presents the Hungarian facial recognition system and its legal framework. The description of its operation covers the field of law enforcement and especially the field of crime. In the possession of the results and experiences achieved during the application, the future development possibilities are also outlined.

Keywords: *facial recognition, facial recognition system, criminal work*

A digitális pedagógia alkalmazásának lehetőségei a rendészeti szaknyelvi órán

BARNUCZ Nóra¹

A tanulmány a rendészeti szaknyelv oktatásához kínál olyan jó gyakorlatokat, amelyek - didaktikai és oktatásmódszertani felépítésükkel - hozzájárulnak a 21. századi élménypedagógia megvalósításához a felsőoktatásban. Az elméleti részben tárgyalt modellek és elméletek részletes kifejtése szemlélteti a gyakorlati részben bemutatott jó gyakorlatok korszerűségét és fontosságát, amelyek alkalmazása tantárgytól függetlenül releváns lehet. A bemutatandó jó gyakorlatok tanórai kivitelezése leginkább számítógépes laborban, vagy laptopok, illetve mobil eszközök alkalmazásával történik, pozitív irányba mozdítva ezzel a hallgatók tanórai motivációját. Mindezekon túl, a digitális kompetencia igénybevételével hatékonyan fejleszthető a hallgatók szakmai szókincsének tudástára, valamint célnyelvű kommunikációja.

Kulcsszavak: angol rendészeti szaknyelv, élménypedagógia, motiváció, felsőoktatás, digitális platformok, idegennyelv-tanítás/-tanulás.

1. Elméleti háttér

A tanulmány első részében az „*egyetemi háromszöget*”, a motiváció, a mentorálás, tehetséggondozás és felzárkóztatás rövid szakirodalmi hátterét, valamint a nyelvelsajátítási elméleteket világítjuk meg. A tanulmány második részében egy rendészeti szaknyelvi óra oktatásmódszertani és didaktikai felépítésének bemutatása olvasható.

1869. augusztus 15-én adták ki a *Közbiztonság* című első rendészeti szaklapot,² amelynek első oldalán szerepelt a tudományos igényességgel felkészített rendőr, aki személyünk és vagyonunk őre.³ A szaklap szerkesztője már az 1870. január 9-ei második lapszám vezércikkében is lényegesnek tartotta kiemelni, hogy „bármily rendszerre is alapíttassék a rendőrség újjászervezése, ez csak akkor fog megfelelni

¹ Egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus; kutató, Kreatív Tanulás Program Kutatóműhely, IKT MasterMinds Kutatócsoport. E-mail: barnucz.nora@uni-nke.hu

² Szöllősy Alfréd: Az első rendőri szaklap. *A Rend*, (1927), február 19. 3.

³ Lippai Zsolt Sándor: A rendészettudományi alapokra helyezett tiszthelyettes-képzés múltja és jelene. In Harmati Barbara et al. (szerk.): *Honestas, Humanitas, Humilitas: ünnepi kötet Kerecsi Klára tiszteletére*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2021. 128.

hivatásának, ha a rendészeti közegek a rendészeti tudományban elméletileg is kiképeztetnek”.⁴ S érvényes ez egyébként a büntetés-végrehajtás tudományos területén is.⁵ Az évszázados szavak jelenkori súlya megmutatkozik a rendészeti felsőoktatás életében is, ahol a szakemberképzés gyakorlati követelményeit és a tudomány művelésének elméleti sajátosságát különböztethetjük meg, ami nem történhet a készségtantárgyak (például szaknyelv, testnevelés, informatika stb.) ismereteinek bővítése nélkül.⁶ Patyi András cikkében kifejti, hogy az egyetemi működés három tevékenység (kutatás – tudásanyag-előállítás – ismeretátadás) együttes és egymásra tekintettel lévő kifejtését igényli és jelenti. A Patyi-féle „*egyetemi háromszög*” modell tevékenységrendszerének értelmében a módszertani kihívásokat nehéz lenne elválasztani egymástól, és nem is lenne érdemes.⁷

A módszertani kihívások mellett kiemelt fontosságú a hallgatók tanulási eredményességének növelése és motivációjának fenntartása különböző módszerek és didaktikai feladatok segítségével (például megerősítés, visszacsatolás). A tanulás fontos feltétele a motiváció magas szinten tartása,⁸ amihez – az oktatás szintjétől függetlenül – rendkívül jól alkalmazható az élménypedagógia.⁹ Ehhez szorosan hozzátartozik az oktatásban használt taneszközök kiválasztása. Ugyan a technológiai háttér biztosítása önmagában még nem meghatározó tényező a tanulói motiváció és az eredményes tanítás-tanulás szempontjából, de az audiovizuális szemléltetés egyrészt lényegesen növeli a tanulók motivációját,¹⁰ másrészt hozzájárul a verbális és non-verbális kommunikáció fejlődéséhez.¹¹ Tény, hogy a motiváció komplex tényezők összessége, de kétségtávol kiemelt szerepet tölt be a nyelvtanulás során is.¹²

⁴ *Közbiztonság*, (1870), 2. 1.

⁵ Czenczer Orsolya: A büntetés-végrehajtási intézetek történetisége: a büntetések végrehajtásának egyes módzatai és intézményei a kezdetektől a rendszerváltásig (1989). *Collega*, 10. (2006), 2–3. 84–93.

⁶ Patyi András: „E pluribus unum” – A Nemzeti Közzolgálati Egyetem előtt álló kihívások. *Magyar Közigazgatás*, 1. (2011), 3. 24–31.

⁷ Patyi András – Barnucz Nóra: A közszolgálati és rendészeti felsőoktatás néhány időszaki kihívása. *Új Magyar Közigazgatás*, 13. (2020), 4. 1–12.; Uricska Erna – Barnucz Nóra: Egy lehetséges 21. századi hatékony tanítási és tanulási modell a felsőoktatásban. In Demeter Gáborné – Barbara Di Blasio – Gimesi László (szerk.): *Szaktudomány és Hatékony Tanulás: A figyelm- és végrehajtó funkciók szerepe a hatékony tanulásban és tanításban című nemzetközi konferencia előadásai*. Pécs, MTA Pécsi Akadémiai Bizottság, 2021. 23–24.; Barnucz Nóra: Book Review. Uricska Erna’s COVIDictionary: Words and Phrases Related to the Global Pandemic. *Beginnings*, 1. (2021b), 2. 43–47.

⁸ Jacob Filgona et al.: Motivation in Learning. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 10. (2020), 4. 16–37.; Ürmösné Simon Gabriella et al.: A rendészeti szaknyelv szerepe a felsőoktatásban és az új nyelvi stratégia bevezetése. In Bocz Zsuzsanna – Besznák Rita (szerk.): *Porta Lingua 2021. Szaknyelvtanítás és -kutatás nemzetközi kontextusban. Cikkek, tanulmányok a hazai szaknyelvtanításról*. Budapest, SZOKOE, 2021. 185–195.

⁹ Dominek Dalma Lilla: Élményalapú tárlatvezetés. In Kurta Mihály – Veres Gábor – Verók Attila: *Múzeumandragógia és közösségszolgálat. Az V. Országos Múzeumandragógiai Konferencia válogatott anyaga*. Eger, Eszterházy Károly Egyetem Pulszky Társaság Magyar Múzeumi Egyesület Múzeumandragógia Tagozata, 2017. 22–36.

¹⁰ Barnucz Nóra – Fónai Mihály: Az IKT-eszközök használata az idegennyelv-oktatásban hátrányos helyzetű tanulók iskoláiban. *Információs Társadalom*, 20. (2020), 1. 7–28.

¹¹ Barnucz Nóra – Uricska Erna: Kiterjesztett valóság és közösségi oldalak alkalmazása a nyelvtanításban különös tekintettel a rendészeti szaknyelvre. *Rendvédelem*, 10. (2021), 2. 4–48.

¹² Joan Robin: What the „Good Language Learner” Can Teach Us. *TESOL Quarterly*, 9. (1975), 1. 41–51.; Polonyi Tünde Éva – Mérő Diana: A sikeres nyelvtanulás tényezői. *Alkalmazott Pszichológia*, 9. (2007), 2. 88–117.; Barnucz–Uricska (2021): i. m.

A 21. századi konstruktív tanítás-tanulás elképzelhetetlen az oktató osztálytermen belüli mentoráló szerepvállalása, valamint a hallgatók tehetséggondozása és felzárkóztatása nélkül. Kram (1985) szerint a mentorálás olyan tevékenységek készlete, amelybe beletartozik a tanítás, a pártfogás és a támogatás.¹³ Ehigie és szerzőtársai (2011) szerint a mentorálás informális kapcsolat, amelynek elsődleges célja a nevelés.¹⁴ Arogundade (2011) a mentorálás tevékenységét tanulási folyamatként jellemzi, amelynek során a mentorált a szervezeti élet szokásait sajátítja el.¹⁵ A felvázolt nézetek alapján a mentorálás az osztálytermen belül is részben megvalósítható tevékenység, amely szoros összefüggésben áll a felzárkóztatás és/vagy tehetséggondozás folyamatával. Mindazonáltal, hogy az oktató irányító szerepet tölt be a tanítás ideje alatt, rejtett mentori tevékenységet is folytat,¹⁶ amelyet nem informális kapcsolat formájában, hanem folyamatos buzdítással végez. Az osztálytermen belüli mentori tevékenység során a tanár sikerélménnyel tanít, nevel, és támogatást nyújt a hallgatók identitásának fejlődésében. Ebből adódóan elsősorban teljesítményjavulás, majd a specifikus készségek elsajátítása, a kritikus gondolkodás fejlődése, az önbizalom és a motiváció növekedése figyelhető meg.¹⁷

Hazánkban a tehetséggondozás a kilencvenes években vette kezdetét az oktatásban, amelynek értelmében pszichológusok, pedagógusok, egyetemi oktatók hangsúlyozták a kiemelkedő képességű, megfelelő módszerekkel való foglalkoztatás szükségességét, függetlenül attól, hogy az oktatás hol zajlik.¹⁸ Czeizel Endre (1997) definíciója szerint „[a] tehetséggondozás feladata abban rejlik, hogy a kiemelkedő teljesítményre képes egyéneket oly módon segítse, hogy képességeinek megfelelő szinten eredményeket érjenek el, és belső lehetőségeiket kihasználva alkotó egyénekké váljanak”.¹⁹ Míg a felsőoktatásban a tehetséggondozás egyik formája a szak kollégium – amelynek fő célkitűzése a tehetséges hallgatók mentorálása, szakmai segítése, valamint identitásuk erősítése –, addig a felzárkóztatás elsődleges célja a tudáshiányok pótlása révén a munkaerőpiacról való tartós kiszorulás és a periférikus társadalmi helyzet kialakulásának megakadályozása.²⁰

¹³ Kathy Kram: *Mentoring at Work: Developmental Relationships in Organisational Life*. *Administrative Science Quarterly*, 30. (1985), 3. 454–456.

¹⁴ B. O. Ehigie – G. O. Okang – F. O. Ibode: *Mentoring and Organisational Behaviour*. *IFE PsycholOgIA 2011 Supplement*, (2011). 398–419.

¹⁵ O. Arogundade: *Mentoring and Leadership Succession in Industries and Organizations*. In A. A. Olowu (szerk.): *Mentoring: A Key Issue in Human Resource Management*. Ile-Ife, Ife Centre for Psychological Studies, 2011. 180–186.

¹⁶ Fábán Gergely: *Mentori kézikönyv – Szociális munka Duális képzés mentorainak*. Debreceni Egyetem Egészségügyi Kar, 2021.

¹⁷ Andy Roberts: *Mentoring Revisited: A Phenomenological Reading of the Literature*. *Mentoring and Tutoring*, 8. (2000), 2. 145–170.; William D. Mangold et al.: *Who Goes Who Stays: An Assessment of the Effect of a Freshman Mentoring and Unit Registration Program on Collage Persistence*. *Journal of Collage Students Retention*, 4. (2003), 2. 95–122.

¹⁸ Czenczer Orsolya: *A gyermekbántalmazás és az erőszakos bűnelkövetés összefüggéseinek vizsgálata a hazai büntetés-végrehajtásban*. In *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. *Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, 81. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar, 2018. 187–198.

¹⁹ Czeizel Endre: *Sors és tehetség*. Budapest, Fitt Image – Minerva Kiadó, 1997.

²⁰ Györgyi Zoltán (szerk.): *Felzárkóztatás, hatásvizsgálatok*. Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2015.

2. Nyelvelsajátítási elméletek

A behaviorizmus elméleti modellje²¹ a nyelvelsajátítást utánzáson és megerősítésen alapuló folyamatnak tekinti.²² Crystal (1998) érvelése szerint a nyelvelsajátítás inkább érettség kérdése, mintsem az utánzásé. Chomsky – a nativistákhoz hasonlóan – ugyan nem tagadja, hogy a nyelvtanuló tapasztalata és utánzása is hozzájárul a nyelvelsajátításhoz, de elképzelésük szerint a nyelvelsajátítás is – a járáshoz hasonlóan – genetikailag öröklődik.²³ A társas cselekvésközpontú elmélet szerint a nyelv szociális kontextusban, a környezettel való interakcióban fejlődik.²⁴ Tomasello (2002) a gyors nyelvelsajátítást a társas-kognitív háttérrel biztosító közös figyelmi jelenetben tartja magyarázhatónak.²⁵ Minden bizonnyal a biológiai feltételek mellett az utánzási készség, az általános nyelvtanulási mechanizmus, a kognitív tudatosság és a környezet is hozzájárulnak a sikeres nyelvelsajátítás folyamatához.²⁶

Az említett tényezők mellett ma az információs társadalom eszközei is hozzájárulhatnak a sikeres szókinccs-elsajátításhoz, ezáltal pedig a kommunikáció fejlesztéséhez. A technológiai eszközök oktatásba való integrálása – azon túl, hogy a hallgatók motivációjának pozitív irányú támogatásához is hozzájárul – alkalmat teremt egyrészt a 21. századi kompetenciák digitális eszközökkel való fejlesztéséhez,²⁷ másrészt az eredményes, kreatív tevékenységek kivitelezéséhez.²⁸ A konstruktív (digitális) pedagógia megteremtésével sikeresebb tanulási folyamat érhető el.²⁹

²¹ B. F. Skinner: *Verbal Behavior*. New York, Appleton-Century-Crofts, 1957.

²² Polonyi Tünde – Abari Kálmán – Nótin Ágnes: Mesterséges nyelvtanulás első benyomás alapján. *Alkalmazott Pszichológia*, 11. (2009), 1–2. 5–29.

²³ Noam Chomsky: Újabb adalékok a velünk született eszmék elméletéhez. In Pap Mária (szerk.): *A nyelv keletkezése*. Budapest, Kossuth, 1974. 85–96.; Noam Chomsky: *Mondattani szerkezetek. Nyelv és elme*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003; Sebestyén Kereszthidi Ágnes: *Német két tanítási nyelvű alsó tagozatos oktatás elemzése és értékelése*. Doktori értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2011.

²⁴ Jerome Bruner: A kommunikációtól a nyelvig. In Pléh Csaba (szerk.): *Szöveggyűjtemény a pszicholingvisztika tanulmányozásához*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1987. 455–486.; Michael Cole – Sheila R. Cole: *Fejlődésléktan*. Budapest, Osiris Kiadó, 1997.

²⁵ Michael Tomasello: *Gondolkodás és kultúra*. Budapest, Osiris Kiadó, 2002.

²⁶ Sebestyén (2011): i. m.

²⁷ Horváth László et al.: Tanárképzők digitális kompetenciájának mérése – a DigCompEdu adaptálása a hazai felsőoktatási környezetre. *Neveléstudomány Oktatás-Kutatás-Innováció Tanulmányok*, (2020), 2. 7.; Dominek Dalma Lilla: A flow, mint a pozitív pszichológia jelenléte az oktatásban. *Eruditio – Educatio*, (2021b), 4. 72–82.

²⁸ Horváth et al. (2020): i. m. 7.; Barnucz Nóra – Uricska Erna: Innovatív nyelvtanulási módszerek és módszertan a rendészeti szaknyelvi képzés vizsgálatában. *Előtanulmány egy vizsgálathoz. Új Pedagógiai Szemle*, 70. (2020), 9–10. 53–63.

²⁹ Nahalka István: Konstruktív pedagógia – egy új paradigmát a láthatáron (III.). *Iskolakultúra*, 7. (1997), 4. 3–20.; Einhorn Ágnes: *A pedagógiai modernizáció és az idegennyelv-tanítás*. Miskolci Egyetemi Kiadó, 2015; Barnucz Nóra: Az Észak-alföldi pedagógusok IKT-alapú módszertani továbbképzések iránti attitűdjének vizsgálata. In Novák Ildikó (szerk.): *Felemelő oktatás: Tanulmányok Fónai Mihály tiszteletére*. Debrecen, CHERD-Hungary, 2021a. 75–91.

3. A gyakorlati óra bemutatása

A tanulmányban az angol rendészeti szaknyelv ismereteinek bővítésére szolgáló tanóra oktatásmódszertani felépítését és annak gyakorlati megvalósítását mutatjuk be. A foglalkozás a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar másodéves nappali tagozatos hallgatóinak körében (n = 12) zajlott, 90 perces óra keretében egy számítógépes nyelvi laborban bonyolítottuk le. A foglalkozás témája az életellenes bűncselekmények megismerése (*Crimes against the person*) volt, amelyet Ürmösné Dr. Simon Gabriella *Technical English for Officers* (2018) című könyvéből dolgoztunk fel.³⁰ A gyakorlati óra a számítógéppel és a mobil eszközökkel támogatott (*computer- and mobile-assisted language learning*) konstruktív pedagógia³¹ és a digitális oktatás³² irányvonalát képviseli. A gyakorlatok célja egyrészt a szaknyelvi témakör angol nyelvű terminológiájának elsajátítása, a kommunikációs készség fejlesztése, másrészt a kompetenciák fejlesztésével (például együttműködés, határozottság, problémamegoldó képesség, szabálykövetés stb.) a hallgatók kreativitásának, motivációjának, alkotói tevékenységének és önbizalmának támogatása volt. Emellett szükséges, hogy a tananyag releváns információkat tartalmazzon a hallgatók számára, illetve realizisztikus elvárások és elképzelések valósuljanak meg.

A foglalkozás didaktikai célja a már tanult ismeretek elmélyítése volt. A kritikus és következetes pedagógiai folyamat tervezés szempontjai az alábbiak voltak: *a gyakorlat célja, eszközigénye, előnye, hátránya, ellenőrzése, jutalmazás, értékelés*. A gyakorlatok eszközigénye: asztali számítógép, (laptop), mobiltelefon, internet, projektor, vetítővászon és hangszóró, nyomtatott szövegrészek. A modern egyetemi infrastruktúra pedig megfelelő alapot nyújt az oktatás magas színvonalának biztosításához, az universitas közösség erősítéséhez, lépést tartva a 21. század dinamikus oktatástechnológiai fejlődésével, valamint az élen járó nyugati egyetemek alapfeltételeivel.³³

3.1. Bemelegítő gyakorlatok

A legtöbb tanórán – de a készségtantárgyak vonatkozásában még inkább – javasolt az úgynevezett bemelegítő gyakorlat(ok) (*warm-up activity*) alkalmazása. Egy óra eleji rövid, játékos memóriafrissítő (*brainstorming*) gyakorlat lényegesen

³⁰ Ürmösné Simon Gabriella: *Technical English for Officers*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.

³¹ Nahalka (1997): i. m.

³² Buda András: *IKT és oktatás – Együtt vagy egymás mellett?* Szeged, Belvedere Meridionale, 2017; Czékmán Balázs: Mobiltechnológia a tanórán: oktatási tartalmak, oktatást segítő digitális megoldások. In Fehér Péter – Aknai Dóra Orsolya (szerk.): *I. Mobil eszközök az oktatásban konferencia. Válogatott tanulmányok az I. Mobil eszközök az oktatásban konferenciáról*. Veszprém, Debreceni Egyetem Kiadó, IKT MasterMinds Kutatócsoport, 2017. 249–254.

³³ Christján László – Lippai Zsolt Sándor: Kakukktójas vagy új rendészeti alappillér? In Csaba Zágón – Zsámbokiné Ficsovszky Ágnes (szerk.): *„Tehetség, szorgalom, hivatás” Tanulmánykötet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. 2021. 19.

meghatározza a tanóra egészének hangulatát, illetve az óra eleji sikerélmények hozzájárulnak a hallgatók egész órai motivációjának megalapozásához, illetve a tanítás-tanulás minőségét is pozitívan befolyásolják.³⁴ A gyakorlat során az életellenes bűncselekményekkel foglalkozó témakör szókincsének időre felidézése történik szógyűjtés formájában. A gyakorlatot általában egy, a szógyűjtésre épülő feladattal érdemes folytatni (például oktató a témához illeszkedő kifejezéseket közöl, amelyeket a hallgatók sikeresen mondatba foglalnak).

A feladat célja a hallgatók figyelmének ráirányítása az órai munkára, valamint a már korábban tanult ismeretanyag felelevenítése. A gyakorlat ellenőrzése frontális osztálymunka keretében zajlik. Az a hallgató, aki a megadott idő alatt a legtöbb kifejezést gyűjti, felolvassa a kifejezéseket, a többiek pedig kiegészítik a felolvasott szólistát. A mondatalkotás során felmerült nyelvtani hibákat, tévedéseket³⁵ frontálisan vitatják meg, ugyanis a hibák a tanulási folyamat részeként való kezelése mentesítheti a nyelvtanulót az esetleges szorongástól.³⁶ A pedagógiai folyamattervezés során fontos szerepe van a jutalmazásnak, amely azon túl, hogy „külső szabályozó szerepet tölt be a személyiségfejlődésben/fejlesztésben”,³⁷ egyik módja annak, hogy a hallgatókban kialakuljon és megmaradjon az együttműködési szándék.³⁸ Az óra eleji gyakorlatok során a legtöbb szaknyelvi kifejezést gyűjtő hallgató pluszpontot kap, amelyet a zárthelyi dolgozatban érvényesíthet. Az oktató felelőssége a nem jutalmazott hallgatók biztatása.

3.2. A foglalkozás témájára való hangolódás

Az óra eleji bevezető után az „Activity” játék kellőképpen segítheti a foglalkozás témájára való hangolódást. A hallgatók több fogalom közül húznak egyet, amelyet megpróbálnak definiálni a célnyelven úgy, hogy hallgatótársaik a korábban megszerzett ismeretek alapján kitalálhassák azt. A feladat célja a korábban elsajátított lexika felelevenítése és azok definiálása a célnyelven, ezáltal pedig a kommunikáció fejlesztése. A feladat ellenőrzése a hallgatók szóbeli megnyilvánulása során az oktató által feljegyzett esetleges nyelvtani hibák megbeszélésében nyilvánul meg (a feljegyzett észrevételeket a kommunikáció végén vagy az óra után szükséges megvitatni).

A gyakorlat előnye, hogy a csoport minden tagjának esélye van a szóbeli megnyilvánulásra. A gyakorlat hátrányaként említhető, hogy alacsonyabb szintű nyelvtudás

³⁴ Dörnyei Zoltán: *The Psychology of the Language Learner. Individual Differences in Second Language Acquisition*. Mahwah, New Jersey, University of Nottingham, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, 2005.

³⁵ Öveges Enikő – Csizér Kata (szerk.): *Az idegennyelv-oktatás keretei és hatékonysága a köznevelésben*. Kutatási jelentés. Budapest, Emberi Erőforrások Minisztériuma és Oktatási Hivatal, 2018.

³⁶ Lásd: <https://bit.ly/3wd9cEE>

³⁷ Ballér Endre et al.: *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanuláshoz*. 2003. 335.; lásd erről még Bábosik István: *A nevelés elmélete és gyakorlata*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999; Zrinszky László: *Nevelésemélet*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 2002.

³⁸ Lásd: <https://bit.ly/3wd9cEE>

esetén a feladat enyhe stresszhelyzetet teremthet. Érdeemes minden sikeres megfejtésre jutó és a definíciót megfelelően prezentáló hallgatót pluszponttal jutalmazni. A feladat során az oktatónak érzékelnie kell, hogy a hallgatónak mikor van szüksége segítségre egy-egy definíció megfogalmazása során (például nem jut eszébe egy szó), vagy egy másik kifejezésre annak érdekében, hogy a kudarcélmény elkerülhető legyen.

3.3. Padlettel támogatott strukturált csoportmunka

A hallgatók e-mailben meghívást kapnak a *Padlet* nevű faliújság használatára, ahol az oktató által a tanórára való felkészülés során elkészített aznapi feladatok találhatóak. A *Padlet* egy virtuális fal, amelyre úgynevezett virtuális cetliket illeszthetünk, amelyek lehetnek videók, képek, gyakorlatok, linkek, hanganyagok stb. A faliújsághoz webböngésző segítségével és applikációként is hozzá lehet férni számítógép és mobil eszközök alkalmazásával (például okostelefon, tablet). A tanórára tervezett feladatok az oktató irányításával online és offline formában egyéni vagy csoportmunkában egyaránt elérhetőek.

A tanórán a téma feldolgozása strukturált csoportmunkában zajlik egy csoportonként közösen szerkeszthető Google Dokumentum segítségével. A munka kis-csoportokban zajlik, egy csoportot 3-4 fő alkot, az egyes csoportok élén csoportvezető áll (*leader*), aki a saját feladatán túl felelősséget vállal a csoporttagok egyéni feladatainak elvégzéséért is, illetve szükség esetén támogatja, segíti a csoport tagjait a feladatok elvégzésében.³⁹ A csoport minden tagjának egyéni feladata van (*rövid jegyzetkészítés, szószedetkészítés, témához illeszkedő videó kiválasztása és annak rövid bemutatása, bűncselekményhez illeszkedő kép kiválasztása, és egy képleírás létrehozása*). A csoportmunkára meghatározott idő után (körülbelül 30-45 perc) a csoportmunkák prezentálása következik (körülbelül 12 perc csoportonként).

A gyakorlat előnye egyrészt a közösen szerkeszthető Google Dokumentum használatában rejlik, hiszen azonnali mentést kínál fel, a dokumentum később is megnyitható, szerkeszthető, valamint bármikor felhasználható például összefoglalás céljából. A gyakorlat hátrányaként említhető, hogy a csoportmunka egészének ellenőrzésére egy következő alkalom nyújt csak lehetőséget. Az egyéni prezentációkat követően, a csoportvezetők is beszámolnak a közös munka hatékonyságáról és tapasztalatairól. A jutalmazás során a csoportok maguk dönthetnek arról, milyen jutalmazásban kívánnak részesülni.⁴⁰

³⁹ Budavári-Takács Ildikó: *A tanácsadási módszerek*. Gödöllő, Szent István Egyetem, 2011.

⁴⁰ Például zárthelyi dolgozatban plusz két pont; vagy a zárthelyi dolgozatban egy feladathoz plusz segítséget kapnak; esszéírás kiváltása szóbeli prezentálással.

3.4. A Quizlet szerepe a szókincs-elsajátításban

A *Quizlet* sokrétű, kreatív tartalomfejlesztő alkalmazás, amely a lexikai ismeret rögzítéséhez nyújt segítséget. A felület felhasználóbarát, ahol saját, bárkivel megosztható, digitális szókétyák hozhatók létre, amelyekhez képek is illeszthetők. Tanulás közben a szókétyák mindkét oldala egyszerre és külön-külön is megtekinthető. A *Quizlet*-en belül lehetőség van az összeállított szókétyákból tesztet készíteni, ahol többféle feladattípus áll rendelkezésre, mint például igaz-hamis, párosítás, rövid választ igénylő kérdéstípus stb. Az offline is működtethető program – regisztrációt követően – tartalomfejlesztés lehetőségét is kínálja a hallgatók számára (például szójegyzékkészítés) megfelelő oktatói előkészítéssel. A fizetős tanári verzióban egyéb szolgáltatás is elérhető, például osztálymenedzsment, hangok és képek hozzáadása stb.⁴¹

Az említett digitális szókétyák (*flashcards*) segítségével történik a szavak, kifejezések gyakorlása frontális munkaformában az oktató irányításával. Ezt követi egy „párosítás” feladat (*matching*), majd a „tanulás” (*learn*) funkció, amely a kifejezések rögzítését segíti elő változatos feladattípusok által (például fordítsd le, válaszd ki, igaz-hamis stb.). A feladatok során három önként vállalkozó hallgató méri össze tudását a tanári számítógép segítségével, aminek előnye, hogy a feladatot kivetítve a hallgatótársak is szurkolhatnak, és figyelemmel követhetik társaik egyéni versenyét.

A gyakorlat célja a hallgatók aktív munkavégzését követően a motiváció továbbléndítése az élményszerzés útján. A játékosítás (*gamification*) által a hallgatók könnyebben elérhetik a *flow* élményt.⁴² A játékos feladatok célja és előnye is egyben a kifejezések memorizálásának támogatása. A gyakorlat hátránya a számítógépes program gyengeségében rejlik (csak az oktató által megadott kifejezéseket fogadja el). A jutalmazás során az egyéni versenyben részt vevő hallgatók mindannyian dicséretet kapnak, de a leggyorsabbnak bizonyuló hallgatók jutalma egy-egy plusz pont, amelyet a zárthelyi dolgozatban használhatnak fel.

3.5. Quizlet Live

A *Quizlet Live* tanórai alkalmazása jó hangulatú versenyszituációt teremt a hallgatók körében. Az alkalmazás élő online szókincsismeretre épülő gyorsasági versenyre ad lehetőséget, amely egy kód segítségével bárki számára elérhető. Az alkalmazás három-négy csoportot generál a hallgatókból, akik a verseny keretein belül gyakorolhatják a témával kapcsolatos kifejezéseket, és megmérettethetik szókincsismereti tudásukat. A játék számítógép és mobil eszközök (például okostelefon) segítségével

⁴¹ Fegyverneki Gergő – Aknai Dóra Orsolya: *A mobiltanulás ábécéje pedagógusoknak. Módszertani és technikai ötletek a mobilozó tanulóknak*. Budapest, Neteducatio Kft., 2017.

⁴² Csíkszentmihályi Mihály: *Tehetséges gyerekek. Flow az iskolában*. Budapest, Nyitott Könyvműhely Kiadó, 2010.

is működik.⁴³ Az a csapat nyer, amelynek tagjai hamarabb felismerik – jelen esetben – a kifejezések angol nyelvű megfelelőjét, ami általában körönként 12 darab kifejezést jelent. A csapattagok részéről elhibázott jelölések „sokba kerülhetnek”, hiszen egy-egy téves jelölést követően a csapat egésze a start mezőről indul, azaz számukra előlről kezdődik a játék. A verseny során minimum két-három kört érdemes játszani ahhoz, hogy kiderüljön, melyik csapat ismeri fel a leggyorsabban a kifejezések angol megfelelőjét. Természetesen indokolt esetben több kör is lebonyolítható. Ugyan a játék élőben zajlik a hallgatók körében, ami önmagában véve is élvezetessé teszi a versenyt, ettől függetlenül a verseny előtt érdemes hangsúlyozni, hogy a győztes csapat tagjai jutalomban részesülnek. Ennek köszönhetően a motivációs szint megugrik, és egészséges versenyszellem mutatkozik meg a hallgatók körében. A győztes csoportok tagjainak sikerélménye lesz, amely biztosítja számukra a továbbhaladás fontosságát. Az oktató felelőssége a legyőzött csapatok tagjai számára reményt biztosítani a továbbhaladás érdekében. A kudarc elkerüléséért érdemes több kört játszani, hogy mindenki lehessen a győztes csapat tagja.

A gyakorlat célja a szókincsismeret felmérése játékos formában, ezzel (is) az élménypedagógiát támogatva.⁴⁴ A gyakorlat előnyeként említhető, hogy a versenyszituáció sikerélményt nyújt a hallgatók számára, és amellet, hogy méri a szókincsismeret mértékét, további lehetőséget is biztosít a kevésbé jól rögzített kifejezések elmélyítéséhez. A játék során nehézséget okozhat a nem megfelelő internet, ezért előfordulhat, hogy a hallgatók verseny közben kiesnek a játékból, ami elég bosszantó. A feladat kellőképpen jó hangulatot teremt, hallgatóközpontú tanulói környezet jön létre, ami lényegesen meghatározza a tanóra további feladatainak elvégzését.

3.6. A szókincs-elsajátítás utolsó lépései

A feldolgozott téma szövegének részenkénti feldolgozása következik. A nyomtatott szöveget részekre vágjuk; a hallgatók az egyes szövegrészek felolvasásával egyéssz gyakorlatolják a kiejtést, másrészt megfigyelik a szavak kontextusban betöltött szerepét. A feldarabolt szövegrészek elemzése frontális munkaformában zajlik. A gyakorlat előnye, hogy a hallgatók hangos olvasása révén nagyobb figyelmet fordíthatunk a kiejtés pontosítására, valamint a szöveg értelmezésére. A gyakorlatnak abban az esetben lehet hátránya, ha a tanóra nem megfelelő szakaszában alkalmazzuk. A gyakorlat során a jutalmazás a hallgatók támogatásában és biztatásában nyilvánul meg. A gyakorlat egyéb jutalmazást nem igényel.

⁴³ Fegyverneki–Aknai (2017): i. m.

⁴⁴ Csajka Edina – Csimáné Pozsegovics Beáta: A szociális kompetenciák fejlesztési lehetőségei az élménypedagógia módszereivel hátrányos helyzetű gyermekek körében. *Képzés és Gyakorlat*, 17. (2019), 2. 67–78.; Dominek Dalma Lilla: Andragógia-pszichológia – FLOW típusú módszer a felsőoktatásban. In Fodorné Tóth Krisztina: *Tanulás – Tudás – Innováció a felsőoktatásban – Reflektorfényben az innováció kihívásai*. Pécs, MELLearn Egyesület - Felsőoktatási Hálózat az Életen Át Tartó Tanulásért Egyesület, 2021a. 209–217.

3.7. Ellenőrzés

A szókincs sikeres elsajátításának ellenőrzése céljából ismét csoportmunka következik a Google Dokumentum segítségével. A feladat során a hallgatóknak a témára vonatkozóan csoportonként különböző kérdésekre kell válaszolniuk. A hallgatók könnyedén és gyorsan elvégzik a feladatot, egymást segítve megfogalmazzák a kérdésekre adott válaszokat. Az ellenőrzés frontálisan történik, aminek köszönhetően a csoportok könnyen kiegészíthetik válaszaikat. A gyakorlat előnye, hogy a visszacsatolás szerepében kerül be a pedagógiai folyamattervezésbe, ami logikai szempontból is hasznosnak bizonyul a tanóra e szakaszában. A gyakorlatnak abban az esetben van hátránya, ha az nem a megfelelő helyet foglalja el a pedagógiai folyamattervezés során, ugyanis ebben az esetben előfordulhat, hogy az első látásra nehéznek bizonyuló kérdések elveszik a hallgatók kedvét a tanulástól, esetleg kudarcélmény származhat belőle.⁴⁵ A kérdésekre adott válaszokból kiderül a hallgatók jártassága a témában és a témához illeszkedő szókincs magabiztos használata.

3.8. Tanórát lezáró gyakorlat

A *Kahoot!* internetes kvízzjáték megfelelő levezetése lehet a tanórának (*cool-down activity*). A *Kahoot!* ingyenes verziójának legismertebb funkciója a kvíz, amely egy kód segítségével érhető el a játékosok számára mobil eszközök és/vagy számítógép segítségével. A kvíz elkészítése során képet vagy YouTube-videót is feltölthetünk, szerkeszthetünk, amelyekhez kérdéseket fogalmazhatunk meg.⁴⁶ A platform többféle feladattípust tartalmaz (például feleletválasztós, igaz-hamis, sorrend stb.) és – az idő mérése miatt – remek lehetőséget biztosít a versenyszellem kialakításához egyéni, páros vagy csoportmunkában. Egy kvíz elkészítése során a kérdések számát illetően nincs megkötés, de a játékosok száma maximum 50 fő lehet. A *Kahoot!* különféle feladattípusai kiváló lehetőséget biztosítanak például a tanóra elején egy korábbi tananyag szókincsének felelevenítéséhez, vagy az óra végén a tananyag főbb pontjainak rögzítéséhez, illetve a tanórának abban az időszakában, amikor a hallgatók munkakedve alábbhagy. Végül pedig a *Kahoot!* nagyszerű lehetőséget kínál a diákok véleményének megismerésére is. Ehhez hasonló platformok még a *Quizizz*, a *Socrative*, a *Mentimeter*, a *Poll Everywhere*, a *SurveyMonkey*, *Google Forms* és a már említett *Quizlet Live*.⁴⁷

A tanórán alkalmazott kvíz általában maximum öt rövid kérdést tartalmaz. A gyakorlat célja az elsajátított szókincs ismeretének ellenőrzésében rejlik, amely virtuális pontgyűjtéssel párosul. Jó válasz esetén a játékos virtuális pontot szerez.

⁴⁵ Kotschy Andrásné: *Oktatásszervezés elmélete*. Eger, Eszterházy Károly Főiskola, 2013.

⁴⁶ Uricska Erna – Suták Máté: Közösségi oldalak rendészeti profiljain található bejegyzések alkalmazása szaknyelvtanítás során. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 107–119.

⁴⁷ Lásd: <https://bit.ly/3yfk8n3>

A gyakorlat előnye, hogy a hallgatók jókedvűen távozhatnak az óráról, ezzel megteremtve az esélyt arra, hogy jókedvűek is maradhatnak a nap további részében, így pozitív hangulatban vehetnek részt a későbbi előadásokon, gyakorlati órákon. Feltelezésünket egy korábbi kutatásunk eredményei is megerősítik, miszerint a hallgatók visszajelzései azt hangsúlyozzák, hogy a digitális megoldásokkal támogatott tanórák pozitív hatással vannak a hallgatók motivációjára.⁴⁸ Másrészt a helytelen válaszok megvitatására is lehetőség van. A gyakorlatnak összességében nincs hátránya, de ajánlott az internetes program lehetőségeinek további felkutatása. A jutalmazás során a kvízzjáték első helyezettjét pluszponttal érdemes jutalmazni, míg a többi hallgató játékban való részvétele is dicséretet érdemel. A kvízzjáték eredményesen zárul, hiszen a hallgatók sikerélményhez jutnak.

4. Összegzés

A foglalkozást a csoportok és a csoporttagok munkájának értékelésével zárjuk. A foglalkozáson a hallgatók rendkívül jó együttműködést tanúsítanak, amely nagymértékben segíti a foglalkozás menetének gördülékenységét és pozitívnak ítélnélhető hangulatát. A hallgatók nyelvtudása megfelelő, bátran kommunikálnak és fejezik ki magukat a célnyelven. A csoport minden tagja aktívan vesz részt a foglalkozásokon. Az egyetem infrastrukturális adottságai mellett (például számítógépes nyelvi labor) a Lektorátus által szervezett IKT-workshopok keretein belül lehetőség van számos internetes platform oktatásmódszertani lépéseinek elsajátítására,⁴⁹ hiszen a Z generáció megváltozott tanulási szokásai miatt az oktató személyes felelőssége is az állandó megújulás igénye, amelyre határozottan pozitív hallgatói visszacsatolás várható.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Arogundade, O.: Mentoring and Leadership Succession in Industries and Organizations. In A. A. Olowu (szerk.): *Mentoring: A Key Issue in Human Resource Management*. Ile-Ife, Ife Centre for Psychological Studies, 2011. 180–186.
- Bábosik István: *A nevelés elmélete és gyakorlata*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999.
- Ballér Endre – Golnhofer Erzsébet – Falus Iván – Kotschy Beáta – Nádasi Mária – Nahalka István – Feyér Judit – Réthy Endréné – Szivák Judit – Vámos Ágnes: *Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003. Online: https://dtk.tankonyvtar.hu/bitstream/handle/123456789/13400/2011_0001_519_42498_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

⁴⁸ Barnucz Nóra: IKT-eszközökkel támogatott (rendészeti) nyelvtanítás. *Magyar Rendészet*, 19. (2019), 4. 15–31.

⁴⁹ Ürmösné Simon Gabriella – Barnucz Nóra: Az idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus múltbeli és jelenlegi tevékenységei, valamint a jövő perspektívája a NKE Rendészettudományi Karán. Szaknyelvi regiszterek és használati szinterek. In Bocz Zsuzsanna – Besznyák Rita (szerk.): *Porta Lingua 2020. Szaknyelvtanítás és -kutatás nemzetközi kontextusban. Cikkgyűjtemény a hazai szaknyelvtanításról*. Budapest, SZOKOE, 2020. 293–307.

- Barnucz Nóra: IKT-eszközökkel támogatott (rendészeti) nyelvtanítás. *Magyar Rendészet*, 19. (2019), 4. 15–31. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2019.4.1>
- Barnucz Nóra: Az Észak-alföldi pedagógusok IKT-alapú módszertani továbbképzések iránti attitűdjének vizsgálata. In Novák Ildikó (szerk.): *Felemelő oktatás: Tanulmányok Fónai Mihály tiszteletére*. Debrecen, CHERD-Hungary, 2021a. 75–91.
- Barnucz Nóra: Book Review. Uricska Erna's COVIDictionary: Words and Phrases Related to the Global Pandemic. *Beginnings*, 1. (2021b), 2. 43–47. Online: <https://doi.org/10.52885/pah.v1i2.79>
- Barnucz Nóra – Fónai Mihály: Az IKT-eszközök használata az idegennyelv-oktatásban hátrányos helyzetű tanulók iskoláiban. *Információs Társadalom*, 20. (2020), 1. 7–28. Online: <https://doi.org/10.22503/infvars.XX.2020.1.1>
- Barnucz Nóra – Uricska Erna: Innovatív nyelvtanulási módszerek és módszertan a rendészeti szaknyelvi képzés vizsgálatában. Előtanulmány egy vizsgálathoz. *Új Pedagógiai Szemle*, 70. (2020), 9–10. 53–63.
- Barnucz Nóra – Uricska Erna: Kiterjesztett valóság és közösségi oldalak alkalmazása a nyelvtanításban különös tekintettel a rendészeti szaknyelvre. *Rendvédelem*, 10. (2021), 2. 4–48. Online: <https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.4.9>
- Buda András: *IKT és oktatás – Együtt vagy egymás mellett?* Szeged, Belvedere Meridionale, 2017. Online: <https://doi.org/10.14232/belvbook.2017.58528>
- Budavári-Takács Ildikó: *A tanácsadási módszerek*. Gödöllő, Szent István Egyetem, 2011.
- Bruner, Jerome: A kommunikációtól a nyelvig. In Pléh Csaba (szerk.): *Szöveggyűjtemény a pszicholingvisztika tanulmányozásához*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1987. 455–486.
- Cole, Michael – Sheila R. Cole: *Fejlődéslelektan*. Budapest, Osiris Kiadó, 1997.
- Chomsky, Noam: Újabb adalékok a velünk született eszmék elméletéhez. In Pap Mária (szerk.): *A nyelv keletkezése*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1974. 85–96.
- Chomsky, Noam: *Mondattani szerkezetek. Nyelv és elme*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
- Christián László – Lippai Zsolt Sándor: Kakukktojás vagy új rendészeti alappillér? In Csaba Zágón – Zsámbokiné Ficsovsky Ágnes (szerk.): *„Tehetség, szorgalom, hivatás” Tanulmánykötet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat, 2021. 17–30. Online: <https://doi.org/10.37372/mrttvpt.2021.1.1>
- Czeizel Endre: *Sors és tehetség*. Budapest, Fitt Image – Minerva Kiadó, 1997.
- Czenczer Orsolya: A büntetés-végrehajtási intézetek történetisége: a büntetések végrehajtásának egyes módozatai és intézményei a kezdetektől a rendszerváltásig (1989). *Collega*, 10. (2006), 2–3. 84–93.
- Czenczer Orsolya: A gyermekbántalmazás és az erőszakos bűnelkövetés összefüggéseinek vizsgálata a hazai büntetés-végrehajtásban. In *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica* 81. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 187–198.
- Czékmán Balázs: Mobiltechnológia a tanórán: oktatási tartalmak, oktatást segítő digitális megoldások. In Fehér Péter – Aknai Dóra Orsolya: *I. Mobil eszközök az oktatásban konferencia. Válogatott tanulmányok az I. Mobil eszközök az oktatásban konferenciáról*. Veszprém, Debreceni Egyetem Kiadó IKT MasterMinds Kutatócsoport, 2017. 249–254.
- Csajka Edina – Csimáné Pozsegovics Beáta: A szociális kompetenciák fejlesztési lehetőségei az élménypedagógia módszereivel hátrányos helyzetű gyermekek körében. *Képzés és Gyakorlat*, 17. (2019), 2. 67–78. Online: <https://doi.org/10.17165/TP.2019.2.5>
- Csikszentmihályi Mihály: *Tehetséges gyerekek. Flow az iskolában*. Budapest, Nyitott Könyvműhely Kiadó, 2010.
- Dominek Dalma Lilla: Élményalapú tárlatvezetés. In Kurta Mihály – Veres Gábor – Verók Attila (szerk.): *Múzeumandragógia és közösségszolgálat. Az V. Országos Múzeumandragógiai Konferencia válogatott anyaga*. Eger, Eszterházy Károly Egyetem Pulszky Társaság Magyar Múzeumi Egyesület Múzeumandragógia Tagozata 2017. 22–36.

- Dominek Dalma Lilla: Andragógia-pszichológia – FLOW típusú módszer a felsőoktatásban. In Fodorné Tóth Krisztina: *Tanulás – Tudás – Innováció a felsőoktatásban – Reflektorfényben az innováció kihívásai*. Pécs, MELLearn Egyesület - Felsőoktatási Hálózat az Életen Át Tartó Tanulásért Egyesület, 2021a. 209–217.
- Dominek Dalma Lilla: A flow, mint a pozitív pszichológia jelenléte az oktatásban. *Eruditio – Educatio*, (2021b), 4. 72–82. Online: <https://doi.org/10.36007/eruedu.2021.4.72-82>
- Dörnyei Zoltán: *The Psychology of the Language Learner. Individual Differences in Second Language Acquisition*. Mahwah, New Jersey, University of Nottingham, Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2005.
- Ehigie, B. O. – G. O. Okang – F. O. Ibode: Mentoring and Organisational Behaviour. *IFE Psychologia 2011 Supplement*, (2011). 398–419.
- Einhorn Ágnes: *A pedagógiai modernizáció és az idegennyelv-tanítás*. Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2015.
- Fegyverneki Gergő – Aknai Dóra Orsolya: *A mobiltanulás ábécéje pedagógusoknak. Módszertani és technikai ötletek a mobilizáló tanulóknak*. Budapest, Neteducatio Kft., 2017.
- Filgona, Jacob – John Sakiyo – D. M. Gwany – A. U. Okoronka: Motivation in Learning. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 10. (2020), 4. 16–37. Online: <https://doi.org/10.9734/ajess/2020/v10i430273>
- Györgyi Zoltán (szerk.): *Felzárkóztatás, hatásvizsgálatok*. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2015.
- Horváth László – Misley Helga – Hülber László – Papp-Danka Adrienn – M. Pintér Tibor – Dringó-Horváth Ida: Tanárképzők digitális kompetenciájának mérése – a DigCompEdu adaptálása a hazai felsőoktatási környezetre. *Neveléstudomány Oktatás-Kutatás-Innováció Tanulmányok*, (2020), 2. 5–25. Online: <https://doi.org/10.21549/NTNY.29.2020.2.1>
- Kram, Kathy: Mentoring at Work: Developmental Relationships in Organisational Life. *Administrative Science Quarterly*, 30. (1985), 3. 454–456. Online: <https://doi.org/10.2307/2392687>
- Kotschy Andrásné: *Oktatásszervezés elmélete*. Eger, Eszterházy Károly Főiskola, 2013.
- Lippai Zsolt Sándor: A rendészettudományi alapokra helyezett tiszthelyettes-képzés múltja és jelene. In Harmati Barbara – Kovács Szitkay Eszter – Pap András László – Papp Bendegúz (szerk.): *Honestas, Humanitas, Humilitas: ünnepi kötet Kerecsi Klára tiszteletére*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2021. 126–134.
- Közbiztonság*, (1870), 2. 1.
- Mangold, William D. – Luann G. Bean – Douglas J. Adams – William A. Schwab – Scott M. Lynch: Who Goes Who Stays: An Assessment of the Effect of a Freshman Mentoring and Unit Registration Program on Collage Persistence. *Journal of Collage Students Retention*, 4. (2003), 2. 95–122. Online: <https://doi.org/10.2190/CVET-TMDM-CTE4-AFE3>
- Nahalka István: Konstruktív pedagógia – egy új paradigma a láthatáron (III.). *Iskolakultúra*, 7. (1997), 4. 3–20. Online: www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/18587
- Öveges Enikő – Csizér Kata (szerk.): *Az idegennyelv-oktatás keretei és hatékonysága a köznevelésben*. Kutatási jelentés. Budapest, Emberi Erőforrások Minisztériuma és Oktatási Hivatal, 2018. Online: <http://bit.ly/3pXO05t>
- Patyi András: „E pluribus unum” – A Nemzeti Közzolgálati Egyetem előtt álló kihívások. *Magyar Közigazgatás*, 1. (2011), 3. 24–31.
- Patyi András – Barnucz Nóra: A közzolgálati és rendészeti felsőoktatás néhány időszerű kihívása. *Új Magyar Közigazgatás*, 13. (2020), 4. 1–12.
- Polonyi Tünde Éva – Mérő Diana: A sikeres nyelvtanulás tényezői. *Alkalmazott Pszichológia*, 9. (2007), 2. 88–117.
- Polonyi Tünde – Abari Kálmán – Nótin Ágnes: Mesterséges nyelvtanulás első benyomás alapján. *Alkalmazott Pszichológia*, 11. (2009), 1–2. 5–29.
- Roberts, Andy: Mentoring Revisited: A Phenomenological Reading of the Literature. *Mentoring and Tutoring*, 8. (2000), 2. 145–170. Online: <https://doi.org/10.1080/713685524>

- Sebestyénné Kereszthidi Ágnes: *Német két tanítási nyelvű alsó tagozatos oktatás elemzése és értékelése*. Doktori értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2011.
- Skinner, B. F.: *Verbal Behavior*. New York, Appleton-Century-Crofts, 1957. Online: <https://doi.org/10.1037/11256-000>
- Szöllősy Alfréd: Az első rendőri szaklap. *A Rend*, (1927), február 19. 3.
- Tomasello, Michael: *Gondolkodás és kultúra*. Budapest, Osiris Kiadó, 2002.
- Uricska Erna – Suták Máté: Közösségi oldalak rendészeti profiljain található bejegyzések alkalmazása szaknyelvoktatás során. *Magyar Rendészet*, 22. (2022), 1. 107–119. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2022.1.7>
- Uricska Erna – Barnucz Nóra: Egy lehetséges 21. századi hatékony tanítási és tanulási modell a felsőoktatásban. In Demeter Gáborné – Barbara Di Blasio – Gimesi László (szerk.): *Szakmódszertan és Hatékony Tanulás: A figyelmi- és végrehajtó funkciók szerepe a hatékony tanulásban és tanításban című nemzetközi konferencia előadásai*. Pécs, MTA Pécsi Akadémiai Bizottság, 2021. 23–24.
- Ürmösné Simon Gabriella: *Technical English for Officers*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.
- Ürmösné Simon Gabriella – Barnucz Nóra: Az idegennyelvi és Szaknyelvi Lektorátus múltbeli és jelenlegi tevékenységei, valamint a jövő perspektívája az NKE Rendészettudományi Karán. Szaknyelvi regiszterek és használati szinterek. In Bocz Zsuzsanna – Besznyák Rita (szerk.): *Porta Lingua 2020. Szaknyelvoktatás és -kutatás nemzetközi kontextusban. Cikk, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról*. Budapest, SZOKOE, 2020. 293–307. Online: <https://doi.org/10.48040/PL.2020.24>
- Ürmösné Dr. Simon Gabriella – Borszéki Judit – Barnucz Nóra – Uricska Erna: A rendészeti szaknyelv szerepe a felsőoktatásban és az új nyelvi stratégia bevezetése. In Bocz Zsuzsanna – Besznyák Rita (szerk.): *Porta Lingua 2021. Szaknyelvoktatás és -kutatás nemzetközi kontextusban. Cikk, tanulmányok a hazai szaknyelvoktatásról*. Budapest, SZOKOE, 2021. 185–195. Online: <https://doi.org/10.48040/PL.2021.15>
- Zrinszky László: *Neveléstudomány*. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 2002.

ABSTRACT

Possibilities of Applying Digital Pedagogy in an English Lesson for Law Enforcement

Nóra BARNUCZ

The study offers good practices for teaching English for law enforcement, which - by their didactic and teaching methodological structure - contribute to the implementation of experiential pedagogy in higher education in the 21st century. The elaboration of the models and theories - discussed in the theoretical part - illustrates the modernity and importance of the good practices presented in the practical part of the study, which can be relevant regardless of the subject. The good practices presented in the study are mostly carried out in computer labs or using laptops, mobile devices, moving the students' motivation in a positive way. In addition, the use of digital competence is an effective way to improve the students' vocabulary knowledge for specific purposes and communication in the target language.

Keywords: *English for law enforcement, experiential pedagogy, motivation, digital platforms, language teaching and learning*

Egy resztoratív rendőrség lehetősége

SCHMIDT Laura¹

A rendőrség a világ számos országában alkalmazza a resztoratív, vagy más néven helyreállító igazságszolgáltatás módszereit mindennapi tevékenysége során. Elsőként Új-Zélandon jelent meg az a koncepció, miszerint a rendőröknek lehetősége van bizonyos elkövetőket az úgynevezett családi csoportkonferencia módszerébe bevonni, amennyiben bűnösségük bebizonyosodott.² Azóta már többek között Ausztráliában, Angliában, Walesben és Észak-Írországban is bevezettek hasonló jogi szabályozásokat, ami bizonyos bűncselekmények esetében lehetővé teszi a fiatalok vagy felnőtt elkövetők elterelését a hagyományos bírósági tárgyalásoktól.³ Jelen tanulmány célja körüljárni azt, hogy az említett angolszász országok rendőrségeinél hogyan valósul meg a resztoratív módszerek használata, valamint, hogy Magyarországon milyen módon lehetne bevezetni ezen eszközök rendőri alkalmazását.

Kulcsszavak: resztoratív igazságszolgáltatás, resztoratív rendészet, rendőrség

1. Bevezetés

A resztoratív igazságszolgáltatásnak számos definíciója létezik, de a legelterjedtebben használt megfogalmazás Marshall nevéhez fűzhető, aki szerint a resztoratív vagy helyreállító igazságszolgáltatás olyan folyamat, amely során egy bizonyos bűncselekményben érintett felek közösen próbálnak megoldást találni a bűncselekmény okozta problémákra és annak jövőre mért hatásaira.⁴

A rendőrség helyreállító igazságszolgáltatásban való szerepvállalása kezdetben Új-Zélandon valósult meg egy 1989-es törvénnyel, amely felhatalmazta a felesküdt rendőröket, hogy a bűnösség megállapítása után ajánljanak alkalmas elkövetőket a családi csoportos konferencia folyamatában való részvételre.⁵ Majd, a rendőrök

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola; tudományos segédmunkatárs, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Eötvös József Kutatóközpont Európa Stratégia Kutatóintézet. E-mail: schmidt.laura@uni-nke.hu

² Latham Thomas Winfree Jr.: New Zealand Police and Restorative Justice Philosophy. *Crime & Delinquency*, 50. (2004), 2. 189–213.

³ David O'Mahony – Jonathan Doak: Restorative Justice – Is More Better? The Experience of Police-Led Restorative Cautioning Pilots in Northern Ireland. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 43. (2004), 5. 484–505.

⁴ Tony F. Marshall: The Evolution of Restorative Justice in Britain. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 4. (1996), 4. 21–43.

⁵ Winfree (2004): i. m.

által facilitált konferenciákra először a kanadai királyi lovasrendőrség által került sor 1997-ben, a nem erőszakos bűncselekményt elkövetők rehabilitálása céljából.⁶

A rendőrök többféle szerepben is részt vehetnek a helyreállító igazságszolgáltatás folyamatában, kezdve onnan, hogy az utcán kialakuló konfliktusokat resztoratív módszerekkel oldják fel (például a helyszínen segítenek az érintett feleknek megbeszélni a történeteket). Nem feltétlenül szükséges minden esetben a formális procedúrákhoz ragaszkodni, van, amikor az adott helyzetben elegendő, ha a felek békésen megbeszélik a konfliktust, és közösen jutnak megoldásra.⁷ Ha a rendőr felismeri ezeket a megfelelő helyzeteket, és tudja is alkalmazni az elsajátított vitarendezési módszereket, rengeteg erőforrást spórol meg a rendőrségnek.

Jelen tanulmány célja, hogy a szakirodalom áttanulmányozásával röviden bemutassa az említett angolszász országokban (Új-Zéland, Ausztrália, Anglia, Wales és Észak-Írország) a rendőrség által alkalmazott resztoratív módszereket, valamint hogy körüljárja, Magyarországon jelenleg hogyan valósul meg e szemlélet és gyakorlat alkalmazása az igazságügyben, és hogyan lehetne a rendőrséget jobban bevonni ebbe a folyamatba.

2. A helyreállító igazságszolgáltatás gyakorlati megvalósulása néhány angolszász országban és Magyarországon

2.1. Új-Zéland

Új-Zélandon találkozhattunk először azzal, hogy a rendőröknek lehetősége van bevonni bizonyos elkövetőket az úgynevezett családi csoportkonferencia folyamatába. A családi csoportkonferencia során a sértett, az elkövető, valamint a facilitátor (aki semleges félként levezeti a folyamatot) mellett családtagok és barátok is részt vehetnek a megbeszélésen. Új-Zélandon fiatalok és felnőtt elkövetők is bevonhatók a helyreállító igazságszolgáltatás folyamatába az ítélethirdetés előtt, aminek feltétele, hogy az elkövető bűnösnek vallja magát.

Winfree új-zélandi rendőrségen készített felmérésének eredményei azt mutatták ki, hogy a fiatalok elkövetőkkel foglalkozó rendőrök kevesebb adminisztratív segítséget kaptak munkájuk során, mint azon kollégáik, akik felnőtt elkövetőkkel dolgoztak (a cikk szerzői az adminisztratív segítség alatt a rendőrök felettesei által biztosított szupervíziós lehetőségeket értik, amelyek kiemelten fontosak a helyreállító igazságszolgáltatás területén dolgozó szakemberek számára).⁸ A szerzők szerint ez azt sugallja, hogy a rendőrségen belül még mindig van egy stigma azokkal

⁶ Jharna Chatterjee – Liz Elliott: Restorative Policing in Canada: The Royal Canadian Mounted Police, Community Justice Forums, and the Youth Criminal Justice Act. *Police Practice and Research*, 4. (2003), 4. 347–359.

⁷ Gordon Bazemore – Curt Griffiths: Police Reform, Restorative Justice and Restorative Policing. *Police Practice and Research*, 4. (2003), 4. 335–346.

⁸ Winfree (2004): i. m.

szemben, akik fiatalokkal foglalkoznak (az Amerikai Egyesült Államokban hasonló eredményeket találtak: ezeket a rendőröket a társaik sokszor degradáló jelzőkkel illetik, például „kiddie cop”-nak hívják őket, ami oda vezethető vissza, hogy a fiatalok elkövetőkkel foglalkozó rendőrök munkáját sokan nem tartják elég tiszteletre méltónak vagy fontosnak), és addig nem lesz érdemi változás, amíg szervezeten belül nincs olyan álláspont, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás módszereinek alkalmazása elengedhetetlen a rendőri munka során, a fiatalok és a felnőttek esetében is.⁹

2.2. Ausztrália

Az 1990-es évek óta egyre elterjedtebben használják Ausztráliában is a helyreállító igazságszolgáltatás módszerét a fiatalok által elkövetett bűncselekmények esetében. Ausztráliában is a fiatalok elkövetők mellett a felnőtt elkövetők is bevonhatók a helyreállító igazságszolgáltatásba, az igazságszolgáltatás bármely fázisában, azzal a feltétellel, hogy felelősséget vállalnak a tetteikért.

Minden ausztrál állam fennhatósága külön szabályozza a helyreállító igazságszolgáltatás céljait és folyamatát.¹⁰ Az ausztráliai fővárosi terület fennhatósága lehetővé teszi a helyreállító igazságszolgáltatás alkalmazását a bírósági eljárás lezárta követően is.¹¹ A többi fennhatóságtól eltérően, Victoria államban a rendőrség nem rendelheti el a helyreállító igazságszolgáltatás alkalmazását fiatalok elkövetők esetében, hanem csupán a bírósági eljárástól való elterelésként alkalmazzák a folyamatot. Három államban, Victoriában, Dél-Ausztráliában, illetve Tasmaniában kötelezően jelen kell lennie valakinek a rendőrség állományából a helyreállító igazságszolgáltatási programok keretén belül létrejövő megbeszéléseken.

Ausztráliában a fiatalok bűnelkövetők helyreállító igazságszolgáltatásban való részvétele a legtöbb esetben abban nyilvánul meg, hogy a rendőrség úgynevezett konferenciát szervez a bűncselekményben érintett feleknek, hogy lehetőséget adjon a kérdések megválaszolására és így a károk helyreállítására is.¹² A szakirodalomban konferencia kifejezés alatt azt értjük, amikor a bűncselekményben közvetlenül érintett felek (a sértett és az elkövető) találkoznak egymással, és egy facilitátor segítségével, megbeszélés keretein belül próbálják megoldani a köztük lévő konfliktust. A konferencián mindkét fél támogatói, az érintett közösség, valamint különböző szakemberek (a hatóságtól, illetve a segítő szervezetektől) is részt vehetnek. Richards kutatásának eredményei szerint leginkább a tulajdon elleni bűncselekmények

⁹ Howard Abadinsky – Latham Thomas Winfree: *Crime and Justice: An Introduction*. Chicago, Nelson-Hall Publishers, 1992.

¹⁰ Kelly Richards: Police-Referred Restorative Justice for Juveniles in Australia. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, (2010), 398. 1–8.

¹¹ Erre Magyarországon például nincsen lehetőség, ugyanis hazánkban az ügyész rendelheti el a mediáció alkalmazását a büntetőeljárás folyamatának szüneteltetésével.

¹² Richards (2010): i. m.

esetében utalta az ügyet a rendőrség a helyreállító igazságszolgáltatás folyamatába Ausztráliában.

Gavin és MacVean tanulmánya szerint jelenleg azonban már csak két fennhatóság van az országban, ahol még mindig alkalmaznak rendőrök által levezetett helyreállító igazságszolgáltatási konferenciákat, az ausztráliai fővárosi terület, illetve az északi terület fennhatóságán.¹³

2.3. Anglia és Wales

Angliában és Walesben az 1980-as évek óta alkalmazza a rendőrség a helyreállító igazságszolgáltatás intézményét.¹⁴ Az angol és walesi rendőrségek a helyreállító igazságszolgáltatás módszereit a hagyományos igazságszolgáltatás mellett és helyett is alkalmazhatják.¹⁵ Angliában ráadásul nincsen egységesen elfogadott szabályrendszer, hogy a különböző területi rendőrségek hogyan alkalmazzák a helyreállító igazságszolgáltatás módszereit, a szabályozás területenként eltérő.¹⁶

Általában három különböző szintről beszélhetünk a helyreállító igazságszolgáltatás alkalmazását tekintve Angliában és Walesben.¹⁷ Az első szint (*level 1*), amikor a rendőrök a bűncselekmény bekövetkezése után közvetlenül alkalmaznak valamilyen resztoratív módszert a konfliktusok feloldására. A második szint (*level 2*) már a hagyományos igazságszolgáltatás mellett vagy pedig alternatívájaként is használható. Ez leginkább egy előre gondosan megtervezett konferencia, amely során a sértett, az elkövető és segítők találkoznak egymással szemtől szemben. A harmadik, egyben utolsó szint (*level 3*) abban különbözik a többi szinttől, hogy itt már olyan elkövetőket is be lehet vonni a resztoratív folyamatba, akik visszaesők, illetve az sem akadály, ha az elkövető jelenleg büntetés-végrehajtási intézetben tölti szabadságvesztését. Ebből kifolyólag a harmadik szinten a legtöbb esetben olyan ügyekről beszélünk, amelyek már az ítélelhirdetés után kerülnek a szakemberek elé.

Angliában és Walesben, csakúgy, mint Ausztráliában, bizonyos esetekben lehetőség van a bírósági eljárás lezárását követően részt venni a helyreállító igazságszolgáltatás folyamatában. Sőt, az angol és walesi tapasztalatok alapján az elkövető elítélése és börtönbe kerülése sem feltétlenül jelent akadályt, ilyen esetekben is alkalmazhatók a resztoratív módszerek. Sőt, Angliában a kapcsolati erőszak bűncselekmény esetében is alkalmazható a helyreállító igazságszolgáltatás, ami erőteljesen vitatott téma a szakértők között is, többen úgy gondolják, a folyamat kihasználja

¹³ Paul Gavin – Allyson MacVean: Police Perceptions of Restorative Justice: Findings from a Small-Scale Study. *Conflict Resolution Quarterly*, 36. (2018), 2. 115–130.

¹⁴ Gavin–MacVean (2018): i. m.

¹⁵ Kelly J. Stockdale: Police Understandings of Restorative Justice – The Impact of Rank and Role. *Restorative Justice*, 3. (2015), 2. 212–232.

¹⁶ Ian D. Marder: Institutionalising Restorative Justice in the Police: Key Findings from a Study of two English Police Forces. *Contemporary Justice Review*, 23. (2020), 4. 500–526.

¹⁷ Gavin–MacVean (2018): i. m.

a sértettek sérülékeny állapotát, akik így az eljárás eredményeként újból áldozattá válhatnak.¹⁸

2.4. Észak-Írország

Észak-Írországban szintén alkalmazható a helyreállító igazságszolgáltatás fiatalok és felnőtt elkövetők esetében is. O'Mahoney és Doak tanulmánya két pilot projektet jár körül, amelyek során az északír rendőrség facilitált helyreállító igazságszolgáltatás konferenciákat fiatalok elkövetők számára.¹⁹ A 8 hónapot átfogó vizsgálat arra mutatott rá, hogy a helyreállító igazságszolgáltatásra utalt ügyek 90%-ánál a fiatalok kis értékű lopás bűncselekménye miatt került a rendőrség látókörébe. A konferenciákat minden esetben speciálisan képzett rendőr facilitálta.

A helyreállító igazságszolgáltatás alkalmazását kimondó, kormány által kiadott stratégia felnőtt elkövetőkkel foglalkozó szakemberek számára eddig nem jelent meg Észak-Írországban, de 2021 májusában az északír igazságügyi minisztérium közzétette a felnőttekről szóló helyreállító igazságszolgáltatás stratégiát, amely a célból született, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás intézményét biztos alapokra fektesse az igazságügyben, és támpontot adjon a jó gyakorlatok alkalmazását illetően.²⁰

2.5. Magyarország

Magyarországon a jelenlegi jogi szabályozás alapján a szabálysértési és büntetőeljárású ügyek során alkalmazott közvetítői eljárás a helyreállító igazságszolgáltatás ernyője alá tartozik.

2007. január 1. napjától van lehetőség Magyarországon a bűncselekmények okozta konfliktusok közvetítői eljárásba vonására. A Büntető Törvénykönyvről (Btk.) szóló 2012. évi C. törvényben az olvasható, hogy a büntethetőséget megszünteti a tevékeny megbánás [25. § d)], amely a közvetítői eljárás folyamatának a keretein belül érhető el.²¹ A Btk. 29. § (1) bekezdése alapján nem büntethető, aki legfeljebb háromévi szabadságvesztéssel büntetendő élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség elkövetését beismerte a vádemelésig, valamint a közvetítői eljárás folyamatában megállapodásra jutott a sértettel. Szintén e törvény 29. § (2) bekezdése alapján a közvetítői eljárás alkalmazása a legfeljebb ötévi szabadságvesztéssel büntetendő élet, testi épség

¹⁸ Nicole Westmarland – Clare McGlynn – Clarissa Humphreys: Using Restorative Justice Approaches to Police Domestic Violence and Abuse. *Journal of Gender-Based Violence*, 2. (2018), 2. 339–358.

¹⁹ O'Mahony–Doak (2004): i. m.

²⁰ Department of Justice: *Adult Restorative Justice Strategy* (2021. május 19.).

²¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

és az egészség elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások büntetésének korlátlan enyhítéséhez járulhat hozzá. A törvényben továbbá az is olvasható, hogy van öt, a közvetítői eljárást kizáró körülmény:

„a) az elkövető többszörös vagy különös visszaeső, b) a bűncselekményt az elkövető bünszervezetben követte el, c) bűncselekménye halált okozott, d) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetve a próbára bocsátás vagy feltételes ügyészi felfüggesztés tartama alatt követte el, vagy e) korábban szándékos bűncselekménye miatt közvetítői eljárásban vett részt, és ennek eredményeként vele szemben a már említett (1) vagy (2) bekezdésben írtak kerültek alkalmazásra, feltéve, hogy a további jogorvoslattal nem támadható határozat keltétől az újabb szándékos bűncselekmény elkövetéséig két év még nem telt el.”²²

Mint ahogy a törvényben is olvasható, nem alkalmazható a folyamat súlyosabb bűncselekmények felmerülésekor, bizonyos visszaeső személyek esetében, illetve abban az esetben, ha valaki meghatározott ideje már részt vett közvetítői eljárásban. Fontos még megjegyezni, hogy az ügy közvetítői eljárásra utalásának egyik feltétele, hogy a gyanúsított beismerje a bűncselekmény elkövetését. Azonban a szakirodalomban több olyan tanulmány olvasható, amelyek szerint a felnőtt elkövetők és a legsúlyosabb bűncselekmények azok, amelyek során elsősorban a leghatásosabb és legfontosabb az elkövető és a sértett resztoratív eljárásba vonása a visszaesés megelőzése szempontjából, hiszen ezek azok a bűncselekmények, amelyek során a legkomolyabb károk születnek, amelyek helyreállításra szorulnak.²³

2014. január 1-jétől a szabálysértési ügyekben is alkalmazható a közvetítői eljárás, amelyek esetében jellemzően a rendőrség rendeli el az ügy közvetítői eljárásba vonását (a büntetőügyek esetében az elrendelő hatóság általában az ügyészség).

²² A fentiek kapcsán fontosnak tartom tisztázni a többszörös és a különös visszaeső fogalmait. A Btk. 2012. évi C. törvény 459. § (1) bekezdés 31. pontja alapján akkor számít valaki visszaeső elkövetőnek, ha „korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el”. A többszörös visszaeső az a személy, „akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el” [459. § (1) 31. b)], vagyis visszaesőként harmadjára követ el valamilyen bűncselekményt. A különös visszaeső az a visszaeső, „aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el” c) pont.

²³ Heather Strang et al.: Restorative Justice Conferencing (RJC) Using Face-to-Face Meetings of Offenders and Victims: Effects on Offender Recidivism and Victim Satisfaction. A Systematic Review. *Campbell Systematic Reviews*, 9. (2013), 1. 1–59.; Lawrence Sherman – Heather Strang: *Restorative Justice. The Evidence*. Smith Institute, 2007; Jacqueline Joudo Larsen: *Restorative Justice in the Australian Criminal Justice System*. Canberra, Australian Institute of Criminology, 2014.

A 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről a büntetőügyi közvetítői eljárás szabályozását alapul véve fekteti le a szabálysértési közvetítői eljárás általános rendelkezéseit és keretét.²⁴ Felnőtt eljárás alá vont személy esetében az elzárással is büntethető, illetve egyes közlekedési szabálysértések során, fiatalkorú szabályértési eljárás alá vont személy esetében pedig valamennyi szabálysértés miatt indult eljárás során van lehetőség az ügy közvetítői eljárásba vonására. Amennyiben a felek beleegyeznek, lehetséges az eljárás 30 napra való felfüggesztése, amennyiben az eljárás alá vont személy elismerte felelősségét, és nem áll fenn kizáró körülmény. Nem alkalmazható a közvetítői eljárás, amennyiben az eljárás alá vont személy korábbi szabálysértési eljárása során sikeres közvetítői eljárásban vett részt, és ennek befejezése óta nem telt el egy év.

A 2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről részletesen meghatározza és szabályozza a közvetítői eljárás folyamatát.²⁵ Jelen szabályozás szerint Magyarországon a 11. § (1) bekezdés alapján a „közvetítői megbeszélés a sértett és a gyanúsított egyidejű személyes jelenlétével folytatható le”. Ez alól kivételt képez, ha eltérő tartózkodási helyük indokolja a felek távollétét, amely esetben a tartózkodási hely szerint illetékes más megye pártfogó felügyelői szolgálatának segítségével sor kerülhet a megbeszélésre. A közvetítői eljárásban az e feladatra kiképzett pártfogó felügyelők járhatnak el mint mediátorok. Jelenleg Magyarországon a mediátorok a fővárosi és megyei kormányhivatalok alá tartoznak. A fővárosban, illetve a nagyobb megyékben a gyámügyi és igazságügyi főosztályon, a kisebb megyékben pedig a hatósági főosztályon dolgozó szakemberek végzik el a mediátori tevékenységet. A szakmai irányításért az igazságügyi miniszter felelős, a szakmai irányító jogköröket az igazságügyi kapcsolatokért felelős államtitkár gyakorolja. Az Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája szervezésében a mediátorok részére továbbképzés biztosított, így manapság már a békítőkör módszere is alkalmazható bizonyos esetekben. A békítőkör olyan resztoratív módszer, amely során nem csak a sértett és az elkövető, hanem a tágabb értelemben vett közösség is bevonódik a folyamatba, így hozzájárulva ahhoz, hogy a közösségi erőforrások mozgósítására is sor kerülhessen.²⁶ A békítőkörök facilitációját segítő, Fellegi Borbála és Szegő Dóra egy kézikönyvet adott ki, amely ingyenesen elérhető a szakemberek számára.²⁷ Továbbá a büntető ügyekben közvetítői tevékenységet végző szakemberek számára előírás, hogy rendszeresen részt vegyenek az Igazságügyi Minisztérium által működtetett mentori rendszerben, valamint a Minisztérium által szervezett továbbképzésen, szupervízió és esetmegbeszélésen is.²⁸

²⁴ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről.

²⁵ 2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről.

²⁶ Lásd: <https://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/kozvetitoi-eljaras-bunteto-es-szabalysertesi-ugyekben>

²⁷ Fellegi Borbála – Szegő Dóra: *Kézikönyv békítőkörök facilitációjához*. Dr. Fellegi & Winkler mediátorképzés, 2013.

²⁸ Lásd: <https://jogakademia.gov.hu/#/login/kepzesek/7>

3. Melyek lehetnek az előnyei és az esetleges kihívásai a resztoratív módszerek alkalmazásának?

A legtöbb jogszabály a helyreállító igazságszolgáltatás során az alábbi célokat hangsúlyozza: az elkövető felelősségvállalásának elősegítése, a visszaesés csökkentése, valamint a sértett számára lehetőség biztosítása a károk és az emberi kapcsolatok helyreállítására, a költségek csökkentésére.²⁹

Amikor a bűncselekmények esetében alkalmazott resztoratív módszerek hatásosságáról beszélünk, sokszor először az elkövetők felelősségvállalására és visszaesésének csökkentésére fókuszálunk. Azonban ugyanolyan fontos a folyamat sértettekre nézett hatását is megvizsgálni, hiszen a bűncselekmények következményeként a sértettet igen komoly negatív pszichológiai hatások érhetik, amelyek kihathatnak az egész életére. Továbbá a tradicionális büntetőeljárás során a sértettnek nincs lehetősége kérdéseket feltenni az elkövetőnek, amelyekre azonban csak az elkövető tudna válaszolni. A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőséget ad a sértetteknek, hogy aktív szerepet vállaljanak a büntetőügyben való részvételre, valamint arra, hogy kifejezésre juttassák gondolataikat, érzéseiket, illetve kérdéseket tegyenek fel.

O'Mahoney és Doak tanulmánya alapján elmondható, hogy általánosságban azon fiatalok elkövetők szülei, akik részt vettek egy elkövető-sértett konferencián (az elkövető és a sértett találkozik egymással, és egy facilitátor segíti a köztük kialakuló kommunikációt), kifejezetten elégedettek voltak a rendőrség egészével és a rendőr facilitátor munkájával.³⁰

A tapasztalatok szerint a rendőrök által levezetett konferenciák nagy előnye, hogy a rendőri részvétel okán a felek komolyabbnak látják ezt a folyamatot, mint amikor egy civil szervezet látja el a facilitálás feladatát. O'Mahoney és Doak tanulmányában felmerült aggodalomként a rendőrök által vezetett konferenciák kapcsán, hogy az érintett felek esetleg félnek vagy zavarban vannak a rendőr facilitátortól, és a folyamat levezetése egy semleges szakember által több előnnyel járna.³¹ Azonban a kutatási eredmények alapján ez leginkább az elkövetőkre vonatkozhat, mert a tapasztalat szerint a sértettek még inkább biztonságban érzik magukat a rendőrök jelenlététől, mint amikor egy civil szakember van jelen a megbeszélésen.

Mindenesetre az vitathatatlan, hogy a facilitátor szerepe felbecsülhetetlen. Attól, hogy egy sértett és egy elkövető kommunikálni kezd egymással, nem lesz resztoratív maga a folyamat.³² A facilitátornak olyan közeget kell kialakítania, amelyben mindkét fél úgy érzi, megadják neki a tiszteletet, illetve felkészülten ki tudják fejezni gondolataikat, érzéseiket a megbeszélés során. Mindezek miatt elengedhetetlen a rendőr facilitátorok folyamatos képzése, szupervíziója. Illetve azért is, mert például Stockdale tanulmánya szerint sok rendőr, aki resztoratív konferenciákat facilitált, félt az esetleges

²⁹ Richards (2010): i. m.

³⁰ O'Mahony–Doak (2004): i. m.

³¹ O'Mahony–Doak (2004): i. m.

³² Marder (2020): i. m.

anyagi kártérítés gyakorlati megvalósulásától.³³ Nem érezték, hogy pontos szabályozások állnak rendelkezésre ennek a folyamatnak a menetét illetően, és féltek, hogy ha ők pénzt fogadnak el és adnak át a felek között, bajba keveredhetnek, és a korrupció gyanúja is felmerülhet. Ezeknek a folyamatoknak a pontos szabályozására szükség van, hiszen ez nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy a rendőr hány esetben „meri” használni a resztoratív módszereket a gyakorlatban.

Nem minden esetben eredményes vagy ajánlott azonban a helyreállító igazságszolgáltatás folyamatában való részvétel. Sok országban, így Ausztráliában is, a fiatalok bűnelkövetők esetében a legsúlyosabb bűncselekmények tekintetében nem alkalmazható a helyreállító igazságszolgáltatás intézménye.³⁴ A legtöbb ausztrál állam nem teszi lehetővé a folyamatban való részvételt olyan esetekben, ahol valaki az életét veszítette, a szexuális jellegű bűncselekményeknél, illetve a kapcsolati erőszak esetében. Kivétel ez alól Dél-Ausztrália, ahol a fiatalok elkövetőknek a szexuális jellegű bűncselekmények esetében is lehetősége van a helyreállító igazságszolgáltatás folyamatában részt venni, az úgynevezett családi konferenciák keretében. A családi konferenciák során a sértetten, az elkövetőn, valamint a facilitátoron kívül még a felek családtagjai, barátai (úgynevezett támogatók) is aktívan részt vehetnek. Azonban néhány ausztrál államban a szülőnek arra is lehetősége van, hogy megvétőzza a fiatalok elkövető helyreállító igazságszolgáltatásban való részvételét.

Mint már korábban említettem, számos eddigi kutatás alapján a súlyosabb bűncselekmények esetében alkalmazott helyreállító igazságszolgáltatás eredményesebbnek bizonyult, mint a kisebb horderejű bűncselekmények esetében.³⁵ Ezen kutatásokra példa a reintegratív megszügyenyítés kísérlet, amelyre az ausztráliai fővárosi terület államában került sor az 1990-es évek közepe felé, és eredményei azt bizonyították, hogy a súlyosabb bűncselekmények esetében hatásosabb volt a helyreállító igazságszolgáltatás módszerének alkalmazása, mint a kevésbé súlyos esetekben.³⁶

O'Mahoney és Doak északír kutatási eredményei alapján is a körvonalazódik, hogy az erőforrásokat tekintve a helyreállító igazságszolgáltatás alkalmazása jobban megérné a nagyobb, mint a kisebb horderejű ügyeknél.³⁷ Véleményük szerint, a megvizsgált eseteket nézve néha túlzásnak tűnt a folyamat az okozott kár értékét tekintve, azonban más vélemények szerint a resztoratív folyamat nagyobb hatással van az elkövetőkre, mint egy figyelmeztetés, amely utóbbi során nem feltétlenül kell igazán szembenézni a bűncselekménnyel és az okozott károkkal. Az O'Mahoney és Doak által vizsgált egyik pilotprojekt mindössze 20%-ában vett részt az ügy sértettje, míg a másik pilotprojekt esetében kizárólag olyan sértetteket vontak be, akik valamely más bűncselekményben voltak érintettek. A tapasztalatok szerint ezek a „helyettesítő” sértettek

³³ Stockdale (2015): i. m.

³⁴ Richards (2010): i. m.

³⁵ Strang (2013): i. m.; Sherman–Strang (2007): i. m.; Larsen (2014): i. m.

³⁶ Lawrence W. Sherman – Heather Strang – Daniel J. Woods: *Recidivism Patterns in the Canberra Reintegrative Shaming Experiments (RISE)*. Canberra, Centre for Restorative Justice, Research School of Social Sciences, Australian National University, 2000.

³⁷ O'Mahony–Doak (2004): i. m.

sokkal nagyobb hatással voltak az elkövetőre és családjaikra, mint amikor a facilitátor közölt egy üzenetet, illetve felolvasott egy levelet az ügy konkrét sértettjétől. Sokszor azonban ez is kevésnek bizonyult ahhoz, hogy érzelmileg hatást gyakoroljon a fiatalokra. Az is megkérdőjelezhető, hogy ezt a folyamatot szabad-e helyreállító igazságszolgáltatásnak hívni, hiszen definíció alapján nem vesz részt a konferencián minden érintett fél, a sértettnek nincs lehetősége felelősségre vonni az elkövetőt, vagy feltenni a kérdéseit.

Egy másik potenciális probléma, amely az északír tanulmányban merül fel, a sértett-elkövető találkozó előkészítésének szerepe. Az egyik ügy sértette a konferencia utáni interjú során azt nyilatkozta, kifejezetten elégedetlen a folyamattal, mivel az elkövető nem volt hajlandó bocsánatot kérni, illetve felelősséget vállalni tetteiért. Ez is mutatja az előkészítés fontosságát, annak szükségességét, hogy a facilitátor találkozzon az elkövetővel és a sértettel, és valamennyi felet felkészítse nemcsak a folyamat előnyeire, hanem az esetleges buktatókra is, amelyek akár a sértett újbóli áldozattá válásához is vezethetnek.

O'Mahoney és Doak tanulmányában a sértett-elkövető konferencia helyszínének szerepe is felmerült. Az elkövetők szüleivel készült interjúk alapján több esetben is problémaként merült fel, hogy a konferencia helyszíne egy rendőrségi épület volt, ami több résztvevőből is rossz érzést, vagy akár félelmet váltott ki a múltbéli tapasztalatok miatt. Ez alapján levonható az a következtetés, hogy egy mindenki számára semleges helyszín lenne az ideális választás a konferencia számára, hogy egyik félnek se legyenek már a megérkezés pillanatától kezdve rossz érzései.

4. Összefoglaló

Az új-zélandi, ausztráliai és írországi esettanulmányok mindegyikében van némi közös vonás abban a tekintetben, hogyan vezették be a helyreállító igazságszolgáltatást a közösségeikben.³⁸ Együttműködéseket alakítottak ki az érdekelt felek között, hogy tanulmányozzák a problémát, és megszerezzék a vezetők támogatását. Törvényt fogadtak el, amely lehetővé teszi a rendőrségnek, hogy a jogosult elkövetőket (a bűnösség megállapítása után) helyreállító programokba, mint például a resztoratív konferencia irányába segítse. Amint a jogszabályok lehetővé tették a rendőrség tevékenységét, elkezdtek a tisztek oktatását és képzését, hogy elősegítsék a gyakorlat széles körű elfogadását és népszerűsítését. Ennek a folyamatnak a megvalósítása még a legelkötelezettebb joghatóságokban is sok évig tartott. Az utolsó szakasz a változás fenntartása és normalizálása a mindennapi szervezeti gyakorlat részeként.

Barlow és kollégái, illetve Bazemore és Griffiths azzal érvel, hogy a részben a közösség által kialakított szabályok segíthetnek abban, hogy a rendőrök a bűncselekményekre

³⁸ Leanne Fiftal Alarid – Carlos D. Montemayor: Implementing Restorative Justice in Police Departments. *Police Practice and Research*, 13. (2012), 5. 450–463.

adott válaszokat az áldozatok és az elkövetők érdemi figyelembevételével irányítsák.³⁹ Bazemore és Griffiths tanulmányában az is olvasható, hogy több szakmabeli elmondása alapján az a tapasztalat, hogy a legegyszerűbb módja annak, hogy meggyőzzenek a resztoratív módszereknek ellenálló igazságügyi szakembereket (különösen a kulcsfontosságú döntéshozókra gondolván, mint bírák, ügyészek vagy rendőrök) e módszerek értékéről és fontosságáról, hogy megszervezik a szakemberek részvételét egy resztoratív megbeszélésen, amelyen a sértett és az elkövető is részt vesz. Véleményük szerint a legellenállóbb rendőrök és bírák is buzgó szószólóvá válnak egy-egy ilyen találkozó után.

Amikor a rendőrségen belül változást próbálunk végrehajtani, figyelembe kell venni a szervezeti felépítés és a rendőrségi szubkultúra kontextusát, különös tekintettel a rendőrség hiedelmeire, értékeire, attitűdjére, informális szabályaira és foglalkozási gyakorlatára.⁴⁰ A helyreállító igazságszolgáltatás helyi szintű megvalósítása sok tekintetben nagyon hasonlít a közösségi rendészet megvalósításához, hiszen az újonckal való hangnem kialakítása a rendőrakadémián kezdődik.⁴¹ A helyreállító igazságszolgáltatás megismerésének leghatékonyabb módja a kiscsoportos beszélgetések és a szerepjáték segítségével bemutatott, konferenciákon való részvétel. McLeod tanulmánya alapján, ahhoz, hogy a rendőrség hatékonyan tudjon resztoratív módszereket alkalmazni, szükséges, hogy a hagyományos rendőri bürokrácia átalakuljon resztoratív közösségi modellé.⁴² A közösségi rendészet eddigi tapasztalatai alapján egyértelmű, hogy szervezeti reform hiányában nagyon nehéz megváltoztatni annak módját, ahogy a rendőrség végrehajtja a feladatait. McLeod véleménye szerint ahhoz, hogy a rendőrség resztoratív szervezetté váljon, szükséges, hogy a szervezet vezetése tisztában legyen azzal, mi is az a helyreállító igazságszolgáltatás, milyen kötelezettségek járnak a változással, illetve, mi szükséges a változás folyamatához. E gondolatmenet alapján a rendészeti vezetése az elsődleges felelősség abban, hogy általuk létrejöjjön az a szervezeti felépítés és környezet, amelyen belül a rendőrök saját hatáskörükben tudják alkalmazni a különböző resztoratív módszereket.

Talán a legtöbb rendőrnek csak az esetek kezdeti szakaszában kellene részt vennie, ami hasonló az elterelő programok működéséhez, amíg más tisztek, akik támogatják, és valóban megértik a folyamat filozófiáját, resztoratív alkalmakat és konferenciákat tarthatnának a kijelölt helyeken.⁴³ Remélhetőleg hamarosan Magyarországon is

³⁹ David E. Barlow et al.: Restorative Justice, Peacemaking, and Social Justice: The Application of Kingian Non-violence Philosophy in Community Policing. *Criminal Justice Studies*, 17. (2004), 1. 19–31.; Bazemore–Griffiths (2003): i. m.

⁴⁰ Kenneth J. Novak: Reasonable Officers, Public Perceptions, and Policy Challenges. *Criminology & Public Policy*, 8. (2009), 1. 153–161.; David Thacher: Conflicting Values in Community Policing. *Law and Society Review*, (2001), 765–798.

⁴¹ Alarid–Montemayor (2012): i. m.

⁴² Colleen McLeod: Toward a Restorative Organization: Transforming Police Bureaucracies. *Police Practice and Research*, 4. (2003), 4. 361–377.

⁴³ Dave Hines – Gordon Bazemore: Restorative Policing, Conferencing and Community. *Police Practice and Research*, 4. (2003), 4. 411–427.

előrelépést láthatunk abban, hogy a rendőrség resztoratív módszereket alkalmaz mindennapi munkája során.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Abadinsky, Howard – Latham Thomas Winfree: *Crime and Justice: An Introduction*. Chicago, Nelson-Hall Publishers, 1992.
- Alarid, Leanne Fiftal – Carlos D. Montemayor: Implementing Restorative Justice in Police Departments. *Police Practice and Research*, 13. (2012), 5. 450–463. Online: <https://doi.org/10.1080/15614263.2011.607654>
- Barlow, David E. – Melissa Hickman Barlow – Joani Scandone – Walter A. McNeil: Restorative Justice, Peacemaking, and Social Justice: The Application of Kingian Nonviolence Philosophy in Community Policing. *Criminal Justice Studies*, 17. (2004), 1. 19–31. Online: <https://doi.org/10.1080/08884310420001679343>
- Bazemore, Gordon – Curt Griffiths: Police Reform, Restorative Justice and Restorative Policing. *Police Practice and Research*, 4. (2003), 4. 335–346. Online: <https://doi.org/10.1080/15614260310001631244>
- Chatterjee, Jharna – Liz Elliott: Restorative Policing in Canada: The Royal Canadian Mounted Police, Community Justice Forums, and the Youth Criminal Justice Act. *Police Practice and Research*, 4. (2003), 4. 347–359. Online: <https://doi.org/10.1080/15614260310001631253>
- Department of Justice: *Adult Restorative Justice Strategy* (2021. május 19.). Online: www.justice-ni.gov.uk/publications/adult-restorative-justice-strategy
- Fellegi Borbála – Szegő Dóra: *Kézikönyv békítőkörök facilitációjához*. Dr. Fellegi & Winkler médiatorképzés, 2013. Online: <https://bit.ly/3ErQFMb>
- Gavin, Paul – Allyson MacVean: Police Perceptions of Restorative Justice: Findings from a Small-Scale Study. *Conflict Resolution Quarterly*, 36. (2018), 2. 115–130. Online: <https://doi.org/10.1002/crq.21235>
- Hines, Dave – Gordon Bazemore: Restorative Policing, Conferencing and Community. *Police Practice and Research*, 4. (2003), 4. 411–427. Online: <https://doi.org/10.1080/15614260310001631307>
- Larsen, Jacqueline Joudo: *Restorative Justice in the Australian Criminal Justice System*. Canberra, Australia, Australian Institute of Criminology, 2014.
- Marder, Ian D.: Institutionalising Restorative Justice in the Police: Key Findings from a Study of Two English Police Forces. *Contemporary Justice Review*, 23. (2020), 4. 500–526. Online: <https://doi.org/10.1080/10282580.2020.1755847>
- Marshall, Tony F.: The Evolution of Restorative Justice in Britain. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 4. (1996), 4. 21–43. Online: <https://doi.org/10.1007/BF02736712>
- McLeod, Colleen: Toward a Restorative Organization: Transforming Police Bureaucracies. *Police Practice and Research*, 4. (2003), 4. 361–377. Online: <https://doi.org/10.1080/15614260310001631262>
- Novak, Kenneth J.: Reasonable Officers, Public Perceptions, and Policy Challenges. *Criminology & Public Policy*, 8. (2009), 1. 153–161. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1745-9133.2009.00539.x>
- O'Mahony, David – Jonathan Doak: Restorative Justice – Is More Better? The Experience of Police-Led Restorative Cautioning Pilots in Northern Ireland. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 43. (2004), 5. 484–505. Online: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2311.2004.00344.x>
- Richards, Kelly: Police-Referred Restorative Justice for Juveniles in Australia. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, (2010), 398. 1–8. Online: www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/tandi398.pdf
- Sherman, Lawrence W. – Heather Strang: *Restorative Justice. The Evidence*. Smith Institute, 2007.

- Sherman, Lawrence W. – Heather Strang – Daniel J. Woods: *Recidivism Patterns in the Canberra Reintegrative Shaming Experiments (RISE)*. Canberra, Centre for Restorative Justice, Research School of Social Sciences, Australian National University, 2000.
- Stockdale, Kelly J.: Police Understandings of Restorative Justice – The Impact of Rank and Role. *Restorative Justice*, 3. (2015), 2. 212–232. Online: <https://doi.org/10.1080/20504721.2015.1069528>
- Strang, Heather – Lawrence W. Sherman – Evan Mayo-Wilson – Daniel Woods – Barak Ariel: Restorative Justice Conferencing (RJC) Using Face-to-Face Meetings of Offenders and Victims: Effects on Offender Recidivism and Victim Satisfaction. A Systematic Review. *Campbell Systematic Reviews*, 9. (2013), 1. 1–59. Online: <https://doi.org/10.4073/csr.2013.12>
- Thacher, David: Conflicting Values in Community Policing. *Law and Society Review*, 35. (2001), 4. 765–798. Online: <https://doi.org/10.2307/3185416>
- Westmarland, Nicole – Clare McGlynn – Clarissa Humphreys: Using Restorative Justice Approaches to Police Domestic Violence and Abuse. *Journal of Gender-Based Violence*, 2. (2018), 2. 339–358. Online: <https://doi.org/10.1332/239868018X15266373253417>
- Winfree Jr., Latham Thomas: New Zealand Police and Restorative Justice Philosophy. *Crime & Delinquency*, 50. (2004), 2. 189–213. Online: <https://doi.org/10.1177/0011128703252411>

Jogi források

2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről
2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

ABSTRACT

The Possibility of a Restorative Police Force

Laura SCHMIDT

Police uses the methods of restorative justice in their day-to-day activities in several countries around the world. The concept of police officers being able to involve certain offenders in the so-called family group conference method, when their guilt has been proven, was first introduced in New Zealand.⁴⁴ Since then, similar legislation has been put in place in Australia, England, Wales and Northern Ireland, among other countries, allowing juvenile and adult offenders in certain offences to be diverted from traditional court proceedings.⁴⁵ The aim of the present study is to find out how the use of restorative methods is implemented in the police forces of the aforementioned Anglo-Saxon countries, and how the Hungarian police force could use these restorative practices.

Keywords: *restorative justice, restorative policing, police*

⁴⁴ Winfree (2004): i. m.

⁴⁵ O'Mahony-Doak (2004): i. m.

Jelzőkkel teleaggatott terrorizmus

PÉK Richárd Tamás¹

Annak ellenére, hogy napjainkban a terrorizmus az egyik legfontosabb hazai és nemzetközi biztonsági fenyegetés a világban, jelen van a mindennapi társadalmi életben és a rendészeti szervek mindennapi munkájában is, mégsem tudjuk meghatározni, hogy mi pontosan a terrorizmus, és mi ellen harcolunk. Nincsen egységesen elfogadott terrorizmusdefiníció sem a nemzetközi büntetőjogban, sem a tudományos kutatásokban. A kérdés, hogyha egységesen elfogadott definíció hiányában a terrorizmust tipologizáljuk, jelzőkkel illetjük, vagy fejlődését hullámokban határozzuk meg, pontosabb képet kapunk-e a terrorizmus jelenségéről. Jelen tanulmány arra próbál rávilágítani, hogy amellet, hogy nincsen egységesen elfogadott és értelmezett nemzetközi büntetőjogi és tudományos definíció a terrorizmusra, a terrorizmus hullámai, tipologizálása vagy jelzői indokoltak-e, azok a terrorizmus meghatározásában segítenek-e?

Kulcsszavak: terrorizmus, hullám, jelző, tipológia, fogalomalkotás

1. Bevezetés

A latin *terrere* (megfélemlítés) szóból eredő terrorizmus előképei, gyökerei egészen az ókorig nyúlnak vissza.² Mégis, a mai értelemben vett terrorizmus elnevezés csak a francia forradalmat követően, a Maximilien de Robespierre által vezetett *régime de la terreur* időszakában³ jelent meg.

A terrorizmus tömegessé válása a 20. század második felétől volt tapasztalható, és mára – köszönhetően a telekommunikációs és technológiai eszközök fejlődésének – az egyik legfontosabb nemzeti, regionális, globális és humán biztonságot veszélyeztető fenyegetéssé vált, amely közvetlenül és közvetve kihat az egyes társadalmak és tagjainak mindennapi életére.

A rendészeti szervek munkájában a terrorizmus egyrészt új ismeretek, képességek, készségek kifejlesztését igényelte, másrészt a terroristacselekmények elkövetésének megelőzése, felderítése és nyomozása új kihívások elé állította az igazságügyi hatóságokat.

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: pektamasrichard@gmail.com

² A terrorizmus történetéről bővebben lásd többek között: Andrew Sinclair: *An Anatomy of Terror. A History of Terrorism*. London, Macmillan, 2003.

³ Edmund Burke használta először a terrorizmus kifejezést a jelenség leírására az 1790 novemberében megjelent munkájában: Edmund Burke: *Reflections on the Revolution in France, and on the Proceedings in Certain Societies in London Relative to that Event In a Letter Intended to Have Been Sent to a Gentleman in Paris*. London, 1790. 40.

Ilyen hosszú történelmi fejlődés után joggal feltételezhetnénk, hogy a terrorizmus fejlődésével, elterjedésével párhuzamosan a terrorizmus egységes fogalmát is meghatározták, és egy kijegecesedett fogalmat találunk, akár ha a nemzetközi, regionális vagy egyes nemzetállamok anyagi büntetőjogi egyezményeit, jogi aktusait fellapozzuk, akár bármely társadalomtudományi kutatást megnézzük. A tapasztalás az lesz, hogy illet egyik területen sem találunk, noha arra nagyon nagy szükség volna.

Az anyagi büntetőjog precíz, világos terrorizmusfogalma nélkül továbbra is lehetőség van arra, hogy az egyes államok nemzetközi jogi kötelezettségük teljesítése során sajátosan értelmezzék a terrorizmusra vonatkozó nemzetközi egyezményeket a végrehajtás során, és az azokban foglalt kriminalizációs kötelezettségük teljesítése során sajátos terrorizmusfogalmakat alkossanak. Emiatt a rendészeti szervek munkája nehezül meg, mert a terroristacselekmények minősítése, megítélése nem lesz egyszerű. A nemzetközi büntetőjogi együttműködést gátolja, hiszen más-más cselekményt, személyt minősíthet adott állam vagy hatóság terroristacselekménynek, terroristának.

Jól példázza a problémát Benjamin Netanyahu⁴ és Salah Khalef⁵ terrorizmusról alkotott fogalmában rejlő ellentétes nézőpont megjelenése. Előbbinél 1995-ben a terrorizmus a civilek elleni megfontolt és szisztematikus támadás, azért, hogy félelmet gerjesszen valamely politikai cél elérése érdekében. Ezzel szemben Salah Khalef megkülönböztette a forradalmi erőszakot a terrorizmustól, mert előbbinél mint politikai cselekménynél a terroristamódszer, -eszköz is megengedett volt, és nem minősülhetett terrorizmusnak. Az egyik oldal terroristája a másik oldal szabadságharcosa dilemma ez, amely mutatja, hogy ugyanannak a cselekménynek hogyan lehet eltérő értelmezése, minősítése.⁶

A társadalomtudományi kutatásokban az egységes fogalomra azért van szükség, hogy a vizsgálatok, kutatások során azonos eseményeket, személyeket, jelenségeket vonjunk a vizsgálat körébe. Az azonos értelmezés alapján a kutatási eredmények összemérhetőek lennének, és a kutatások újabb kutatásokhoz vagy a jogalkotáshoz felhasználhatók lesznek.

Elérhető lenne így, hogy a kutatásokhoz használt legfontosabb és legnagyobb adatbázisok egységes fogalmat használjanak. Az egyik legnagyobb adatbázis és az az alapján évenként kiadott terrorizmussal kapcsolatos adatok összefoglalója, a *Global Terrorism Index* úgy fogalmaz: „nincsen nemzetközileg elfogadott definíció, hogy a terrorizmus miből áll, és a terrorizmussal foglalkozó irodalom is versengő

⁴ Benjamin Netanyahu (1949–): katona, Izrael miniszterelnöke (1993–1999, 2009–2021). Lásd: www.netanyahu.org.il/en/about

⁵ Salah Khalef (1933–1991): Yasser Arafat volt helyettese a Palesztin Felszabadítási Szervezetben; a Fatah és a Fekete Szeptember terrrorszervezet alapítója. Lásd: www.britannica.com/biography/Salah-Khalaf

⁶ Boaz Ganor: Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist Another Man's Freedom Fighter? *Police Practice and Research*, 3. (2010), 4. 292–293.

és különböző tipológiákon alapuló meghatározásoktól hemzseg”,⁷ ezért az adatbázis összeállításánál saját meghatározást alkalmaznak.

Az Európai Rendőrségi Hivatal (*European Police Office*) által évente megjelentetett terrorizmuskiadványban szereplő adatok összegyűjtésénél és értékelésénél terrorizmusként az Európai Unió terrorizmus-irányelvében meghatározott fogalmat veszi alapul azzal, hogy abba beletartoznak a nem terrorista szervezetnek minősülő szélsőséges szervezetek által elkövetett cselekmények is.⁸

A nemzetközi büntetőjog területén az egyetlen globális jogalkotó szerv az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), amely számtalan nemzetközi szerződésben és biztonsági tanácsi határozatban foglalkozott már a terrorizmussal. Az előbbieken néhány terrorizmusfajta szabályozott és csupán egyes terroristacselekmények kriminalizációs kötelezettségét írta elő az államok számára anélkül, hogy a terrorizmust definiálta volna. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa szintén nem alkotott egységesen elfogadott terrorizmusfogalmat, és határozataiban a terrorizmust úgy használja, mintha annak tartalma adott és mindenki által azonosan ismert és értelmezett volna.⁹

Az egyes regionális szervezetek által elfogadott, terrorizmussal kapcsolatos egyezmények, jogi aktusok (például Európai Unió,¹⁰ Európa Tanács,¹¹ Afrikai Unió,¹² Shanghaji Együttműködés¹³) szintén nem a terrorizmus fogalmát definiálták egységesen, hanem önállóan határozták azt meg, és feltűnő, hogy sok esetben a forradalmi, gyarmati vagy külföldi uralom alóli felszabadítás során a terrorizmus *expressis verbis* nem jelenhet meg bármilyen cselekményt is követnek el.

Majd minden nemzetállam büntető anyagi jogszabálya foglalkozik terrorizmus-szabályozással,¹⁴ de azok nem egységes módon és tartalommal szabályozzák azt. Ez alól kivételt képeznek az Európai Unió tagállamai, amelyek a már hivatkozott irányelvet szó szerint átveszik és beültetik a büntető anyagi jogszabályaikba azzal, hogy ezen túlmenően is szabályozhatják a terrorizmust.

A tudományos kutatásokban a jogalkotáshoz hasonlóan a terrorizmusdefiniciók tobzódása figyelhető meg. A terrorizmus maga nincsen egységesen elfogadott módon definiálva. A legtöbb terrorizmusfogalomra az jellemző, hogy inkább a terrorizmus egyes, a későbbiekben részletezett fajtáját definiálja, és a tudományban a folyamatos terrorizmusdefiniáció-alkotás figyelhető meg.

⁷ Institute for Economics & Peace: *Global Terrorism Index 2020*. Sydney, 2020. 7. (a szerző fordítása).

⁸ Europol: *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2021*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2021. 108.

⁹ Az ENSZ egyezményeket és Biztonsági Tanácsi döntéseket bővebben lásd az ENSZ internetes oldalain: <https://treaties.un.org/doc/source/titles/english.pdf>, www.un.org/securitycouncil/content/resolutions

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/541 irányelve (2017. március 15.) a terrorizmus elleni küzdelemről, a 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, valamint a 2005/671/IB tanácsi határozat módosításáról.

¹¹ Európa Tanács: *Az Európa Tanács Terrorizmus megelőzéséről szóló Varsói Egyezménye* (2005. május 16.).

¹² African Union: *OAU Convention on the Prevention and Combating of Terrorism* (1999. július 1.).

¹³ Shanghaj Egyezmény a terrorizmus, szeparatizmus és extremizmus leküzdéséről: Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism.

¹⁴ Egyes államok terrorizmussal kapcsolatos jogi aktusait részletesebben lásd a UNODC honlapján.

Jeffrey D. Simon már 1994-ben rámutatott arra, hogy a világon közel 212 definíciót használnak a terrorizmusra,¹⁵ és a szám azóta csak tovább növekedett. A sokféle definíció az egységes fogalom megalkotása ellen hathat, mert az egyes definíciókat azok eltérő tartalmi elemei miatt nehéz egy fogalomba sűríteni, eggyé szintetizálni.¹⁶ Minden egyes kutató igyekszik saját terrorizmusfogalmat alkotni, illetve vizsgálata során azt alkalmazni. Ma a sokféle terrorizmusfogalom versengése figyelhető meg. Az azok közüli választás inkább az adott kutató szubjektív beállítottságától, kutatási irányzathoz való tartozásától és saját értékrendjétől függ, feltéve, ha nem éppen saját definíciójáról van szó.

A kutatások különféle kutatási irányzatokat hoztak létre, azokba tömöríthetők, ami a fogalom megalkotásának módját és mértékét is behatárolja, valamint a kutatások alkalmazkodtak a terrorizmus fejlődéstörténetéhez, és részben a mentén haladnak.

Először az *Old vagy Orthodox Terrorism Study (Régi vagy Orthodox Terrorizmus Tanulmányok)* jelent meg, amelynek alapfeltevése, hogy a terrorizmus elkövetője csak nem állami szereplő lehet.¹⁷ Az irányzat képviselői az állami terrorizmus semmilyen formáját (például államilag szponzorált terrorizmus) nem ismerik el létezőnek, ezért az irányzat keretében az egységesen elfogadott terrorizmusfogalom nem lesz megalkotható.

A 2000-es években megjelent *Critical Terrorism Study (Kritikai Terrorizmus Tanulmányok)* már abból indult ki, hogy a terrorizmust bárki, akár az államok és képviselőik, állami szereplők is elkövethetik.¹⁸

A két irányzat értelemszerűen más-más terrorizmusfogalmakat alkotott, és önmagában az állami terrorizmus lehetőségének kizárása vagy megengedése a definíció tartalmi korlátján kívül kihat a terrorizmus tipológiájára és jelzőire is a később részletezettek szerint.

Végeredményben ma eljutottunk oda, hogy az egyes irányzatokon belül is számtalan definíció létezik, és a terrorizmust mint gyűjtőkategóriát leginkább az egyes elkövetési módokat, módszereket, területi kihatást, elkövetői minőséget kifejező jelzők határozzák meg, vagyis az egyes definíciók inkább jelzős szerkezetbe tömörítik tartalmukat.

A kérdést csak tovább bonyolítja, hogy sokan a terror és terrorizmus fogalmakat is keverve használják.¹⁹ Nem veszik figyelembe, hogy a terror a terrorizmus fogalmának egy szűkebb részét öleli fel, továbbá előbbinél hiányzik a politikai cél, és nem is a politikai erőszak egyik formája, hanem köztörvényes bűncselekmény, ahol

¹⁵ Alexander Spencer: Questioning the Concept of 'New Terrorism'. *Peace & Conflict Development*, (2006), 8. 2.

¹⁶ Leonard Weinberg – Ami Pedahzur – Sivan Hirsch-Hoefler: The Challenges of Conceptualizing Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 16. (2004), 4. 777–794.

¹⁷ Khaled Al-Kassimi: Critical Terrorism Studies (CTS): (State) (Sponsored) Terrorism Identified in the (Militarized) Pedagogy of (U.S.) Law Enforcement Agencies. *Cogent Social Sciences*, 5. (2019), 1. 2.

¹⁸ Alex P. Schmid: *Revisiting the Definition of Terrorism Problem*. St. Andrews: CSTPV 25th Anniversary Symposium, 6–7 November 2019. 1.

¹⁹ Jenny Teichman: How to Define Terrorism. *Philosophy*, 64. (2009), 250. 505–506.

az erőszak alapvetően önmagáért való (például az Amerikai Egyesült Államokban megtörténő iskolai lövöldözések).

Az egységes fogalom megalkotását nem segíti elő az újabb és újabb fogalmak megalkotása, inkább a terrorizmus tipologizálásánál ad jelentős segítséget. Előre kell bocsátani, hogy a cikkben vizsgált fejlődéstörténet, tipologizálás és jelzős meghatározások mind a büntető jogalkotás, mind a tudományos kutatás számára hasznosak, mert csak ezek által érthető meg maga a terrorizmus lényegi tartalma, és végső soron így szabályozható. Az egységes szabályozás pedig lehetőséget ad arra, hogy az egyes megjelenési formák jelöljék a terrorizmuson belül az egyes elkövetési módokat, módszereket, de a büntetőjogi szabályozásnál a terrorizmus egységes fogalmának használata elegendő.

A következő három fejezetben a terrorizmus fejlődéstörténetének, tipologizálásának és jelzős megnyilvánulásának egyes főbb eseteit, csomópontjait emelem ki annak érdekében, hogy bemutassam a fogalomalkotás nehézségeit, és azt, hogy a terrorizmus miért definiálható nehezen, majd az összegzésben néhány megoldási javaslatot fogalmazok meg a probléma megoldásával kapcsolatban.

2. A terrorizmus fejlődéstörténeti megközelítése, avagy a terrorizmus „hullámai”

A terrorizmus modern kori fejlődéstörténetét az egyes történelmi időszakokban elkövetett terror- és terrorista cselekményeket, valamint az ezeket megvalósító egyéneket, csoportokat és szervezeteket rendszerezve elsőként David C. Rapoport²⁰ dolgozta ki.

A négy hullám terrorizmus elméletének – az első, úgynevezett anarchista (1880–1920-as évek), a második, úgynevezett anti-kolonista (1920–1960-as évek), a harmadik, úgynevezett új baloldali (1960–1979) és a negyedik, úgynevezett vallási hullám (1979–) – mindegyik elemében új és új fajtájú cselekmények, ideológiai, politikai és vallási alapon szerveződő csoportok, szervezetek jelentek meg.

Jeffrey Kaplan Rapoport elméletéből kiindulva, azt továbbfejlesztve alkotta meg az ötödik hullámot,²¹ amely a forradalmi célból indult, és olyan terrorizmust és terroristacselekményeket elkövető szervezetet vizsgált, amely hatalomra is jutott (jelen esetben a Kambodzsi Kommunista Párt). Az ötödik hullám ötvözi az első négy hullám elemeit kiegészítve azzal, hogy előbbieken nem volt olyan szervezet, amely ténylegesen hatalomra jutott volna.

Az egyes hullámokban megjelenő új és új formátumú szervezetek, terrorista-módszerek (például öngyilkos merénylet, gépeltérítés) a terrorizmus fejlődésének

²⁰ David C. Rapoport: The Four Waves of the Modern Terrorism. In David C. Rapoport (szerk.): *Terrorism. Critical Concepts in Political Science*. Routledge. IV. kötet. 2006. 46–73.

²¹ Jeffrey Kaplan: Terrorism's Fifth Wave: A Theory, a Conundrum and a Dilemma. *Perspectives on Terrorism*, 2. (2008), 2. 12–24.

szerves részét képezik. Az újabb hullám megjelenése nem jelenti azt, hogy a korábbi hullámokban megjelenő szervezetek, módszerek eltűntek volna, csupán új formával és módszerrel szélesedik a paletta, és a meglévő szervezetek sokat tanultak az új hullámban a riválisoktól és hasonló gondolkodású csoportoktól.²²

Rapoport elmélete véleményem szerint egyrészt téves, amikor megállapítja, hogyha egy hullám már nem tud új szervezeteket inspirálni, akkor eltűnik. Álláspontom szerint az egyes hullámokban megjelenő szervezetek az új hullámok megjelenése után is fennmaradnak, és tovább működnek. Az elmélet továbbá mára azért tűnik meghaladottnak, mert kibontakozóban van a terrorizmus számos új formája (például kiberterrorizmus), és a szerves fejlődés új módszereket is magával hoz (például az Iszlám Állam szervezett bűnözői csoportokra jellemző tevékenységet [kőolajjal kereskedés] végzett). A tömegkommunikáció fejlődése miatt a terrorizmus beköltözött az egyének mindennapjaiba (a híradások a világ bármely táján elkövetett terroristacselekményről beszámolnak), és a kommunikációs csatornák a terrorista-szervezetek kommunikációját is megkönnyítik (tagok toborzása).

Kaplan elmélete véleményem szerint nem tekinthető önálló új hullámnak, mert csupán egyetlen szervezet hatalomra jutását szemlélteti, és a hatalomra jutás ténye önmagában nem alapozza meg önálló hullám létét. Az elmélet inkább annak bemutatására szolgál, hogy adott terroristaszervezet hatalomra jutása esetén hogyan működhet az.

Az ötödik hullámnak sokkal inkább a technológiai hullámnak kellene lennie, mert a tömegkommunikáció (mobiltelefonok, applikációk, közösségi oldalak) és technológia fejlődése (például drónok, kibertér) teljesen más terroristacselekmények elkövetését teszi lehetővé napjainkban, és sokkal több emberhez juthat el a terroristacselekmény vagy -szervezet híre, mint korábban. Gondoljunk csak bele, hogy ma már streamelni lehet a terroristacselekmény elkövetését valós időben! De a fejlődéstörténet figyelembe vehető a terrorizmus tipologizálásánál is.

3. A terrorizmus tipológiája

A tipológia abban segít, hogy a terrorizmus fejlődése során megjelent újabb és újabb formákat, módszereket jobban megismerjük. A különféle szempontok szerinti csoportosítással a terrorizmus lényegi elemeit (például elkövető, cél, eredmény, erőszak) meghatározhatjuk, és azokat az egységes terrorizmusfogalom megalkotásakor felhasználhatjuk.

A tipologizálásnak megvannak a maga nehézségei és kritikussai. Boaz Ganor szerint a terrorizmus esetén egy objektív fogalom nemcsak hogy megalkotható, de elengedhetetlen feltétele a terrorizmus elleni küzdelemnek, amelyet a nemzetközi jogban

²² Tom Parker – Nick Sitter: The Four Horsemen of Terrorism – It's not Waves, it's Strains. *Terrorism and Political Violence*, 28. (2016), 2. 199–200.

és azok elvei szerint kell megalkotni, de a tipologizálás nem vezet eredményre, mert az alapján nem lehet meghatározni, hogy ki a terrorista.²³

Sarah V. Marsden és Alex P. Schmid²⁴ nehézségként említik, hogy a terrorizmust mint jelenséget nehéz tipologizálni annak eltérő formái, az abban részt vevők és további szempontok miatt.

A tipológia alapja, hogy az egyes terroristacselekményeket megadott szempontok szerint csoportosítjuk. A csoportosítási lehetőségek száma végtelen, és az egyes csoportosításokon belül is további alcsoportok hozhatók létre, az egyes csoportok között átfedések lehetnek, ezért itt most csak néhány, a téma megértéséhez szükséges elemet és kutatót említek meg.

Ekaterina Stepanova aszimmetrikus elméletet és funkcionalista tipológiát alkalmazva megkülönböztette egymástól a békeidőben elkövetett klasszikus, a konfliktushoz kapcsolódó és a szuper(globális) terrorizmust. Az aszimmetrikus hadviselés abból adódik, hogy a terroristacselekményt elkövetők ellenfele a jóval erősebb állam vagy államok csoportja. A három csoport funkciója szerint (elérni kívánt cél, alkalmazott technika) is különbözik. Az egyes csoportokban elkövetett cselekmények az elkövetés helye és a benne szereplők (elkövető, sértett, címzett) alapján tovább kategorizálhatók belföldi és nemzetközi, illetve társadalmi-politikai, vallási és nacionalista terrorizmusra.²⁵

A globális terrorizmus máshol transznacionális vagy nemzetközi terrorizmusként jelenik meg, amelyet a belföldi terrorizmustól az határol el, hogy az elkövető-áldozat-célpont hármából az egyik nem az elkövetés helye szerinti állam állampolgára, vagy nem az adott államban található.²⁶

A terrorizmus iránya (nem állam ellen irányulótól az állam ellen irányulóig) és mérete (mikrótól a makróig) alapján Richard H. Dekmejian szerint különféle terrorizmustípusokat határozhatunk meg, amelyeket az elkövetés alapján még tovább csoportosíthatunk (egyéni, helyi, nemzetközi, állami).²⁷

A terrorizmus célpontjai szerint vannak közvetlen (támadással érintett személyek és épületek) és közvetett (állam, társadalom, intézmény) célpontok. A terroristacselekmények címzettjei ennél szélesebb körűek, mert magukban foglalják az ellenségeket és azok társadalmait, a közvetlen és közvetett célpontokat, a saját vagy rivális terroristaszervezet tagjait és szimpatizánsokat éppúgy, mint a médiát és semleges társadalmakat is.²⁸

²³ Ganor (2010): i. m. 297–298.

²⁴ Sarah V. Marsden – Alex P. Schmid: Typologies of Terrorism and Political Violence. In Alex P. Schmid (szerk.): *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. London, Routledge, 2011. 158–200.

²⁵ Ekaterina Stepanova: *Terrorism in Asymmetrical Conflict Ideological and Structural Aspects*. SIPRI Research Report No. 23. Oxford, Oxford University Press, 2008. 2–11.; 161–162.

²⁶ Todd Sandler: The Analytical Study of Terrorism: Taking Stock. *Journal of Peace Research*, 51. (2014), 2. 258.

²⁷ Marsden–Schmid (2011): i. m. 162.

²⁸ Schmid (2019): i. m. 2–5.

A terrorizmus módszerei, eszközei alapján számtalan formát különböztethetünk meg a gyújtogatástól az épületek elleni támadáson át a gépeltérítésig.²⁹

A terrorizmus színtere szerint lokális, szubregionális, nemzetközi, globális, míg a terrorizmusban részt vevők száma szerint egyéni, csoportos, állami, nemzetek feletti és nemzetközi terrorizmus lehet az egyik csoportosítás.³⁰ Az elkövetői oldalon külön meg kell említeni a magányos elkövetők (*lone wolf*) problémáját, amelynek tipologizálása nehéz a cél és motiváció különbözősége miatt.³¹

A terrorizmus ideológiai alapját és motivációját számos ok képezheti. Lehet politikai, vallási, etnikai, területi, nemzeti is, amelyek azonban sok esetben át is fedik egymást egy-egy terroristaszervezetnél.

Összességében a tipologizálás véleményem szerint hasznos és sokrétű, újabb és újabb szempontok szerint lehet a terroristacselekményeket, elkövetőket csoportosítani, ahogy azok fejlődnek és újabb elemmel bővülnek. Az alkalmazott módszer vagy technika alapján lehet kibertérben vagy fizikai térben elkövetett terrorizmusról, míg az elkövető szerint állam(i szereplő) vagy nem állami szereplő által elkövetett terrorizmusról is beszélni. A cél szerinti felosztás szintén tovább tagolható, hiszen adott cselekménynek hírértéke van, vagy szimpatizánsok, támogatók szerzése a cél, vagy csak öncélú.

Az állami terrorizmus a jogalkotás és a tudományos kutatás területén is elég szenzitív terület. Gazdag Ferenc és Remek Éva helyesen megállapították,³² hogy az állami terrorizmust a szakirodalom és a nemzetközi jog nem használja elsődlegesen a terrorizmus fogalmával kapcsolatos nemzetközi vita elkerülése érdekében, illetve a törvénytelen állami erőszakot az emberiség elleni és háborús bűnök kategóriájában értelmezi. Álláspontom szerint azonban mind a legitim, mind az illegitim állami erőszak vagy az államilag támogatott terrorizmus lehet a terrorizmus egyik formája, de egységes terrorizmus büntető anyagi jogi fogalom regionális, vagy globális szinten az állami terrorizmus kihagyásával alkotható csak meg jelenleg.

A szakirodalomban és a már jelzett irányzatokban is vita van az állami terrorizmus és annak formáinak szerepéről, meghatározásáról, tartalmáról. Figyelemmel jelen tanulmány terjedelmi korlátjára és témájára, jelen esetben az állami terrorizmus külön tárgyalását mellőzöm azzal, hogy néhány tudományos cikkben³³ bővebben lehet olvasni róla.³⁴

²⁹ Georg Löckinger: *Terrorismus, Terrorismusabwehr, Terrorismusbekämpfung*. Landesverteidigungsakademie, 2005. 44–45.

³⁰ Lénárt Sándor Pál: *A terrorizmus büntetőjogi vonatkozásai*. Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2013. 21.

³¹ Arije Antinori: The „Jihadi Wolf” Threat. The Evolution of Terror Narratives between the (Cyber)social Ecosystem and Self-Radicalization „Ego-System”. *Europol*, 2017.

³² Gazdag Ferenc – Remek Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 170.

³³ Ruth Blakeley: State Violence as State Terrorism. In Marie Breen-Smyth (szerk.): *The Ashgate Research Companion to Political Violence*. London, Routledge, 2012. 63–78.

³⁴ Martha Crenshaw: The Causes of Terrorism. *The Journal of Comparative Politics*, 13. (1981), 4. 379–399.

4. A terrorizmus jelzőiről általában

A tipológiánál tapasztalhattuk a terrorizmus sokszínűségét, az azzal kapcsolatos azonos fogalmak, megnevezések eltérő tartalmú használatát. Az említett példákban a szuper/globális terrorizmus lehetett a technika, a cél vagy a szintér alapján való felosztás eredménye. A közvetlen-közvetett célpont és címzett fogalma akár részben fedhette is egymást. Összességében a tipológia is küzd a terrorizmus jelzőkkel való megnevezésének problémájával, tetőzve azzal, hogy az egyes jelzők más-más értelmet nyernek a tipológia és a tudományos kutatás különböző területein.

A mai tudományos kutatásokban elterjedt, hogy a terrorizmus egyes megjelenési formáit egy-egy jelzővel próbáljuk megkülönböztetni a többi formájától, és így újabb és újabb elnevezések, jelzős szerkezetek születnek. Az egyes kutatók által használt jelzők a megkülönböztetésen kívül az egyes terrorizmusfajták közti elhatárolást is szolgálják. A legtöbb esetben ezek a jelzők csak adott kutató vagy kutatási terület körében alkalmazhatók, ott van érvényük.

A jelzős szerkezetek ilyen formában való használata az egyes fajták elhatárolására, a kutatás tárgyának pontos megjelölésére szolgálnak. Segítenek abban, hogy a terrorizmus egységes büntető anyagi jogi fogalmát milyen szűk körben kell meghatározni úgy, hogy az az adott fajtákra, megjelenési formákra alkalmazható legyen, akár jogértelmezés, akár jogalkalmazás útján, ami az anyagi jogi jogszabályt tartalommal töltheti meg.

A jelzős szerkezetek is megerősítik az egységes fogalom megalkotásának szükségességét, mert amennyiben az alapfogalom nincsen egyértelműen meghatározva mint kutatási tárgy, vagy mint büntető anyagi jogszabály, addig a jelzős szerkezet is nehezebben értelmezhető, hiszen az alapfogalom minőségét úgy fejezem ki, hogy annak alapjelentése nem tisztázott, nem egyértelmű.

A terrorizmus definiálásánál említettekhez hasonlóan, a jelzők használatánál a sokrétűséget, újabb és újabb jelzők alkalmazását találjuk a tudományos kutatásokban. Az alkalmazott jelzőket mégis lehet csoportosítani aszerint, hogy:

- annak használata kizárólag a terrorizmus egyes megjelenési formáinak megkülönböztetésére szolgál, vagy
- azon felül még korábbi megjelenési formáktól való megkülönböztetésre, azzal való ellentétpárként használják őket, illetve az adott jelzős szerkezet használata elterjedt, vagy
- egyedi, csak adott kutató vagy kutatási terület által használt fogalom.

4.1. A terrorizmus megjelenési formáinak megkülönböztetésére szolgáló néhány jelző

A legtöbb jelző a terrorizmus újabb és újabb megjelenési formáinak megkülönböztetésére szolgál, és néha átfedés van az egyes jelzők között, néha pedig teljesen más a jelentéstartalmuk.

A mezőgazdaságot érintően elkövetett terrorizmusra kétféle jelzős elnevezés is található eltérő jelentéstartalommal. Az „*agricultural terrorism*” az izraeli farmerek ellen elkövetett bűncselekményeket foglalja magában.³⁵ Az „*agroterrorism*” ezzel szemben az élelmiszerek mérgezésével elkövetett terrorizmusra utal.³⁶

A *climate terrorism* (éghajlat-terrorizmus) alapvetően az éghajlat mint biztonsági elem és terrorizmus kapcsolatát kutatja,³⁷ míg az *environmental terrorism* (környezeti terrorizmus) a környezeti elemek terrorizmus általi rombolását.³⁸ A *bioterrorism* (bio-terrorizmus) elsősorban a víz és levegő mint közvetítő útján terroristacselekmények általi betegségek terjesztését is vizsgálja.³⁹

A tipológiánál említett szuperterrorizmus más esetben a nukleáris, radiológiai, biológiai és kémiai anyagok felhasználásával elkövetett terroristacselekményeket jelenti.⁴⁰

A *narco-terrorism*⁴¹ (narkóterrorizmus) alapvetően azt vizsgálja, hogy a terroristaszervezetek mennyiben hasonlítanak működésükben a szervezett bűnözői csoportokhoz, és a működés során kábítószer-kereskedelemmel is foglalkoznak-e.

Utóbbi jelző is mutatja, hogy vannak olyan jelzők, amelyek nem megjelenési formákra, hanem inkább a terrorizmus szereplőinek működésére, bevételszerző tevékenységének vizsgálatára utalnak. Véleményem szerint narkóterrorizmus nincsen, mert az az előbbieket szerintem nem a terrorizmus fajtája, megjelenési formája, hanem csak terroristaszervezetek működési elveire utal, és inkább kutatási terület, amely azt vizsgálja, hogy adott terroristaszervezet a bevételszerző tevékenysége során mennyire érintett a kábítószer-kereskedelemben. Hasonlóképpen kutatási terület megjelölésére szolgál a *gendering terrorism*⁴² (a terrorizmus elkövetőinek nemi megoszlását kutatja).

³⁵ Tomer Dekel: Mobilization against „Agricultural Terrorism” and the Political Economy of Agriculture in Israel. *Journal of Rural Studie*, 72. (2019). 37–44.

³⁶ Marsden–Schmid (2011): i. m. 189.

³⁷ Andrew Telford: A Climate Terrorism Assemblage? Exploring the Politics of Climate Change-Terrorism-Radicalisation Relations. *Political Geography*, 79. (2020). 1.

³⁸ Marsden–Schmid (2011): i. m. 189.

³⁹ Löckinger (2005): i. m. 40.

⁴⁰ Detre Zoltán: A terrorizmus kialakulásának történeti háttere, megnyilvánulási formái és jelenléte a XXI. században. *Bólyai Szemle*, 16. (2007), 2. 84–85.

⁴¹ Emma Björnehed: Narco-Terrorism: The Merger of the War on Drugs and the War on Terror. *Global Crime*, 6. (2004), 3–4. 305–324.

⁴² Cyndi Banks: Introduction: Women, Gender, and Terrorism: Gendering Terrorism. *Women & Criminal Justice*, 29. (2019), 4–5. 181–187.

4.2. Ellentétpárként szolgáló néhány jelző

A korábbi formáktól való megkülönböztetésre és azzal ellentétpárként használt jelzőkre is jellemző a megszámlálhatatlan fogalom:

A *conventional terrorism* (hagyományos terrorizmus) mellett megjelent a *cyberterrorism* (kiberterrorizmus) fogalma is. Míg előbbi a kibertéren kívül, a valós fizikai térben elkövetett minden terrorizmus fajtát magában foglalja,⁴³ utóbbi a kibertéren elkövetett terroristacselekményekre fókuszál.⁴⁴ A felosztás jelzi, hogy a terroristák is használják a 21. század technikai vívmányait, nem csak a terrorizmus ellen harcolók, így az interneten, közösségi médián kívül az új technikai eszközöket is (például drónok⁴⁵).

Ugyanezen elv alapján különböztetik meg a tudományos kutatások során az *old and new terrorism*-t (régie és új terrorizmus), amely inkább a fejlődéstörténetnél írtakkal egyezően azon megkülönböztetésre és ellentétpárra szolgál, hogy a napjainkban zajló terrorizmus sokfélesége, megjelenési formái élesen elhatárolhatók a Rapoport által említett négy hullám terrorizmusától.⁴⁶

A motiváció vagy ideológia alapján a jelzős szerkezeteknél szereplő *political terrorism* (politikai terrorizmus), *ethnic terrorism* (etnikai terrorizmus), *religiously inspired terrorism* (vallási indíttatású terrorizmus) megkülönböztetés egymás ellentettjei is egyben.⁴⁷

A vallási motiváció, ideológia terrorizmussal való kapcsolata során egyesek iszlám terrorizmust külön is megkülönböztetnek,⁴⁸ míg mások a terrorizmus négy hullám elméletére alapozva megkülönböztetnek ideológiai identitású, etnikai, faji, vallási terrorizmust.⁴⁹

4.3. Egyedileg használt jelzők

A már említett néhány jelzőnél (például *agricultural terrorism*) értelemszerűen nem beszélhetünk elterjedtségről és széles körű használatról, mivel az specifikus területen megjelenő terrorizmusra terjed ki, így egyedileg használt.

Más esetekben (például *old terrorism – new terrorism*) viszont már széles körű a használat, hiszen az általánosságban vizsgálja a terrorizmust mint jelenséget, és ezért ezek a jelzők széles körben elterjedtek.

⁴³ Michael L. Gross – Daphna Canetti – Dana R. Vashdi: Cyberterrorism: Its Effects on Psychological Well-Being, Public Confidence and Political Attitudes. *Journal of Cybersecurity*, 3. (2017), 1. 50.

⁴⁴ Laura Mayer Lux: Defining Cyberterrorism. *Revista Chilena de Derecho y Tecnología*, 7. (2018), 2. 5. 18.

⁴⁵ Serbakov Márton Tibor: A terroristák drónhasználat. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7. (2019), 4. 31.; 34.

⁴⁶ Spencer (2006): i. m.

⁴⁷ Sertaç H. Başeren: Terrorism with Its Differentiating Aspects. *Defence Against Terrorism Review*, 1. (2008), 1. 1–11.

⁴⁸ Dolores Herrero: Tabish Khair's Just Another Jihadi Jane: Western Civilization and 'War on Terror' versus Islamist Terrorism as the Two Sides of the Globalization Coin. *Societies*, 8. (2018), 4. 97.

⁴⁹ Korinek László: *Kriminológia II.* Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010. 409–411.

Az elterjedtségen kívül arra is figyelemmel kell lenni, hogy a sok száz terrorizmusfogalom és jelző esetén az újabb és újabb fogalmak, jelzők megalkotásánál nagyon sok esetben a korábbiakkal van átfedés és tartalmilag szinte azonosság, ezért kell minden esetben külön-külön vizsgálni, hogy adott kutató milyen jelző alatt, mit is ért, és milyen fogalmat használ a kutatása és annak publikálása vagy elemzése során.

5. Összegzés

Amint láthattuk, az egységesen elfogadott terrorizmusdefiníció megalkotása szükséges lenne a nemzetközi büntető anyagi jogban és a tudományos kutatások területén is, akár egyik átvehetné a másik által megalkotott fogalmat.

Az egységesen elfogadott fogalom a terrorizmus fejlődéstörténetének értelmezéséhez, tipologizálásához és az egyes megjelenési formák tartalmi meghatározásához segítséget nyújthat, mert anélkül a tudományos kutatások, irányzatok egységes vizsgálata, eredményeinek összemérése és kölcsönös felhasználása nem érhető el.

A fejlődéstörténet, tipológia és egyes jelzők segítenek a terrorizmus jobb megértésében, és annak meghatározásánál figyelembe vehetők az ott szerzett ismeretek azzal, hogy nem szabad elfelejteni, a terrorizmus magában foglal minden megjelenési formát (tipologizált vagy jelzővel ellátott terrorizmust). Egységes fogalmat kizárólag a terrorizmusra kell alkotni, mert valamennyi megjelenési formában azonos a terrorizmus minőségi szintjét elérő elem megléte.

A terrorizmus ugyanis szervezett, alapvetően politikai célból elkövetett, személy vagy dolog elleni erőszakos cselekmény, amelynek közvetlen sértettjei az erőszakot elszenvedők, közvetett címzettjei a szélesebb társadalom, kívülálló személyek, és célja, hogy adott állam, állami intézmény, nemzetközi szervezet mint címzett valamely magatartást tanúsítson, vagy magatartásra ösztökélje azt. Utóbbi lehet akár kényszerítés, hogy valamit tegyen, ne tegyen, vagy eltűnjön, de ide tartozik véleményem szerint az is, hogy adott állam olyat tesz, amit e cselekmény hiányában nem tenne (például terrorizmus elleni küzdelemre költségvetési források elkülönítése, vagy szervek létrehozása).

A terrort éppen a címzettek és politikai cél hiánya határolja el a terrorizmustól, ezért a terrorizmust és a terrort külön-külön kell az anyagi büntetőjogban szabályozni.

Az egységes fogalomnak rövidnek, tömörnek és alkalmasnak kell lennie arra, hogy újfajta cselekmények megjelenése (például kiberterrorizmus) esetén azokra is alkalmazható legyen anélkül, hogy a fogalmat módosítani és újra szabályozni kellene.

Az egységes fogalom meghatározásánál kerülni kell a túlságosan részletes és minden cselekményre kiterjedő szabályozást, mert az a gyakorlati használatot nehezíti. E körben hagyni kell, hogy a jogalkalmazó tartalommal tölthesse ki az új

fogalmat. Lehetőséget kellene adni arra, hogy a szabályozás a jogalkalmazás során is bővíthető legyen akár értelmezéssel, akár jogesetek révén.

Összességében megállapíthatjuk, hogy mindhárom vizsgált elem kell a terrorizmus megértéséhez és egységes definíciójának megalkotásához, ezért azok megismerése és eredményeinek felhasználása a büntető anyagi jogalkotásban elengedhetetlen.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- African Union: *OAU Convention on the Prevention and Combating of Terrorism* (1999. július 1.). Online: <https://au.int/en/treaties/oau-convention-prevention-and-combating-terrorism>
- Al-Kassimi, Khaled: Critical Terrorism Studies (CTS): (State) (sponsored) terrorism identified in the (militarized) pedagogy of (U.S.) law enforcement agencies. *Cogent Social Sciences*, 5. (2019), 1. 1–27. Online: <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1586813>
- Antinori, Arije: The „Jihadi Wolf” Threat – The Evolution of Terror Narratives between the (Cyber) social Ecosystem and Self-Radicalization „Ego-System”. *Europol*, 2017. Online: www.europol.europa.eu/publications-documents/jihadi-wolf-threat
- Banks, Cyndi: Introduction: Women, Gender, and Terrorism: Gendering Terrorism. *Women & Criminal Justice*, 29. (2019), 4–5. 181–187. Online: <https://doi.org/10.1080/08974454.2019.1633612>
- Başeren, Sertaç H.: Terrorism with Its Differentiating Aspects. *Defence Against Terrorism Review*, 1. (2008), 1. 1–11. Online: www.tmmm.tsk.tr/publication/datr/volume1/01-Terrorism_with_Its_Differentiating_Aspects.pdf
- Bjørnehed, Emma: Narco-Terrorism: The Merger of the War on Drugs and the War on Terror. *Global Crime*, 6. (2004), 3–4. 305–324. Online: <https://doi.org/10.1080/17440570500273440>
- Blakeley, Ruth: State Violence as State Terrorism. Marie Breen-Smyth (szerk.): *The Ashgate Research Companion to Political Violence*. London, Routledge, 2012. 63–78.
- Burke, Edmund: *Reflections on the Revolution in France, and on the Proceedings in Certain Societies in London Relative to that Event In a Letter Intended to Have Been Sent to a Gentleman in Paris*. London, 1790. Online: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k111218p/f1.image.r=.langEN>
- Crenshaw, Martha: The Causes of Terrorism. *The Journal of Comparative Politics*, 13. (1981), 4. 379–399. Online: <https://doi.org/10.2307/421717>
- Dekel, Tomer: Mobilization against “Agricultural Terrorism” and the Political Economy of Agriculture in Israel. *Journal of Rural Studies*, 72. (2019). 37–44. Online: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.10.018>
- Detre Zoltán: A terrorizmus kialakulásának történeti háttere, megnyilvánulási formái és jelenléte a XXI. században. *Bólyai Szemle*, 16. (2007), 2. 71–86.
- Európa Tanács: *Az Európa Tanács Terrorizmus megelőzéséről szóló Varsói Egyezménye* (2005. május 16.). Online: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622\(01\)&from=HU](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622(01)&from=HU)
- Europol: *European Union Terrorism Situation and Trend Report 2021*. Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2021. Online: <https://doi.org/10.2813/677724>
- Ganor, Boaz: Defining Terrorism: Is One Man’s Terrorist Another Man’s Freedom Fighter? *Police Practice and Research*, 3. (2002), 4. 287–304. Online: <https://doi.org/10.1080/1561426022000032060>
- Gazdag Ferenc – Remek Éva: *A biztonsági tanulmányok alapjai*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. Online: https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12604/web_PDF_EKM_Biztonsagi_tanulmanyok_alapjai.pdf?sequence=1

- Gross, Michael L. – Daphna Canetti – Dana R. Vashdi: Cyberterrorism: Its Effects on Psychological Well-Being, Public Confidence and Political Attitudes. *Journal of Cybersecurity*, 3. (2017), 1. 49–58. Online: <https://doi.org/10.1093/cybsec/tyw018>
- Herrero, Dolores: Tabish Khair's Just Another Jihadi Jane: Western Civilization and 'War on Terror' versus Islamist Terrorism as the Two Sides of the Globalization Coin. *Societies*, 8. (2018), 4. 97. Online: <https://doi.org/10.3390/soc8040097>
- Institute for Economics & Peace: *Global Terrorism Index 2020*. Sydney, 2020. Online: <https://visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2020/11/GTI-2020-web-1.pdf>
- Kaplan, Jeffrey: Terrorism's Fifth Wave: A Theory, a Conundrum and a Dilemma. *Perspectives on Terrorism*, 2. (2008), 2. 12–24. Online: www.universiteitleiden.nl/binaries/content/assets/customsites/perspectives-on-terrorism/2008/issue-2/26-160-1-pb.pdf
- Korinek László: *Kriminológia II*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010.
- Lénárt Sándor Pál: *A terrorizmus büntetőjogi vonatkozásai*. Miskolc, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2013. Online: <http://midra.uni-miskolc.hu/document/14044/6267.pdf>
- Löckinger, Georg: *Terrorismus, Terrorismusabwehr, Terrorismusbekämpfung*. Landesverteidigungsakademie, 2005. Online: www.bundesheer.at/wissen-forschung/publikationen/beitrag.php?id=1516
- Lux, Laura Mayer: Defining Cyberterrorism. *Revista Chilena de Derecho y Tecnología*, 7. (2018), 2. 2–25. Online: <https://doi.org/10.5354/0719-2584.2018.51028>
- Marsden, Sarah V. – Alex P. Schmid: Typologies of Terrorism and Political Violence. In Alex P. Schmid (szerk.): *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. London, Routledge, 2011. 158–200. Online: <https://doi.org/10.4324/9780203828731.ch3>
- Parker, Tom – Nick Sitter: The Four Horsemen of Terrorism – It's not Waves, it's Strains. *Terrorism and Political Violence*, 28. (2016), 2. 197–216. Online: <https://doi.org/10.1080/09546553.2015.1112277>
- Rapoport, David C.: The Four Waves of the Modern Terrorism. In David C. Rapoport (szerk.): *Terrorism. Critical Concepts in Political Science*. Routledge. IV. kötet. 2006. 46–73. Online: <https://international.ucla.edu/media/files/Rapoport-Four-Waves-of-Modern-Terrorism.pdf>
- Sandler, Todd: The Analytical Study of Terrorism: Taking Stock. *Journal of Peace Research*, 51. (2014), 2. 257–271. Online: <https://doi.org/10.1177/0022343313491277>
- Schmid, Alex P.: *Discussion 1 – Revisiting the wicked problem of defining terrorism*. St. Andrews, CSTPV 25th Anniversary Symposium, 6–7 November 2019.
- Serbakov Márton Tibor: A terroristák drónhasználatára. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7. (2019), 4. 30–43. Online: <https://doi.org/10.32561/nsz.2019.4.3>
- Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism. Online: www.refworld.org/pdfid/49f5d9f92.pdf
- Sinclair, Andrew: *An Anatomy of Terror – A History of Terrorism*. London, Macmillan, 2003.
- Spencer, Alexander: Questioning the Concept of 'New Terrorism'. *Peace & Conflict Development*, (2006), 8. 1–33. Online: <https://pub.ub.uni-muenchen.de/13769/1/Feb%2006%20SPENCER%20version%202.pdf>
- Stepanova, Ekaterina: *Terrorism in Asymmetrical Conflict Ideological and Structural Aspects*. SIPRI Research Report No. 23. Oxford, Oxford University Press, 2008. Online: <https://doi.org/10.1037/e549992011-001>
- Teichman, Jenny: How to Define Terrorism. *Philosophy*, 64. (2009), 250. 505–517. Online: <https://doi.org/10.1017/S0031819100044260>
- Telford, Andrew: A Climate Terrorism Assemblage? Exploring the Politics of Climate Change-Terrorism-Radicalisation Relations. *Political Geography*, 79. (2020). 1–10. Online: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2020.102150>
- Weinberg, Leonard – Ami Pedahzur – Sivan Hirsch-Hoefler: The Challenges of Conceptualizing Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 16. (2004), 4. 777–794.

Jogi forrás

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/541 irányelve (2017. március 15.) a terrorizmus elleni küzdelemről, a 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, valamint a 2005/671/IB tanácsi határozat módosításáról. Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0541&qid=1643093520599&from=HU>

ABSTRACT

Terrorism is Full of Attributives

Tamás Richárd PÉK

Despite the fact, that terrorism is one of the most important domestic and international security threat in the world, and it is present in social life and daily work of law enforcement services, we could not define what exactly is terrorism and what do we fight against. There is no common accepted terrorism definition either in international criminal law or in academic research. Without the definition, can we define terrorism if we examine the typology of terrorism or concern with attributives or define its development in waves? The question is whether, in the absence of a uniformly agreed definition, etymologising terrorism, assigning labels to it or defining its development in waves, will provide a more accurate picture of the phenomenon of terrorism. The present paper attempts to shed light on the question whether, in the absence of a uniformly agreed and interpreted international criminal law and academic definition of terrorism, waves, typologies or indicators of terrorism are justified and help to define terrorism.

Keywords: terrorism, wave, attributives, typology, conceptualisation

Szociális gondoskodás a rendvédelmi életpályán

SIPOS Marcell¹

A közszolgálati jogviszonyok, azon belül is a speciális, hivatásos szolgálati jogviszonyok mindig is külön részegységét képezték a tágan vett munka- és szociális jogtudománynak. E zárt, kötött szabályok mentén felépülő szervezetrendszeren belül azonban olyan, a gazdasági munkajogviszonyokat egyáltalán nem, vagy csak kevésbé jellemző egyedi, szociális ellátások, támogatások vannak jelen, amelyek egy különös, szociálisan gondoskodó foglalkoztató képét sugallják az ezen életpályát választók számára. A jelen tanulmányom során a rendészeti szerveknél szolgálati jogviszonyban és egyéb foglalkoztatási jogviszonyban állóknak a jogtudomány szintjén kevésbé feldolgozott szociális jogosultságainak munkajogi, foglalkoztatáspolitikai szempontú elemzését végzem el abból a célból, hogy új perspektívából megvilágítva tegyem vonzóbbá a hivatásos szolgálati jogviszonyt a munkaerőpiaci szereplők számára. Munkám során különös figyelmet fordítok a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (Hszt.) és a kapcsolódó belügyminiszteri és kormányrendeletek által felsorakoztatott szociális támogatásokra. Ezen belül kiemelt jelentőséget tulajdonítok az ítélkezési gyakorlat szempontjából egyes egyedi, bírósági döntésekben megjelenő jelentősebb kérdésköröknek, különös tekintettel ezen ellátások bíróság előtti igényérvényesítésének egyes lehetőségeire. Az így szerzett tapasztalatokból leszűrve saját, de lege ferenda javaslataimat, észrevételeimet is bemutatom annak érdekében, hogy minél hatékonyabb és vonzóbb munkaerőpiaci tükörképként lehessen feltüntetni a rendvédelmi szervek szolgálati jogviszonyát. Tanulmányomba összehasonlító módszerrel bevonom a foglalkoztatást elősegítő jog 2021. évi paradigmaváltását² is, annak érdekében, hogy az általam tett megállapítások minél produktívabb, a rendvédelmi szerveknél foglalkoztatottak egyéni élethelyzeteihez minél rugalmasabban és könnyebben alkalmazkodó szemléletképet vetítsenek a jövőbeni, lehetséges hivatásos szolgálati jogviszonyt célzó modernizációs törekvések palettáján.

Kulcsszavak: hivatásos szolgálati jogviszony, szolgálati jogviszonyon belüli szociális ellátások, szociális gondoskodás, foglalkoztatáspolitikai, szociális támogatás

¹ Doktori hallgató, Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. E-mail: siposmarcell@mailbox.unideb.hu

² Itt az aktív foglalkoztatáspolitikai instrumentumrendszert átalakító a foglalkoztatást elősegítő szolgáltatásokról és támogatásokról, valamint a foglalkoztatás felügyeletéről szóló 2020. évi CXXXV. törvényre (Fftv.) és annak 100/2021. Korm. rendeletére gondolok.

1. Prológus

Ha egy kisgyermeket megkérdezzük, mi szeretne lenni, ha nagy lesz, nagy eséllyel válaszol úgy, hogy rendőrként képzelel el magát felnőtt korában. Ilyen gyermeki, már-már naivitásba forduló intuíciók mögött azonban sok esetben a mások, netalán a család védelmének gondolata körvonalazható. A rendőri hivatás a történelem során is becsülendő, nemes célt volt hivatott biztosítani. Ez pedig nem más, mint az állampolgárok és a társadalom értékrendjének a védelme. Így az e pályát választók munkája különösen nagy megbecsülést és köztiszteltet kell hogy kapjon, ugyanis minket – civil polgárokat – védenek a társadalom devianciáitól.

Azonban gyakran képesek vagyunk elfelejteni, hogy a kék egyenruha és golyóálló mellény mögött ugyanolyan szociálisan érzékeny emberek vannak, akik e veszélyektől egyáltalán nem mentes munkakör ellátásával kell hogy gondoskodjanak családjuk, illetve önmaguk eltartásáról. Háztartást tartanak fenn, gyermeket nevelnek, mindezt amellett, hogy nap mint nap felöltik szolgálati ruhájukat, és ha az élet úgy hozza, habozás nélkül vetik bele magukat akár életveszélyesnek mondható szituációkba is, csak azért, hogy az ország állampolgárait megvédjék.

A jogalkotó már korábban felismerte, hogy a haza szolgálatát választó emberek munkáját célszerű bizonyos többletjuttatásokkal honorálni a munkaköri sajátosságokból adódóan, így a hivatásos szolgálati jogviszonyt olyan szociális és garanciális elemekkel töltötte fel, amelyek célja, hogy a rendőri életpályát választók magánéletét, családját is támogassa, e speciális közszolgálati jogviszonyban foglalkoztatott személy mellett.

A tágan vett fegyveres szerveknél foglalkoztatottak életpályamodellje ugyanis ezt is kell hogy jelentse. Egy egész karriert felölelő jogviszonyban nem elegendő az úgymond „tipikus” közszolgálati jogviszonyt jellemző foglalkoztatási elemek szabályozása, mint például az előmeneteli és illetményrendszer, hanem egy, a belépéstől a nyugalmazásig – még sok esetben az után is – tartó garanciális rendszer kiépítése indokolt. Ezen többletjuttatások egyfajta jogviszonyon belüli szociális ellátórendszerként funkcionálnak.

A támogatások jelenléte azonban egy másik nézőpontból szemlélve is pozitívan hathat a hazai munkaerőpiacra. A hivatásos szolgálati jogviszonyon belüli szociális gondoskodás eszközei olyan oldallal ruházzák fel e közszolgálati foglalkoztatási formát, amely a tágan vett munkaerőpiacra, azon belül is különösen a fiatal pályakezdők munkahelykeresésére, foglalkoztatási orientációjára pozitív hatást gyakorolhat, ezáltal közvetve csökkentheti a szociális ellátórendszerre nehezedő nyomást a munkanélküliség elleni állandó csatározás során.

Jelen munkám során a hivatásos szolgálati jogviszonyt meghatározó jogszabályok ezirányú tanulmányozását és a releváns bírói gyakorlat elemzését végzem el, amelyben – az egyes fejezetek végén – saját, építő célzatú javaslataimat is megfogalmazom. A publikáció logikai részegységeinek kidolgozásakor egyrészt az előzőkben említett elemző módszert alkalmazom, továbbá a fentebb kifejtettek során felvázolt

foglalkoztatáspolitikai párhuzamokra tekintettel, összehasonlító metódus alkalmazásával „ütköztetem” a klasszikus foglalkoztatáspolitikát jellemző elemeket az e speciális közszolgálati jogviszonyon belüli szociális ellátórendszert jellemző eszközökkel.

A terjedelmi korlátok miatt azonban kénytelen voltam szűkíteni a kutatási fókuszon, ugyanis a rendvédelmi életpályán tucatnyi olyan szociális attribútum fedezhető fel, amelynek jogtudományi szintű feldolgozottsága viszonylag szegényes. Munkám kiindulási alapja így elsősorban a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (Hszt.) által rendezett szociális jellegű juttatások vizsgálata, amely során tett megállapításaim koherens alátámasztása érdekében a törvényhez szorosan kapcsolódó belügyminiszteri rendeleteket³ is a publikációm immanens részévé igyekszem tenni. Írásom során néhol kitérek a rendvédelmi életpályának egy speciális szegmensére, a nemzeti adó- és vámhivatalnál fegyveres szolgálatot teljesítők jogviszonyát szabályozó törvényre,⁴ illetve érintőlegesen a klasszikus közszolgálatot jellemző egyes támogatásokat is párhuzamba állítom az elemzett eszközökkel.

Hipotézisem – amelyre jelen kutatásomat felépítettem – pedig nem más, mint hogy megválaszoljam azt, hogy a rendvédelmi életpályát választók számára elérhető szociális juttatások mennyiben adnak plusz védelmi garanciát az e jogviszonyban foglalkoztatottak számára, azaz valós-e a jogviszonyon belüli szociális ellátórendszer, így ezáltal a szociális gondoskodó munkáltató jelenléte.

E kérdésre adandó válasz pedig a hivatásos szolgálatot teljesítők különböző szociális ellátásaival kapcsolatos igényérvényesítési lehetőségében keresendő. Üdvözlendőnek tartom ugyan azt a megoldást, hogy bizonyos többlettámogatással honorálja a jogalkotó a haza szolgálatát, azonban e juttatások erőtlenné hathatnak mögöttes kikényszeríthetőség híján.

2. Szociális különállás a közszolgálaton belül

Ahogy a fejezetcímbe is igyekeztem érzékeltetni, a hivatásos állomány tagjainak szociális ellátóhálózatát érintő jogtudományi kutatások – már ha csak a megalapozottság és közérthetőség igényével mérjük is – mindenképp megkövetelnek egy

³ Ezalatt elsősorban a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi feladatokat ellátó szervek tisztjelöltjeiről és a tisztjelölti szolgálati jogviszonyról szóló 20/2016. (VI. 9.) BM rendeletről (20/2016 BM rendelet), a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos szolgálati viszonyban álló tagjai illetményének és egyéb juttatásainak megállapításáról, valamint a folyósítás szabályairól szóló 33/2015. (VI. 16.) BM rendeletről (33/2015 BM rendelet), a belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos és közalkalmazotti állománya részére adható szociális támogatásról és a kegyeleti gondoskodással kapcsolatos egyes feladatokról szóló 6/2013. (III. 27.) BM rendeletről (6/2013. BM rendelet) és a lakáscélú munkáltatói kölcsönről szóló 44/2012. (VIII. 29.) BM rendeletről (44/2012 BM rendelet) gondolok.

⁴ Ezalatt a Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának jogállásáról szóló 2020. évi CXXX. törvényt (NAV Szj. tv.) kell mindenképp érteni.

általános jellegű, rendszerező áttekintést. Ezzel a céloom, hogy dogmatikai alapot biztosítsak a tanulmány központi vitatémájának.

Tekintettel arra, hogy a modern államformák kialakulása során alapvető követelmény volt, hogy a legális erőszak alkalmazásának lehetősége az aktuális kormányzatot kell hogy megillessen – azaz a karhatalom monopóliuma állami kézben szükséges, hogy összpontosuljon a rend és biztonság fenntartása érdekében⁵ –, így mondhatni értelemszerű, hogy a rendvédelmi alkalmazottak a tágran vett közigazgatási szervezetrendszer személyi állományába tartozzanak.⁶

Azonban – ahogy a prológus során már utaltam rá – a munkaköri sajátosságokból adódóan nem lehet a fegyveres szervek állományát például a kormányhivataloknál foglalkoztatottak jogviszonyával azonos szintű foglalkoztatási szabályoknak alávetni. Mindazonáltal éppen e munkaköri sajátosságokból kiindulva muszáj „zárt” jelleget adni a szervezetet jellemző munkajogi szabályoknak,⁷ beleértve ebbe az állományba való felvétel rendjét és az abból való nyugalmazást meghatározó normákat is.

Mindezek ellenére a hivatásos állomány foglalkoztatási jogszabálya viszonylag új keletű a hazai jogi környezetben. Ugyanis a szocialista államberendezkedés során egyáltalán nem volt differencia az úgymond gazdasági munkajog és a tágran vett közszolgálat között, és pusztán az 1990-es évek második felére jutott el odáig a jogalkotás, hogy a közszférán belül foglalkoztatottak heterogén csoportjából leválogatva, külön törvényben rendezze a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak sorsát, szolgálati viszonyait.⁸

Jelen tanulmánynak ugyan nem célja a közigazgatás személyzeti állományát szabályozó jogszabályok differenciáltságának⁹ átfogó vizsgálata, mindazonáltal azon munkajogkutatással foglalkozók táborába tartozom, akik álláspontja szerint a közszolgálat ilyen szintű szétaprózása indokolt.

Meglátásom szerint pusztán a hivatásos szolgálati jogviszonyon belüli szociális jellegű támogatások jelenléte igazoltta teszi e jogalkotói döntés létjogosultságát. Azzal ugyanis, hogy a fegyveres szervezetrendszerbe bekerült személyek a jogviszony létesítésekor például egyes alapjogkorlátozó nyilatkozatot kötelesek aláírni,¹⁰ alapvetően kitették teszik nem pusztán saját, hanem családjuk életét is. Ez a peremre kerülés pedig nem összehasonlítható a közszféra további, úgymond fehér galléros szektorait jellemző álláshelyekre.

⁵ Farkas Ádám: A fegyveres erőszak az államról és a jogról alkotott fogalmaink körében. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, (2016), 3. 5.

⁶ Balázs István: A közszolgálati jogviszony személyi hatálya a világ főbb közszolgálati rendszereiben. *Magyar Közigazgatás*, 42. (1992), 2. 78–88.

⁷ Vári Vince: A rendőri életpályamodell és a rendőri felsőoktatás összehangoltsága. *Magyar Rendészet*, 18. (2018), 2. 208–209.

⁸ György István – Hazafi Zoltán (szerk.): *Közszolgálati életpályák a közigazgatásban és a rendvédelemben*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 17–20.

⁹ Ludányi Dávid: A közszolgálati jogviszony differenciálódása. *Munkajog*, 3. (2020), 1. 42–51.

¹⁰ György–Hazafi (2018): i. m. 132–134.

Nyilvánvaló, hogy a hivatásos szolgálati jogviszonyon belüli további differenciálás is további vitaalapot generálhat egyes közszolgálattal, illetve munkajoggal foglalkozó szakmai, tudományos fórumokon. Személy szerint azonban azon a véleményen vagyok, hogy a honvédség és a rendőrség kötelékébe tartozó személyi állomány foglalkoztatási feltételeinek közelmúltbéli különválasztása alapvetően helyes normaalkotói döntés volt, még akkor is, ha szociális szemszögből vizsgálva jóval több közös munkaköri sajátosság fedezhető fel a két fegyveres intézményrendszer foglalkoztatottjai között, mint a „civil” közszféra személyzeti állományába tartozó munkafeladatok vonatkozásában. Azonban pont a honvédség szervezeti jellege, Alaptörvényben meghatározott feladatainak ellátása az,¹¹ ami alapján feltétlen üdvözlendőnek tartom a két hivatásos szolgálati jogviszony szétválasztását.

A honvédek szolgálati jogviszonyával azonos kategóriába sorolható a pénzügyőrök hivatásos jogviszonyának különválasztása a rendőrség kötelékét meghatározó szabályoktól. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal fegyveres személyi állományát kitevők azonban alapvető feladataik tekintetében nem különböznek oly mértékben kék egyenruhás társaiktól, mint az alapvetően állami területvédő funkciót ellátó katonák. Így a jogviszony ilyen szempontú különválasztását kevésbé tartom indokolt jogalkotói döntésnek, mindazonáltal tény, hogy a NAV szervezeti elkülönülése alapot adhat a humán erőforrás kivonásának a Hszt. hatálya alól.¹²

Mindezen felfedezhető és igazolható különbözőségek ellenére a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (Hjt.)¹³ és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának jogállásáról szóló 2020. évi CXXX. törvény (NAV Szj. tv.) is alapjaiban épít a Hszt. által bevezetett mintára.¹⁴ Nincs ez másképp a jogviszonyon belüli szociális jellegű juttatások kapcsán sem, ahol szintén fellelhető a nagyfokú hasonlóság a rendvédelmi életpályamodellnél rögzítettekhez képest, ami egyáltalán nem hat meglepő módon, tekintve, hogy a munkaköri sajátosságok igencsak hasonlóak e három jogszabály hatálya alá tartozók esetén.

Álláspontom szerint megállapítható, hogy a szociális különállás – mindazok ellenére, hogy a fegyveres szervek szolgálati jogviszonya igencsak differenciált – valójában a kormánytisztviselői, köztisztviselői és közalkalmazotti személyi állomány irányába fedezhető fel. A Hjt. és a NAV Szj. tv. azzal, hogy alapvető szolgálati jogviszonyon belüli sajátosságait nagyrészt a Hszt.-ből eredezteti, egyáltalán nem számít különös közszolgálati jogviszonynak az azon belüli szociális támogatások, juttatások szabályozottsága terén.

¹¹ Kovács Tamás – Szekendi Gyöngyvér (szerk.): *Közszolgálati életpályák a honvédelemben*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 13–15.

¹² Magasvári Adrienn: Egy új jogviszony „születése” – az adó- és vámhatósági szolgálati jogviszony vizsgálata. In Csaba Zágon – Zsámbokiné Ficzkovszky Ágnes (szerk.): *„Tehetség, szorgalom, hivatás”. Tanulmánykötet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat, 2021. 69–85.

¹³ T/9234. számú törvényjavaslat indokolással – A honvédek jogállásáról.

¹⁴ Végső előterjesztői indokolás a Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának jogállásáról szóló 2020. évi CXXX. törvényhez. Indokolások Tára 2020/158.

A tanulmány következő logikai részegységei során pontosan e munkaköri hasonlóságokból eredeztethető szociális többlettuttatások bemutatását célzom meg, amely során különös tekintettel leszek a bevezető gondolatokban megfogalmazottakra, azaz az ezen ellátásokkal kapcsolatos igényérvényesítési lehetőségek prezentálására.

3. A Hszt. szociális jellegű ellátórendszere

Az előbbi dogmatikai alapozás után jelen fejezet keretei között rátérek a proló-gusban megfogalmazott hipotézisem kibontására. Mielőtt azonban a Hszt. által szabályozott egyes támogatások részletes elemzésébe belefognék, célszerűnek tartok elkészíteni egy rövid – néhány soros – szociális jogi alapvetést a tanulmány során későbbiekben használandó fogalmak minél könnyebb érthetősége érdekében.

Mindenekelőtt fontosnak tartom tisztázni, hogy mit is értünk szociális jellegű ellátások alatt. A tipikus szociális természetű ellátások alapvetően két csoportra oszthatók.¹⁵ Az egyik csoportba tartoznak a biztosítási típusú ellátások, amelyeknél a jogszabályokban meghatározott feltételek fennállása mellett, szükséges egy ügymond mögöttes biztosítási jogviszony fennállása ahhoz, hogy e juttatásokhoz hozzáférjenek az arra jogosultak.¹⁶ Másik válfajaként a segélyezési típusú ellátások körét különböztetjük meg, amelyek pusztán rászorultsági alapon a normákban meghatározott esetekben és mértékben járnak, így esetükben semmilyen előzetes jogviszony fennállását nem kell vizsgálni.¹⁷

Álláspontom szerint a Hszt. szociális juttatásainak köre az ellátórendszer-szintű altípusok közül igazából mindkettő jegyeit magán hordozza. Ahogy a későbbiekben látni fogjuk, e támogatások köre alapvetően a hivatásos szolgálati jogviszonyban álló személy bizonyos megváltozott élethelyzetein hivatott könnyíteni, így a rászorultsági jellegük vitathatatlan. Mindezek mellett ahhoz, hogy igénybe tudják venni ezen ellátásokat, muszáj fennállnia a Hszt. – illetve tágabb értelemben véve Hjt. vagy NAV Szj. tv. – által szabályozott hivatásos szolgálati jogviszonynak, azaz a mögöttes jogviszony jelleg, mint a biztosítási típusú ellátások fő ismertetőjegye szintén fellelhető bennük.

A juttatások e kettős jellege fedezhető fel a Kúria mint közszolgálati jogviszonnyal kapcsolatos jogvitákban eljáró másodfokú bíróság, Kf.VII.39.134/2021/4. sorszámú ítéletében. Mind az elsőfokú Fővárosi Törvényszék,¹⁸ mind a Kúria által hatályában fenntartott határozat indokolásából egyértelműen kivehető, hogy a felperest – annak ellenére, hogy kiemelt főnyomozóként dolgozott – hivatásos szolgálati jogviszony helyett a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény

¹⁵ Belcsák Péter: A szociális igazgatás anomáliái, avagy önarckép a helyi szintű segélyezési rendszerről. *Iustum Aequum Salutare*, 11. (2015), 2. 173–174.

¹⁶ Rab Henriett: A szociális jogok alkotmányjogi megítélése. *Jogtudományi Közlöny*, 64. (2009), 6. 289.

¹⁷ Mélypataki Gábor: A szociális törvény sajátos matematikája – a rászorultság vizsgálata a pénzbeli és a természetbeni ellátások esetében. *Jogtudományi Közlöny*, 75. (2020), 5. 216–217.

¹⁸ Fővárosi Törvényszék 32.K.702.282/2020/16. számú ítélete.

(Kttv.) hatálya alá tartozó jogviszonyba nevezték ki. A bíróságok konzekvensen foglaltak állást abban, hogy nyomozói munkakört ellátó személyek besorolása a Kttv. hatálya alá küeresíti a hivatásos szolgálati jogviszony tartalmát, ráadásul így a Hszt. nyújtotta többletjuttatásokra sem lesznek jogosultak. Ebből kifolyólag a felperes javára – az elmaradt illetményen felül – természetbeni juttatás meg nem fizetése miatt 128 512 forint kártérítés megtérítésére kötelezte az alperes szervet, míg az ezt meghaladó természetbeni juttatás jogcímén fennálló kártérítési igényét a felperesnek – annak bizonyítatlansága folytán – elutasította.¹⁹

E bipolaritás mellett – a jogviszonyon belüli juttatások miatt – azonban a szociális ellátásokon belül a biztosítási jellegű ellátások egy alcsoportjába, a foglalkoztatáspolitikai eszközök közé atipikus jelleggel is besorolható a Hszt. által szabályozott jogviszony. Ezen állítás alátámasztására először is meg kell vizsgálni, mit is értünk foglalkoztatáspolitikai alatt.

A szociális jogon belül az ágazati szakpolitikák csoportját erősíti a foglalkoztatáspolitikai, célja nem más, mint a munkanélküliség csökkentése, foglalkoztatottság növelése.²⁰ Márpedig a hivatásos szolgálati jogviszony mint életpályamodell fókuszja analógia útján azonosítható e célkitűzéssel. Ugyanis azzal, hogy a szolgálati jogviszony karriertközpontú szemlélettel rendelkezik, alapvetően azt kívánja elérni, hogy a szervezetrendszerbe bekerültek nyugalmazásukig – sok esetben még az után is – szilárdan bent is maradjanak e rendszerben.²¹ Ennek egyik eszköze a speciális többletjuttatások intézménye. Mindazonáltal érdemes kiemelni a közszolgálati jogviszonyokat általánosságban jellemző átjárhatatlanság tényezőjét,²² amely alapvetően megnehezíti a rendszerbe bekerült személyek azon kívüli elhelyezkedését, így adott esetben kontraproduktívan hathat a munkaerőpiaci helyzetre.

E rövid definíciók és az ellátások duális jellegének rögzítése után érdemben ráterek az általam választott szociális típusú juttatások elemzésére. Ahogy a bevezető sorok között utaltam rá, bizonyos terjedelmi korlátokra tekintettel kénytelen voltam szelektálni a hivatásos szolgálati jogviszony belső szociális ellátórendszerének vizsgálata kapcsán, így a későbbiekben az általam ily módon relevánsnak tartott támogatásokat – és a hozzájuk kapcsolódó ítélkezési gyakorlatot – részletezem.

3.1. Nem tipikusnak mondható szociális jellegű juttatások

Az alábbiakban két juttatási formát igyekszem kissé más szemszögből, különösen az igényérvényesítés oldaláról bemutatni. Elsőként az elemzett ellátások közül talán az egyik leginkább szociális jelleggel felruházott támogatási formát vizsgálom,

¹⁹ Kúria Kf.VII.39.134/2021/4. számú ítélete.

²⁰ Bíró Noémi et al. (szerk.): *Az aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök, hatásuk a munkaerő-piaci mutatókra*. Budapest, Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, 2010.

²¹ György-Hazafi (2018): i. m. 46.

²² Petró Csilla: Az új közszolgálati életpálya az átjárhatóság szemszögéből. *Magyar Rendészet*, 14. (2014), 4. 50–51.

ez pedig nem más, mint a Hszt. 175. §-ban szabályozott természetbeni ellátás, avagy a köznapi nyelven csak „ruhapénzként” emlegetett többletjogviszony-elem.

E juttatás szociális jellege talán a legkevésbé megkérdőjelezhető, még akkor is, ha ennek a jogtörténeti előzménye inkább szegényjogias tartalmú.²³ A Hszt.-ben szabályozott természetbeni ellátás azonban kissé eltér az eredeti céloktól, ám létjogosultsága egyértelműnek tűnik a szolgálati jogviszonyon belül. E létjogosultságot pedig nem más alapozza meg, mint az a többletkiadás, amellyel ezt a hivatást választók szembesülnek, ugyanis az egyenruha, fegyverzet olyan – mondhatni kicsit sem tipikus – munkahelyi követelmény, amelyet kötelesek betartani a rendvédelmi szervek állományába tartozók. Márpedig – e juttatás híján – a megkövetelt munkaruházat, felszerelés alapvetően költségként jelenik meg a közszolga életében, annak ellenére, hogy mindennapi munkavégzése alapvető jogainak – különösen életének, testi épségének – a korlátozásával járhat együtt.

Ha megnézzük az idézett szakaszt – különösen az „el kell látni”²⁴ szófordulatot –, akkor rögtön világossá válik, hogy jelen ellátás bírósági úton való kikényszeríthetőségének lehetősége vitán felül áll. Így ítélte meg ezt a Kúria mint másodfokon ítélkező bíróság is a Kf.VII.39.134/2021/4. szám alatti ügyben, amikor a tévesen a Kttv. hatálya alá besorolt nyomozói munkakörben foglalkoztatott felperes érvelésének helyt adott. A felperes arra hivatkozott, hogy a jogszabályba ütköző módon történő kinevezés miatt esett az egyébként vele azonos munkakört betöltő, azonban a Hszt. hatálya alatt foglalkoztatott személyeknek járó „ruhapénztől”. A Kúria alaposnak találta e hivatkozását, azonban a perbeli bizonyítatlanság miatt a felperes által követelt összeg egy részét ítélte csak meg.²⁵

Mindezeket figyelembe véve célszerűnek tartom megjegyezni, hogy a Hszt. 175. § szerint járó természetbeni ellátás jogosultságára való igény kártérítésként minden további nélkül érvényesíthető, azonban a vásárlásról szóló számviteli bizonylatok megőrzése mindenképp praktikus, ha talán egyszer közszolgálati jogvitába keverednénk.

A hivatkozott döntés indokolásában megállapított tényállásból nem derül ki, azonban kiemelőnek tartom, hogy hasonló esetek miatt indított perben keresethalmazatként²⁶ esetlegesen hivatkozási alap lehet a munkakörön alapuló hátrányos megkülönböztetés,²⁷ tágabban véve az egyenlő bánásmód sérelme is. Ugyanis a hivatkozott jogvita során munkáltatói döntés kapcsán a felperes lényegesen nagyobb hátrányba került a vele azonos munkakörben foglalkoztatott személyekkel szemben, például az említett természetbeni ellátás igénylése során.

²³ Czúcz Ottó (szerk.): *Szociális jog I.* Budapest, Unió Lap- és Könyvkiadó, 2003.

²⁴ Hszt. 175. § (1) bekezdés.

²⁵ A Kúria Kf.VII.39.134/2021/4. számú ítélete.

²⁶ Cséffán József: A közszolgálati jogviszonnyal kapcsolatos munkajogi igények érvényesítése a közigazgatási perben. *Munkajog*, 2. (2019), 2. 33.

²⁷ Zaccaria Márton Leó: *Az egyenlő bánásmód elvének érvényesülése a munkajog területén a magyar joggyakorlatban.* Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2015. 110–139.

Az említett kúriai döntéshez hasonlóan foglalt állást a Fővárosi Törvényszék a 9.M.70.076/2020/21. szám alatt hozott ítéletében, amikor is a ki nem fizetett éves ruhapénzeket kártérítésként állapította meg a Hszt. 271. § (2) bekezdése szerinti jogszabályhelyre hivatkozva, ugyanis a hivatásos szolgálati jogviszonyban foglalkoztatott személyt a jogviszonyának jogellenes megszüntetése esetén olyan helyzetbe kell hozni, mintha jogviszonya meg sem szűnt volna.²⁸

Tekintettel arra, hogy közszolgálati, illetve munkajogi jogviszonyokban a közigazgatási perrendtartásról szóló 2017. évi I. törvény (Kp.)²⁹ és a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (Pp.)³⁰ is lehetőséget biztosít arra, hogy a felperes keresetét a tárgyalás berekesztéséig felemelhesse, illetve leszállíthassa. Hasonlóan foglalt állást a Kúria a Kfv.VII.37.254/2020/4. számú ítéletében, amikor is megerősített a Kp. 43. § (2) bekezdésében szabályozott lehetőséget mint a keresetváltogatás alóli kivételt.³¹ Így a hivatkozott szakaszokra alapítottan, a jogellenes jogviszony megszüntetéséről szóló határozat közlésétől a jogerős ítélet meghozataláig követelhető ruhapénz jogcímén kérhető az egyébként a Hszt. 175. § alapján járó természetbeni ellátás.

Azonban egy keresetlevél megszerkesztése kapcsán természetesen tekintettel kell lenni az időmúlásra mint igényérvényesítést gátló okra, ugyanis a Hszt. szerinti igények elévülése – a munkajog és „sztenderd” közszolgálati jogviszonyokhoz hasonlóan – három év,³² ezáltal célszerű minél hamarabb megindítani a jogellenes szolgálati jogviszony megszüntetésével kapcsolatos jogvitát.

3.2. Szociális támogatásokkal kapcsolatos igények

Az előzőekben egy korántsem tipikus, szociális támogatási forma vizsgálatának eredményét igyekeztem minél teljesebben bemutatni. Ebben a fejezetben pedig ráterek a szintén Hszt. alapokkal rendelkező,³³ de a 6/2013. BM rendeletben foglalt részletszabályokkal tarkított szociális juttatásokra.

Fontos ezen ellátások kapcsán, hogy ne szakítsam meg a kutatásom korábban prezentált vezérfonalát, azaz a kikényszeríthetőség szempontú tanulmányozást. Így a későbbiekben ezt szem előtt tartva két csoportot igyekszem megkülönböztetni. Az egyik, nagyobb halmaz meglátásom szerint a bírósági úton való igényérvényesítés lehetőségének attribútumát hordozza magán. A másik részegységbe pedig azon támogatástípusokat sorolom, amelyeknek kikényszerítésére az igazságszolgáltatás szervezetrendszerén keresztül többletfeltételek fennállása esetén nyílhat lehetőség.

²⁸ Fővárosi Törvényszék 9.M.70.076/2020/21. számú ítélete.

²⁹ Kp. 44. § (2) bekezdés.

³⁰ Pp. 521. § (2) bekezdés.

³¹ A Kúria Kfv.VII.37.254/2020/4. számú ítélete.

³² Hszt. 11. § (1) bekezdés.

³³ Hszt. 259. § – 261/B. §, 262–264. §.

3.2.1. Eshetőlegesen nyújtható szociális ellátások

A szociális gondoskodás mint a 6/2013. BM rendeletben és a Hszt. 262–264. §-ban meghatározott többletjogviszony-elem alapvetően a fentiekben részletezett két csoportra osztható. Így a következőkben az e két nagyobb halmazba tartozó ellátásokat két külön alcím formájában prezentálom, ugyanis úgy gondolom, hogy igényérvényesítési szempontú kategorizálás miatt így a legpraktikusabb és legáttekinthetőbb.

A Hszt. és a 6/2013. BM rendelet szerint szabályozott ellátásai közül elsőként a szociális segélyt veszem vizsgálat alá. Célszerűnek tartom megjegyezni, hogy az ellátások elemzése kapcsán a Hszt. és az előbbi BM rendelet egymással kölcsönös viszonyban áll, azaz az egyes juttatásokkal kapcsolatos igények bejelentése során a jogszabályok rendelkezéseit egymással összhangban kell értelmezni.

E támogatás kapcsán alapvetően a következő kérdésekre kívánok érdemi választ adni:

- A 6/2013. BM rendeletben szabályozott szociális segély összevonható-e egyéb, szociális töltetű juttatással?
- Az ellátásra való jogosultság fennállása esetén kikényszeríthető-e bírósági úton az ilyen irányú igény?

Az első kérdés egy részére adandó válasz a Hszt. 206. §-ában található. A hivatkozott jogszabályhely ugyanis általános jelleggel rögzíti, hogy a szociális gondoskodás keretében nyújtott támogatások a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvényben (Szoc. tv.) szabályozott eszközökön túlmenően is érvényesíthetők. Ez azt jelenti, hogy a szociális segélyt adott esetben a Szoc. tv. szerinti ellátások folyósítása mellett is megállapíthatják. Mindazonáltal megjegyzem, hogy a Szoc. tv. egyes juttatási formáira való jogosultság fennállását alapvetően ahhoz köti, hogy az adott személy ne folytasson keresőtevékenységet. Márpedig a Szoc. tv. 4. § (1) bekezdés j) pontja szerint definiált keresőtevékenység-fogalom alá tartozik a Hszt. hatálya alá tartozó jogviszonnal kapcsolatos munkavégzés.

Mindezekről függetlenül a Hszt. 259. § (1) bekezdésben felsoroltak is igényjogosultnak minősülhetnek a szociális segély kapcsán. Ebből a szempontból nézve a hivatásos állomány tagjának közeli hozzátartozója – például szülő, férj, feleség –, ha szociális helyzete folytán nem végez keresőtevékenységet, az álláskereső járadékra folyósítási időtartam is lejárt, és a család fenntartását a hivatásos szolgálatot teljesítő egyedül nem képes ellátni, és megfelel a 6/2013. BM rendelet 7. §-ban foglalt feltételeknek, adott esetben jogosult lehet a Szoc. tv. szerinti aktív korúak ellátása mellett a BM rendelet szerinti szociális segélyre.

Az első kérdésre adandó válasz másik fele pedig alapvetően nem a Hszt. szerinti szabályokból, hanem – úgymond – a különböző jogszabályok egymás mellett való alkalmazásából vezethető le. Ugyanis elképzelhető az a helyzet, hogy a hivatásos állomány tagja baleset következtében megváltozott szociális helyzete folytán jogosult a 6/2013. BM rendelet szerinti szociális segélyre, és ezen egyszeri juttatás

mellett a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól szóló 1997. évi LXXXIII. törvény (Ebtv.) 43. § szerinti táppénz ellátásra is jogosultságot szerzett. Meglátásom szerint az Ebtv. szerinti biztosítási típusú ellátások mellett, alapvetően igényelhető a szociális segély, azonban mindez természetesen a foglalkoztató mérlegelési jogkörébe tartozó pozitív döntéshozataltól függ, ugyanis a BM rendelet 7. § (1) bekezdésének „lehet részesíteni”³⁴ fordulat pusztán lehetőségként szerepel.

Ezen utóbbi megállapítás pedig részben meg is válaszolja a jelen alcím elején feltett második kérdést, ugyanis a BM rendelet a segélyre való jogosultsági feltételek fennállása esetén csupán opciónak tekinti az ezen a jogcímen nyújtott többlettuttatást. A hivatkozott rendelet 3. § szerint a benyújtott igényeket egy úgynevezett szociális bizottság javaslattevési jogkörrel vizsgálja meg, azaz e szerv pozitív javaslata esetén sem keletkezik igény a szolgáltatás követelésére.³⁵

Meglátásom szerint elméleti szinten azonban lehetséges az, hogy egy ilyen, a jogszabály által kizárólagos foglalkoztatói hatáskörbe rendelt ellátás kikényszeríthető legyen. Ennek alapját a Hszt. 287/P. § (3) bekezdés adja, amely szerint a kinevezési okmány – a kötelező tartalmi elemeken kívül – tartalmazhat a szolgálati jogviszonyra vonatkozó egyéb elemet, így a 6/2013. BM rendelet szerinti szociális segélyre vonatkozó munkáltatói kötelezést. Álláspontom szerint irányadó lehet az az ítélkezési gyakorlat, amely szerint az ilyen irányú kötelezés esetén a foglalkoztatott alappal követelheti a feltételek és a szociális bizottság pozitív javaslata alapján az elmaradt szociális segélyt, abban az esetben, ha a munkáltatója annak folyósítását – kinevezésben tett egyoldalú kötelezése ellenére – megtagadta.³⁶

A szociális segéllyel egy megítélés alá esik a BM rendeletben található beiskolázási segély, képzési segély, illetve temetési segély. Ezen ellátások az igényérvényesítés terén majdhogynem teljesen párhuzamba állíthatók az előbbieken részletezettekkel. A prológusban megfogalmazott hipotézisemre tekintettel – ugyanis az igényérvényesítés melletti foglalkoztatáspolitikai szemlélet is alapvető fókuszát képezte kutatásomnak – röviden részletezem ezeket a többlettuttatásokat is.

A beiskolázási segély, illetve a képzési segély indokai alapvetően jól kivehetők magából a jogszabálysövegből és a Hszt. általános indokolásában megfogalmazott életpálya-létrehozási célból.³⁷ Ugyanis azzal, hogy a hivatásos állomány tagjának szociális gondoskodásán túl a családi viszonyokra nézve is lehetőséget biztosít a támogatások igénybevitelére, alapvetően kívánatosabb teszi a rendvédelmi életpályát a foglalkoztatási jogviszonyok között. E két ellátási forma a rendészeti állományban szolgálatot teljesítő személy családi környezetét érintő szociális megpróbáltatásokat igyekszik könnyíteni azzal, hogy pénzbeli ellentételezés nyújtásának lehetőségét ajánlja azon személyeknek, akik a gyermekvállalás mellett döntenek. Cél, hogy

³⁴ 6/2013. BM rendelet 7. § (1) bekezdés.

³⁵ 6/2013. BM rendelet 3–4. §

³⁶ A Kúria Mfv.II.10.786/2006. számú ítélete; EH 2014.06.M12; a Kúria Mfv.II.10.788/2007. számú ítélete; BH 2001.12.593.

³⁷ T/3783. számú törvényjavaslat indokollással – A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról.

könnyítsenek a közszolga anyagi terhein a gyermeknevelés kapcsán, különös tekintettel az iskoláztatással, taníttatással járó költségek viselése során.

Megjegyzem, hogy a jogalkotó ezirányú szociális gondoskodása teljes mértékben illeszkedik az aktuális kormányzat családcentrikus szakpolitikájába,³⁸ ezáltal közel sem tekinthetők idejét múlt támogatási formáknak.

Az utolsóként vizsgált, eshetőlegesen nyújtható támogatás a temetési segély. E juttatási forma kapcsán a jogszabálysöveget elemezve rögtön szembeötlik, hogy a Hszt.-ben szabályozott mellérendeltségtől eltérően itt kifejezetten akként rendelkezik a részletszabály, hogy ezen ellátás folyósításának egyik feltétele, hogy a rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszony nem részesült Szoc. tv. szerinti temetési segélyben.³⁹ E normaszövegben foglalt kitétel első ránézésre furcsának hathat. Ha összevetjük a Szoc. tv. 48. § (1) bekezdésében foglaltakkal, kiderül, hogy míg utóbbi törvény akkor alkalmazandó, ha nincs olyan személy, aki a halott eltemettetéséről gondoskodik, addig a belügyminiszteri rendelet szerinti segélyezési típusú ellátás alapvetően a hozzátartozók eltemettetéssel járó anyagi terheit hivatott könnyíteni. Míg a Szoc. tv. szerint nyújtott köztemetés igazából költséghatékonysági szempontokat tart szem előtt,⁴⁰ a BM rendeletben foglalt ellátás egy nagyjából konkrét, egyszeri összeggel járul hozzá az elhunyt hozzátartozóinak az anyagi megsegítéséhez.⁴¹

E három ellátási típusal kapcsolatos igényérvényesítésre is érvényes a szociális segélynél megfogalmazott gondolatmenetem, ezért azt a későbbiekben nem ismétlem meg. Mindazok ellenére, hogy az elemzett támogatási formák pusztán lehetőséget teremtenek a szolgálati jogviszonyon belül az állomány tagjának, illetve hozzátartozójának az esetlegesen megváltozott szociális környezetük miatti kiadások csökkentéséhez, mindenképp üdvözlendő és követendő példának tartom. Meglátásom szerint célszerűbb lenne egy, a kikényszeríthetőség szempontjából szigorúbb szabályokat tartalmazó rendelet megalkotása, ugyanis a vizsgált jogszabály még a régi Hszt. hatálya alatt született, így az új Hszt. által hangoztatott életpálya-modellhez viszonyítottan mindenképp aktuális lenne a rendszer felülvizsgálata.

Mindettől függetlenül foglalkoztatáspolitikai szempontból továbbra is pozitív el-lensúlyozásként hat a munkaerőpiaci szempontból kontraproduktív, közszolgáltatból a gazdasági munkajogviszonyba való átjárhatatlanság ténye mellett.⁴² Az általam előbb említett változtatások megfontolásával azonban – foglalkoztatáspolitikai szemszögből nézve – még kívánatosabb képet lehetne festeni az e hivatás választásán gondolkodó személyek számára.

³⁸ Lentner Csaba – Sági Judit – Tatay Tibor: A magyar családtámogatási rendszer prioritásai. *Acta Humana*, 5. (2017), 3. 42–46.

³⁹ 6/2013. BM rendelet 10. § (1) bekezdés.

⁴⁰ Hámori Antal: A szociális temetés jogintézményéről. *Családi Jog*, 15. (2017), 2. 39–44.

⁴¹ 6/2013. BM rendelet 10. § (3)–(4) bekezdés.

⁴² Hazafi Zoltán (szerk.): *Kormányzati személyzetpolitika*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 152.

3.2.2. Kötelezően nyújtandó szociális ellátás

Jelen fejezetben utolsóként a 6/2013. BM rendelet „kakukktojásnak” számító szociális juttatásával, a jogszabály 8. §-ában szabályozott születési segéllyel foglalkozom. A normaszövegből egyértelműen kitűnik a többi juttatáshoz viszonyított eltérő jellege.

Ugyanis, ha a hivatásos szolgálati jogviszonyban álló személynek gyermeke születik, és arról saját háztartásában gondoskodik, akkor kötelezően születési segélyben kell részesíteni a közszolgát. Tekintettel arra, hogy a jogalkotó a „kell nyújtani”⁴³ szófordulattal élt a normaalkotás során, a születési segély nyújtásának elmaradása esetén a segély bírósági úton minden további nélkül követelhető a foglalkoztatótól.

Megjegyzendő, hogy sem a Hszt., sem a BM rendelet, de az Ebtv. és a családok támogatásáról szóló 1998. évi LXXXIV. törvény (Cst.) sem tartalmaz arra nézve kizáró rendelkezést, hogy egyéb ellátás e szociális juttatás folyósíthatóságát kizárja. Ugyanakkor fordítva is igaz ez, azaz ezen ellátás folyósítása esetén a gyermeket nevelő hivatásos szolgálati jogviszonyban álló nem veszíti el jogát az egyéb, köznapi nyelven anyasági – illetve ezzel egyenértékű apasági – ellátásokra vonatkozóan.

Így a gyermeket vállaló és saját háztartásban nevelő foglalkoztatott a hivatásos szolgálati jogviszonynak köszönhetően az egészségbiztosítási ellátásokon és családtámogatási ellátásokon kívül egy konkrét, viszonylag nagyobb összegű juttatásra szerez alanyi jogon pusztán azzal jogosultságot, hogy a rendvédelmi életpályát választotta hivatásaként.

Másrészt foglalkoztatáspolitikai nézőpontból vizsgálva egyértelműen pozitívan hathat a munkaerőpiaci szereplőkre, hogy az előbbieken során részletezett, a tipikus szociális biztonsági rendszerbe tartozó, biztosítási és rászorultsági típusú ellátások mellett, úgynevezett jogviszonyon belüli kiegészítő ellátást is igénybe vehet.

Harmadrészt nem elhanyagolandó, hogy az aktuális kormányzati családközpontú politikával – csakúgy, mint a beiskolázási és képzési segély – teljes mértékben azonosítható, így aktualitása továbbra is megkérdőjelezhetetlen.

4. Konklúzió

Munkám során igyekeztem minél részletesebben kitérni a Hszt. hatálya alatt állók jogviszonyon belüli szociálpolitikai eszközeire. Így vizsgálódásom fókuszában elsősorban a jogviszonyon belül úgymond klasszikusnak mondható juttatási formákra koncentráltam, mindamelllett egy fejezet erejéig kitértem az – úgymond – atipikus jellegű támogatási formák egyik típusára is.

Annak ellenére, hogy viszonylag részletesen elemeztem a 6/2013. BM rendelet alapján nyújtott, elsősorban szociális gondoskodás célzatú ellátásokat, lényegesnek

⁴³ 6/2013. BM rendelet 8. § (1) bekezdés.

tartom kiemelni, hogy további kutatási irányvonalak találhatók a feldolgozott témán belül. Így például a kegyeleti gondoskodással kapcsolatos tudományos jellegű vizsgálatok, illetve a további nem tipikus támogatások – így például cafeteria-rendszer szociális vetületének – feldolgozása további tanulmányok megírását prognosztizálja.

Kutatómunkám kezdetén azt a kutatási kérdést tettem fel, hogy valós-e a hivatásos szolgálati jogviszonyon belüli szociális ellátórendszer, azaz valóban létezik-e a szociális gondoskodó munkáltató a fegyveres szolgálatot teljesítők számára.

A kérdésre a fentebb részletezett komplex analízis során próbáltam minél teljesebb választ adni. Meglátásom szerint a hivatásos szolgálati jogviszonyon belül jelenleg nagy a mozgásteret a tipikus szociálpolitikai ellátások nyújtása terén a foglalkoztatónak. Ez a tág mérlegelési jogkör abban nyilvánul meg, hogy míg a támogatások viszonylag széles körét igyekezett a jogalkotó a fegyveres szervek kötelékében álló személyek számára biztosítani, addig – álláspontom szerint – éppen ezzel a túlsúlyos ellátórendszer létrehozásával érte el azt, hogy aránylag kevés azon juttatások köre, amelyek az igazságszolgáltatási szervezeten keresztül kikényszeríthetőnek mondhatók.

Jelen kutatás is éppen ezt az aggályt támasztja alá. Ugyanis a tanulmány keretei között számba vett ellátások közül pusztán a születési segély és a természetbeni ellátás mint általam atipikusnak minősített szociálpolitikai eszköz vonatkozásában lehet majdhogynem egyértelműen kijelenteni, hogy a bíróságok egy ilyen irányú igény esetén kedvező döntést hoznak az azzal kapcsolatos igényt előterjesztő számára.

Ráadásul a jelen kutatás közel sem kimerítően foglalkozik a hivatásos szolgálati jogviszonyban állók támogatásaival, ugyanis példának okáért – területi korlátok miatt – egyáltalán nem volt lehetőség a tisztjelöltek többletjogviszony-elemeivel foglalkozni, ahogy a NAV Szj. tv. által részletezett eszközök elemzésére sem került sor.

A foglalkoztatáspolitikai szempontból történő összegzés során pedig azon a véleményen vagyok, hogy mindenképp pozitív jelenségeként jelentkeznek a munkaerőpiaci szereplők számára a jogviszony nyújtotta többletjuttatások, azonban álláspontom szerint ezek – éppen a kikényszeríthetőség hiánya miatt – képtelenek ellensúlyozni a gazdasági jogviszony, illetve a közszolgálati egyéb területe felé fennálló átjárhatatlanságot. Így a Hszt. által rögzített életpályamodell-szemlélet követelményének – minél teljesebb – érvényesülése érdekében megfontolandónak tartom a 6/2013. BM rendelet felülvizsgálatát a jelen tanulmányban is foglaltak esetleges szem előtt tartásával. Mindezt annak érdekében, hogy valóban szociálisan gondoskodó foglalkoztatóról beszélhessünk a rendőri hivatást választó személyek esetében is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Balázs István: A közszolgálati jogviszony személyi hatálya a világ főbb közszolgálati rendszereiben. *Magyar Közigazgatás*, 42. (1992), 2. 78–88.
- Bélcsek Péter: A szociális igazgatás anomáliái, avagy önarckép a helyszintű segélyezési rendszerről. *Iustum Aequum Salutare*, 11. (2015), 2. 161–174. Online: <https://docplayer.hu/5170824-Avagy-onarckep-a-helyi-szintu-segelyezesi-rendszerrol-belcsak-peter-kormanytisztviselo-budapest-fovaros-kormanyhivatala.html>
- Bíró Noémi – Nádas György – Prugberger Tamás – Rab Henriett – Sipka Péter (szerk.): *Az aktív és passzív foglalkoztatáspolitikai eszközök, hatásuk a munkaerő-piaci mutatókra*. Budapest, Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, 2010.
- Czúcz Ottó (szerk.): *Szociális jog I*. Budapest, Unió Lap- és Könyvkiadó, 2003.
- Cséffán József: A közszolgálati jogviszonnyal kapcsolatos munkajogi igények érvényesítése a közigazgatási perben. *Munkajog*, 2. (2019) 2. 23–38.
- Farkas Ádám: A fegyveres erőszak az államról és a jogról alkotott fogalmaink körében. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, (2016), 3. 1–18. Online: https://www.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/2016_evi-3_szam-antikorrupcio-es-integritas.original.pdf
- Hámori Antal: A szociális temetés jogintézményéről. *Családi Jog*, 15. (2017), 2. 39–44.
- Hazafi Zoltán (szerk.): *Kormányzati személyzetpolitika*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.
- György István – Hazafi Zoltán (szerk.): *Közszolgálati életpályák a közigazgatásban és a rendvédelemben*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.
- Kovács Tamás – Szekendi Gyöngyvér (szerk.): *Közszolgálati életpályák a honvédelemben*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.
- Lentner Csaba – Sági Judit – Tatay Tibor: A magyar családtámogatási rendszer prioritásai. *Acta Humana*, 5. (2017), 3. 37–46. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/actahumana/article/view/2202>
- Ludányi Dávid: A közszolgálati jogviszony differenciálódása. *Munkajog*, 3. (2020), 1. 42–51.
- Magasvári Adrienn: Egy új jogviszony „születése” – az adó- és vámhatósági szolgálati jogviszony vizsgálata. In Csaba Zágon – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes (szerk.): *„Tehetség, szorgalom, hivatás”. Tanulmánykötet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat, 2021. 69–85. Online: <https://doi.org/10.37372/mrttvpt.2021.1.5>
- Mélypataki Gábor: A szociális törvény sajátos matematikája – a rászorultság vizsgálata a pénzügyi és a természetbeni ellátások esetében. *Jogtudományi Közöny*, 75. (2020), 5. 216–222.
- Petró Csilla: Az új közszolgálati életpálya az átjárhatóság szemszögéből. *Magyar Rendészet*, 14. (2014), 4. 41–52. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyrend/article/view/3895>
- Rab Henriett: A szociális jogok alkotmányjogi megítélése. *Jogtudományi Közöny*, 64. (2009), 6. 287–292.
- Vári Vince: A rendőri életpálya-modell és a rendőri felsőoktatás összehangoltsága. *Magyar Rendészet*, 18. (2018), 2. 205–222. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyrend/article/view/1372/699>
- Zaccaria Márton Leó: *Az egyenlő bánásmód elvének érvényesülése a munkajog területén a magyar joggyakorlatban*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2015. Online: <http://hdl.handle.net/2437/199569>

Jogi források

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról
 1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól
 2012. évi CCV. törvény a honvédek jogállásáról

2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról
2020. évi CXXX. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának jogállásáról
6/2013. (III. 27.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos és közalkalmazotti állománya részére adható szociális támogatásról és a kegyeleti gondoskodással kapcsolatos egyes feladatokról

Ítélezési gyakorlat

- EH 2014.06.M12.
BH 2001.12.593.
Kúria Kf.VII.39.134/2021/4. számú ítélete
Kúria Kfv.VII.37.254/2020/4. számú ítélete
Kúria Mfv.II.10.786/2006. számú ítélete
Kúria Mfv.II.10.788/2007. számú ítélete
Fővárosi Törvényszék 32.K.702.282/2020/16. számú ítélete
Fővárosi Törvényszék 9.M.70.076/2020/21. számú ítélete

Jogszabály indokolások

- T/9234. számú törvényjavaslat indokolással – A honvédek jogállásáról
T/3783. számú törvényjavaslat indokolással. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
Végző előterjesztői indokolás a Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának jogállásáról szóló 2020. évi CXXX. törvényhez. Indokolások Tára 2020/158.

ABSTRACT

Social Care in the Field of Law Enforcement

The Social Policy Tools within the System of the Law Enforcement Service

Marcell SIPOS

Public service relationships, especially special professional service relationships, have always been a separate component of broad labour and social jurisprudence. Within this closed, bound system of organisations, there are individual social benefits and subsidies, which are not at all, or only less typical of economic labour law, that suggest a particular, socially caring employer's image for those who choose this career path. In the course of my current study, I carry out an analysis of the social entitlements of those in service and other civil servants in law enforcement, which are poorly processed at the level of jurisprudence, from the point of view of labour law and employment policy, with a view to making professional service more attractive to labour market actors from a new perspective. In the course of my work, I pay particular attention to the social assistance presented by the Act XLII of 2015 on the service of professional staff of law enforcement agencies and the related decrees of the Minister of

the Interior and government, the most important issues appearing in certain individual court decisions from the point of view of case law. I will also present my own de lege ferenda proposals and observations, drawn from the experience gained in this way, in order to the service of law enforcement agencies presented as a more efficient and desirable labour market reflection. In my study, I also use a comparative method to include the paradigm shift in employment law in 2021, in order to make my findings as productive as possible, to project a more flexible and easily adaptable approach to the individual life situations of law enforcement employees in the range of modernization efforts aimed at a possible professional service in the future.

Keywords: *law enforcement service, social benefits within the law enforcement service, social care, employment policy, social assistance*

A biztonságtudatosság szerepe, avagy kérdések a kiberbiztonságról

GYARAKI Réka¹

Az életünk egyre inkább az informatikai eszközöktől és rendszerektől függ. Egyre többen használják a 4. ipari forradalom hozta újításokat, de annak veszélyeivel már annál kevesebben vannak tisztában. Az internet és az információs rendszerek olyan technológiai robbanást hoztak, amellyel az átlagos felhasználók nem feltétlenül képesek lépést tartani. Márpedig, ha az átlagfelhasználó a saját eszközein és rendszerein nem képes a biztonságtudatosságra, akkor joggal lehet feltételezni, hogy ugyanaz a felhasználó a munkahelyén sem lesz biztonságtudatos.

Az állami és a magánszektorban a kibertámadások megelőzése és a szektorok sérülékenységének vizsgálata során az ember kerül a középpontba mint az információs rendszerek sérülékenységét okozó leggyengébb láncszem. A tanulmányban arra keresem a választ, hogy a kiberbiztonság kialakítása során milyen gyakorlat van jelenleg Magyarországon, és mely képességek fejlesztésével erősíthetjük meg az embereket mint a lánc alkotóelemeit.

Kulcsszavak: kiberbiztonság, tudatosság, felhasználók, jó gyakorlat, információs rendszerek

1. Biztonságunk az interneten

Mit is értünk biztonság alatt? Mielőtt kiberbiztonságról beszélünk, a biztonságról kell hogy szót ejtsünk. A biztonság szubjektív fogalom, vagyis mindenkinek mást és mást jelent, helytől, személytől és képzettségtől függően. A biztonságtudatosságot három irányban vizsgálom. Az egyik a felhasználók viselkedésének vizsgálata az online térben kérdőívvel, a másik a kiberbiztonsággal foglalkozó hazai szervezetek feladatai az online térben megjelenő veszélyek és támadások elhárítása érdekében, és a harmadik terület az információtechnológiával foglalkozó cégek előrejelzései. Ezek a három terület által készített éves jelentések.

¹ Rendőr őrnagy, egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Bűnüldözési, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék; doktori hallgató, Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: Gyaraki.Reka@uni-nke.hu

2. A kutatás módszertana

A kutatás első részében bemutatom azokat a kiberbiztonság területével összefüggő, hazai és nemzetközi vállalatok által készített felméréseket, amelyek mellett nem lehet elmenni, ha a kiberbiztonság kérdésének fontosságáról beszélünk. A tanulmány második részében egy témával foglalkozó kérdőívem válaszait mutatom be. A téma lezárásaként, a harmadik részben azzal foglalkozom, ami jelenleg még nincs teljesen meghatározva a kiberbiztonság és a kiber-bűnmegelőzés témában.

A tanulmányhoz felhasználtam továbbá a Belügyi Tudományos Tanács Gyakorlati Programjában való részvétel során szerzett tapasztalatokat, valamint eddigi saját tudományos kutatásaim eredményeinek egy részét. A kiberbiztonság kérdésével a kibertérben ma már egyre többen foglalkoznak. Egy rövidebb kérdőívben olyan felhasználókat kérdeztem meg, akik érzéseik szerint még nem váltak kiberbűncselekmény sértettjévé. A tanulmányban arra szeretnék rámutatni, hogy a felhasználók, akik saját (!) bevallásuk szerint nem estek áldozatul kiberbűncselekménynek, milyen magatartást tanúsítanak az online térben.

3. Veszélyek a kibertérben

A digitalizációval új veszélyek jelentek meg. Amíg a fizikai térből érkező veszélyekkel kapcsolatban már kialakultak a megelőzéssel és biztonságtudatossággal kapcsolatos védekező reflexek, a kibertérből származó veszélyekkel szemben a tudatosság kialakulása még folyamatban van. A kibertér veszélyei több irányból is érkeznek. Egyrészt a fizikai térből, így a laptop, mobiltelefon, adathordozók eltulajdonítása és a rajtuk lévő adatok törlése az eszköz újraformázásával, vagy az eszköz és ezzel összefüggésben az adatok fizikai megsemmisítésével. A másik veszély, amikor fizikailag tulajdonítják el az IT-eszközöket, amelyeknek védelmét kijátsszák (Btk. 423 §. információs rendszer vagy adat megsértése),² és a rajta lévő adatokhoz hozzáférnek, esetleg vissza is élnek azokkal. A harmadik eset, amikor az információs rendszert éri támadás az online téren keresztül, amely során a rendszerben tárolt adatokat megszerzik, hozzáférhetővé teszik, módosítják vagy törlik.

A fent felsorolt esetekben közös a humán faktor, vagyis az ember, pontosabban a felhasználók jelentette kockázatok, ami szoros összefüggésben van a biztonságtudatossággal, illetve annak hiányával. A tanulmányban azt vizsgálom, hogy a felhasználók milyen magatartása vezethet az információs rendszerek elleni támadásokhoz (humán kockázatok), és ez lehet-e hatással a kiberbűncselekmények fejlődésére és számára?

² 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.).

4. Biztonságtudatosság

Ha elgondolkozunk ezen a szón, rögtön az jut eszünkbe, hogy tudatosan vagyunk biztonságosak. A biztonság ugyanakkor sokkal több összetevőből áll, mintsem ezt gondolnánk. A biztonság szubjektív érzés és fogalom is. Biztonságban érezzük-e magunkat egy adott helyen vagy egy adott cselekmény végzése közben? Erre a kérdésre valószínűleg megmondanánk azokat a helyeket és cselekményeket, amelyek során és ahol igen lenne a válasz, és fel is tudnánk sorolni. Vagyis konkrét választ tudunk adni. Biztonságban vagyok a házamban, mert kulcsra zártam az ajtót, és ha nem engedek be az ingatlanomba számomra idegen embereket, vagy olyanokat, akikben nem bízom meg, mert a viselkedésük, a külső tulajdonságaik vagy ezek együttesen bizalmatlanság érzését keltik bennem. Félelmet válthat ki egy függőhíd, amennyiben azt látjuk, hogy korhadt fából van, vagy a kötél, amely tartja, szakadt, régi, ezért nem fogunk rajta átmenni. Még lehetne sorolni, hogy kit, milyen látvány vagy tapasztalás renget meg a bizalomban, és milyen biztonsággal kapcsolatos szabályok szerint élünk. Az internettel kapcsolatos biztonság ugyanakkor a fizikai életben megtapasztalt biztonságtól sokban eltér jelenleg.

A fent említett kérdőívet közel 200 kitöltő nyitotta meg és töltötte ki. Ezt a közösségi médiában osztottam meg többek között a www.kerdoivem.hu-n az ingyen elérhető kérdőívkitöltő alkalmazáson.³ A kérdőív azóta is folyamatosan elérhető, és olyan személyeket kértem meg, hogy töltsék ki, akik saját álláspontjuk szerint még nem váltak bűncselekmény áldozatává az online térben. A tapasztalatokat és kérdéseket az alábbiakban részletezem.

5. Humán kockázatok a kibertérben

A humán kockázatok alatt egyértelműen a felhasználók jelentette kockázatos viselkedést értjük, amely során az adott felhasználó és más személy vagy vállalat, kormányzati szerv és egyéb szervezetnek az információs rendszerben tárolt adatait, a róla szóló információkat veszélyezteti, a hozzáférést jogosulatlanok számára lehetővé teszi, vagy az adott rendszerhez fűződő bizalmat kockáztatja. Az emberi kockázatok például egy adott rendszer sérülékenységénél jelenhetnek meg.

Kollár Csaba és Zakar Ákos egyik tanulmányában a támadások veszélyességével kapcsolatban megjegyzi a felhasználók viselkedését kihasználó támadásokkal kapcsolatban, hogy pszichológiai és kommunikációs szempontból ez igényli a legmagasabb fokú felkészültséget a támadó részéről, ugyanakkor a lebukás veszélye is itt a legnagyobb, hiszen – pár kivételtől eltekintve – közvetlen kontaktust létesít a célszeméllyel.⁴ A közvetlen kontaktus alatt nemcsak fizikai kapcsolatot kell érteni,

³ Ennek a mondatnak a jelentőségét majd a későbbiekben részletezem.

⁴ Kollár Csaba – Zakar Ákos: A Social Engineering és a manipulációs technikák és módszerek. *Biztonságtudományi Szemle*, 2. (2020), 2. 24.

hanem bármelyik online vagy offline kommunikációs technológiát fel lehet használni arra, hogy információt szerezzenek a *social engineering* támadás során a célszemélytől, célszemélyről. Igen, akár e-mailen, telefonon vagy szórólapon, vagy ajánlékba adott pendrive-val.

Kollár és Zakar továbbmennek, amikor megállapítják a humán kockázatok veszélyességével kapcsolatban, hogy:

„Sok esetben kevesebb idő- és energiaráfordítást igényel végrehajtásuk, mint egy technológiai módszernek. További előnyük, hogy olyan jellegű információk birtokába juthatunk, melyekkel más jellegű támadások kivitelezését meg lehet könnyíteni, illetve a célszemélyt rá tudjuk venni arra is, hogy helyettünk hajtson végre valamilyen támadást (pl. adatbázishoz hozzáférés). Ebbe a kategóriába sorolhatók azon módszerek, melyek végrehajtásához nincs szükség az informatika, szűkebb értelemben véve a számítógép használatára.”⁵

Milyen alapvető humán kockázatokat lehet azonosítani?

A humán kockázat egyrészt olyan tulajdonságokat takar, amelyek közvetlenül a felhasználó jelleméhez tartoznak. Ilyenek többek között a segítőkészség, a naivitás, a nyitottság és vizualitás.⁶

Oroszi Eszter ugyanakkor ennél még továbbment az osztályozásban, amikor négy csoportba sorolta azokat az emberi tényezőket, amelyeket a *social engineering* auditok alapján tapasztalt. Ezek a személyes, a munkahelyi, a pillanatnyi és az incidens kategóriák, amelyekhez további tulajdonságokat határozott meg.⁷

Kárász még további tulajdonságokat is felsorolt, amelyek összefüggésben állnak azzal, hogy a felhasználók jelentik az egyik legnagyobb kockázatot a kibertérben:

- hanyagság;
- kihasználható emberi tulajdonságok;
- vezetői viselkedés és interakciók;
- tudatosság hiánya.⁸

A felhasználók tulajdonságai, viselkedése a fizikai térben vajon minden esetben megmutatják, hogyan viselkedik online térben?

Gyerekkortól kezdve hallgattuk, hogy ne állj szóba idegennel. A fizikai térben ennek betartása nem nehéz, hiszen megismerjük az ismerőst, aki az utcán, a munkahelyen

⁵ Kollár–Zakar (2020): i. m. 24.

⁶ Gyarakai Réka: A közösségi média hatása a kiberbűncselekmények elkövetésére. *Magyar Rendészet*, 21. (2021), 2. 67–82.

⁷ Oroszi Eszter Diána: Social Engineering a koronavírus tükrében, avagy a rendkívüli helyzetet kihasználó támadási technikák és megelőzésük. *Dunakavics*, 8. (2020), 5. 6.

⁸ Kárász Balázs: Az információbiztonság felhasználói oldali humán kockázati tényezőinek hálózata. *Biztonságtudományi Szemle*, 2. (2020), 2. 58.

beszélgetni kezd velünk, vagy szívességet, segítséget kér. Ha egy munkavállaló találkozik a vezetőjével, akkor a beosztott megismeri őt, és a szemtől szembe érkező kérést, utasítást végrehajtja. A munkahelyen – függetlenül egy vállalkozás vagy szervezet nagyságától – ma már többször érkezik elektronikusan vagy telekommunikációs eszközön keresztül kérés, utasítás, információkérés.

Mennyit érhetnek a kötelezően előírt évente egy vagy két alkalommal lefolytatott biztonságtudatosító oktatások, továbbképzések a munkahelyeken?

5.1. IT-eszközök kockázatai – a mai ember által használt IT-eszközök veszélyei

Az IT-eszközök – azok eltulajdonítása mellett – kockázatait az azon tárolt adatok és információk, valamint annak a segítségével megszerzett adatok, információk jelentik. Az alapvető tudás hiánya jelenti véleményem szerint a legnagyobb kockázatot. A KSH adatai szerint míg 2010-ben a háztartások 58%-a rendelkezett internet-hozzáféréssel, addig 2020-ban ez a szám már 88%.⁹

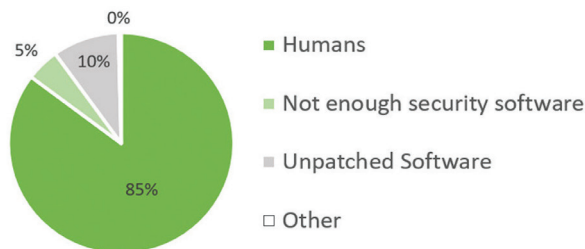
A Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság felmérésében – amelyet a 16 év feletti lakosság körében végeztek, és a minta nagysága 4000 fő – azt lehet látni, hogy a megkérdezettek 12%-a nyilatkozta az internethasználati szokásaival kapcsolatban, hogy teljesen profinak érzi magát, 23% az átlagosnál lényegesen több tudással rendelkezik, 44% átlagos felhasználói tudásúnak érzi magát, míg a maradék 21% gondolja úgy, hogy átlag alatti a tudása.¹⁰

Ezek a számok vajon mit mutatnak? Soknak vagy kevésnek ítélnék meg a 12%-ot? Mennyire tekinthetjük profinak, ha azt nézzük, hogy a közösségimédia-felületek közül 92%-uk használja a Facebookot, míg a Messengert mint chatprogramot 87%-uk?

2017-ben Las Vegasban tartottak konferenciát a Black Hat Hackereknek (fekete kalapos hekkerek), amely során a résztvevőknek különböző kérdéseket tettek fel. Kérdés volt, hogy mi vagy ki a leginkább felelős a kiberbiztonság megsértéséért? Az ember, a szoftver vagy az elégtelen biztonsági technológia? A felmérésben részt vevők több mint 85%-a az embereket nevezte meg a leginkább felelősnek a biztonsági szabályok megsértéséért. A javítás nélküli szoftver (10%) és az elégtelen biztonsági technológia (5%) messze elmaradt. Vagyis a fekete kalapos hackerek egy információs rendszer elleni támadás során inkább összpontosítanak az emberi gyengeségre (biztonságtudatosság hiánya vagy nem megfelelő ismerete), mint az eszközre vagy a szoftverre (1. ábra).

⁹ A lakosság internethasználata 2020-ban, lásd: www.ksh.hu/infografika/2021/internethasznalat_2021.pdf

¹⁰ Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: *Az elektronikus hírközlési piac fogyasztóinak vizsgálata. Internetes felmérés (2020).*

1. ábra: Black Hat Hackers Survey 2017

Forrás: <https://thycotic.com/resources/black-hat%2020-2017-survey/>

A hackerek az emberi sérülékenység egyik okának az úgynevezett „(kiber) biztonsági fáradtságot” jelölték meg, amely miatt a kiberhigiéna szabályait nem tudják betartani a napi feladatok ellátása során.

Ennek némiképp ellentmond a Microsoft által készített felmérés, amely szerint aggályos, hogy a cégek 58%-ának nincs átfogó biztonsági stratégiája. Ezt a tényt fokozza, hogy a felméréssel érintett cégek 86%-a szerint a biztonsági stratégia hiányának ellenére, általában elégedettek a saját IT-rendszereik biztonságával. Ami véleményem szerint megrázóbb, hogy a cégek 38%-a készül csupán biztonságtudatossági kampány indítására.¹¹

Ugyanakkor, amint a Microsoft publikálta a felmérését, sajnos szomorú és azonnali reagálást kívánó kép jelenik meg: „A vállalat megbízásából 1500 cseh, görög, lengyel, magyar, orosz és román vállalkozás vezetői körében elvégzett, felhőbiztonságot érintő felmérés szerint régióink vállalkozásainak csak alig több mint fele tart egy lehetséges kibertámadástól.”¹²

5.2. A „(kiber)biztonsági fáradtság” és kiberhigiéna

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálathoz tartozó Nemzeti Kibervédelmi Intézet évente készít lakossági kérdőívet, felmérést a biztonságtudatossággal kapcsolatban. Emellett az állami és önkormányzati szervek információs biztonságáról szóló 2013. évi L. törvény az eseménykezelő központ feladatának jelöli meg, hogy „a biztonságtudatos felhasználói magatartás elősegítése céljából oktatási anyagokat dolgozhat ki és tréningeket tarthat, felvilágosító, szemléletformáló kampányokat szervezhet”.¹³

¹¹ Microsoft: Kiberbiztonsági trendek Közép- és Kelet-Európában. A 2020-as év digitális biztonsági kihívásai és hasznos javaslatok cége ellenálló képességének fokozására.

¹² Térségi kiberbiztonsági kitekintés a Microsofttól. *Securinfo*, 2021. május 17.

¹³ 2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztségéről, 20. § (1) bekezdés k) pont.

Hogyan lehet belefáradni a kiberbiztonságba?

Ahogy a vállalatok és az állami szervek, a magánszemélyek is védik az információs rendszereikben tárolt adatokat. Már egy új IT-eszköz vásárlásánál vagy a régi eladásánál a gyártó által megadott biztonsági intézkedéseket szükséges elvégezni ahhoz, hogy a készülék előnyeit a felhasználók maradéktalanul élvezhessék.

A folyamatos biztonsági figyelmeztetésekkel és beállításokra kötelezéssel tartják napra készen az eszközök és az adatok védelmét a gyártók és a szoftverfejlesztők, ezt addig jelzik az eszköz vagy alkalmazás/szoftver tulajdonosának, amíg a szükséges változtatásokat el nem végzi. A különböző kényelmi szolgáltatásokat nyújtó szolgáltatók (netbankszolgáltatás, telefontársaság online ügyintézésére létrehozott alkalmazások, e-ügyintézés stb.) esetében viszont tapasztalható volt már nem egy esetben, hogy figyelmeztették a felhasználót, arra, ha az operációs rendszerét frissíti, szolgáltatásukat nem tudja ugyanolyan minőségben igénybe venni, mintha vár.

Az információs rendszerek biztonságára való állandó figyelmeztetések mellett, megjelennek még a közösségi oldalak fejlesztőinek is a biztonsági fejlesztései, a rádióból és televízióból érkező figyelmeztetések, a fényképekkel, videófelvevételekkel kapcsolatos figyelmeztetések, visszaélések. Ezek mellett a felhasználók egymás kioktatását is szívesen végzik, amivel a többi felhasználót elbizonytalanítják.

Amikor a social engineering veszélyeiről van szó, egy vállalat fizikai és adminisztratív védelmét ismertetik. Ez a támadás ugyanúgy összefüggésben van a rendszerben dolgozók fáradtságával, a kötelezően betartandó szabályokra való odafigyeléssel. A szinte rutinná váló napi tevékenységek ugyanúgy fáradtságot és figyelemhiányt okoznak.

Az alábbi pontokban „röviden” felsorolom a jelszókezelési hiányosságokat, amelyek összefüggésben állhatnak a hanyagsággal¹⁴ vagy a kiberfáradtsággal is:

- alapértelmezett, illetve túl egyszerű jelszavak használata;
- jelszavas védelem hiánya, hivatkozások előzetes ellenőrzés nélküli megnyitása;
- „túl bonyolult” jelszavak nem megfelelő kezelése (például felírása cetlire);
- azonos jelszó használata különféle felületeken – akár többszintű autentikáció miatt;
- ritka jelszócsere, jelszó megjegyztetése böngészővel számítógépen, illetve mobil eszközön;
- alapértelmezett ellenőrző kérdés és egyszerű válasz alkalmazása visszaállításhoz;
- jelszótároló alkalmazás nem megfelelő használata („saját” jelszavak tárolása);
- mobil eszköz nem megfelelő védelme (például feloldása mintával vagy számkóddal);

¹⁴ Kárász (2020): i. m. 61–62.

- fizikai biztonsági előírások (például tiszta asztal, „*clear desk*” politika¹⁵) figyelmen kívül hagyása;
- nem megfelelő hulladékkezelési és iratmegsemmisítési gyakorlat;
- felületesség az előírások elsajátításában és tudatossági képzésen való részvételben.

A jelszóhasználaton kívül még érdemes említeni az ismeretlenektől érkező leveleket, üzeneteket, amelyek linket vagy pdf-fájlt tartalmaznak, vagy figyelmeztetésnek tűnnek.

5.3. A tudatos magatartás a kérdőív és a számok tükrében

A felhasználók kiberbiztonsági tudatosságának növelése érdekében a mobil eszközök és a rajta tárolt adatok és az ahhoz való biztonságos hozzáférés területei kiemelt feladatnak tekintendők. Ahogy a tanulmány elején is írtam, a felhasználók biztonságát hasonlóan kell értelmezni, mint a fizikai térben érzett biztonságot. Az információs rendszerbe behatolók célja közvetetten a sértett felhasználó adatai, pénze, közvetlenül az ezek megszerzéséhez szükséges felhasználónév, jelszavak. Ez utóbbiak révén nemcsak a kiválasztott felhasználó adatait, hanem rajta keresztül további felhasználók adatait is meg tudja szerezni. Az Egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztika rendszer (ENyÜBS) alapján lekérdezett, az információs rendszer vagy adat megsértésének tényállása, amelynek statisztikai adataiban a legjobban lehet szemléltetni a kiberbiztonság (tudatosság) főbb pontjait.

A bűncselekmények számának vizsgálatakor a felhasználók biztonságtudatosságát jól szemlélteti az 1. és 2. táblázat.

A sértettek számának 2018 és 2020 közötti alakulása ugyanakkor érdekes, hiszen a magánszemélyek száma 2018. évben 462 fő, 2019. évben 321 fő, míg 2020. évben 579 fő volt. Az információs rendszer vagy adat megsértése a cégeknél 2019-ben volt magasabb, akkor 112 vállalkozást érintett, míg 2018-ban és 2020-ban 96-96 cég tett feljelentést.

¹⁵ A *clear desk* vagy tiszta asztal politika egy információbiztonsági, adatvédelmi intézkedés, amely arra figyelmezteti a felhasználót, hogy a munkaállomásán ne hagyjon iratokat, jegyzeteket, információkat hordozó dokumentumokat.

1. táblázat: *Közösségi médiával összefüggő bűncselekmények száma*

Btk. 423. § (ENYÜBS)	2018	2019	2020
Lezárt bűnügyek darabszáma	602	488	726
Közösségi médialafelületet érint	257	177	394
Érintett közösségi oldalak:			
Facebook	234	153	360
WhatsApp	0	0	2
Messenger	12	4	14
Instagram	4	6	9
Twitter	0	0	1
Pinterest	0	0	0
Snapchat	1	2	1
iWiW	0	0	0
myVIP	0	0	0
Myspace	0	0	0
Google+	2	2	4
LinkedIn	0	0	0
YouTube	2	2	3

Forrás: KR NNI Kiberbűnözés Elleni Főosztály

2. táblázat: *Weboldalak ellen irányuló támadások*

Btk. 423. § (ENYÜBS)	2018	2019	2020
Weboldalak ellen irányult			
Összesen	68	18	102
Deface (weboldal arculatának megváltoztatása)	3	5	3
DDoS (túlterheléses támadás)	11	16	24
Ransomware (zsarolóvírus)	71	109	85
Phishing (adathalászat)	59	78	67

Forrás: KR NNI Kiberbűnözés Elleni Főosztály

A törvény három külön fordulattal határozza meg a bűncselekmények elkövetési magatartásait. Ezeknek a fordulatoknak az elkövetési tárgya az információs rendszer, amelynek a betöltött funkciója a meghatározó.¹⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 459. §-a alapján információs rendszernek tekintünk minden olyan berendezést – vagy egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összességét –, amely automatikusan végez adatfeldolgozást, azaz adatok bevitelét, kezelését, tárolását, továbbítását látja el. Az információs rendszerek körébe tartoznak a számítástechnikai adatfeldolgozásra épülő memóriával rendelkező olyan egységek

¹⁶ Tóth Mihály: Alkothatók-e az informatikai bűnözés változatos formáit lefedni képes büntetőjogi tényállások? In Gál István László – Nagy Zoltán András (szerk.): *Informatika és büntetőjog*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2006. 184.

is, amelyek megjelenésükben eltérnek a „hagyományos” számítógépektől (például közcélú távbeszélő-szolgáltatás, információs rendszerek felhasználásával működő hírközlési, telekommunikációs rendszerek stb.).¹⁷

Ahogy azt a tanulmány „Biztonságtudatosság” pontjában is említettem, kérdőívet tettem közé a közösségi médiában, több, leginkább szakdolgozat és műhelymunka során szükséges kérdőíveket megosztó csoportba, amelyeknek igen magas a csoportlétszáma. A saját kutatásom szempontjából már az is érdekes volt, hogy ennyi felhasználó töltötte ki, vagyis egy, a számukra ismeretlen személy által megosztott weboldalt megnyitották és letöltötték.

Amennyiben összevetem saját kutatási eredményeimet, amelyeket a kérdőívben tapasztaltam a rendőrségtől beszerzett statisztikai számokkal, valamint az elérhető felmérésekben megállapítottakkal (szekunder forrásokkal), akkor elmondható, hogy:

- a felhasználók nem tesznek feljelentést a jelszavaikkal kapcsolatos visszaélésekkel összefüggésben;
- a hatóság nem foglalkozik a jelszavak megszerzésével, a felhasználói fiókok feltörésével, ami viszont előbb-utóbb a felhasználók bizalomvesztéséhez fog vezetni (ez pedig az online bűnözők malmára hajtja a vizet).

5.4. Biztonságban az interneten (kérdőív és számok tükrében)

Az elkészített kérdőívben nagy hangsúlyt fektettek a felhasználók a jelszó kezelésére, mivel egy jól megválasztott, biztonságos jelszóval védett eszköz vagy rendszer esetében sem lehet kijelenteni, hogy feltörhetetlen, mégis nehezebb hozzáférést biztosít külső támadások esetén.

A kérdőívben a megkérdezett személyek 22,6%-a a jelszókezelésnél azt a lehetőséget jelölte meg, hogy a jelszókiválasztásnál kis- és nagybetű kombinációt használ (közel ugyanennyi kitöltő írta, hogy a jelszó-kombinációja: nagybetű, kisbetű és a szám a jelszó végén található), de csak 15,1% válaszolta azt, hogy valamennyi felhasználói fiókjához eltérő jelszót használ. Ezek a százalékos számok még mindig kevésnek mondhatók, hiszen ez azt jelenti, hogy a kitöltők 77,4%-a kisbetűt használ a jelszavainál. Ezek a számok azért kétségbeejtők, mert az információs rendszer vagy adat megsértése bűncselekményének megállapításához szükséges, hogy az információs rendszer technikai intézkedésekkel biztosított védelemmel legyen el látva, és az a védelem aktív legyen, azaz rendelkezzen felhasználónévvel, jelszóval,

¹⁷ Molnár Gábor: XLIII. fejezet – Tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények. In Kónya István (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára*. 3. kiadás. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2016. 1764–1780.

tűzfalal vagy egyéb védelemmel.¹⁸ Ezek hiányában viszont nem valósul meg a bűncselekmény.

A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda által megnevezett jellemző elkövetési magatartások:

- e-mail-fiók „feltörése” (jogosulatlan, engedély nélküli belépés, üzenetek továbbítása, törlése, jelszó módosítása kapcsán a sértett számára a fiók hozzáférhetetlenné tétele);
- e-mail-fiók feltörése kapcsán Facebook-fiókba történő jogosulatlan, engedély nélküli belépés;
- Facebook-fiók „feltörése” (jogosulatlan, engedély nélküli belépés, üzenetek, fotók továbbítása, törlése; jelszó módosítása kapcsán a sértett számára a fiók hozzáférhetetlenné tétele, megszerzett adatokkal új „ál” fiók létrehozása);
- adathalászatra vonatkozó adatok évi adatai 59-78 darabszám körül mozog;
- digitális menetíró (tachográf) készülék mágneses „manipulálása”;
- cég szerverét, illetve elenyésző számban magánszemély számítógépes hálózatát ért zsarolóvírus-támadás;
- eltulajdonított laptop, mobiltelefon újra formázása;
- túlterheléses támadások (ezek száma évről évre emelkedik).¹⁹

3. táblázat: Jelszókezelések a bűncselekményekben

Btk. 423. § (ENYÜBS)	2018	2019	2020
Lezárt bűnügyek darabszáma	602	488	726
Közösségi médiafelületet érint	257	177	394
Jelszóhoz kapcsolódó Információk			
Sértetten kívül másnak is tudomása volt a jelszóról (sértett nyilatkozata alapján)	74	30	49
Papíralapon rögzítésre került (sértett nyilatkozata alapján)	1	0	5
Jelszóvédelem felhasználó-azonosítással	385	306	426
Jelszóvédelem – kettős hitelesítéssel	76	122	252

Forrás: KR NNI Kiberbűnözés Elleni Főosztály

A 3. táblázatba az elkövetett bűncselekményekben a jelszóval kapcsolatos nyilatkozatok kerültek (sajnos ezek a számok nem fedik a valóságot, hiszen feljelentéskor

¹⁸ Nagy Zoltán András: XLIII. fejezet. Tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények. In: Tóth Mihály – Nagy Zoltán András (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész.* Budapest, Osiris Kiadó, 2014. 594–595.

¹⁹ Vetter Dániel rendőr őrnagy, Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Kiberbűnözés Elleni Főosztály előadása nyomán.

és a sértett vagy tanúk kihallgatása során nem minden esetben kérdeznek rá a kihallgató rendőrök a jelszókezelésre).

5.5. Biztonságtudatosító kampány vagy bűnmegelőzés?

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának oktatói között már felmerült annak a kérdése, hogy a biztonságtudatosítás és a bűnmegelőzés között van-e különbség, illetve érdemes-e a két fogalom között különbséget tenni?

Ennek a kérdésnek a megválaszolása annyira nem is egyszerű, hiszen általában véve a kibertér fenyegetéseit és a megelőzéseket összemosják az ezzel foglalkozó szakemberek. Jó példa erre a Magyar Rendőrség hivatalos honlapján található bűnmegelőzés során adott tanácsok áttekintése, amelyek között több is foglalkozik például a tavalyi évben megjelent FluBottal vagy több zsarolóvírussal, zsaroló e-maillal.

A két fogalom között a következő különbségeket lehet tenni:

Biztonságtudatosság/biztonságtudatosítás:

- feladata nem feltétlenül a bűncselekmények megelőzése, hanem a biztonságos magatartásra vagy viselkedésre történő felhívás;
- kevésbé vagy egyáltalán nem játszik szerepet a predikció (jóslás), sokkal inkább a jelenben történő veszélyek, helyes magatartások betartásának meghatározása a feladata.

Bűnmegelőzés:

- feladata a bűncselekmények megelőzése, a bekövetkezett bűncselekmények esetén szükséges lépések meghatározása;
- a jelenlegi IT-eszközök és -rendszerek, valamint a velük kapcsolatos jövőbeni veszélyekre való figyelmeztetés lehetősége (prediktív rendészet).

5.6. Mire lehet ebből következtetni?

A kiberreziliencia, vagy más néven kiber-helyreállítóképesség az informatikai hálózatok és rendszerek túlélőképességét elősegítő, alkalmazkodóképesség-növelő, redundanciabiztosító elemek és eljárások összességét fedi. Mindazok a technológiák és folyamatok tartoznak tehát ide, amelyek egy esetleges informatikai támadás esetén biztosítani képesek a működés folyamatosságát, illetve egy kibertámadást követően a működés teljes helyreállítását.

A tanulmány első részében bemutatott, a fekete kalapos hackerekkel készített felmérés eredményei felébresztették már a szervezeteket, hogy erősítsék meg kiberbiztonsággal kapcsolatos tevékenységüket. Hosszú időn keresztül a kiberbiztonságot sokkal inkább a rendszerek és az informatikai eszközök fejlesztésében látták.

Azok tökéletesítésében bízva egyre nagyobb összegeket ruháztak be, hogy minél gyakrabban cseréljék, fejlesszék azokat. Az információs rendszereket és eszközöket működtető szoftverek frissítése, cseréje szintén első helyen szerepelt annak érdekében, hogy a szervezet vagy vállalat minél nagyobb biztonságban tudja az adatait. A nem jól kiválasztott és képzetlen munkavállalókra úgy tekintettek, mint olcsó munkaerőre. A valamennyire vagy már jól képzett, biztonsággal foglalkozó szakemberekre kevésbé tartottak igényt, vagy épp csak olyan területeken alkalmazták őket, ahol a tudásukat csak meghatározott körben ismerték meg.

A 2013. évi L. törvény előírja a szervezetek vezetőinek, hogy kötelesek gondoskodni az elektronikus információs rendszerek védelmi feladatainak és felelősségi köreinek oktatásáról, saját maguk és a szervezet munkatársai információbiztonsági ismereteinek szinten tartásáról.²⁰

Az alábbi tevékenységek megerősítését kiemelten fontosnak ítélték meg a vállalatok és szervezetek számára, azért, hogy az információs rendszereikhez kapcsolódó munkavállalók be tudják tartani a kiberbiztonsághoz fűződő feladataikat a már említett 2017-es Black hat hackers konferencián:

- A vállalat számára minden érdekelt fél oktatása a kiberbiztonság alapjairól.
- Emberközpontú megközelítés a kiberbiztonságban, amely a biztonsági beállítások könnyű kezelhetőségét helyezi előtérbe, miközben mások számára a vállalati rendszer bonyolultságát súgja.
- Multi-Factor Authentication megvalósítása e-mailekben és minden érzékeny, kiemelt fiókban.
- Titkosítás engedélyezése a felhasználói hitelesítő adatok és a magánélet védelme érdekében.
- A privilegizált fiókok kezelésének és biztonságának automatizálása.

Elsődleges kutatásom alapján a fentiekre tekintettel:

- alapvetően a kibertudatossággal összefüggő kifejezések és készségek megvan-nak (csak 4% mondta, hogy szokott ingyen wifire csatlakozni, ami hotelekben vagy bevásárlóközpontokban van);
- a jelszó megválasztásnál a biztonságos jelszó sémával tisztában volt (de legalábbis tudja, hogy milyennek kellene lennie);
- a kitöltők 68,2%-a 3-asra értékelte a biztonságérzetét az interneten (ez a szám leginkább azt mutatja, hogy ennyi figyel a weboldalak biztonságára).

Szekunder kutatásom ugyanakkor arra enged következtetni:

- a legtöbb felhasználója a Facebook közösségi oldalnak van, amivel összefüggésben tesznek a legtöbb feljelentést a jelszóval való visszaélés miatt;

²⁰ 2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati rendszerek elektronikus biztonságáról 11. § (1) bekezdés g) pont.

- a hatóságok a kihallgatások során nem kérdeznak rá a sértettek/feljelentők jelszóhasználati szokásaira, amivel nem erősítik bennük, hogy mire kell figyelni, mitől lesz biztonságos az internetes fiókjuk;
- még mindig több magánszemély tesz feljelentést, mint cég vagy vállalkozás, holott például az említett Microsoft-felmérés azt mutatja, hogy sokkal több céget kellene hogy érintsen egy-egy támadás.

6. Összegzés

Az elmúlt években a kibertérben elkövetett bűncselekmények és kibertámadások száma megnőtt, a támadók újabb és újabb támadási technikát és módszereket találnak ki. Az információs rendszerek és eszközök alkalmazása nemcsak egyre népszerűbb, hanem most már valamennyi generációra hatással van.

A kiberfenyegetések mennyisége és kifinomultsága folyamatosan növekszik. 2020-ban a Világgazdasági Fórum a 10 legnagyobb globális kockázat közé sorolta a kibertámadásokat, amelyek mintegy 530 milliárd eurós kárt okoztak világszerte, míg az EU-ban a kiberkémműveletek akár 60 milliárd eurós gazdasági kockázatot is jelentenek.

A 21. század előrehaladtával egyre több területen kerül sor a digitalizációra. Ez a társadalom szinte minden területére érvényes.²¹ Az olyan új élethelyzetek, mint a pandémia is, magával hozza, hogy az élet még több területén jelenjenek meg az információs rendszerek. A digitális munkahelyek mellett az önvezető járművek, a mesterséges intelligencia és a robotok segítik a hatékonyabb munkavégzést, de ugyanúgy a távirányítással működő drónok, amelyek a mezőgazdaságban az öntözést, az áruszállítást, és az objektumvédelemben a terület megfigyelését, a határ védelmét és a közlekedés biztonságát felügyelik.

A technika fejlődik, de ez nem elég, hiszen ezen eszközök hozzáférésehez még mindig köze van az azt üzemeltetőnek, vagy épp a fejlesztőnek.

Mára már felismerték, hogy a „leggyengébb láncszem az ember” kifejezésnek sokkal mélyebb jelentése van a kiberbiztonság és kibervédelem területén, mint a fizikai térben. Kiemelten sérülékeny csoportot jelentenek a fiatalkorúak is.²²

A kiberrezilienciával két európai szervezet is foglalkozik. Az egyik az Európai Űrkutatási Ügynökség (*European Space Agency*, ESA), a másik az Európai Védelmi Ügynökség (*European Defence Agency*, EDA).²³

²¹ Czenczer Orsolya: Külföldi minták – honi tennivalók a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában. *Börtönügyi Szemle*, 28. (2009), 1. 1–10.

²² Czenczer Orsolya: A gyermekbántalmazás és az erőszakos bűnelkövetés összefüggéseinek vizsgálata a hazai büntetés-végrehajtásban. In Homoki-Nagy Mária et al. (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, (81). Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 187–198.

²³ Nemzeti Kibervédelmi Intézet hírlevele: Európai ügynökségek akciószojvetsége a kiber reziliencia erősítésére. *E-gov Hírlevél*, 2021. október 18.

Az együttműködésnek az alábbi feladatok végrehajtása a célja:

- folyamatos információmegosztás és a megfelelő képességek megosztása;
- továbbfejlesztett képzés és személyre szabott kiberreziliencia-tanfolyamok és -gyakorlatok;
- az egyes szervezetek hozzáféréseinek megkönnyítése a saját közösségeikhez, szakértelmükhöz és infrastruktúrájukhoz;
- az EDA és az ESA közötti együttműködés kiterjesztése más kulcsfontosságú kiberbiztonsági szereplőkre Európában, mint például az Európai Bizottság, a Külügyi Szolgálat, az EU Műholdközpontja, az ENISA, az Európai Biztonsági és Védelmi Főiskola és az Európai Kiberbiztonsági Kompetencia Központ és Hálózat, hogy csak egy párat említsek.

Egy vállalatnál vagy egy szervezetnél a biztonsági és védelmi feladat végrehajtása akkor működik, ha az elvárt biztonsági szint megfelelő, az azt végrehajtó személyek ismerik és figyelemmel követik a szükséges intézkedéseket, és reagálnak a felépő problémákra. Nem elhanyagolható az oktatás kérdése. Ennek egyik legnagyobb hibája, amikor egy, már bekövetkezett probléma vagy támadás esetén nem tudnak reagálni, a bekövetkezett kárt elhárítani vagy csökkenteni. Épp emiatt sok helyen az évi egyszeri oktatás vagy e-learning-anyag, vizsga nem feltétlenül elegendő, hiszen ezzel nem tud kialakulni a tényleges tudatosság.

A tanulmányhoz készített kérdőív és az állami vagy magánszektorban elkészített felmérések azt mutatják, hogy a munkahelyi és az otthoni biztonságtudatosság nincs párhuzamban egymással. Amíg a munkahelyi tudatosságot különböző szinteken ellenőrzik, az otthonit nem. Ennek a legnagyobb hibája, hogy az otthoni munkavégzés során elkövetett egyéb hibák kihatással lehetnek egy szervezet biztonságára (social engineering támadások).

Mezei Kitti megállapításával egyetértve a biztonságtudatosság többlépcsős feladat. Fontos belátni, hogy a kiberbűnözés komplex problémakört foglal magában, amellyel szemben többlépcsős stratégiának az alkalmazása vált indokolttá. Ebben kiemelt jelentősége van elsődlegesen a prevenciónak, különösen a felhasználókhöz igazított oktatásnak, ismeretterjesztésnek, mert még mindig az ember a leggyengébb láncszem a kiberbiztonság szempontjából. Fontos a harmonizált, egységes nemzetközi szabályozás megteremtése büntető anyagi és eljárásjogi tekintetben. A fokozott együttműködés elősegítése is lényeges elem a magánszektor és a bűnüldöző hatóságok között, illetve az egyes bűnüldöző hatóságok között. Szükséges továbbá, hogy az új kihívásokra a jogalkotók adekvát módon és gyorsan reagáljanak, és a jogalkalmazókat is felkészítsék erre, mert a technológiai fejlődés új elkövetési módokat teremt meg, amelyeknek jogi minősítése vitatott lehet.²⁴

²⁴ Mezei Kitti: A kiberbűncselekmények hazai szabályozásának aktuális kérdései. *Magyar Jog*, 66. (2019), 5. 305–314.

A cégek, vállalkozások tekintetében erősíteni kellene azt, hogy a hatóságok felé intézett jelzés egy kibertámadásról nem maradhat abban az esetben sem magánügy, ha képesek annak elhárítására, vagy a kár csökkentésére, hiszen a bejelentési kötelezettséggel az ország kiberbiztonságát és -védelmét is erősítik.

A *Biztonságtechnikai szakportál* által publikált jelentésben kiemelték, hogy kelet-közép-európai régiós szinten a tagállamok között Magyarországon a második leg-súlyosabb veszélyforrás a munkavállalók alacsony tájékozottsága. Ennek ellenére az alkalmazottak felkészítését célzó kiberbiztonsági képzéseket Magyarországon csak a cégek 30%-a tervezett elindítani 2021-ben.²⁵

Ez azt is jelenti, hogy nemcsak szükséges, hanem muszáj foglalkozni a biztonságtudatosítással a kibertérben és az online eszközökön.

A tudatosításban és oktatásban kiemelt szerepe van a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen folyó oktatásoknak, kutatásoknak és együttműködési megállapodásoknak, amivel remélhetőleg újabb és újabb biztonságtudatosító ismeretterjesztő anyagokkal járulnak hozzá a közzolgálatban és a magánszektorban lévő képzésekhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Czenczer Orsolya: Külföldi minták – honi tennivalók a fiatalok büntetés-végrehajtásában. *Börtönügyi Szemle*, 28. (2009), 1. 1–10.
- Czenczer Orsolya: A gyermekbántalmazás és az erőszakos bűnelkövetés összefüggéseinek vizsgálata a hazai büntetés-végrehajtásban. In Homoki-Nagy Mária – Karsai Krisztina – Fantoly Zsanett – Juhász Zsuzsanna – Szomora Zsolt – Gál Andor (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis: Acta Juridica et Politica*, (81). Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 187–198.
- Európai ügynökségek akciószövetsége a kiber reziliencia erősítésére. *E-gov Hírlevel*, 2021. október 18. Online: <https://hirlevel.egov.hu/2021/10/18/europai-ugynoksegek-akcioszovetsege-a-kiber-reziliencia-erositesere/>
- Gyaraki Réka: A közösségi média hatása a kibercselekmények elkövetésére. *Magyar Rendészet*, 21. (2021), 2. 67–82. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2021.2.4>
- Kárász Balázs: Az információbiztonság felhasználói oldali humán kockázati tényezőinek hálózata. *Biztonságtudományi Szemle*, 2. (2020), 2. 57–68. Online: <https://biztonsagtudomanyi.szemle.uni-obuda.hu/index.php/home/article/view/51/52>
- Kollár Csaba – Zakar Ákos: A Social Engineering és a manipulációs technikák és módszerek. *Biztonságtudományi Szemle*, 2. (2020), 2. 23–38. Online: <https://biztonsagtudomanyi.szemle.uni-obuda.hu/index.php/home/article/view/58/50>
- Mezei Kitti: A kibercselekmények hazai szabályozásának aktuális kérdései. *Magyar Jog*, 66. (2019), 5. 305–314.
- Microsoft: *Kiberbiztonsági trendek Közép- és Kelet-Európában. A 2020-as év digitális biztonsági kihívásai és hasznos javaslatok cége ellenálló képességének fokozására*. Online: https://info.microsoft.com/CE-SCRTY-CNTNT-FY21-04Apr-27-JelentesKiberbiztonsagitredekKozepesKeletE-uropaban-SRGC4609_01Registration-ForminBody.html

²⁵ Térségi kiberbiztonsági kitekintés... (2021): i. m.

- Molnár Gábor: XLIII. fejezet. Tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények. In Kónya István (szerk.): *Magyar büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára*. 3. kiadás. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2016. 1764–1780.
- Nagy Zoltán András: XLIII. fejezet. Tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények. In Tóth Mihály – Nagy Zoltán András (szerk.): *Magyar büntetőjog. Különös rész*. Budapest, Osiris Kiadó, 2014. 589–604.
- Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: *Az elektronikus hírközlési piac fogyasztóinak vizsgálata. Internetes felmérés* (2020). Online: https://nmhh.hu/dokumentum/218531/internetes_felmeres_2020.pdf
- Oroszi Eszter Diána: Social Engineering a koronavírus tükrében, avagy a rendkívüli helyzetet kihasználó támadási technikák és megelőzésük. *Dunakavics*, 8. (2020), 5. 5–20. Online: http://dunakavics.uniduna.hu/Online_2005.pdf
- Pusztai Ferenc – Csábi Szilvia: *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2004.
- Térségi kiberbiztonsági kitekintés a Microsofttól. *Securinfo*, 2021. május 17. Online: www.securinfo.hu/hirek/12278-tersegi-kiberbiztonsagi-kitekintes-microsofttol.html
- Tóth Mihály: Alkothatók-e az informatikai bűnözés változatos formáit lefedni képes büntetőjogi tényállások? In Gál István László – Nagy Zoltán András (szerk.): *Informatika és büntetőjog*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2006. 180–188.

Jogi források

2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről

2013. évi L. törvény az állami- és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról

ABSTRACT

The Role of Security Awareness, Questions about Cybersecurity

Réka GYARAKI

Our lives are increasingly dependent on IT tools and systems. More and more people are using the innovations brought about by the 4th Industrial Revolution, but the dangers are less and less known. The web and information systems have brought a technological explosion that the average user may not be able to keep up with. However, if the average user is not aware of security on their own devices and systems, it can be reasonably assumed that the same user will not be aware of security at work.

In the public and private sectors, the prevention of cyber-attacks and the examination of the vulnerabilities of the sectors will focus on the weakest link in the chain that causes the vulnerability of information systems. In this study, I am looking for the answer to the current practice of developing cyber security in Hungary and the skills we can use to strengthen people as components of the chain.

Keywords: cybersecurity, awareness, users, good practice, information systems

Hibrid migráció Belarusból az Európai Unióba

URBÁN Ferenc¹

A cikk bemutatja azt a folyamatot, amelynek során a belarusz–lengyel határ közelében táborozó irreguláris migránsok reményvesztetten kíséreltek meg bejutni az EU-ba. Róluk naponta tudósítottak a különböző médiumok 2021-ben, ám 2022 év elején már veszített hírértékéből a világpolitika ütközőzónájában rekedt embercsoportok sorsa.

Tanulmányomban azt vázolom, milyen tényezők hatása vezetett a kialakult helyzethez, és a nemzetközi migráció hagyományosan használt fogalmi keretei milyen mértékben alkalmazhatók a jelenségre.

Kulcsszavak: irreguláris migráció, menedékkérelem, hibrid migráció

1. Irreguláris migráció Belarusban

2022 januárjában is több száz migráns² tartózkodott a belarusz–lengyel határon annak reményében, hogy bebocsátást nyernek Lengyelország és így az Európai Unió területére. Az IOM adatai szerint a lengyel határhoz közeli Brusgi település szükségbefogadó állomásán összesen 628 fő tartózkodott, többségük nő (176 fő) és gyermek (286 fő), csupán egynegyedük férfi (166 fő).³ Állampolgársági megoszlásukat tekintve nagyrészt iraki állampolgárok, kurd területről származók, ezenkívül kisebb számban vannak köztük szíriaiak, irániak és néhány afrikai kontinensről származó is.

A szükségbefogadó állomáson elhelyezett személyek ellátásáról a Belarusz Vörös-kereszt gondoskodik, amely az állomáson befogadott irreguláris migránsok regisztrációját is végzi.

Az események mögött rejlő okok között felsejlik a NATO-tagállamok – beleértve az EU-tagállamok – és Oroszország közötti 2022-t megelőző években egyre fokozódó konfliktus, amelynek mintegy mellékszereplőjévé vált Belarusz is mint az orosz érdekek egyik legfontosabb kiszolgálója és az Oroszországból érkező állami támogatások fő kedvezményezettje.

¹ Osztályvezető, Központi Statisztikai Hivatal, Vándorlásstatisztikai osztály; doktori hallgató, Nemzeti Közszociológiai Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: ferenc.urban1980@gmail.com

² Nemzetközi migrációban részt vevő személy.

³ Hunderte Migranten haaren an polnisch-belarussischer Grenze aus. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2022. január 1.; IOM Belarus: *Response for the Stranded Migrants in Belarus*. Situation Report (2022. január 14–20.).

A folyamat gyökerei mélyebben keresendők, mint a belarusz–lengyel határon kialakult migrációs válsághelyzethez vezető tényezők.

2. Az irreguláris migráció értelmezési lehetőségei

A nemzetközi migráció, különösen az irreguláris migráció, valamint a menekültüggyel összefüggésben álló migráció egyik jellegzetessége a bizonytalansága, ami számos befolyásoló tényező együttes hatására vezethető vissza. Ezek a faktorok⁴ nem várt hatást gyakorolnak a migrációra.⁵

Az irreguláris migráció nagyfokú bizonytalansága miatt előrejelezhetősége is nehézkes, ez a nehéz előrejelezhetőség különösen igaz, ha néhány évre előre, éves bontásban szeretnénk folyamatokat jelezni. A kényszmigrációban részt vevők mozgásának előre számítása a jelenség természetéből fakadóan úgy ütközik számos nehézségbe, hogy egyaránt nagy jelentősége van a származási és a célországok demográfiai folyamataiban.⁶

A migráció jellemzésére több elméleti keretet is kidolgoztak a terület kutatói, de átfogó, minden problémát érintő elméletnek még híján van a migrációs tudomány. A migrációs elméleteket a legtöbb kritika azzal összefüggésben érte, hogy mindegyik a saját rész tudományos valósága irányából próbált magyarázatot találni a jelenségre, és nem tartalmaztak mindent lefedő megközelítést,⁷ feltéve, hogy létezik ilyen megközelítés. Átfogó elméleteknek híján van a migráció tudománya általában is, „a nemzetközi migrációnak nincsen egységes, átfogó elmélete, csak elmélettörzsek léteznek, amelyek nagyrészt egymástól elszigetelten jöttek létre”.⁸ A kényszmigráció jelensége és hozzá kapcsolódóan a menekültügy különösképp olyan terület, ahol nagyobb szükség mutatkozik az átfogó elméletek terén.

A menekültügyre, illetve a menedékkérők motivációjára vonatkozó elméleteknek csak viszonylag elenyésző hányada keresi a kényszmigrációt kiváltó okok között⁹

⁴ Ezek a tényezők megnyilvánulhatnak egy országon belüli konfliktus eszkalálódásában, fegyveres konfliktusok kiszélesedésében.

⁵ European Asylum Support Office: *The Quantitative Assessment of Asylum-Related Migration. A Survey of Methodology*. 2017.

⁶ George Disney et al.: *Evaluation of Existing Migration Forecasting Methods and Models*. Report for the Migration Advisory Committee: Commissioned research. ESRC Centre for Population Change, University of Southampton, 2015. 48.

⁷ Joaquín Arango: Explaining Migration: A Critical View. *International Social Science Journal*, 52. (2000), 165. 293.

⁸ Douglas S. Massey et al.: A nemzetközi migráció elméletei: áttekintés és értékelés. In Sik Endre (szerk.): *A migráció szociológiája*. Budapest, ELTE Társadalomtudományi Kar, 2012. 7.

⁹ Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán: *A migráció elmélete*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2014.

Ha a migráció kiváltó oka a jobb megélhetésre törekvés, akkor gazdasági migrációról beszélhetünk. „[A] jobb pénzügyi lehetőségek keresése avagy a származási országban tapasztalható megélhetési lehetőségek szűk vagy ki nem fizetődő volta nem lehet alapja menedékjogi státusz megadásának.”

a gazdasági szempontot, többségük a kényszermigrációt a különböző harcokkal, fegyveres konfliktusokkal magyarázza.¹⁰

Abban az esetben, ha léteznek is a kényszermigrációra kidolgozott elméletek, nehézségekbe ütközik az operacionalizálásuk anélkül, hogy jelentésük veszteséget szenvedne. Vannak ugyan olyan elméletek, amelyek megpróbálják összeegyeztetni a különböző gazdasági, politikai folyamatokat értelmező elméleteket és a társadalmi, politikai elméleteket, ám hiába tartalmaznak több tényezőt, mégsem elegendők a jelenség alapos feltárására.¹¹

3. Az irreguláris migrációt befolyásoló tényezők

A migrációs folyamatok elemzéséhez – és ebbe beleértve a kényszermigrációs folyamatokat is – megfelelő horizontális elméletként szolgálhat a klasszikus *push-pull elmélet*.¹² Ezt módosította Lee,¹³ aki szerint a migrációt négy tényező együttese váltja ki, amelyek a következők: az egyik az úgynevezett *push faktor*, amely a származási országa elhagyására készíti a migránst, a másik az úgynevezett *pull faktor*, ezek a célország kiválasztását elősegítő tényezők. Továbbá vannak *köztes tényezők*, amelyek elősegítik vagy gátolják a migrációt, illetve beszélhetünk még a migrációban részt vevő személy egyéni hozzáállásáról. Mindazonáltal ez az elmélet sem mindenható, mivel ahhoz, hogy meghatározó legyen, minden tényezőnek (faktornak) azonos mértékben kellene kifejtenie hatását.¹⁴

Különbségek mutathatók ki a *push faktorokban* is, mert megkülönböztethetők *hard és soft push faktorok*. Egy fegyveres konfliktus vagy egy természeti katasztrófa a *hard push faktorok* közé sorolható, amely azonnali migrációra készíti az adott személyt. A *soft push faktorok* sokkal inkább valamilyen tudatos döntést eredményeznek, *soft push faktor* lehet például a gazdasági tényező. A *soft push faktor* kiegyensúlyozottabb, stabil migrációt vált ki, a *hard push faktor* nagyon nehezen jelezhető előre, mert gyors, kiszámíthatatlan mozgást okoz.

A *soft push faktor* eredményeképpen kiváltott migráció jellemzően egyéni döntés eredménye, míg a *hard faktor* által generált migráció erőteljesen külső tényezők hatására jön létre.¹⁵

¹⁰ Anjali Suriyakumaran – Yuji Tamura: Asylum Provision: A Review of Economic Theories. *International Migration*, 54. (2016), 4. 24.

¹¹ Aristide R. Zolberg: The Next Waves: Migration Theory for a Changing World. *The International Migration Review*, 23. (1989), 3. 423.

¹² Everett S. Lee: A Theory of Migration. *Demography*, 3. (1966), 1. 47–57.

¹³ Ernst Georg Ravenstein: The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48. (1885), 2. 167–235.

¹⁴ EASO (2017): i. m. 10.

¹⁵ Sture Öberg: Spatial and Economic Factors in Future South-North Migration. In W. Lutz (szerk.): *The Future Population of the World. What Can We Assume Today?* London, Earthscan, 1994. 361–385.

A nemzetközi vándorlást kiváltó társadalmi, politikai és egyéni tényezők rendszere összetett, rendkívül nehéz ezek közül kiválasztani csupán egyetlen faktort, és azt azonosítani a migrációt kiváltó okként.

A migráció jelenleg is bevett kategorizálása például az önkéntes és a kényszer migráció kategóriáinak használata mára már meghaladott, sokkal inkább célravezető lehet a migráció jelenségének komplex megközelítése. Ennek során a migrációra vonatkozó döntésre úgy kell tekinteni, mint amelyet külső kényszerítő tényezők és egyéni megfontolások együttese vált ki.¹⁶ Váratlanul kirobbanó fegyveres konfliktusok lehetnek azonnali kiváltó okai a nemzetközi vándorlásnak vagy a harcok okozta gazdasági hanyatlás eredményeként is elvándorolhatnak az emberek.

Kutatások alapján megállapítható, hogy a kényszer migráció során a célország kiválasztásánál sokkal inkább meghatározó a célországról kialakult kép, a célország híre, semmint az ott uralkodó társadalmi-gazdasági folyamatok. Az előbbi tényezők szerepe a modern infokommunikációs eszközök és a szociális média nagyfokú elterjedtsége idején egyre inkább előtérbe kerül. Egy az Európai Bizottságnak készült tanulmányában Böcker és Havinga¹⁷ összefoglalóan esélynek nevezi azokat a tényezőket, amelyek a társadalmi faktorokon kívül meghatározók a migrációra vonatkozó döntés meghozatalakor.

4. Az EU és Belarusz közti konfliktus eszkalálódása

A kezdetek a 2020. tavaszi belarusz elnökválasztásokig vezethetők vissza, amelyet az Európai Unió és a Nyugat meghatározó képviselői szerint elcsalt a hatalmát erőszakkal is megőrző Aljakszandr Rihoravics Lukasenka. Az Európai Tanács 2020 augusztusában nyilatkozott úgy először, hogy Lukasenka választási csalást hajtott végre, az Európai Unió tagállamainak állam- és kormányfői egyben kiálltak a belarusz nép demokráciához és szabad választásokhoz való joga mellett.¹⁸ Ezt követően az EU vezetői az októberi rendkívüli európai tanácsi ülésen a tavaszi elcsalt választásokat követő tüntetéseken bebörtönzött ellenzékiek szabadon bocsátásáért álltak ki, és haladéktalanul szankciók bevezetését követelték Belarusszal szemben,¹⁹ valamint felemelték szavuk egy demokratikus Belaruszért. Ezt követően 2020 novemberében az Európai Unió Tanácsa 14 magas rangú belarusz tisztségviselővel, köztük Lukasenkával szemben vezettek be szankciókat.

¹⁶ Russell King: Towards a New Map of European Migration. *International Journal of Population Geography*, 8. (2002), 2. 89–106.

¹⁷ Anita Böcker – Tetty Havinga: *Asylum Migration to the European Union: Patterns of Origin and Destination*. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities 1998.

¹⁸ European Council – Council of the European Union: *Timeline – EU Restrictive Measures against Belarus* (é. n.).

¹⁹ Special European Council, 1-2 October 2020. Lásd: www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2020/10/01-02

Az EU Tanácsa a belarusz tisztségviselőkkel szemben bevezetett szankcióit 2020. év végén kiterjesztette a belarusz gazdasági élet jelentősebb szereplőire is.²⁰

2021. május végén a belarusz hatóságok földre kényszerítették a Ryanair légitársaság Athénból Vilniusba tartó repülőgépét – bombafenyegetésre hivatkozva, amin Raman Pratasevich belarusz ellenzéki újságíró és barátja, Sofia Sapega utaztak. A leszállítás után a belarusz hatóságok őrizetbe vették az ellenzéki újságírót.²¹

A kialakult kényes helyzet tovább fokozódott, a belarusz hatóságok lett diplomatákat is kiutasítottak, majd az Európai Unió Tanácsa a Belavia belarusz légitársaságot korlátozta az európai uniós légtérhez és repülőterekhez való hozzáférésben. Ez a lépés praktikusán azt jelentette, hogy minden belarusz érdekeltségű légitársaságot, illetve légi járművet az EU Tanácsa kitiltott az Európai Unióból. 2021 nyarán az EU újabb szankciókat vezetett be belarusz tisztségviselőkkel és üzletemberekkel szemben.²²

A belarusz vezető azonban nem rettent meg az EU-szankcióktól, és további módon próbált meg hatást gyakorolni az Európai Unióra. 2021 júliusa óta szervezett, tömeges irreguláris migráció negatív hatásával, mesterséges irreguláris migrációs nyomással igyekszik hatást gyakorolni az Európai Unió talán egyik legsérülékenyebb szakpolitikájára, a migrációs és menekültügyi politikára.

Ahogy az az Európai Unió Bizottságának 2021 szeptemberében kiadott közleményében olvasható, a változó migrációs helyzetek jelentős nyomást gyakorolhatnak az EU külső hatáira.²³ Az EU Bizottsága a 2021 júliusától a Belarusz irányából az EU keleti határait fenyegető irreguláris migrációt államilag támogatott mozgásként határozta meg, amellyel Belarusz egyértelmű célja az Európai Unió tagállamainak destabilizálása.²⁴

5. Államilag szervezett irreguláris bevándorlás

A belarusz állam 2021 júliusától államilag szervezett irreguláris bevándorlást folytat a Belavia légitársaság bevonásával, elsősorban Irak Kurdisztánnak²⁵ nevezett térségből szervez Európába irreguláris migránsokkal repülőjáratokat. Az EU Bizottságának Közleménye megállapítja, hogy a belarusz hatóságok elsősorban iraki

²⁰ European Council – Council of the European Union (é. n.): i. m.

²¹ European Council – Council of the European Union: *European Council Conclusions on Belarus, 24 May 2021. III. Belarus* (2021. május 24.).

²² European Council – Council of the European Union (é. n.): i. m.

Jellemző, hogy 2022 januárjában Budapestről Minszkbe nincsen közvetlen járata a Belavia légitársaságnak, csak moszkvai átszállással lehet eljutni oda. Lásd: <https://en.belavia.by/>

²³ Európai Bizottság: *A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a migrációról és a menekültügyről szóló jelentésről.* COM(2021) 590 végleges (2021. szeptember 29.).

²⁴ Európai Bizottság (2021): i. m.

²⁵ Hivatalosan Kurdisztáni Autonóm Régió: https://hu.wikipedia.org/wiki/Iraki_Kurdiszt%C3%A1n

állampolgárokat utaztattak Belarusbba repülővel, majd onnan segítették őket a litván, lett és lengyel határ megközelítésében is.²⁶

A Belarusbban kialakult válsághelyzet tanúságait levonva az EU Bizottsága megállapította, hogy

„[a] Belarusbban és Afganisztánban zajló közelmúltbeli fejlemények azt mutatják, hogy az EU-nak folyamatosan értékelnie kell az új tendenciákat, és készen kell állnia, hogy reagáljon azokra, ki kell igazítania a jelenlegi szabályozást, és új intézkedéseket kell előírnyoznia a migrációs és menekültügyi rendszerrel való, általában támogatott migráncscsempészés vagy bűnszövetkezetek által elkövetett visszaélések megakadályozása érdekében”.²⁷

Beszédes adat, hogy a Litvániába érkező irreguláris migránsok száma 2021-ben több mint ötszerez volt több, mint 2020-ban, és a Lengyelországba és Lettországba illegális módon belépő migránsok száma is jelentős növekedést mutatott.²⁸

Az EU-ba való illegális belépések megakadályozása érdekében hozott diplomáciai, operatív és pénzügyi támogatások hatására (és az időjárás tényezőnek is köszönhetően) a belépések száma 2021. év végére lecsökkent. Az operatív intézkedések keretében a Frontex tisztségviselőket helyezett ki (103 főt) a szóban forgó EU-tagállamokba.²⁹ Az ESO is szakértőket küldött Litvániába és Lettországba. Ezenkívül Litvánia uniós szükséghelyzeti támogatást is kapott a menedékkérők legsürgetőbb igényeinek kielégítésére. Litvánia az uniós polgári védelmi mechanizmust is aktiválta, az EU Bizottsága pedig szorosan együttműködik a litván hatóságokkal Litvánia visszaküldési kapacitásainak megerősítése érdekében.³⁰

Lengyelország 2021 nyarán határkerítést épített a Belarusszal szomszédos határszakaszára, az illegális belépések megakadályozására. 2021 őszén viszont már egy állandó, mozgásérzékelőkkel ellátott acél fal felépítéséről döntött a lengyel parlament, ami 200 km hosszú lesz és 5,5 m magas, építési költsége pedig el fogja érni a 353 millió eurót.³¹ A megerősített műszaki határfal felépítése végül 2022 januárjának végén kezdődött el.

A Frontex adatai alapján az Európai Unió keleti határszakaszán felfedett irreguláris migránsok száma, ahogy ez az 1. ábrán is látható 2021. januártól – novemberig terjedő időszakban megközelítette a 8000 főt.³² 2020-ban a keleti határszakaszon felfedett irreguláris migránsok száma még csak 615 fő volt, vagyis a növekedés mértéke kiugróan magas, 1271%. Ez a növekedés egyértelműen a Belarusbban zajló migrációs folyamatokra vezethető vissza.

²⁶ Európai Bizottság (2021): i. m.

²⁷ Poland to Build Belarus Border Wall to Block Migrant Influx. *BBC News*, 2021. október 29.

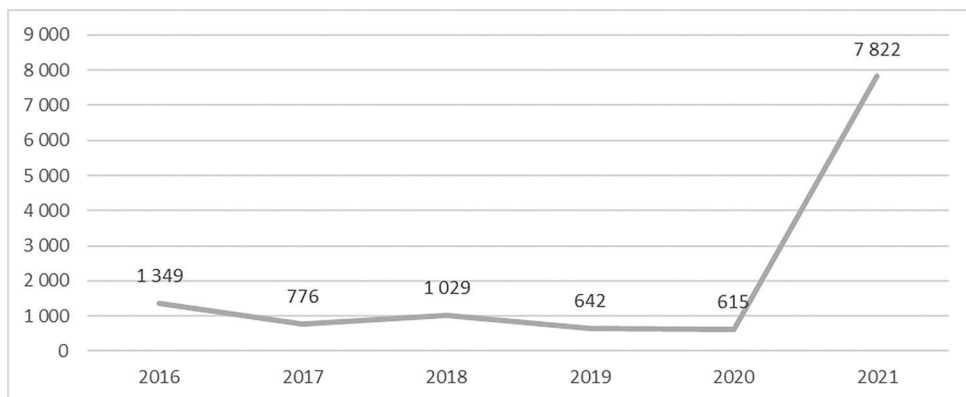
²⁸ Frontex Migratory Map: <https://frontex.europa.eu/we-know/migratory-map/>

²⁹ Európai Bizottság (2021): i. m.

³⁰ Európai Bizottság (2021): i. m.

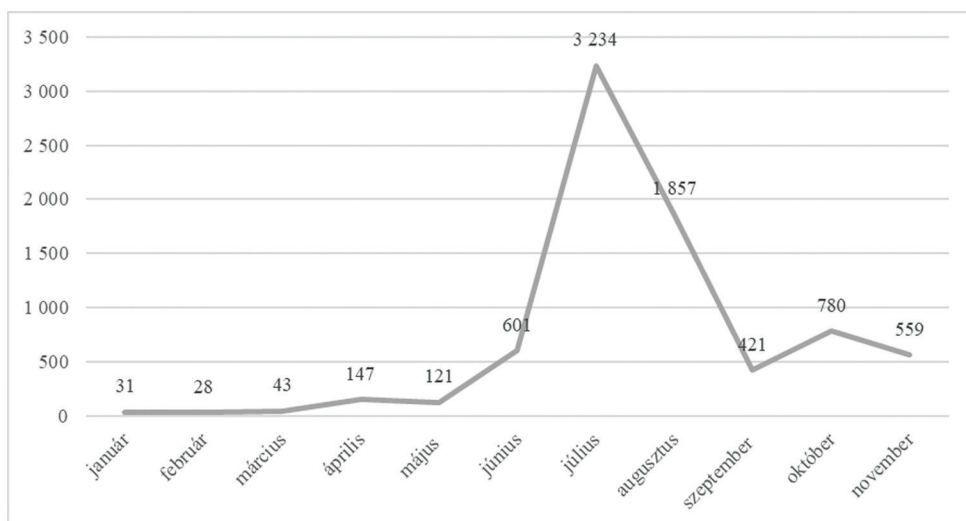
³¹ *BBC News* (2021): i. m.

³² Frontex Migratory Map.

1. ábra: Az EU keleti határán felfedett irreguláris migránsok száma 2016–2021

Forrás: a szerző szerkesztése a Frontex adatai alapján

2. ábra: Az EU keleti határán felfedett irreguláris migránsok 2021. január–november*

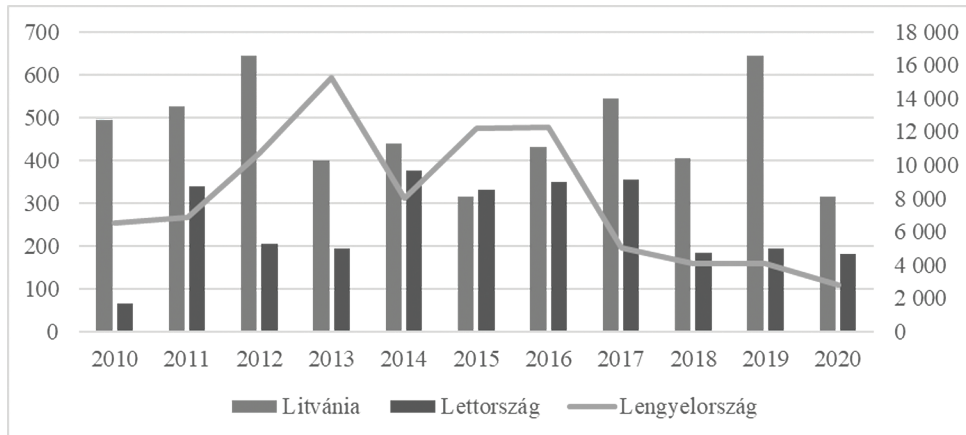
Forrás: a szerző szerkesztése a Frontex adatai alapján

A 2021. évi évközi adatok alapján is látható, hogy az EU keleti határán felfedett irreguláris migránsok számának növekedése júniusban indult el (lásd 2. ábra), majd eddigi csúcát júliusban érte el. Ez az időszak egybeesik az Aljakszandr Rihoravics Lukasenka által jóváhagyott szervezett irreguláris bevándorlás felfutásával.

A benyújtott menedékjogi kérelmek számának alakulását is megvizsgáltam az EU keleti határszakaszán tapasztalt irreguláris migrációs mozgás által érintett három országban, így Litvániában, Lettországbán és Lengyelországban. 2021-et megelőzően a Lengyelországban benyújtott menedékjogi kérelmek száma egy-két év

kiugrásától eltekintve néhány ezer fő körül alakult, míg a két balti államban a rögzített kérelmek száma rendre pár száz fő volt.

2021-ben (a januártól szeptemberig terjedő időszakban) Litvániában mutatható ki látványos növekedés. Ahogyan az a 3. ábrán is látható a kérelmek száma 3000 fő fölött volt, ami több mint tízszeres növekedés, Lettorszáiban is közel háromszoros növekedés látható a 2010-es években rögzített évi kérelemszámhoz képest. A Lengyelországban rögzített menedékjogi kérelmek száma tulajdonképpen 2021 első tíz hónapjában az azt megelőző évek nagyságrendjét mutatja.

3. ábra: Benyújtott menedékjogi kérelmek száma (y tengely) a három országban

Forrás: a szerző szerkesztése az Eurostat adatai alapján, lásd: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database>

6. Hibrid migráció

A belarusz EU-határon tapasztalt irreguláris migrációs események rávilágították a figyelmet az államilag szervezett embercsempészés mint a politikai nyomásgyakorlás eszközére.

A hibrid háború fogalma a Krím félsziget Oroszország által történt annektálását követően lett gyakori kifejezés a nemzetközi és a hazai médiában. A hibrid háború újfajta hadviselést jelent, amelynek során a hibrid hadviselő integrált módon alkalmazza az állam diplomáciai, információs, katonai, valamint pénzügyi hatalmi eszközeit.³³ További meghatározó tartalmi eleme a definíciónak, hogy a hibrid hadviselés folytatása során különösen fontos az információs hadviselés, vagyis a narratíva

³³ Somodi Zoltán – Kiss Álmos Péter: A hibrid hadviselés fogalmának értelmezése a nemzetközi szakirodalomban. *Honvédségi Szemle*, 147. (2019), 6. 22–28.

uralásának képessége. A hibrid hadviselő célja bizonytalanság előidézése a saját szerepére vonatkozóan, és így abban bízik az ilyen háborút folytató fél, hogy tevékenysége a háborús küszöb alatt észrevétlen maradhat.³⁴

A hibrid hadviselés nem új módszer a háborúk történelmében, de újdonsága a hatalomgyakorlás egyes területeinek korábban nem látott szintű összehangoltságában, illetve az információtechnológiai eszközök korábban nem látott mértékű használatában rejlik.

Hibrid hadviselési technikát használt a NATO is, mert célját a különböző konfliktuszónákban, így például Irakban, Afganisztánban a hatalomgyakorlás különböző területein, összehangolt műveletekkel kívánta elérni. A hibrid hadviselést a Szovjetunió is alkalmazta, hiszen a hidegháborúban szemben álló két hatalmi tömb szándéka a nyílt fegyveres konfliktus elkerülése volt, ezért az ezt előidéző küszöb alatt maradtak műveleteikkel. A hidegháború enyhülésével azonban Oroszország számára már nem volt szükséges, illetve lehetőségei és forrásai nem tették lehetővé hibrid háború folytatását. Ez a tényállás mára jelentősen megváltozott, hiszen az internet és vele a közösségi média elterjedése megkönnyíti a hibrid hadviselés folytatását.

Oroszország és Belarusz 1999 óta államszövetség formai keretei között működik együtt – az államszövetség létrehozásáról öt évvel a Szovjetunió felbomlása után, 1996-ban állapodtak meg. Ez az államszövetség egészen 2021 nyaráig tulajdonképpen formalitást jelentett, és tartalommal csak kis mértékben töltötték meg. Az elcsalt 2020. évi elnökválasztás után Lukasenkának hatalma és az ország gazdaságának zavartalan működtetésére már csak Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin Oroszországa maradt támaszként, ezért 2021 nyarán megállapodtak kapcsolataik szorosabbra fűzésében, a gazdasági unió elmélyítésében. Kijelenthető, hogy az orosz befolyás Belaruszban (hatalomgyakorlás, hírszerzés stb. terén), amely már 2021-et megelőzően is jelentős volt, az elkövetkező években csak növekedni fog.

Értelmezésem szerint az Európai Unió keleti,³⁵ szárazföldi határainál 2021-ben tapasztalt irreguláris migráció a hibrid migráció fogalmával azonosítható.

Hibrid migráció azt a migrációs folyamatot, azt a *hard push faktort* jelenti, amikor egy ország hatalomgyakorlása során irreguláris migránsokat szervezetten utaztat be területére, illetve át területén (csempész másik országba). Ezt a folyamatot a migrációs jelenséghez kapcsolódó fenyegetések és erőszakos eszközök komplex rendszere³⁶ kísérheti, amelynek során különösen fontos az információs hadviselés, a narratíva uralásának képessége.³⁷

Az embercsempészet és a tömeges migráció a hagyományos hadviselésen túlmenően biztonsági kockázatként azonosítható.³⁸

³⁴ Somodi–Kiss (2019): i. m.

³⁵ Lengyelország, Lettország és Litvánia Belarusszal és Oroszországgal közös határát értjük a Frontex alapján.

³⁶ Somodi–Kiss (2019): i. m.

³⁷ A Belaruszba csempésztett migránsokat a belarusz hatóságok a dezinformáció céljával létrehozott Facebook-bejegyzésekkel tájékoztatták.

³⁸ Sascha-Dominik Dov Bachmann – Anthony Paphiti: Mass Migration as a Hybrid Threat? – A Legal Perspective. *Polish Political Science Yearbook*, 50. (2021), 1. 119–145.

7. Összegzés

Belarusz EU-val közös határszakaszán 2021-ben sajátos irreguláris migrációs mozgást tapasztalhattunk, ami a hibrid migráció fogalmával jellemezhető. A jelenség, mint az irreguláris migrációs mozgások általában, jelentős volatilitást mutat, de különlegessége abban van, hogy egy állami szereplő indította el, egyben tartja is fenn. Összességében tehát ez az állami szereplő van befolyással *kemény push faktorként* az irreguláris migrációs mozgásra.

A jelenség összetett, számos humanitárius kérdést is felvet, azonban álláspontom szerint mindenki számára kedvező kimenetele nehezen képzelhető el a folyamatnak. Az irreguláris migráció változékonyságából következőleg osztom az EU Bizottságának megállapítását, miszerint az EU-nak fel kell készülnie a váratlan helyzetek kezelésére is.

A hibrid migráció jellegzetessége, hogy az azt támogató felek modern infokommunikációs eszközökkel befolyásolják a migrációban részt vevő személyeket, de egyben a jelenségben érintett állami tényezőket is.

Az EU keleti határán tapasztalt hibrid migrációs nyomás enyhülésére 2022. év elején még nem látszott esély, sőt az orosz–ukrán háború február 24-ei kitörésével a II. világháború óta nem tapasztalt menekültügyi hullám vette kezdetét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Arango, Joaquín: Explaining Migration: A Critical View. *International Social Science Journal*, 52. (2000), 165. 283–296. Online: <https://doi.org/10.1111/1468-2451.00259>
- Bachmann, Sascha-Dominik Dov – Anthony Paphiti: Mass Migration as a Hybrid Threat? – A Legal Perspective. *Polish Political Science Yearbook*, 50. (2021), 1. 119–145. Online: <https://doi.org/10.15804/ppsy202122>
- Böcker, Anita – Tetty Havinga: *Asylum Migration to the European Union: Patterns of Origin and Destination*. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities 1998. Online: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2633536>
- Disney, George – Arkadiusz Wiśniowski – Jonathan J. Forster – Peter W. F. Smith – Jakub Bijak: *Evaluation of Existing Migration Forecasting Methods and Models*. Report for the Migration Advisory Committee: Commissioned research. ESRC Centre for Population Change, University of Southampton. 2015. Online: www.research.manchester.ac.uk/portal/files/32468230/FULL_TEXT.PDF
- Európai Bizottság: *A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának a migrációról és a menekültügyről szóló jelentésről*. COM(2021) 590 végleges (2021. szeptember 29.). Online: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/api/files/COM\(2021\)590_0/090166e5e31a8105?rendition=false](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/api/files/COM(2021)590_0/090166e5e31a8105?rendition=false)
- European Asylum Support Office: *The Quantitative Assessment of Asylum-Related Migration. A Survey of Methodology*. 2017. Online: <https://doi.org/10.2847/71794>
- European Council – Council of the European Union: *European Council Conclusions on Belarus, 24 May 2021. III. Belarus* (2021. május 24.). Online: www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/05/24/european-council-conclusions-on-belarus-24-may-2021/

- European Council – Council of the European Union: *Timeline – EU Restrictive Measures against Belarus* (é. n.). Online: www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-belarus/belarus-timeline/
- Eurostat Database: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/data/database> a letöltés ideje: 2022. január 26.
- Hunderterte Migranten haaren an polnisch-belarussischer Grenze aus. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 2022. január 1. Online: www.welt.de/politik/ausland/article235971346/Belarus-Hunderterte-Migranten-haaren-weiter-an-polnischer-Grenze-aus.html
- Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán: *A migráció elmélete*. Budapest, Nemzeti Közszerkeleti Egyetem, 2014. Online: http://real.mtak.hu/16634/1/w207.bat_session%3D1164013711%26infile%3D%26sobj%3D8961%26cgimime%3Dapplication%252Fpdf
- IOM Belarus: *Response for the Stranded Migrants in Belarus*. Situation Report (2022. január 14–20.). Online: <https://reliefweb.int/report/belarus/iom-belarus-response-stranded-migrants-belarus-situation-report-14-20-january-2022>
- King, Russell: Towards a New Map of European Migration. *International Journal of Population Geography*, 8. (2002), 2. 89–106. Online: <https://doi.org/10.1002/ijpg.246>
- Lee, Everett S.: A Theory of Migration. *Demography*, 3. (1966), 1. 47–57. Online: <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Massey, Douglas S. – Joaquín Arango – Hugo Graeme – Ali Kouaouci – Adela Pellegrino – J. Edward Taylor: A nemzetközi migráció elméletei: áttekintés és értékelés. In Sik Endre (szerk.): *A migráció szociológiája*. Budapest, ELTE Társadalomtudományi Kar, 2012. 7–29.
- Öberg, Sture: Spatial and Economic Factors in Future South-North Migration. In W. Lutz (szerk.): *The Future Population of the World. What Can We Assume Today?* London, Earthscan, 1994. 361–385.
- Poland to Build Belarus Border Wall to Block Migrant Influx. *BBC News*, 2021. október 29. Online: www.bbc.com/news/world-europe-59096571
- Ravenstein, Ernst Georg: The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48. (1885), 2. 167–235. Online: <https://doi.org/10.2307/2979181>
- Somodi Zoltán – Kiss Álmos Péter: A hibrid hadviselés fogalmának értelmezése a nemzetközi szakirodalomban. *Honvédségi Szemle*, 147. (2019), 6. 22–28. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2019.6.2>
- Suriyakumaran, Anjali – Yuji Tamura: Asylum Provision: A Review of Economic Theories. *International Migration*, 54. (2016), 4. 18–30. Online: <https://doi.org/10.1111/imig.12228>
- Zolberg, Aristide R: The Next Waves: Migration Theory for a Changing World. *The International Migration Review*, 23. (1989), 3. 403–430. Online: <https://doi.org/10.2307/2546422>

ABSTRACT

Hybrid Migration from Belarus to the European Union

Ferenc URBÁN

The article describes the phenomenon of irregular migrants camped near the Belarusian-Polish border in a desperate attempt to enter the EU. They were reported daily in the media in 2021, but by the beginning of 2022, the fate of groups of people trapped in the conflict zone of world politics had lost its news value.

In this paper, I outline the factors that have led to this situation and the extent to which the traditional conceptual framework of international migration can be applied to the phenomenon.

Keywords: *irregular migration, asylum application, hybrid migration*

Fegyelem és mérlegelés

A két világháború közötti Magyarország rendőri erényeiről

NÁNDORI Nikoletta Petra¹

Jelen tanulmányban a két világháború közötti időszak rendőri erényeiről fogok írni. A korszak egyik fontos szerzője a témában Magyary Zoltán, akinek az álláspontja alapján a fegyelem a legfontosabb rendőri erény. A fegyelmet mint rendőri erényt a közszolgálati hivatás kiemelt jellemzőjeként határozta meg, amely keresztülszította a teljes közszolgálati rendszert. A közigazgatás meghatározó elemei ekkor a centralizáció és a hatalommegosztás voltak, amelyek hatással voltak a rendőri hivatásra is. A korszak másik fontos szerzője, Tomcsányi Móric egy másik erénynek tulajdonított kiemelt jelentőséget, a diszkrecionális képességnek. A rendészet történetében a szabad döntés jogköre – a közigazgatás legérzékenyebb részében helyet foglaló rendőrség számára – központi kérdéskörnek számított.

Kulcsszavak: rendőri erények, fegyelem, mérlegelési jogkör, diszkrecionális képesség

1. Bevezetés

A dualista államberendezkedés a kiegyezéssel vette kezdetét és az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásával ért véget. Az I. világháború lezárásával a történelmi Magyarország mint a Monarchia utódállama azon vesztes országok közé tartozott, amelyeknek a békeszerződések alapjaiban határozták meg létjogosultságukat. A trianoni békeszerződés területében és népességében súlyos csapást mért az országra, ami a magyar közigazgatás történetében is mérföldkőnek számított. A meghatározó elemek ekkor a centralizáció és a hatalommegosztás voltak. A jog és a törvények egy-ége mellett, azok végrehajtásában uralkodó egységet jelentett maga a centralizáció. Emellett a hatalom megosztása a törvényhozás, a végrehajtás és az igazságszolgáltatás szervei között létesült, amelyben az egyensúly megteremtése a hatalmi ágak eltolódásának akadálya és a visszaélések korlátja volt.

¹ Rendőr főhadnagy, doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola. E-mail: nandori.nikoletta.petra@uni-nke.hu

A Magyarországot ért csapás olyan nemzeti, társadalmi, politikai és gazdasági problémákra hívta fel akkor a figyelmet, amelyek már a korszakot megelőző másfél században is megoldatlannak számítottak.²

A 20. század rendészettudománya szempontjából, vagyis a közigazgatás, ezen belül is a közszolgálati rendszerben helyet foglaló rendőri hivatás kutatása szemszögéből szükséges azoknak a szakirodalmaknak a tanulmányozása, amelyek hatással voltak rá. Ezért a tanulmány vizsgálati módszere szerint olyan, a közigazgatástudomány, a jogtudomány képviselőinek és a tanulmányhoz kapcsolódó rendőröknek a munkásságából meríttek, akik hatással voltak a rendőrségre mint szervezetre vagy magára a rendőri hivatásra egyaránt.

A vizsgálat célja, hogy a korszak ideológiai, közigazgatási rendszerbeli, társadalmi és a rendőri hivatás gyakorlatával összhangban, feltárjuk azokat az iránymutatásokat, amelyek alapjaiban határozták meg a rendőri hivatás létét.

„A rendészet a közigazgatásnak legkényesebb s legérzékenyebb része”,³ ami Tóth József⁴ a rendészet és a jogtudomány jeles művelőjének⁵ véleményét tükrözi, és akinek ide vonatkozó további gondolata szerint: „Olyan a rendészet, mint valami roppant vetületű tükör, amely az állam mindenkori képét, annak jogi struktúrájában visszatükrözi.”⁶ A rendészet kiemelt szerepéről és annak jelentőségéről ír továbbá Nagy Valér⁷ is, aki a törvény, a társadalom és a rendőrség hármasszövetségéről értekezik cikkében, amely a jelen tanulmány részét képezi.

2. A rendészettudomány és a közigazgatás-tudomány kapcsolatáról

A közigazgatási jogtudomány vonatkozásában – Finszter Géza *Rendészetelmélet* című könyvében a következőképpen írja le – a rendészettudomány feladata a rendészet működésének, szervezetének, személyzetének és jogi szabályozásának elméleti szintű tanulmányozása annak érdekében, hogy hozzájáruljon a rendészeti tevékenységek kritikai elemzéséhez, a szervezet hatékony és célszerű kialakításához, a rendészeti jog megalkotásához, a rendészeti szakmák magas szintű elsajátításához, a rendészet hatékony működéséhez és a törvényességhez. Eszerint a rendészeti igaz-

² Szabó Ildikó: Nemzetfogalom és nemzeti identitás a dualizmus korában és a Horthy-korszakban. *Politikatudományi Szemle*, 15. (2006), 1. 201.

³ Tóth József: *Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban*. Eger, Szent János Nyomda, 1938. 3.

⁴ „Concha Győző, Kmety Károly és a két világháború között publikáló Tóth József, Tomcsányi Móric és főleg Magyar Zoltán munkásságát olyan jelentősnek tartjuk, hogy a rendészet fogalmának kifejtésénél eredményeikre nagymértékben támaszkodni fogunk.” Lásd Finszter Géza: *Rendészettan*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018. 425. A rendészet fogalmaköre a rendőri erények kiszűrésének vonatkozásából is igencsak kiemelt jelentőséggel rendelkezik.

⁵ Sallai János: Dr. Tóth József a rendészet- és a jogtudomány jeles művelőjének élete, munkássága. *Magyar Rendészet*, 19. (2019b), 2–3. 207.

⁶ Tóth (1938): i. m. 4.

⁷ Nagy Valér rendőr. Lásd Sallai János: *A magyar rendészet története*. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019a. 105.

gatás a társadalmi jelenségeknek olyan elkülöníthető területét foglalja magában, amely a társadalom más intézményeihez hasonlóan belső törvényszerűségek szerint működik. Ezeknek a törvényszerűségeknek a feltárására az európai kontinensen először a jogtudományon belül elhelyezkedő és művelt közigazgatási jog tudománya vállalkozott.⁸

A modern közigazgatás első formájában színre lépő rendészet számára a közrend és a közbiztonság jelentette azokat az állam által előírt kötelességeket, amelyek a modern társadalom kielégítésre váró szükségleteként jelentkeztek. A rendészetre háruló közigazgatási feladatok a hatósági felhatalmazás birtokában magukban foglalják a legitím fizikai erőszakot. A rendészeti igazgatás feltétele az, hogy hatáskörrel és illetékességgel rendelkező közigazgatási szervezet legyen, amely rendészeti szervezet alapformája maga a rendőrség. A közigazgatási szervezet speciális ágaként zárólag, a feladatai végrehajtására alkalmas speciális szakértelemmel/szaktudással rendelkező személyzettel működtethető. A rendőr szakember, a rendészet pedig maga a szakma. A közigazgatás jogállami formájában fejlett közjogra volt szükség. Ezen túlmenően a közigazgatás tudományában a rendészeti igazgatás kettős természetéről Concha Győző írt a dualizmus korában, aki szerint az örökdő-beavatkozó rendészeti veszélyelhárítást el kell választani a büntető igazságszolgáltatástól, mert mint azt Finszter Géza írja, az előbbi a végrehajtó hatalom aktív irányításával valószínűleg meg, az utóbbit az igazságszolgáltatás felügyeli.⁹

A magyar történelem válságos korszaka a közigazgatás-tudományra is hatással volt. E válságos korszaknak megvoltak a maga megoldásra és kezelésre váró feladatai. A közigazgatás szerepe a két világháború közötti időszakban a gazdaságosság, az eredményesség és ezek jogszerűségének biztosítása volt Magyary Zoltán szerint.

„A parlamentáris köztársaságok alkotmányos alapelve a hatalom megosztása a törvényhozás, a végrehajtás és az igazságszolgáltatás szervei között, amely hatalmi ágak között egyensúlyt kell biztosítani.”¹⁰ A közigazgatás racionalizálása azt jelenti, hogy az eredményesség követelményének megfelel. Mindemellett azonban a közigazgatás nem a jogállam eszméjének a feláldozását, hanem mindinkább annak továbbfejlesztését, kiegészítését jelenti egy olyan további szemponttal, amely a jogállamiság következményeként lépett előtérbe.¹¹ A hatalmi ágak közötti egyensúly a hatalommal való visszaélések gátja. Ennek az egyensúlynak a megbomlása vezethet a hatalom eltolódásához.

Az eredményes közigazgatás Bibó István szerint a jogszerűség garanciájának növekvő szükségletére épül, és a végrehajtó hatalommal szemben értékszabályozást vár el, amely alapján az e szervek által képviselt értékszempontok alárende-

⁸ Finszter Géza: *Rendészetelmélet*. Budapest, Nemzeti Közszerzési Egyetem, 2014. 51–52.

⁹ Concha Győző: A rendőrség természete és állása szabad államban. *Értekezések a Társadalmi Tudományok Köréből*, 12. (1901), 6. 313. Lásd Finszter (2014): i. m. 52–53.

¹⁰ Lőrincz Lajos: Magyary Zoltán helye a magyar közigazgatás-tudományban. In Gellén Márton – Hosszú Hortenzia (szerk.): *Államszerep válság idején. Magyary Zoltán emlékkötet*. Budapest, Complex Kiadó, 2010. 41.

¹¹ Magyary Zoltán: *Magyar közigazgatás*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1942. 81.

lését kívánja meg. A kor tömegtársadalmi összefüggésein csupán egy nagymértékben kiszámítható, szolgálatszerű hatalomgyakorlás tud úrrá lenni, amely mellett az eredményesség és a jogszerűség csak különböző megközelítési szempontokat képvisel. Az ősi politikai-erkölcsi hatalomkoncentrációval szemben támasztott mindenkori követelmény, hogy a hatalomgyakorlás igazságos, emberséges és észszerű közösségi célját határozza meg.¹²

„Az államnak konkrét milyensége megállapíthatóan mindig azon fordul, vajon a három vezető érték: a hatalom-, jólét- és jogérték közül: akár világnézeti alapon, akár a tényleges erőtenyezők érvényesülése következtében melyik nyer túlsúlyt.”¹³

A közigazgatási tevékenységgel szemben támasztott követelményként Magyary Zoltán az eredményességet a jogszerűség mellé helyezte. Ehhez a köztisztviselők részéről szakértelemre és szaktudásra volt szükség. A közigazgatás a köz érdekében végzett pozitív tevékenység, amely az állampolgárok létfeltételének és életminőségének javítása érdekében töltötte be rendeltetését, tehát a közigazgatás nagymértékben múlt az eredményességen.

„A közigazgatásnak a mai kiterjedt, az embereket létükben érintő működésében fontos kötelessége arra ügyelni, hogy teljesítményeiből mindenki igazságosan, egyenlő szempontok szerint részesedjen. A közigazgatás feladata, tehát nemcsak a jog, hanem az igazságosság megvalósítása és az afeletti örökös is.”¹⁴ Az igazságosság a pártatlanság és az objektív feladatellátás révén valósul meg.¹⁵ A rendőri munkavégzés elengedhetetlen feltétele tehát, hogy a mindenkori törvényeket részrehajlás nélkül, mindenkire vonatkozólag egyaránt betartassa. Az igazságosság az állami életben gyökerezik, mert a jog nem más, mint az állami közösség rendje. Ekképpen a jog szabja meg az igazságot.¹⁶

3. A rendészeti hivatás mint a közszolgálati rendszer része

A közszolgálatként működő szervezetről összességében elmondható Magyary Zoltán szerint, hogy az emberek tervszerű és a közös feladatainak megoldása céljából jött létre.¹⁷ „A közigazgatás szervezetében kiemelt jelentősége van annak, hogy kik azok az emberek, akikből a szervezet alakul és azokat milyen kapcsolatok

¹² Bibó István: *Jogszerű közigazgatás, eredményes közigazgatás, erős végrehajtott hatalom*. Válogatott tanulmányok. Első kötet. 1935–1944. Budapest, Magvető Kiadó, [1944] 1986. 294.

¹³ Angyal Pál: *A közigazgatásellenesség büntetőjogi értékelése*. Székfoglaló értekezés. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia. 1931. 60.

¹⁴ Magyary (1942): i. m. 52.

¹⁵ Magyary (1942): i. m. 59.

¹⁶ Arisztotelész: *Politika*. Fordította: Szabó Miklós. Budapest, Gondolat Kiadó, 1969. 3.

¹⁷ Magyary (1942): i. m. 129.

fűzik a közigazgatáshoz.”¹⁸ A következőkben azokat a típusokat és módszereket ismertetem, amelyek mentén a közigazgatás szervezetének tagjai (humán erőforrás, vagyis ez esetben a szolgálati feladatokat ellátó hivatásos emberek) szerveződnek:¹⁹

- A közigazgatás tagjának lenni olyan szerep volt, amely felelősséggel járt, vagyis szolgálatot jelentett. E szolgálat a közigazgatás minden tagjára, az alárendeltekre és a vezetőkre nézve is egyaránt érvényesnek tekintették.
- A közszolgálati megbízatás jó ideig nem jelentett mást, mint tiszteletbeli közszolgálatot, az ellenszolgáltatás áttételesen volt biztosítva, és a közszolgálattal járó feladatokat is csak mellékesen látták el.
- A közszolgálati alkalmazás azonban nem maradhatott meg mellékfoglalkozás jellegében. Állandó alkalmazásukkal lehetővé tették a munkamegosztás szervezését, ami az egyes ügykörök elvégzéséhez szükséges szakértelem és tapasztalat megszerzését is megkövetelte. Ezzel emelve hivatássá a közszolgálatot. Magyary Zoltán, Max Webertől idézett írása szerint: „a főhivatal, állandó alkalmazás és szakképzettség a fő jellemvonásai a közszolgálat ama típusának, amely fokozatos tökéletesítés, kitartó erőfeszítés, a fegyelemnek a hierarchia útján való belenevelése”²⁰
- A hivatásos közszolgálat fő vonása az, hogy az alkalmazottnak nemcsak a munkaerejét, hanem az egész egyéniségét lefoglalja és igénybe veszi, tehát meghatározza azt. A hivatásos közszolgálatba senki sem akarata ellenére lép, hanem azt önként vállalta, és lesz része a közhatalom szervezetének. Egyúttal olyan különös engedelmisségi kötelezettséget jelentett a számára, amely az általános állampolgári kötelezettségeken túl határozott meg előírásokat. „A közszolgálat a köznek, azaz mindenkinek válogatás nélkül való szolgálatot jelent.”²¹

Az állandó és szabályos szolgálat a hivatásos életének rendes részévé válik, amelyre számíthattak. Ezért van az, hogy a beosztott a szervezettel szemben, amelynek tagja különös fegyelemre volt kötelezve. Egész munkaerejét lekötötte, akár munkaidőn túlnyúló, külön ellenszolgáltatás nélküli teljes odaadást kívánt, szükség esetén egészsége, sőt élete feláldozását (rendőr, orvos, tűzoltó stb.) is megkövetelte. Mindezek felett megfelelő magatartás tanúsítását írta elő a magánéletében (a közszolgálat tekintélye, kari becsület, mellékfoglalkozások engedélyhez kötöttsége stb.). Ezzel az engedelmisségi kötelezettséggel jött létre a hierarchia, amelyben a vezetőivel szemben a beosztott egyben alárendelt is vált. A közszolgálatnak ez a szervezési módja a közigazgatás eredményességének fokozása érdekében jött létre, és terjedt el világszerte, mert minden más rendszernél alkalmasabbnak tekintették. A vezetőnek alárendeltjeihez képest „többembernek” kellett lennie jellemében, tudásában,

¹⁸ Magyary (1942): i. m. 129.

¹⁹ Magyary (1942): i. m. 129–135.

²⁰ Magyary (1942): i. m. 131.

²¹ Magyary (1942): i. m. 131.

teljesítményében, és mindemellett biztosnak kellett lennie a speciális vezetői funkciójában, amelynek az előrelátás, szervezés, parancsolás, az összhang biztosítása és az ellenőrzés voltak a meghatározó elemei. A hivatásos közzolgálati rendszer csak akkor tudta beváltani a hozzá fűzött reményeket, ha a vezetők éppúgy, mint az alárendeltek, ugyanilyen szolgálati viszonyban álltak.²² A hivatali és az önkormányzati vezető funkciója hasonlóképpen értelmezhető, ami Henri Fayol szerint a következő öt elemből áll:

1. előrelátás, programcsinálás;
2. szervezés;
3. parancsadás, azaz vezetés;
4. összhang biztosítása, azaz a nevelés;
5. ellenőrzés.²³

A hivatásos közzolgálati rendszer a maga fölényét részben annak is köszönhette, hogy az összhang nemcsak a parancs, hanem az eszme által is biztosítva volt. „A hivatásos közzolgálatot közös szellem, hivatásérzet tölti be, ami az eredményességet fokozza; az odaadást és a fegyelmet a példa, a hagyomány és a kölcsönös ellenőrzés révén emeli.”²⁴ A hivatásos közzolgálati rendszer az igazi értékét csak több nemzetdéken átívelő, következetes nevelőmunka útján tudja kifejleszteni. Amelyet az angol és amerikai rendszerben *merit system*-nek neveznek.

- „A Parlamentális államokban, ahol két vagy több politikai párt van, amelyek a kormányt esetleg váltakozva alakítják meg, a hivatásos közzolgálati alkalmazottak a különböző pártállású kormányok alatt változatlanul ellátják a feladatukat.”²⁵ Ennek oka egyrészt az, hogy állandó alkalmazásuknál fogva a kormánynak nincs jogi lehetősége és jogalapja az elbocsátásukra, másrészt az állandó alkalmazottak működését túlnyomórészt a jog, valamint technikai szempontok irányítják. Diszkrecionális hatáskörükben a pártok feletti közszempontokat igyekeznek érvényesíteni, és a kormánynak nincs szüksége az elbocsátásukra.²⁶
- „A hivatásos és szakképzett közzolgálati rendszer általános elfogadását megelőzőleg közismert gyakori próba is állt az ellenkező megoldás értékére nézve rendelkezésre.”²⁷ A hivatásos közzolgálatra gyakorolt negatív pártpolitikai befolyásának káros és tanulságos példajaként Magyary Zoltán az amerikai és francia közzolgálatot hozta fel, amelynek következtében a közzolgálat

²² Magyary (1942): i. m. 131.

²³ Magyary Zoltán – Kiss István: *A közigazgatás és az emberek*. Budapest, Magyar Közigazgatástudományi Intézet, 1939. 359.

²⁴ Magyary (1942): i. m. 132.

²⁵ Magyary (1942): i. m. 132.

²⁶ Magyary (1942): i. m. 133.

²⁷ Magyary (1942): i. m. 133.

tekintélyét (belső ügyeinek vonatkozásában is) a pártbefolyás egyre inkább leszállította.²⁸

- A hivatásos közszoigálat magában hordozza azt a veszélyt, hogy az emberekkel szemben érdektelenné lesz és egocentrikussá válik. Erre válaszul az őrségváltás ismeretes, amelynek értelmében az összes alkalmazottat az alacsony rangútól a miniszterekig, többéves időközökben áthelyezi, felváltja, és új feladatok elé állítja.²⁹

A szervezésben, vagyis a munka munkaerő közötti felosztásában az összhang biztosítása és az egységesség kiemelt szerepet kap. A centralizáció lehet politikai és adminisztratív. A politikai centralizáción a jog és a törvények egységét értették, az adminisztratív centralizáció pedig a közügyek intézésében és a jogszabályok végrehajtásában uralkodó egységet jelentette. Ebben a rendszerben a hatékony munkavégzés és az összhang megteremtése okán igencsak releváns volt, hogy az adott feladatkört fegyelmезetten hajtsák végre a hivatásosok.

Magyary Zoltán Maurice Hauriou francia közigazgatási jogászra és szociológusra hivatkozva három utat jelöl meg, amelynek eredményeképpen létrejöhet a centralizáció. Az első ezek közül az impérium (hatalom) egyesítése a központi állami szervek kezében, aminek előfeltétele a karhatalom (rendőrség és csendőrség) államosítása volt.³⁰ A második eszköz a közigazgatási szervek személyei kijelölésének centralizálása, vagyis a közigazgatási szervek állami közszoigálati és önkormányzati állásainak ellátására kinevezések jogköre. A harmadik a döntési jog központosítása, amelynek értelmében megkülönböztette a döntés előkészítését, a döntést magát és annak végrehajtását.³¹ Az adminisztratív centralizáció Magyary Zoltán 1942-ben megjelent könyvében foglaltak szerint a korában nemcsak hogy előnyös, hanem elkerülhetetlen is. A közigazgatás feladatai az egész országot területében és lakosságában behálózzák, és oly mértékű anyagi eszközöket kívánnak meg, amelyet csak az állam tud előteremteni. A közigazgatás szakszerűségének követelményei a szakoktatás, a tudományos kutatás, a technikai vizsgálatok vonatkozásában olyan természetűek, amelyeket gazdaságosan és *megfelelő színvonalon csak az állam tud biztosítani*.³² „A közbiztonság és a honvédelem érdekeit csak a centralizált államhatalom tudja kielégíteni. A jogrend egysége másként meg nem valósítható.”³³

A hivatásos közszoigálatra vonatkozó előírásokat a szolgálati szabályzatok foglalták magukban. A két világháború közötti időszakban adták ki a *m. kir. belügyminiszterének*

²⁸ Magyary (1942): i. m. 133–134.

²⁹ Magyary (1942): i. m. 134.

³⁰ Magyary (1942): i. m. 107.

³¹ Magyary (1942): i. m. 107–108.

³² Magyary (1942): i. m. 109.

³³ Magyary (1942): i. m. 109.

39,820/1921. B.M. számú rendeletét,³⁴ amely a m. kir. állami rendőrség szervezetéről és szolgálati szabályozásáról szólt. Az ebben szereplő hivatali esküt az állami rendőrség újonnan kinevezett tagjai első kinevezésük alkalmával állásuk elfoglalása előtt tették le.³⁵

„Én N. N. esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre, hogy Magyarországhoz és annak alkotmányához, Magyarország kormányzójához hű leszek, Magyarország törvényeit és törvényes szokásait, valamint az alkotmányos kormány rendeleteit megtartom, hivatali előjáróimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm és hivatali kötelességeimet pontosan lelkiismeretesen teljesítem. Isten engem úgy segéljen!”³⁶

A m. kir. belügyminiszterének 39,820/1921. B.M. számú rendelete³⁷ volt a korszak rendőri szervezetének szóló szolgálati szabályzata. E szabályzatból ezt követően a rendőri szakképzés részeként tankönyvet készítettek. A különböző jogi szakkönyvek mellett a szolgálati szabályzatok tankönyvei (IV. kötet szólt erről) átdolgozásokkal több éven keresztül jelentek meg ebben az időszakban, amely tankönyveknek önálló szerzői Laky Imre és Nagyselmeczy László, valamint szerzőpárosként Laky Imre és Strausz László voltak.

A két világháború közötti Magyarország időszakának egyik leghosszabb ideig hivatalban lévő belügyminisztere Scitovszky Béla³⁸ öt éven át. A *Közbiztonság és társadalom* című cikk szerint annak, aki a hazát szereti és a nemzet nagy céljait tiszteltben tartja mellette, a rendet is szeretnie és tisztelnie kell. Ugyanis a rend az alapja minden civilizációnak. Rend és közbiztonság a legfőbb támasza az államnak és a társadalomnak, amelyek önmagukat erősítik. A rend szeretete tehát az állam és a társadalom erkölcsi emelkedettségének a fokmérője.³⁹

Az *erkölcs* címmel 1927-ben Scitovszky Béla belügyminiszter által írt cikk szerint, az általa erkölcsök védelme érdekében kibocsátott rendeletéről és annak visszhangjáról ír. A társadalom és a sajtó érdeklődését egyaránt felkeltő és egyben közvéleményt is formáló 151.000/1927. B.M. rendelet a közkerkölsiség védelméről⁴⁰ jelentősége igencsak értékteremtőnek volt tekinthető. Az egyént, társadalmat, de még az állami berendezkedést és magasabb rendű céljait érintő szükséges közvélemény

³⁴ Amely a rendőrség államosítása tárgyában 1919. évi október hó 1-jén kelt, s az 1920:1. t.-c. 10. §-ával érvényben tartott 5,047/1919. M. E. számú rendelet 1) 25., 33. és 35. §-ai alapján született. Lásd A m. kir. belügyminiszterének 39,820/1921. B.M. számú rendelete. A m. kir. állami rendőrség szervezetének és szolgálati szabályozásáról. *Belügyi Közlöny*, 26. 203. (1921), 20. 910–940.

³⁵ Rédey Miklós: *Bevezetés a magyar rendőri jog alaptanaiba*. Budapest, Magyar Királyi Állami Rendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelősége, 1923.

³⁶ Rédey (1923): i. m. 132. Az ekkor érvényben lévő szolgálati szabályzatban is ez az esküszöveg található. Lásd 39,820/1921. B.M. számú rendelet, 914.

³⁷ 39,820/1921. B.M. számú rendelet, 910–940.

³⁸ Scitovszky Béla hivatali ideje: 1926. október 15. – 1931. augusztus 24.

³⁹ Scitovszky Béla: *Közbiztonság és társadalom. Rendőr*, 1. (1927), 24–25. 1.

⁴⁰ A magyar királyi belügyminiszter 1927. évi 151.000. számú körrendelete, a közkerkölsiség védelméről. *Belügyi Közlöny*, 32. (1927), 8.

öntudatát formáló intézkedésnek volt ez a rendelet tekinthető. A kérdés etikai szempontok szerint felépülő rendelkezések kívánalmát az állami és társadalmi konszolidáció fokozatos fejlődése egyre jobban érezttette család és egyén egyaránt.⁴¹

Az a hatalmas lelki érték és erő, amely az erkölcsben rejlik tette az embert a Föld magasabb rendű teremtményévé. Az emberi életnek ugyanis nincs olyan megnyilvánulása, amelyben az erkölcsnek vezető szerepe ne jutna⁴². „Az egyéni élet teljessége és tartalmassága, a családi élet tiszta melege, a társadalom harmóniája, egészséges fejlődése, a hatalom benső ereje, a nemzeti öntudat jogosultsága mind abból a csodálatos, kimeríthetetlen gazdagságú gondolat tiszta forrásából merít magasabb rendű tartalmat és erőt, melynek erkölcs a neve.”⁴³

Az erkölcs Platón szerint lelki harmónia – fejt ki Scitovszky, ami valódi egyensúlya minden erőnek, ösztönnek és törekvésnek, mert a harmónia maga a boldogság, az erkölcsös ember önmagában boldog, a rossz pedig boldogtalan.⁴⁴

„Az emberi élet tehát csak akkor felel meg a hivatásának, az emberi munka gyümölcse akkor nyújt áldást, művészet, irodalom, tudomány, közgazdaság, politika, közigazgatás, szóval az emberi élet bármely megnyilvánulása csak akkor lendíti előre egy nemzet fejlődését és boldogulását, ha az erkölcs öröklétű törvényeit követi.”⁴⁵. Az állam életében, az egyéni és a társadalmi folyamatos interakciókban aktívan kell érvényesülnie az erkölcs parancsainak⁴⁶.

„Tiszta erkölcs a legkisebb nemzetet is nagyra emelheti, erkölcs nélkül a leghatalmasabb nemzet is elsovad. Akár az egyén, akár a társadalom vagy nemzet életét vizsgáljuk: belső világának leghűbb tükörképét erkölcsében találjuk meg. Ahol az erkölcs tiszta, ott az élet is boldog, harmonikus, ahol az erkölcs homályba vész, ott az élet beteg és boldogtalan.”⁴⁷ A közerkölcsiségről szóló rendelet a közerkölcs védelmét volt hivatott szolgálni, aminek a biztosítása és betartásának ellenőrzése, vagyis a jó erkölcs és a jó ízlés követelményeinek való megfelelés a hatóságoknak, kiváltképpen a rendőrhatalóságok és a közbiztonsági szervek egyik legfontosabb feladata.⁴⁸

A rendőri szakképzés a két világháború közötti időszakban az altisztképzésre építve a 74565/1923.B.M. rendeletben foglaltak szerint történt, amely a rendőrtörzsaltiszt-képző tanfolyami képzés megszervezésére, lebonyolítására, a tanfolyam felügyeletére, a tanulmányi ügyek rendezésére és a törzsaltiszt vizsgára vonatkozólag tartalmazott intézkedéseket.⁴⁹

⁴¹ Scitovszky Béla: Az erkölcs. *Pesti Napló*, 78. (1927), 47. 9.

⁴² Scitovszky (1927): i. m. 9.

⁴³ Scitovszky (1927): i. m. 9.

⁴⁴ Nándori Nikoletta Petra: A rendőri hivatás története és elemei. *Belügyi Szemle*, 69. (2021b), 7. 1196–1197.

⁴⁵ Scitovszky (1927): i. m. 9.

⁴⁶ Scitovszky (1927): i. m. 9.

⁴⁷ Scitovszky (1927): i. m. 9.

⁴⁸ Nándori (2021b): i. m.

⁴⁹ Sallai János: Rendőr-, rendőraltiszt-, rendőrtörzsaltiszt-képzés a m. kir. rendőrség államosítása után. *Magyar Rendészet*, 16. (2016), 6. 174.

További útmutatást nyújtott a rendőrség altiszti karának ebben a korszakban a *Társadalmi tanácsadó altisztek számára*⁵⁰ című Havranek János csendőr őrnagy, kerületi segédtszint munkássága is. A korabeli *Belügyi Közlönyben* megjelent cikk tanúsága szerint szabatos útmutatást nyújt minő magatartást kell tanúsítaniuk annak érdekében, hogy tekintélyüket és népszerűségüket fokozzák, továbbá bizonyosságát adják a fejlettebb társadalmi szokásokban és illemszabályokban való jártasságuknak. A magyar királyi csendőrség és állami rendőrség altisztjei között történő széles körű elterjedését a belügyminiszter úr kívánatosnak tartja, és a számukra történő megszerzését a legmelegebben ajánlja (3.131/1928.B.M eln. sz.).⁵¹ A nevezett könyv kiadását a Belügyminiszter 45.639/eln. VI. c. 1928. számú rendeletével engedélyezte.⁵² Havranek János a *Társadalmi tanácsadó altisztek számára* című könyvét megelőzően 1926-ban jelent meg a *Tanácsadó a csendőr magánéletéhez* munkája. A könyv megszületésének körülményei szerint az a cél vezérelte a szerzőt, hogy az abban vázolt irányelvek segítségével a csendőraltiszti kar könnyebben juthasson el a társadalmi műveltségnek arra a fokára, amelyet a haladó világ minden műveltebb emberétől megkövetel.⁵³ A könyv a korabeli társadalmi berendezkedésnek megfelelő általános viselkedési szabályokat, életvezetési tanácsokat, illemszabályokat, etikett és protokolláris előírásokat foglalt magában. Mindazokat a szolgálati feladatok ellátásán túl a magánélet vezetésére is kiterjedő és vonatkozó előírásokat, amelyeket a korabeli csendőr altiszt számára kötelező érvényűül szolgáltak.

Egy korabeli cikkben a vallás és a rendőr kapcsolatáról lehet olvasni, amelyet a következők szerint foglalok össze. „Isten katonája a rendőr”, amely régi mondásnak eredete a spanyol *Szent Hermandad* fiainak, az első szervezett állami rendőrségnek a keletkezésével áll összefüggésben. Isten eszménye és a hit ereje a rendőrség hivatásában nyeri el rendeltetését, méghozzá oly tekintetben, miszerint a törvények tiszteletét, azok betartatását a rend őrének magasztos szerepében láttatta kinyilatkozni. Ha a vallásos érzés elhomályosul, a lelki értékek elértéktelenednek, a morál hanyatlása elkerülhetetlenné válik. Ez megrontja az egyént és az egyéneken keresztül a társadalmat. Ha a fennálló törvények tisztelete csökken, ha a rend szükségességének érzése elenyészik, meginog az állami és társadalmi élet egész épülete.⁵⁴

A központosítás Magyarország történelmének szükséges és megoldandó feladata volt az I. világháborút követő időszakban. A közigazgatás rendszerét két változás, a centralizáció és a hatalmak elválasztásának elve határozta meg, amiben a rendőrség két szegmense, vagyis a végrehajtó hatalom és az igazságszolgáltatás révén volt érintett.

⁵⁰ Havranek János: *Társadalmi tanácsadó altisztek számára*. Budapest, (k. n.), 1928.

⁵¹ *Különfélek. Belügyi Közlöny*, (1928), 35. 725.

⁵² Havranek (1928): i. m. 2.

⁵³ Havranek (1928): i. m. 3.

⁵⁴ Markovich Miklós: *A vallás és a rendőr. Rendőr*, 1. (1927), 15.

4. A magyar közigazgatásról Tomcsányi Móric olvasatában

Az állam működésének kifejtéséhez szervekre van szükség, írja Tomcsányi Móric *A magyar közigazgatási jog alapintézményei* címmel 1926-ban megjelent könyvében. A közigazgatás fogalmát a következő három elem köré csoportosítja: 1. a köz (állam); 2. a közügyek (közcélok, közfeladatok); 3. igazgatás (cselekvés, tevékenység).⁵⁵ A korszak másik jelentősnek tartott közjogtudósa volt Tomcsányi Móric, aki a rendészetet mint közigazgatási szervet tanulmányozta.

Az állam működésének kifejtéséhez szervekre van szüksége, fejtette ki gondolatait Tomcsányi Móric. A közfeladatok megoldása közorgánumok útján történik. Az állami életnek elemi követelménye, hogy az egyeseknek az államhoz, sőt az egyesek egymás közötti életviszonyai is az állam részéről jogilag, vagyis a jogok és a kötelezettségek szempontjából előzetes, elvi szabályozással biztosítva legyenek.⁵⁶ A rendőri funkció összekapcsolódik a bírói szervek munkájával, de nem azonos azzal. A rendőri tevékenység Tomcsányi Móric szerint tiszta közigazgatási funkció, azon belül is speciálisnak tekinthető. A bírói funkcióval a jogbiztonság tekintetében mutat azonosságot. A rendőri működés elsősorban egyetemes tevékenység. Feladata általában a rend, úgymint a természeti, az állami, a társadalmi, a jogi rend feltételeinek biztosítása. Magát a rendet azonban nem alkotja, annak nem alkotó tényezője, csak megteremti és biztosítja a rend fennállásának a feltételeit.⁵⁷ A rendőri funkció fogalmát tekintve Tomcsányi Móric a leghelyesebbnek a Concha Győző székfoglaló értekezésében foglaltakat tekintette. Szerinte a rendőri funkció összetettsége okán magában foglalja a rendőri tevékenység célját, a funkciójának módját és eszközének diszkrecionalitását is. Ez a rendőri tevékenység egyik fő ismérve. Tomcsányi Móric hozzátette, hogy a rendőri funkció rendszerint diszkrecionális jellegű.⁵⁸ A tanulmány lényeges eleme a diszkrecionalitás előtérbe kerülése kapcsán jelentkezik. A jogszabályok, vagyis a jogi rendelkezések alapjául szolgáló tényállás konkrét megállapítása ilyen esetekben a közigazgatási szervekre van bízva, amelyek ezt a munkát adott eset körülményeinek figyelembevételével, legjobb belátásuk szerint végzik. Ebben a tekintetben érvényesül az ide vonatkozó jogszabály nyújtotta keretek között az úgynevezett szabad mérlegelés (*freies Ermessen*), s az ilyen alapon végzett aktusokat nevezi a közigazgatás diszkrecionális ténykedésnek.⁵⁹ A rendészeti közigazgatás területén, azon belül is maradandót alkotó Tomcsányi Móric 1933. évben megjelent *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog. Különös (szakigazgatási) rész*⁶⁰ címmel

⁵⁵ Tomcsányi Móric: *A magyar közigazgatási jog alapintézményei*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1926. 9.

⁵⁶ Tomcsányi (1926): i. m. 15–16.

⁵⁷ Tomcsányi (1926): i. m. 24.

⁵⁸ Tomcsányi (1926): i. m. 25.

⁵⁹ Tomcsányi (1926): i. m. 21.

⁶⁰ Tomcsányi Móric: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog. Különös (szakigazgatási) rész*. Budapest, Fővárosi Nyomda, 1933.

írt könyvében kiemeleten foglalkozik a rendészettel⁶¹. „A rendészet általános fogalma szerint az állami és társadalmi élet egészére kiterjedő, e kétféle életkör rendjét rendezavarásoktól védő közigazgatási tevékenység, mely az állami és társadalmi élet rendjének szabályszerű érvényesülését külsőleg biztosítja.”⁶² A tudós munkásságáról a korabeli szaklapok is megemlékeztek, így többek között a Magyar Közigazgatás az utóbb idézett mű megjelenésének évében a következőket írta: a rendészeti közigazgatás átmeneti jelleget képvisel a közigazgatási jog általános tanai és a különös része között.⁶³

5. A törvény, a társadalom és a rendőrség hármasszövetségéről

A rendőrség közigazgatás rendszerében betöltött szerepéről és annak nehézségeiről szóló fejezetrészt Nagy Valér rendőrtanácsos, *A Rend* című folyóiratban 1926-ban megjelent cikke alapján szemléltetem.

A szövetség, amelynek a rend világában az egyensúlyt kell fenntartania, úgynevezett szentháromságot alkot Nagy Valér szerint, amelybe az egység és oszthatatlanság éppúgy beletartozik, mint a funkciók elkülönülése. Amennyiben a szövetség valamely tagja miatt ez az egyensúly megbomlik, a másik kettőnek szükséges azt helyreállítani. Legyen szó arról, ha a törvény nem mutatkozik helytállóan, a megteremtőjének, vagyis a társadalomnak szükséges megváltoztatni azt. *Sic volo, sic jubeo!* – Így akarom, így parancsolom! A társadalom olykor felülkerekedik saját törvényei felett, és tényleg lép, olykor pedig azt szereti, ha a törvények elnéznek felette.⁶⁴

A rendőrség a szövetség legszerényebb tagja, akinek szerepe a mérleg nyelve, amely éberem őrködik a két mérlegserpenyő között. A rend tehát a törvény és a társadalom egyensúlya. A törvény és rendőrség nélkül a társadalom nem élhet, mint-hogy formák nélkül sincs rend. A rend is csak forma, méghozzá olyan relatív forma, amely a társadalom céljainak eléréséhez szükséges mindenkeretrendszerrel biztosítja. A rend maga nem önálló intézmény, hanem a szövetségi kölcsönhatás eredménye. A rendnek magának azonban intézményei a törvény és a rendőrség, amelyek egyben intézményei magának a társadalomnak is, ezzel együtt azonban tényezői is a rend megvalósulásának. Ha pedig azt is hozzávesszük, hogy a törvény és a rendőrség nemcsak függvényei minden esetben a társadalomnak, hanem adott körülmények között fölé is kerülhetnek, és olykor a társadalom kizárásával ketten gyakorolják a szövetség hatalmát, akkor máris felhívták a figyelmet egy sor olyan különbségre, amely ezzel a tevékenységgel a felszínre kerül. Ha ugyanis a társadalom nem tiszteli a saját törvényeit, a rendőrségnek kötelessége közbelépni. Szövetségre tehát a rendőrség a törvénnyel lép annak érdekében, hogy a társadalmat észhez térítsék. Ameny-

⁶¹ Sallai János: Tomcsányi Móric rendészeti rendszere. *Magyar Rendészet*, 15. (2015), 4. 111.

⁶² Tomcsányi (1933): i. m. 6.1.

⁶³ Új magyar közigazgatási jog. Tomcsányi Móric könyve. *Magyar Közigazgatás*, 51. (1933), 20. 2.

⁶⁴ Nagy Valér: A törvény, a társadalom és a rendőrség hármasszövetsége. *A Rend*, 6. (1926), 6. 1.

nyiben gond nélkül sikerül e törekvést működőképessé tenni, az jó, amennyiben pedig nem, akkor közel a vég. Ez az, amit a rendőrség érez meg a leghamarabb. A rendőr tehát a szövetség legjobb tájékozódású tagja, egyfajta szeizmográfja,⁶⁵ akinek a rendszer legapróbb kilengése is hivatásában érezhető vetületet ad.

A rendőrség nem csupán tényezője és intézménye a rendnek, de sok esetben annak megteremtője is. Éppen ezért kell tehát oly szilárd, a törvényeket feltétlenül tisztelő, a törvényteleniséget feltétlenül üldöző, a társadalom bűneitől tiszta szervezetnek lennie. Az a dogmatikus feltevés, miszerint a rend magától jön létre, és hogy a rendőrség csak a rend előfeltételeit biztosítja csak békeidőben, vagyis zavartalan időszakban állja meg a helyét. A rendőrség a hármasszövetségben előkelő szerepét tekintve első kézből érzi, hogy hol van a probléma, ugyanis az általa őrzött mérleg nyelvének megbillenése is jól mutatja mindezt számára. A rendőrség a múlt és jövő között elhelyezkedve nem más, mint a jogfolytonosság megtestesítője, annak őre, a kilengések esküdt ellensége. A felelősséget a rendért nem a társadalomtól kéri számon, nem is a törvények betűitől, hanem a társadalom élő lelkiismeretétől: a rendőrségtől.⁶⁶ Vigyázzunk tehát: a rendőrség a hármasszövetségben sokkal előkelőbb szerepet tölt be, mint azt maga is gondolja.⁶⁷

6. A két világháború közötti időszak rendőri erényei

A korszak közszolgálati alkalmazottai, a fegyveres szervek és még ezen belül is a rendőrök erényeit a jelen tanulmány során vizsgált szakirodalmak alapján szűrtem ki. A rendőrség a közigazgatási, ezen belül is a közszolgálati rendszer részét képezte. Ezért fontos szerepet tulajdonítottam azon szakirodalmak mélyrehatóbb vizsgálatának, amelyeket az adott korszak elismert közigazgatási és jogtudományi írói kiemelt munkáinak tekintettek, továbbá hatással voltak a rendőri hivatásra.

Az erényből és a hozzá kapcsolódó jellemből következő jó cselekedet és magatartás határozza meg magát a fegyelmet és a mérlegelést mint pozitív viselkedési módokat. A rendőri erények⁶⁸ tehát olyan személyiségből fakadó, jellembeli és pozitív, vagyis jó magatartásformák, amelyek képessé elsajátíthatók, fejleszthetők, és amelyek a rendőri feladatellátást alapjaiban határozták meg és tették általuk jobbá magát a rendőri hivatást.

A két világháború közötti időszakban tehát olyan, a rendészettudomány szempontjából kiemelkedő tudósok munkáira támaszkodtam, amelyek a kor rendőri működésének vonatkozásában és a vizsgált rendőri erényekre nézve jelentőséggel

⁶⁵ Nagy Valér (1926): i. m. 1-2.

⁶⁶ Nagy Valér (1926): i. m. 2.

⁶⁷ Nagy Valér (1926): i. m. 2.

⁶⁸ A rendőri erkölcs témaköréről és így a rendőri erényekről bővebben lásd Nándori Nikoletta Petra: Gondolatok a rendőri hivatás erkölcsi normarendszeréről. *Rendvédelem*, 10. (2021c), 3. 3-4.

bírtak. Mindezek alapján a fegyelem és a diszkrecionális képesség (mérlegelési jogkör) voltak a kor kiemelt rendőri erényei.

6.1. A fegyelem, fegyelmezetség

„A fedd ige korai és valószínűleg eredetibb *fegy* alakjának származéka *-elem* névszóképzővel (mint pl. sérelem). Legkorábbi jelentése ennek megfelelően ‘feddés’ volt, ebből lett előbb ‘fegyelmezés’, majd maga a megkívánt ‘rend’ értelme.”⁶⁹

De mi is a fegyelem? „A fegyelmezetség általában véve a figyelem és a koncentráció erénye, azaz annak a képessége, hogy valaki odafigyel arra, amit csinál, azt úgy csinálja, ahogyan kell.”⁷⁰ A Magyar értelmező kéziszótár szerint:

„A fegyelem azoknak az írott és íratlan szabályoknak, rendelkezéseknek a megtartása, szempontoknak a figyelembevétele, amelyek valamely közösség vagy szervezet eredményes működését irányítják, biztosítják. [...] E szabályok, rendelkezések összessége, az általuk biztosított rend.”⁷¹

A „fegyelem” az 1903-ban megjelent *Rendőrségi Lexicon* szerint a következőt jelentette: a „fegyelem és függelem” szóösszetételben volt fellelhető, amely meghatározása szerint: „A rendőr előjáróival szemben a legszigorúbb katonai fegyelemre és függelemre, a legpontosabb engedmességre és tiszteletre köteles.”⁷² Ezenkívül azonban más előírást a szó konkrét voltára vonatkozólag, vagyis a keresett szóval kapcsolatban nem, csupán a fegyelmi büntetésekkel, eljárásokkal, ítéletekkel, szabályzatokkal és ügyekkel kapcsolatban, ámde több oldalnyi anyagot találtam.

A hivatkozott *Rendőrségi Lexicon* még a dualizmus korában jelent meg, amikor a rendőri hivatás más ideológiák mentén haladt.⁷³ A fegyelmet Magyary Zoltán az adminisztráció, vagyis a közigazgatás-tudomány rendszerében használta. A kiadott paranccsal egy időben megindul a tekintély és a felelősség, a működés és a fegyelem szerepe.⁷⁴ A hivatásos közszolgálat kialakulásában a köteleességérzet és a hivatásérzet belenevelése, amelyet részben jogi eszközökkel és fegyelmmel értek el.⁷⁵ A katonai fegyelem őrzéséért a csendőrség volt a felelős, ahogy azt Magyary Zoltán írja. A csendőrtisztek feladata volt ugyanis a közbiztonsági szolgálat kezelése és afeletti őrködés, továbbá a szolgálatteljesítés ellenőrzése és irányítása, a légénység hivatászerű kiképzésének a vezetése és a katonai fegyelem fenntartása.⁷⁶

A fegyelem olyan erény, amely az erények gyakorlásának alapját is jelenti, és a fegyelem erősítésére ennek okán nagy szükség van. A fegyelem mint erény hatással

⁶⁹ Horváth Ildikó (szerk.): *A magyar nyelv értelmező szótára*. II. E-Gy. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979. 563.

⁷⁰ Boda Mihály: *A katonai erények*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 151.

⁷¹ Horváth (1979): i. m. 563.

⁷² Rédey Miklós – Laki Imre (szerk.): *Rendőrségi Lexicon*. Budapest, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó, 1903. 138.

⁷³ Nándori Nikoletta Petra: Concha Gyöző és a rendőri erények. *Magyar Rendészet*, 21. (2021a), 3. 155–170.

⁷⁴ Magyary (1942): i. m. 34.

⁷⁵ Magyary (1942): i. m. 59.

⁷⁶ Magyary (1942): i. m. 264.

van más erényekre is, úgymint a négy sarkalatos erényre: bölcsességre, igazságságra, bátorságra és mértékletességre.⁷⁷ A fegyelem tehát egyrészt a szabályok betartását, másrészt önkontrollt, önuralmat és pontosságot is jelent. A fegyelmezett ember betartja a szabályokat és önmérsékletet gyakorol.

A két világháború között a fegyelmezettségnek négy formájára is történik hivatkozás Boda Mihály szerint. Eszerint a szigorú engedelmesség (a katonának az eskütélt követő parancsuralmi rendszer sajátosságaihoz alkalmazkodva, az előírásoknak megfelelő és azokat követő szigorú engedelmesség), a szocializált katona fegyelmezettsége (a kiképzéssel a katona személyiségének részévé teszik az engedelmességet, és bizalmat ébresztenek benne), a professzionális autonómia (a katonát saját érdekén is alapuló, önálló feladat-végrehajtással bevonják a parancs által kijelölt cél elérésébe) és a szocializált autonómia erénye is.⁷⁸ A katonai erények közül a katonai fegyelem hasonló a rendőri erények vizsgálata során feltárt rendőri fegyelemhez, mint a két világháború közötti korszak egyik kiemelt rendőri erényéhez. A hivatásos szolgálati feladatok fegyelmezett ellátásának a rendőr számára épp akkora jelentősége van, mint a katonák esetében. Az engedelmesség a katonák esküjéhez hasonlóan a kor rendőri eszközüvegében is megtalálható volt. Mindemellett a magyar királyi állami rendőrség szervezeti és szolgálati szabályzatában⁷⁹ is megjelenik a fegyelem és az engedelmesség, méghozzá a következők szerint.

„Az őrszemélyzet a m. kir. állami rendőrségnek, mint polgári intézménynek, egyenruházott – a szolgálatot rendszerint egyenruhában teljesítő – közegeiből alakuló tagozata, mely a fölé- és alárendeltség, a szolgálati engedelmesség és a fegyelem tekintetében a katonaságéhoz hasonló szigorú szabályok alatt áll.”⁸⁰

A hivatkozott szolgálati szabályzat 28. §-ában foglaltak alapján megállapítható, hogy a hierarchikus felépítés mellett a rendőri szolgálati engedelmességet és fegyelmet a katonáival hozták összefüggésbe.

A katonai vezetői erény és a fegyelmezettség Boda Mihály szerint két szorosan összetartozó erény. A parancsnok akkor képes sikeresen vezetni alárendeltjeit, ha azok rendelkeznek a megfelelő fegyelmezettség erénnyel. A katonai vezetői erény szerepe abban nyilvánul meg, hogy általa a parancsnok kiszámíthatatlan helyzetben, a kiszámíthatatlanság csökkentésével képes az alárendelt állománnyal a katonai célt sikeresen elérni. A fegyelmezettség erényének célja ezzel összefüggésben, hogy az alárendelt katona kiszámíthatatlan állapotban képes legyen a parancsok vezetése alatt részt venni a katonai cél sikeres elérésében.⁸¹

⁷⁷ *Fegyelmezés nevelési céllal – alapelvek és szabályok* (é. n.). 6.

⁷⁸ Boda Mihály: A katonai erények a két világháború között Európában és Magyarországon. *Hadtörténelmi Közlemények*, 135. (2022a), 1. 165–199.

⁷⁹ 39,820/1921. B.M. számú rendelet, 922.

⁸⁰ 39,820/1921. B.M. számú rendelet, 922.

⁸¹ Boda (2022a): i. m.

A rendőri vezetők a fegyelmet az elsődleges rendőri erények között hangsúlyozták minden időben, ahogyan a jelen tanulmány szempontjából releváns időszakban is. A vidéki rendőrkapitány, Tisza Miksa 1920-ban *A fegyelem* címmel megjelent értekezésében a rendőrség akkori válságának és megbomlásának okaként a fegyelem hiányát határozta meg.⁸²

„A fegyelem megbontása nélkül sohasem került volna az ország háromnegyedrészre idegen uralom alá [...] A fegyelem az egész társadalmi életnek a bázisa, ahol a fegyelem megszűnik, ott megjelenik az anarchia. Sokszor tapasztaljuk, hogy az a család, melyben fegyelem nincsen, előbb-utóbb tönkremegy. Ugyanazt tapasztaljuk a köz- és magánintézményeknél, szóval: az egész vonalon. S mikor ezt így megállapítjuk, ismét csak oda tendálunk, hogy a magyar királyi államrendőrség kebelében az erkölcsi vasfegyelem honosítandó meg.”⁸³

A fegyelem, a fegyelmezett magatartás a rendőri munkavégzés szerves része. A közigazgatás részeként a rendőrségnek mint állami fegyveres testületnek a feladata alapvetően a közrend és a közbiztonság fenntartása. A szervezet működését a hierarchiai rendszer, a vonatkozó jogszabályi környezet és olyan szigorú előírások határozzák meg, amelyek a testület részeként a rendőrré egyaránt érvényesek. Akitől a rábízott feladatellátás, vagyis a törvények betartatása mellett feddhetetlen magánéletet is elvárnak. Mindezeket olyan felvételi előszűrés (egészségügyi, fizikai és pszichológiai) és képzés során elsajátított szakértelem előz meg, amelyeknek köszönhetően teljesíthetnek végül szolgálatot, állhatnak állományba. Ez a rendszer, a feladatellátás és a képzés olyan magatartást kívánnak meg, amely a szervezeti kultúra részét képezik, és egyben a hozzá kapcsolódó jellemet is meghatározzák. A fegyelem, a fegyelmezett magatartás az egyik olyan elem volt a vizsgált időszakban, amelyet a tanulmányban feltárt szakirodalom is kiemel, és amelyet a rendőri feladatellátás egyik meghatározó elemeként aposztrofál. Az erényből és a hozzá kapcsolódó jellemből következő jó cselekedet és magatartás határozta meg magát a fegyelmet mint pozitív viselkedési módot. A jogszabályi előírások betartása és következetes, mindenkire egyaránt vonatkozó betartatása, a munkavégzés rendje, a külső megjelenés (egyenruha viselete) azonban nemcsak a tanulmány által vizsgált korban volt jelen, vagy határozta meg alapjaiban a rendőri feladatellátást, hanem az napjaink rendőri működésének ugyancsak szerves részét képezi, bár azért volt változás (hangsúlyeltolódás), hiszen történeti fejlődésen ment keresztül.

⁸² Androvicz Gábor: *Katonai vonások a budapesti államrendőrség szolgálati és személyi viszonyaiban (1873–1944). Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 7. (2019), 1. 96.

⁸³ Tisza Miksa: *A fegyelem. Rendőrségi Lapok*, 18. (1920), 2–3. Lásd Androvicz (2019): i. m. 96.

6.2. A mérlegelési jogkör, vagyis diszkrecionális képesség

A jogtudományok vizsgálódása révén a jogi elemzések arra a kérdésre adnak csupán választ, hogy milyennek kell lennie a rendészeti igazgatásnak, azonban arra nem, hogy az milyen is valójában. A jogi norma általános tipikus jegyek leírását követve tölti be szabályozási funkcióját, a jogalkalmazás ellenben mindig az egyedire reagál. A rendészeti jogot az ellentmondások feloldására választotta széles körű diszkrecionális jogosultsággal. A rendészeti cselekvésnek a rendőri működés olyan spontán, amorf és autonóm jellegét vetette fel, amely a jogtudomány módszereivel nem volt vizsgálható.⁸⁴ A rendészettel szemben nem csupán az eredményességet és a hatékonyságot tekintették követelménynek, hanem a törvényességet is.⁸⁵

A dualizmus kori rendőri működés legsajátosabb eszköze⁸⁶ és a korszak feltárt rendőri erényei között is szerepelt az alanyi belátás, vagyis a széles körű diszkrecionális hatalom, ahogyan azt Concha Győző nevezte.⁸⁷ Mindezzel a két világháború közötti korszak rendészettel foglalkozó tudományágainak (közigazgatás, jogtudomány) szakirodalma is számos esetben foglalkozott. A diszkrecionális hatalmat (vagy inkább nevezzük képességnek) másképpen mérlegelési jogkörnek is szokták nevezni. Olyan döntésről beszélhetünk, amelynek révén mérlegelésre okot adó körülmény következik be. A jó és a rossz döntés közötti mérlegelés jogkörét, vagyis a diszkrecionális képességet erénnyé a szabad akarat meghozatala során bekövetkező erkölcsi jóra való törekvés teszi. E képesség, vagyis a diszkrecionális képesség mint erény, képzéssel elsajátítható és fejleszthető. Éppen ezért szerepelt a korszak rendőri képzéssel foglalkozó tankönyveiben is.

A két világháború közötti korszakban a diszkrecionális hatalommal kapcsolatban Rédey Miklós⁸⁸ a *Bevezetés a magyar rendőri jog alaptanaiba* címmel írt könyvében fejti ki bővebben gondolatait. Rédey Miklós a rendőri működést sajátos, minden más állami funkciótól megkülönböztetett jellegeként az állandó örökös és a rögtöni beavatkozással járó alanyi belátás (vagyis diszkrecionális hatalom) sajátos eszközeiként aposztrofálja, amelynek – mint írja – nem kell kétségtelen tényeken alapulnia, hanem az valószínűségekre is alapítható. Concha Győzőéhez hasonló okfejtése során a rendőri működés sajátos eszközeinek az állandó örökös és a diszkrecionális hatalmat tekinti, amelynek határát a jogrend és a természet rendje szabja meg. A rendőri működés határa az általános jogrend határaival azonos, tehát állandó és változatlan.

⁸⁴ Finszter (2014): i. m. 52–53.

⁸⁵ Finszter (2014): i. m. 55.

⁸⁶ Concha (1901): i. m. 328.

⁸⁷ A dualizmus korának rendőri erényei: az állandó örökös; az alanyi belátás, a széles körű diszkrecionális hatalom és a fizikai erő azonnali alkalmazásának lehetősége voltak. Lásd Nándori (2021a): i. m. 165.

⁸⁸ Rédey Miklós (1868–1931) egykori budapesti rendőrfőkapitány-helyettes. Lásd Sallai János: Réde(i)y (Rohrbacher) Miklós rendőrtudós élete, munkássága. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Dános Valér tiszteletére*. Budapest, Belügyminisztérium, 2018. 107–114.

Rédey Miklós a diszkrecionális hatalom fő irányvonalát annak a kivételes állapotához köthető voltában látta. Erről tanúskodik, hogy könyve⁸⁹ külön fejezete alcímének is a *Kivételes állapotot* választotta. A rendőri működés eszközei közül, vagyis az állandó örködés és a szubjektív belátáson alapuló diszkrecionális hatalom közül az utóbbit írja jelentősebbnek Rédey Miklós, ami megadja a lehetőséget a tételes jogban nem szabályozott, vagy nem is szabályozható esetekben a rendőrség számára, hogy saját megítélése alapján rögtön határozva intézkedjen. Mivel a köznyugalmat, a közbiztonságot és így a közrendet közvetlenül fenyegető veszélyek igencsak sokfélék lehetnek, el sem képzelhető a rendőrség diszkrecionális hatalma, vagyis rögtöni elhatározásának érvényesítése nélkül. Rédey Miklós egyetért Concha Győzővel továbbá abban, hogy valamennyi veszélyt előre meghatározni, szabályozni annak számtalan változata miatt képtelenség és lehetetlenség volna. A diszkrecionális hatalom határait a jogrend képezi, azonban a rendőri működés egész vonalát keresztülszövi. Az államrendőrségnél van a legszélesebb körű megnyilatkozása Rédey Miklós szerint, de a biztonsági és a közigazgatási rendtartás egyéb részeiben is szükség van rá. Legnagyobb fokát kivételes állapotban éri el a kivételes hatalomban. A kivételes hatalom az állam legfőbb rendőri hatalmának legmagasabb megnyilatkozása, amelynek lényege a jogrend rendes szabályaitól való eltérésben áll, amikor korlátozzák a szabadságjogokat, vagy időlegesen felfüggesztik, és a közrendhatóságok működési körét kiterjesztik. Történik mindez annak érdekében, hogy a közrend elleni támadásokat hatékonyabban elnyomhassák. Ez a kivételes állapot lehet részleges vagy lehet általános, azonban mindig időleges. Létesítője egyedül a törvényhozás lehet az alkotmányos államokban.⁹⁰

A *discretionális* vagy *diskrecionárius* jelleg, elem, jogkör, hatalom vagy természet szóösszetételben szövi át Tomcsányi Móric⁹¹ *Rendészet, közigazgatás, bírói jogvédelem* című, 1929-ben megjelent székfoglaló értekezését. A rendészetre vonatkozó sokféle elmélet közül általánosságokban Concha Győző konstrukcióját követi az értekezésben.⁹² Tomcsányi Móric azonban leszögezi, hogy teszi mindezt azzal a korlátozással egyrészt, hogy rendőri funkcióját tekintve a diszkrecionális jelleg nem abszolút és kizárólagos, hanem mindinkább csupán rendszerint kellék. Másrészt pedig a rendőri jelleg a diszkrecionális elem hiányában is megállapítható, mégpedig abban az esetben, ha valamely, a meglévő közrendet, vagyis a személy- és vagyónbiztonságot közvetlenül fenyegető nagyobb veszély elhárításáról van szó.⁹³ A szabad mérlegeléssel, ennél fogva a szabad elhatározás lehetőségével a rendőri működés céljának elérése érdekében, de akkor is mindig a fennálló jogrend keretei között alapuló intézkedést jelent. A diszkrecionális elem tehát jogi és nem a jogrenden, jogszabályokon

⁸⁹ Rédey (1923): i. m. 106–114.

⁹⁰ Rédey (1923): i. m. 106–114.

⁹¹ Tomcsányi Móric „a közigazgatási jogdogmatika egyik legeredményesebb, legkövetkezetesebb, továbbá a rendészet egyik legkiemelkedőbb művelője volt a XX. század elején”. Lásd Sallai (2019a): i. m. 112.

⁹² A dualizmus korának rendőri erényeiről korábban született tanulmány szerint az állandó örködés, a diszkrecionális hatalom és a fizikai erő azonnali alkalmazása szerepeltek. Lásd Nándori (2021a): i. m.

⁹³ Tomcsányi Móric: *Rendészet, közigazgatás, bírói jogvédelem*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1929. 7.

kívüli elem. A közigazgatás sajátossága a diszkrecionális működés.⁹⁴ A közigazgatás mérlegelése a jogszabályilag „előre meg nem határozható, szabad, mondhatnók intuitív mérlegelés alá eső tényelemek segítségével”⁹⁵ történik.

A rendészeti hatalom állami felségjog folyománya Tóth József szerint tehát az államhatalom (*supremae potestatis pars* – a legfőbb hatalom része) részét képviseli. A rendészeti hatalom a rendészeti célok megvalósítására szolgáló eszköz, amelynek terjedelmét a jogállamban törvények szabályozzák.⁹⁶

A rendészeti hatalom szűkítése szükségességének vizsgálatából adódik, hogy a rendészeti hatalom terjedelme szoros összefüggésben áll az állampolgári szabadságjogokkal. Ebből az következik, hogy a rendészeti hatalom túlzott mértékű kiterjesztése a szabadságjogok szűkítését, a rendészeti hatalom szűkítése pedig a szabadságjogok növelését vonja maga után.⁹⁷

A rendészet fogalmának meghatározásából kiindulva Tóth József annak egyik kiemelkedő tartalmi elemeként említi a diszkrecionális hatalmat. Az előfeltételek eme vonatkozásában, vagyis a rendészeti szervek működésében vannak előre pontosan nem szabályozható tartalmak, és éppen ezért előre nem is lehet megkötni a rendőrség kezét különböző kautélákkal (*előzetes feltétel*), előzetes biztosítókkal.⁹⁸

A közigazgatás azon törekvéséről Magyary Zoltán szerint a jogszabályok által minél több oldalról kell a szabad belátást, diszkrecionális hatáskört szabályozni és minél szűkebb körre szorítani.⁹⁹ A közigazgatási jog fejlődése hatással volt a diszkrecionális hatáskörre is. Amely szerint a jogi szabályozás nem terjed ki, és nem is terjedhet ki a közigazgatás minden cselekedetére. Ezek közül jogilag nem, vagy nem mindenre kiterjedően szabályozottat nevezik diszkrecionális hatáskörnek.¹⁰⁰

Az igazságos rendészet elméletének vonatkozásában Boda Mihály azt a legitim autoritás szabályaként aposztrofálja, amely az igazságos célok meghozataláért felelős döntéseket foglalja magában. A diszkrecionális jogkör ebben a tekintetben a rendőr számára nem csupán a mindenkorai törvények és szabályzatok szerinti előírások betartását jelenti, hanem mindezeket túl maga is erkölcsi és morális döntéseket hoz.¹⁰¹ A rendészettel szemben támasztott követelményeknek való megfelelés szerint a mérlegelési jogkört mint erkölcsi dilemmát (döntési helyzetet) legalább két-féle vonatkozásban szükséges vizsgálni, amely egyrészt az eredményesség, a hatékonyság és a törvényesség közötti összhang megteremtését jelenti, másrészt pedig a rendőr hatáskörébe kerülő ügyek és a különböző jogesetek egyedisége révén azokra

⁹⁴ Tomcsányi (1929): i. m. 16.

⁹⁵ Tomcsányi (1929): i. m. 16–17.

⁹⁶ Tóth (1938): i. m. 76.

⁹⁷ Tóth (1938): i. m. 90.

⁹⁸ Tóth József: *A rendészeti ténykedés alakjai. Különös tekintettel a közigazgatási aktusokra*. Eger, Szent János Nyomda, 1939. 49–51.

⁹⁹ Magyary (1942): i. m. 50.

¹⁰⁰ Magyary (1942): i. m. 582.

¹⁰¹ Boda Mihály: Az igazságos háború elméletének kiterjesztése a rendészetre: történelmi és kortárs elméletek. Az igazságos rendészet elmélete. *Belügyi Szemle*, 70. (2022b), 1. 182.

teljes körű választ és kezelést a jogi normák objektivitásából adódóan nem adnak. Azok megoldásában kiemelt szerepe a diszkrecionális képességnek van.

A mérlegelési jogkör vagy diszkrecionális képesség a fegyelemhez hasonlóan kiemelt eleme volt a két világháború közötti időszak rendőri erényeinek. A mérlegelési jogkör alapvető korlátját a jogszabályok jelentették, ami a diszkrecionális képesség folyamánként létrejövő összetett döntési folyamathoz szükséges speciális rendőri szakképzés szükségessége mellett, a speciális erkölcsi értékek jelenlétét is megkövetelte. A tanulmányban feltárt erényekről összességében elmondható, hogy azok nem a korszak sajátosságai, hanem azon erényeket képviselték, amelyek ebben a korszakban hangsúlyosabb szerepet ekképpen töltek be a rendőri hivatásban. Ezek az erények a történelem során változáson/fejlődésen mentek keresztül, ahogyan a kortárs rendőri hivatás számára is kiemelt jelentőségűnek tekinthetők, azonban más hangsúllyal.

7. Összegzés

A tanulmányban a magyar közigazgatás történetének két világháború közötti, vagyis az első világháború végétől a második világháború lezárásáig terjedő időszakát vizsgáltam. A közigazgatás részét képező végrehajtó hatalom jogállásával, feladatával foglalkoztam, azonban a fő szerepet számomra mindebből azoknak az erényeknek a kiszűrése jelentette, amelyek az adott kor rendőri hivatása szempontjából meghatározónak voltak tekinthetők. A fegyelem mint rendőri erény azonban nem csupán a két világháború közötti időszak sajátosságának volt tekinthető. Jelentősége mindinkább abban érhető tetten, hogy mikor, miért és mekkora jelentőséget tulajdonítottak neki. Ahogyan az a mérlegelési jogkorról hasonlóképpen elmondható, hiszen a rendőri hivatáshoz tartozó szükséges és igencsak meghatározó elem. A tanulmányban feltárt rendőri erények tehát nem csupán a két világháború közötti időszakban voltak relevánsak, hanem a rendőri hivatást meghatározó, állandó rendőri erények a rendőri jellem meghatározó elemeiként vannak jelen ma is, noha más hangsúlyokkal.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A magyar királyi belügyminiszterének 39,820/1921. B.M. számú rendelete. A m. kir. állami rendőrség szervezetének és szolgálati szabályozásáról. *Belügyi Közlöny*, 26. 203. (1921), 20.
- A magyar királyi belügyminiszter 1927. évi 151.000. számú körrendelete, a közérkölciség védelméről. *Belügyi Közlöny*, 32. (1927), 8.
- Androvicz Gábor: Katonai vonások a budapesti államrendőrség szolgálati és személyi viszonyában (1873–1944). *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 7. (2019), 1. 83–104. Online: http://real-j.mtak.hu/21730/1/Katonai_jogi_szemle_2019_7_1_.pdf
- Angyal Pál: *A közigazgatásellenesség büntetőjogi értékelése*. Székfoglaló értekezés. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1931.

- Arisztotelész: *Politika*. Fordította: Szabó Miklós. Budapest, Gondolat Kiadó, 1969.
- Belügyi Közlöny*, (1928), 35.
- Bibó István: *Jogszerű közigazgatás, eredményes közigazgatás, erős végrehajtó hatalom*. Válogatott tanulmányok. Első kötet 1935–1944. Budapest, Magvető Kiadó, [1944] 1986. 271–294.
- Boda Mihály: *A katonai erények*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021.
- Boda Mihály: A katonai erények a két világháború között Európában és Magyarországon. *Hadtörténelmi Közlemények*, 135. (2022a), 1. 165–199.
- Boda Mihály: Az igazságos háború elméletének kiterjesztése a rendészetre: történelmi és kortárs elméletek. Az igazságos rendészet elmélete. *Belügyi Szemle*, 70. (2022b), 1. 169–185. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.1.10>
- Concha Győző: A rendőrség természete és állása szabad államban. *Értekezések a Társadalmi Tudományok Köréből*, 12. (1901), 6. 295–344.
- Finszter Géza: *Rendészetelmélet*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem, 2014.
- Finszter Géza: *Rendészet*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018.
- Havranek János: *Társadalmi tanácsadó altisztek számára*. Budapest, (k. n.), 1928.
- Horváth Ildikó (szerk.): *A magyar nyelv értelmező szótára. II. E–Gy*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979.
- Lőrincz Lajos: Magyar Zoltán helye a magyar közigazgatás-tudományban. Gellén Márton – Hosszú Hortenzia (szerk.): *Államszerep válság idején. Magyar Zoltán emlékkötet*. Budapest, Complex Kiadó, 2010. 39–45.
- Magyary Zoltán: *Magyar közigazgatás*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1942.
- Magyary Zoltán – Kiss István: *A közigazgatás és az emberek*. Budapest, Magyar Közigazgatástudományi Intézet, 1939.
- Markovich Miklós: A vallás és a rendőr. *Rendőr*, 1. (1927), 15.
- Nándori Nikoletta Petra: Concha Győző és a rendőri erények. *Magyar Rendészet*, 21. (2021a), 3. 155–170. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2021.3.11>
- Nándori Nikoletta Petra: A rendőri hivatás története és elemei. *Belügyi Szemle*, 69. (2021b), 7. 1181–1208. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.7.6>
- Nándori Nikoletta Petra: Gondolatok a rendőri hivatás erkölcsi normarendszeréről. *Rendvédelem*, 10. (2021c), 3. 2–11. Online: <https://doi.org/10.53793/RV.2021.3.1>
- Rédey Miklós: *Bevezetés a magyar rendőri jog alaptanaiba*. Budapest, Magyar Királyi Állami Rendőrség Országos Szaktanulmányi Felügyelősége, 1923.
- Rédey Miklós – Laki Imre (szerk.): *Rendőrségi Lexicon*. Budapest, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó, 1903.
- Sallai János: Tomcsányi Móric rendészeti rendszere. *Magyar Rendészet*, 15. (2015), 4. 111–116.
- Sallai János: Rendőr-, rendőrtiszt-, rendőrtörzsaltiszt-képzés a m. kir. rendőrség államosítása után. *Magyar Rendészet*, 16. (2016), 6. 169–177. Online: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/magyrend/article/view/2221>
- Sallai János: Réde(i)y (Rohrbacher) Miklós rendőrtudós élete, munkássága. In Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Dános Valér tiszteletére*. Budapest, Belügyminisztérium, 2018. 107–114.
- Sallai János: *A magyar rendészet története*. Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019a.
- Sallai János: Dr. Tóth József a rendészet- és a jogtudomány jeles művelőjének élete, munkássága. *Magyar Rendészet*, 19. (2019b), 2–3. 207–216. Online: <https://doi.org/10.32577/mr.2019.2.3.10>
- Scitovszky Béla: Az erkölcs. *Pesti Napló*, 78. (1927), 47.
- Scitovszky Béla: Közbiztonság és társadalom. *Rendőr*, 1. (1927), 24–25.
- Szabó Ildikó: Nemzetfogalom és nemzeti identitás a dualizmus korában és a Horthy-korszakban. *Politikatudományi Szemle*, 15. (2006), 1. 201–248. Online: <http://real.mtak.hu/id/eprint/112410>
- Tomcsányi Móric: *A magyar közigazgatási jog alapintézményei*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1926.

Tomcsányi Móric: *Rendészet, közigazgatás, bírói jogvédelem*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1929.

Tomcsányi Móric: *Magyar közigazgatási és pénzügyi jog. Különös (szakigazgatási) rész*. Budapest, Fővárosi Nyomda, 1933.

Tisza Miksa: A fegyelem. *Rendőrségi Lapok*, 18. (1920), 2–3.

Tóth József: *Rendészetfogalom a nemzeti szocialista államban*. Eger, Szent János Nyomda, 1938.

Tóth József: *A rendészeti ténykedés alakjai különös tekintettel a közigazgatási aktusokra*. Eger, Egri Érseki Jogakadémia Szent János Nyomda, 1939.

Új magyar közigazgatási jog. Tomcsányi Móric könyve. *Magyar Közigazgatás*, 51. (1933), 20.

ABSTRACT

Discipline and discretion

On the Police Virtues of Hungary between the Two World Wars

Petra Nikoletta NÁNDORI

The paper deals with the police virtues of the interwar period. One of the important authors of the period on the subject is Zoltán Magyary, who argues that discipline is the most important police virtue. He defined discipline as a police virtue as a prominent feature of the civil service profession, which permeated the entire civil service system. Centralisation and the separation of powers were the defining elements of public administration at the time and it had an impact on the police profession. Another important author of the period, Móric Tomcsányi, attached particular importance to another virtue, discretionary capacity. In the history of policing, the power of discretion; for the police, what occupied the most sensitive part of the public administration; was a central issue.

Keywords: *police virtues, discipline, discretionary powers, discretionary capacity*

Tartalom

BLASKÓ Béla – CSÉRI Zoltán: <i>Búcsúzás Prof. Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornoktól</i>	15
NÉMETH János: <i>A beismerő nyilatkozat jogintézményének értelmezési nehézségei</i>	25
PATÓ Viktória Lilla: <i>Az olasz szervezett bűnözés elleni harc jogi keretei a magyar és a nemzetközi szabályozások tükrében</i>	39
BACSO Bernadett: <i>A drogpolitika liberalizációjának társadalmi hatása</i>	53
BELLAVICS Mária Zsóka: <i>Az antiszocialitás megjelenése az egyes személyiségzavarokban és annak kriminológiai jelentősége</i>	65
LOHNER Klaudia – GYIMESI Benedek: <i>Sorozat-bűncselekmények elemzése és profilozása</i>	79
NAGY Ivett: <i>A szervezett bűnözői csoportok vagyonelejtsési technikái a Covid-19-világjárvány előtt és alatt</i>	93
DULAI Péter: <i>Tájékoztatni jog vagy kötelesség? Egy ötrendbeli emberölés nyomai a magyar sajtóban</i>	107
HÉDER Klára: <i>A megfigyelés kölcsönösségével („sousveillance”, „citizen journalism” és rendőri testkamerák) kapcsolatos rendőrzetési attitűdök</i>	121
KAKÓCZ Krisztián: <i>A rendkívüli események korai felismerésére irányuló technikai fejlesztés célja, szakmai követelményei a külföldiek idegenrendészeti célú fogva tartása során</i>	141
MEZEI József: <i>A BM III/II. csoportfőnöksége által az 1975–1980 közötti időszakban foglalkoztatott hálózatra vonatkozó adatok elemzése</i>	157
NÉMETH Ágota: <i>Az arcfelismerés szerepe a bűnügyi munkában</i>	171
BARNUCZ Nóra: <i>A digitális pedagógia alkalmazásának lehetőségei a rendészeti szaknyelvi órán</i>	183
SCHMIDT Laura: <i>Egy resztoratív rendőrség lehetősége</i>	197
SIPOS Marcell: <i>Jelzőkkel teleaggatott terrorizmus</i>	211
PÉK Richárd Tamás: <i>Szociális gondoskodás a rendvédelmi életpályán</i>	227
GYARAKI Réka: <i>A biztonságtudatosság szerepe, avagy kérdések a kiberbiztonságról</i>	245
URBÁN Ferenc: <i>Hibrid migráció Belarusból az Európai Unióba</i>	263
NÁNDORI Nikoletta Petra: <i>Fegyelem és mérlegelés. A két világháború közötti Magyarország rendőri erényeiről</i>	275